

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ГОДИШЕН ДОКЛАД НА ОМБУДСМАНА
ЗА ДЕЙНОСТТА МУ КАТО
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ
2023**

СЪДЪРЖАНИЕ

ОСНОВНИ АКЦЕНТИ.....	3
ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ И ПРЕПОРЪКИ.....	11
ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ.....	11
ПРАВА НА ДЕЦАТА, НАСТАНЕНИ ВЪВ ВУИ И СПИ.....	24
ЗАЩИТА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО.....	28
ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ.....	30
ЗАЩИТА НА ЛИЦА ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА.....	31
ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ.....	35
РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНИ ПРОВЕРКИ НА ОМБУДСМАНА КАТО НПМ ПРЕЗ 2023	37
ПРАВА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ.....	37
ПРАВА НА ДЕЦАТА, НАСТАНЕНИ ВЪВ ВУИ И СПИ.....	63
ПРАВА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО.....	86
ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ.....	164
ПРАВА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА.....	166
ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ.....	223
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ОМБУДСМАНА В КАЧЕСТВОТО МУ НА НПМ С МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ И СТРУКТУРИ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО.....	241
ПРАВНА РАМКА ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА КАТО НПМ.....	244
ОБЩА СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2023 Г.....	247
ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ.....	250

ОСНОВНИ АКЦЕНТИ

За 11 поредна година институцията на омбудсмана представя отчет за дейността си като Национален превантивен механизъм (НПМ). Функциите на омбудсмана на Република България като Национален превантивен механизъм са свързани с прилагането на Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание на ООН и промените в Закона за омбудсмана от 2012 г.

За съжаление, наблюденията и изводите, направени от омбудсмана в качеството му на НПМ през 2023 г. продължават да констатираат системни проблеми, за които институцията е алармирала нееднократно публичните власти, но които не са намерили адекватно решение през годините.

На първо място и с особена острота през последните две години се постави **въпросът за защита правата на лицата с психични заболявания**. Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм извършва ежегоден мониторинг на Държавни психиатрични болници (ДПБ), Центрове за психично здраве (ЦПЗ) и социални заведения за лица с психични разстройства. В периода 2022 г. – 2023 г. омбудсманът е извършил общо 25 внезапни проверки в психиатрични заведения и центрове за резидентни социални услуги. По смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа – държавните психиатрични болници са места за лишаване от свобода, тъй като част от пациентите са настанени със съдебни решения и не могат доброволно да ги напускат. За това с особено внимание омбудсманът като НПМ следи за недопускане на изтезания и други форми на нечовешко или унижително отношение в тези места.

В годишните си доклади от 2019 до 2022 г. включително омбудсманът на Република България неизменно алармираше публичните власти за съществуването на хронични проблеми в ДПБ, които могат да се квалифицират като несъвместими с основните стандарти за защита от изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание като:

- Унижителни материални условия на живот в държавните психиатрични болници;
- Хронично недохранване на пациентите поради сгрешен модел на финансиране;
- Влошено качество на медицинската грижа;
- Липса на кадрово обезпечаване и устойчива политика за преодоляването му;
- Липса на социални услуги, които да спомогнат за реинтеграция на пациентите в ДПБ.

Най-тежкият случай, който може да бъде квалифициран като изтезание от началото на мандата на омбудсмана като НПМ, е възникналият на 02.10.2023 г. пожар в Държавна психиатрична болница – Ловеч, по време на който е починал пациент.

Проверката на омбудсмана по този трагичен случай откри множество дефицити на системата за предоставяне на качествена психиатрична грижа и защита на психично болните лица:

- Дефицити в правната рамка и практиките по прилагане на мерките за временно физическо ограничаване на лицата в ДПБ;
- Липса на ефективни механизми за контрол от държавните институции;
- Хронични проблеми с качество на предоставяната психиатрична помощ заради недостатъчно финансиране на дейността.

С оглед защита правата на лицата с психични заболявания, Омбудсманът на Република България счита, че е крайно наложително да се предприемат редица спешни мерки с цел предотвратяване на всяка възможна форма на унижително отнасяне или изтезания:

- 1) Да се обособи деянието „изтезание“ като самостоятелно престъпление;*
- 2) Да се ангажират практики на ефективен контрол - на основание чл. 127, т. 4 от Конституцията на Република България прокуратурата да упражнява регулярен надзор при изпълнение на наказателните и други принудителни мерки във всички държавни психиатрични болници, тъй като същите се водят места за лишаване от свобода;*
- 3) Да се осъвремени правната уредба на реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства и да се изготви протокол за прилагане на принудителните мерки „имобилизация“ и „изолация“, в който ясно да е отбелязано с каква продължителност и колко често могат да бъдат изолирани и фиксирани пациентите за период от 24 часа, както и да се конкретизират основанията, при които се прилагат тези мерки;*
- 4) Да се разширят възможностите за граждански контрол чрез задължително включване на лице с юридическо образование и представител на правозащитна неправителствена организация в състава на Комисията за надзор по прилагането на мерките за временно физическо ограничаване;*
- 5) Да се унифицира начинът на финансиране за всички здравни заведения за стационарно лечение, като бъде обвързан с качеството на предоставената здравна услуга;*
- 6) Държавната политика за психично здраве да изведе като приоритет повишаване качеството на живот чрез успешна деинституционализация на болните с психични заболявания и тяхната социализация чрез услуги в общността.*

Друг проблем, който придобива характеристиките на хроничен дефицит в защита правата на човека в България е свързан с правата на децата в конфликт със закона. През изминалите единадесет години, омбудсманът като НПМ и мониторингов орган по Конвенцията за правата на детето е поставял различни акценти в дейността си,

като един от основните приоритети е правата на децата в конфликт със закона, настанени в институции. През 2014 г. и 2015 г. омбудсманът като НПМ публикува два тематични доклада за състоянието на възпитателните училища – интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ). В докладите подробно бяха разгледани: правната характеристика на ВУИ и СПИ в международноправен и вътрешноправен аспект; профила на настанените деца и условията на живот; качеството на образованието и допълнителните дейности; отношение и мерки на закрила за настанените деца; качеството на медицинското обслужване; административния и технически капацитет на ВУИ и СПИ.

Във всеки от своите годишни доклади като НПМ, омбудсманът неизменно отправя препоръка за **закриване на интернатите и въвеждане на съвременни и ефективни мерки за работа с децата извършители**, включващи възстановително правосъдие и превантивна работа с тях, както и **създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги** (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона. През 2023 г. екипи на омбудсмана от дирекции НПМ и „Права на детето“ извършиха три проверки във ВУИ и СПИ въз основа на същата стандартизирана методология за да оценят наличието или отсъствието на напредък в Трети тематичен доклад за правата на децата, настанени във ВУИ и СПИ. Вследствие на системния натиск на омбудсмана, се закриха четири интерната, като този в с. Драгоданово, община Сливен. Броят на децата, настанени в останалите три, е намалел на 88 деца. Повечето от децата са жертва на обстоятелства в техния живот – бедност, липса на нормални жилищни условия, разделени родители и/или такива, които са икономически емигранти в чужбина. Материалната база е в лошо състояние, независимо от извършваните частични ремонти. Влагането на ресурси (финансови, технически и човешки) в системата на ВУИ и СПИ е нецелесъобразно. Усилията на органите на властта трябва да са насочени изцяло към бързото закриване на тези институции и създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона.

Третият тематичен доклад за правата на децата, настанени във ВУИ и СПИ констатира серия хронични пороци:

- ВУИ и СПИ не отговарят на международните стандарти - **те са от така наречения „казармен тип сгради“**, т.е. помещенията за спане, бани, тоалетни са общи. Децата настанени в тях нямат достъп до качествено образование и медицински грижи. Близките им не могат да ги посещават поради отдалечеността на институциите и липсата на средства;
- **възпитателните мерки по чл. 13 на ЗБППМН носят характеристиките на наказателна репресия**, т.е техният възпитателен ефект е в налагането на санкция или ограничение;
- **липса на последващ периодичен съдебен контрол и осигуряване на правна помощ на настанените деца** във връзка с наложените им възпитателни мерки (Българската държава вече е осъждана в Европейския съд по права на човека - Делото Д.Л. срещу БЪЛГАРИЯ от 19 май 2016 г.);
- **приложимото законодателство не позволява непълнолетните, настанени във възпитателен център - интернат да се обръщат към съдебните органи, за да поискат преразглеждането на задържането си;**

- във вътрешното право на България не съществува периодична и автоматична проверка по отношение на разглежданото задържане.

За поредна година омбудсманът като НПМ подчертава, че е необходимо приемане на национална политика и стратегия за детско правосъдие с дългосрочен хоризонт. Усилията на органите на властта трябва да са насочени изцяло към бързото закриване на институцията за деца в конфликт със закона и създаване на защитена социална система, включваща създаване на мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на тези деца.

Продължава да е актуална и препоръката за необходимостта да се предприемат ефективни законодателни действия за транспонирането в НПК на Директива 2016/800/ на ЕС относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

През 2023 г. омбудсманът като НПМ осъществи общо 50 проверки в местата за изтърпяване на наказание лишаване от свобода, в държавните психиатрични болници и центровете за психично здраве, в центровете за задържане на бежанци и мигранти, в арестите и в центрове за настаняване от семеен тип за деца и възрастни, като допълнителен и специфичен фокус беше поставен и върху правата на децата в конфликт със закона, настанени в институции.

Графика 1 – Брой проведени проверки от НПМ през 2023 г. по категории проверявани органи

Източник: статистически данни на омбудсмана на Република България

През 2023 г. омбудсманът като НПМ извърши общо 3 планови и 11 внезапни проверки в социални институции за деца и пълнолетни лица. **Омбудсманът през годините многократно е отправял препоръка да се ускори процесът на деинституционализация на грижата за възрастни, тъй като продължителното пребиваване на хора с увреждания в институции нарушава основни човешки права, а самите домове могат да се определят като места за лишаване от свобода.** Въпреки това, все още съществуват седем институции с капацитет над 100 души (една с 228), разположени на голямо разстояние от общински центрове и болници, с липсващи специалисти, които да се грижат за тях. Към момента са закрити едва 9 дома за лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменция. За пореден път се констатира обстоятелството, че **домовете не отговарят на никакви критерии за предоставяне на качествена социална услуга за хора с увреждания.** Отношението към настанените хора и тяхното пребиваване там е не само лошо и унижително, но са нарушени техни основни човешки права:

- 1) Право на свободно придвижване и контакти с външния свят;
- 2) Право на качествена психологическа и медицинска грижа;
- 3) Право на лично пространство и качествени санитарно - битови условия
- 4) Право на индивидуална грижа.

В докладите си омбудсманът като НПМ многократно е отбелязвал негативната констатация за очевидна липса на воля и визия за преместване на услугите за резидентна грижа в общността. Вместо това се наблюдава противоположна тенденция – материалната база на институциите остава същата, разкрита на голямо разстояние от общинския център и в някои случаи, без съпътстваща инфраструктура се преустройва с минимални средства за създаване на защитени жилища и центрове за настаняване от семеен тип. Това води до практиката новите услуги да се разполагат фактически в същата сграда или в двора на съответната резидентна услуга.

И през 2023 г. продължи тенденцията за голям обем проверки в **местата за изтърпяване на наказания към МП.** В края на октомври 2022 г. бе публикуван доклада на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ) от неговото осмо посещение в България. КПИ посочва като актуални и съществени проблемите, свързани с **междуетворническото насилие, незадоволителните условия в затворите и арестите в страната, масовото разпространение на дървеници и хлебарки, както и липсата на смислени и конструктивни дейности за лишените от свобода.**

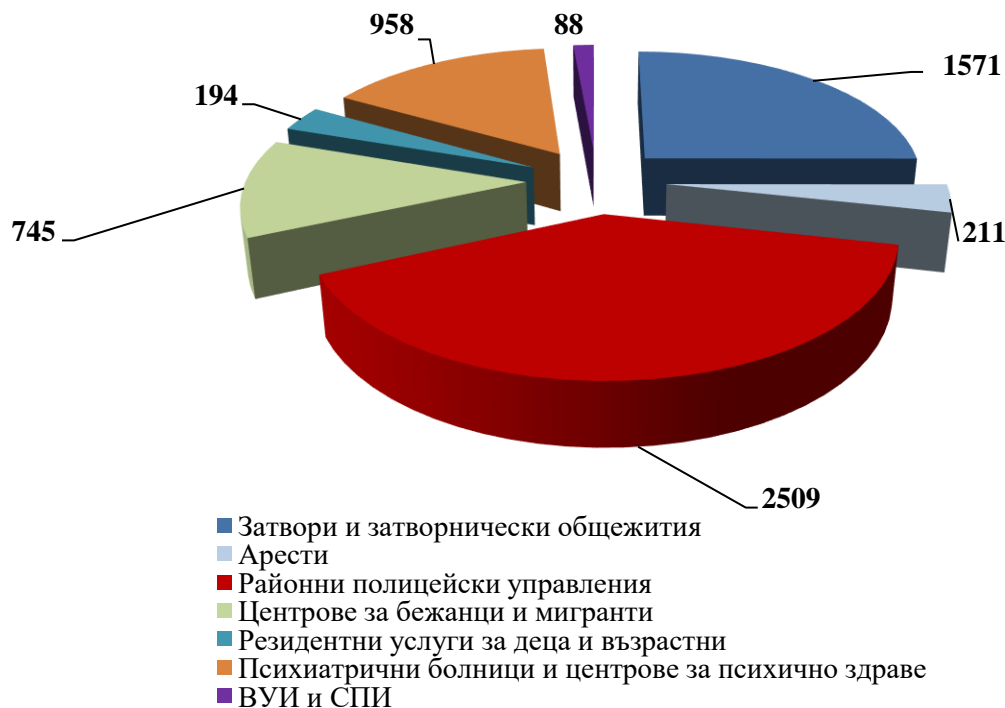
Горепосочените констатации се потвърждават и от извършените проверки на омбудсмана в качеството му на НПМ през 2023 година, което явно демонстрира продължаващата необходимост от реформиране на наказателната политика в пенитенциарната система. Общата критична констатация в този сектор продължава да е свързана с липсата на ефикасно решение на няколко основни проблема: системни дефицити при медицинското обслужване на лишените от свобода; продължаващи дефицити

с амортизиран, морално остарял и хигиенно ненадежден постелъчен инвентар; нерешени проблеми с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода, и др.

Омбудсманът в качеството си на НПМ многократно се застъпва за правото на лишените от свобода на труд и образование, като подчертава пред затворническата администрация тяхното значение за поправително-превъзпитателното въздействие на наказанието, както и законово установеното право на лишените от свобода на подходяща работа - чл.77. ал.1 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС): „По време на изтърпяване на наказанието лишените от свобода имат право на подходяща работа.“ Омбудсманът обърна и специално внимание на чл.41 ал.1 от Наказателния кодекс (НК) гласящ, **че изтърпяване на наказанието лишаване от свобода се съпровожда с подходящ, съответно заплатен общественополезен труд**, чрез който се цели превъзпитанието на осъдените, както и създаването и повишаването на тяхната професионална квалификация.

Друг акцент в дейността на омбудсмана като НПМ и през 2023 г. бе защита правата на лицата, задържани в местата за настаняване към МВР. В проверките са обхванати общо най-големия контингент от лица сред всички инспектирани през 2023 г. институции – общо 2509. Извършени са проверки с оглед проследяване изпълнението на отправените през 2022 г. препоръки във връзка с правата на непълнолетните лица и лицата, търсеци или с отказана международна закрила. През 2023 година омбудсманът извърши проверки в четири помещения за настаняване на задържани лица в системата на министерство на вътрешните работи. Материално-битовите условия в местата за задържане продължават да бъдат незадоволителни със слаб достъп до дневна светлина и амортизирана материална база.

Графика 2 – Брой обхванати лица в хода на планови и извънпланови проверки на НПМ през 2023 г.

Източник: статистически данни на омбудсмана на Република България

Всички проверени обекти разполагат с отделни помещения за настаняване на непълнолетни и се спазват отправените препоръки от омбудсмана при задържането на непълнолетни да се спазва разпоредбата на чл. 2 от Закона за закрила на детето. С въведените изменения в Инструкция № 8121з-78 от 24 януари 2015г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи, бе изпълнена препоръката на омбудсмана за **задължително участие на адвокат, когато задържаното лице е непълнолетно.**

Омбудсманът като НПМ отчита като положителна промяна това, че във всички проверени помещения на видно място е поставен телефонът на Националното бюро за правна помощ, както и актуален списък на дежурните адвокати към съответната колегия, с което да се гарантира правото на защита на задържаните.

В качеството си на Национален превантивен механизъм (НПМ), всяка година омбудсманът извършва проверки в **центровете за временно настаняване на чужденци** към Министерство на вътрешните работи и в **центровете за настаняване на бежанци** към Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет (ДАБ при МС). Основен акцент при всяка проверка е оценка на **условията, при които живеят непридружените малолетни и непълнолетни лица и предоставяните форми на подкрепа.**

По статистически данни на ДАБ при МС, за 2023 г. са подадени 5702 молби за международна закрила от непридружени малолетни и непълнолетни лица, в сравнение с подадените 3121 през изминалата 2022 г. От 5702 подадени молби, 3843 са от непридружени деца, от които 1416 са малолетни. През 2023 г. 49 непридружени деца са настанени в центрове за социални услуги в сравнение с 29 през предходната 2022 г. Обезпокоително е и че твърде често непридружените деца изчезват от центровете за настаняване от отворен тип на ДАБ при МС, в рамките на седмица или две, като продължават пътя си към Западна Европа по организирани и скъпо струващи нелегални бежански канали.

Проверките през 2023 г. констатираха **нарастващ брой непридружените малолетни и непълнолетни лица в условията на трайно нерешени основни проблеми:**

- Не е изпълнена препоръката на омбудсмана от 2022 г. и РПЦ - Харманли продължава да не разполага със сигурна зона за непридружени непълнолетни и малолетни деца, търсеци международна закрила;
- Продължава да е актуална и препоръката на омбудсмана за въвеждането на системна политика за закрила и интегриране на ненавършилите пълнолетие непридружени лица – необходимо е да бъде направена оценка на възможните мерки за осигуряване на закрила и подкрепа на ненавършилите пълнолетие непридружени лица, получили статут, чрез интеграция в общността и при заявено нежелание да бъдат настанявани в резидентна социална грижа.

Омбудсманът на Република България е единствената българска държавна институция, която извършва **наблюдение при извеждането на чужди граждани**, с наложени принудителни административни мерки (ПАМ) по Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ). В качеството му на Национален превантивен механизъм той има богат опит в областта на защитата на правата на човека и основни свободи, свързани със статута на лицата търсеци закрила и на чужденците, настанени в специални домове за

временно настаняване към МВР. През 2023 г. омбудсманът проведе мониторинг върху изпълнението на 33 принудителни административни мерки по връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна и експулсиране. Наблюдаващите екипи установиха системни проблеми при проверка на личните дела на чужденците: продължава практиката на недоокомплектоване на документацията, особено по отношение обжалването на заповеди за налагане на принудителни административни мерки; липсващи доказателства, че чуждите граждани са запознати със съдържанието на издадените им заповеди за налагане на принудителни административни мерки, както и с правото им да я обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс; липсата на доказателства, че настанените в СДВНЧ чужди граждани са запознати с правото им да получат правна помощ и че са се срещали с адвокати, които са ги консултирали и запознали с техните права и правни възможности; и др.

Годишният доклад на омбудсмана като НПМ за 2023 г. за съжаление устойчиво продължава да откроява и други трайно нерешени проблеми:

- ✓ **Трайно недофинансиране и хроничен недостиг на кадри за осигуряване на качествено медицинско обслужване и здравни грижи за лицата във всички категории проверявани обекти** – затвори, психиатрични болници, социално-педагогически интернати, центрове за бежанци и мигранти, както и центрове за настаняване от семеен тип за деца и възрастни;
- ✓ **Липса на бюджетно финансиране за социални дейности в местата за изтърпяване на наказания към МП** – социалната работа и реинтеграция на лицените от свобода лица продължават да са под въпрос за много от затворите;

По всички тях са изпратени общо 129 препоръки до различни органи на власт и институции и е проследено предприемането на конкретни мерки за подобряване на условията в местата за настаняване, задържане или изтърпяване на лишаване от свобода.

Материална база във ВУИ и държавни психиатрични болници през 2023 г.

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ И ПРЕПОРЪКИ

ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- На основание чл. 127, т. 4 от Конституцията, прокуратурата да упражнява редовен надзор при изпълнение на наказателните и други принудителни мерки във всички държавни психиатрични болници, (видят се места за лишаване от свобода по смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа) и да оповестява публично резултатите от извършените проверки.;
- Да се изготвят оценки на всички държавни психиатрични болници – за закриване, запреместване и за реструктуриране.
- До края на 2024 г. болниците, които ще продължат да функционират, да бъдат приведени в съответствие с изискванията на Закона за лечебните заведения и на Наредба № 24 от 07.07.2004 г. за утвърждаване на медицински стандарт „Психиатрия“.
- Да се преразгледа Наредба № 1 от 28.06.2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства и да се изготви протокол за прилагане на принудителните мерки „имобилизация“ и „изолация“, в който ясно да е отбелязано с каква продължителност и колко често могат да бъдат изолирани и фиксирани пациентите за период от 24 часа, както и да се конкретизират основанията, при които се прилагат тези мерки.
- В състава на Комисията за надзор по прилагането на мерките за временно физическо ограничаване да стане задължително включването на лице с юридическо образование и представител на хуманитарна неправителствена организация и те да имат възможност за извършване на постоянни проверки по отношение на дейностите за временно физическо ограничаване, по всяко време на денонощието.
- Да се уведомят управителите на всички държавни психиатрични болници за правомощията на омбудсмана като НПМ, включително относно задължението им за осигуряване на незабавен достъп на екипа на НПМ до проверяваните обекти.
- Да се извършат спешни проверки във всички ДПБ по отношение на прилагането на принудителни мерки за физическо ограничаване.

Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18.12.2002 г., извършва ежегоден мониторинг на Държавни психиатрични болници (ДПБ), Центрове за психично здраве (ЦПЗ) и социални заведения за лица с психични разстройства. В периода 2022 г. – 2023 г. омбудсманът е извършил общо 25 внезапни проверки в психиатрични заведения и центрове за резидентни социални услуги.

По смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа – държавните психиатрични болници са места за лишаване от свобода, тъй като част от пациентите са настанени със съдебни решения и не могат

доброволно да ги напускат. За това с особено внимание омбудсманът като НПМ следи за недопускане на изтезания и други форми на нечовешко или унизително отношение в тези места.

Най-тежкият случай, който може да бъде квалифициран като изтезание от началото на мандата на омбудсмана като НПМ, е възникналият на 02.10.2023 г. пожар в Държавна психиатрична болница – Ловеч, по време на който е починал пациент. Екипът на НПМ установи тежки нарушения на правата на починалия пациент, а именно:

В деня на пожара пациентът е бил изолиран в продължение на 9 часа и е бил имобилизиран (вързан) за четирите крайника за почти 6 часа. По време на пожара той е бил вързан и не е могъл да се предпази. Имобилизацията се случва близо месец след постъпването му за лечение. Това от своя страна предполага, че след проведеното му лечение, острата фаза на заболяването му е овладяна. Още повече, че той е бил настанен в т. нар. „мека стая“, която позволява пациентите да правят всичко това без рискове и без затруднения за обгрижващия ги персонал. Видно в случая, вместо меката стая да бъде използвана като щадящо и безопасно място за изолация, тя е използвана като „наказателна стая“.

От проведените интервюта с пациенти, починалият не е имал прояви на агресия и автоагресия през цялото време на лечението си. Поради това омбудсманът като НПМ не разбира кое е наложило прилагането на толкова крайни принудителни мерки, а именно три пъти връзване за четирите крайника и 10 часа изолация в една стая („мека стая“) в един и същи ден.

Екипът на НПМ установи, че е нарушена Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства:

Съгласно чл. 11, ал. 2 от същата Наредба пациент, по отношение на който се прилага мярка за временно физическо ограничаване, се наблюдава непрекъснато от определените от лекаря медицински сестри, които се сменят на всеки час. Видно от случая не е имало непрекъснато наблюдение на пациента по време на имобилизацията. При проверката екипът на НПМ провери Книгата за взетите мерки за временно физическо ограничаване и установи редица случаи, при които на пациентите са назначени няколко поредни изолации и няколко имобилизации в един и същи ден или в поредни дни. Особено драстичен е случаят на пациент с диагноза „съдова деменция“, който от 30.09 до 02.10 е изолиран общо 5 пъти по 6 часа и е бил имобилизиран 2 пъти за по 2 часа.

Омбудсманът като НПМ подчертава, че Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства противоречи на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание към ООН и Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание към Съвета на Европа. Екипът на НПМ смята, че е нечовешко и унизително отношение или отнасяне един пациент да бъде вързан в продължение на часове през един и същи ден и изолиран, както екипът на омбудсмана установи в ДПБ – Ловеч. В Наредбата не е разписано след като е назначена една мярка имобилизация (вързване) за 2 часа, това означава ли, че 5 минути след като е изтекла мярката пациентът отново може да бъде вързан неограничен брой пъти. Така също, когато човек е бил изолиран за 6 часа, не е разписано

колко пъти може да се продължи тази мярка за по още 6 часа. На практика, човек може да бъде изолиран всеки ден в продължение на 15 дни почти без прекъсване на мярката.

В тази връзка омбудсманът като НПО препоръчва на Министерство на здравеопазването да преразгледа Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства и да изготви протокол за прилагане на принудителните мерки „имобилизация“ и „изолация“, в който ясно да е отбелязано с каква продължителност и колко често могат да бъдат изолирани и фиксирани пациентите за период от 24 часа, както и да се конкретизират основанията, при които се прилагат тези мерки.

В отговор на тази препоръка от Министерство на здравеопазването посочват, че със заповед на министъра на здравеопазването е създадена междуведомствена работна група със задача: Да извърши преглед на нормативната уредба на психиатричната помощ в България и да изготви предложения за нормативни актове с цел оптимизиране на Закона за здравето в частта му за спешно и задължително психиатрично лечение (глава пета „Психично здраве“, чл. 146-чл.165), както и на други нормативни актове, имащи отношение към ефективността и качеството на психиатричната помощ. В работната група са включени членове на Националния съвет по психично здраве, представители на Министерство на здравеопазването, Министерство на правосъдието, както и водещи юристи и представители на НПО.

Също така, омбудсманът препоръчва на министъра на здравеопазването в състава на Комисията за надзор по прилагането на мерките за временно физическо ограничаване да стане задължително включването на лице с юридическо образование и представител на хуманитарна неправителствена организация и те да имат възможност за извършване на постоянни проверки по отношение на дейностите за временно физическо ограничаване, по всяко време на денонощието.

В отговор до омбудсмана министърът на здравеопазването посочва, че разпоредбата въвежда като препоръчително, а не задължително правило, изискването в състава на комисията да се включва и лице с юридическо образование, и представител на хуманитарна неправителствена организация. Включването на членове в Комисия за надзор по прилагането на мерките за временно физическо ограничаване е въпрос на преценка по целесъобразност от страна на директора на Държавната психиатрична болница.

Омбудсманът препоръчва също на министъра на здравеопазването да се разпореде извършването на спешни проверки във всички държавни психиатрични болници по отношение на прилагането на принудителни мерки за физическо ограничаване. Министерство на здравеопазването е възложило на РЗИ да извърши обстойна проверка в психиатричните лечебни заведения, включително и по отношение на прилагането на принудителни мерки за физическо ограничаване.

По последни данни на МЗ до 01.10.2023г. общият брой на настанените на принудително лечение в психиатричните лечебни заведения (държавни психиатрични болници и центрове за психично здраве) са 300 души, а на задължително лечение - 1827 души.

За 2022 г. на принудително лечение са били 449 пациенти, а на задължително лечение са преминали 2606. Това означава, че за 2022 г. 3055 пациенти са били осъдени на лечение и не могат доброволно да напуснат лечебните заведения.

Смъртните случаи за 2022 г. са 78, а до 01.10.2023 г. са починали 64 души.

До 01.10.2023 г. общият брой на извършените патоанатомични експертизи за установяване на причините за смъртта са 4. За 2022 г. те са общо 6.

Липсата на патоанатомични експертизи е установена от екипа на НПМ още през 2012 г. Многократно омбудсмана като НПМ е препоръчвал да се извършват задължително патоанатомични експертизи на починалите в държавните психиатрични болници пациенти. Към момента все още няма практика на лицата, които са починали в психиатричните лечебни заведения да се извършват патоанатомични експертизи. Такава експертиза се извършва само при желание на близките, след заплащане на съответните такси. Това води до практиката пациенти, които нямат близки или чиито близки не се интересуват от тях, да се погребват, без да бъде извършена експертиза за установяване на причината за смъртта. Това изключва възможността в тези случаи да се установят лекарски грешки. За пореден път през 2023 г. НПМ установи, че в ДПБ Бяла починалите пациенти за 2021 г. са 7, за 2022 г. - 13 и до 01.10.2023 г. - 6. Не са извършвани аутопсии, поради което след препоръката на омбудсмана като НПМ е сключен договор с лечебно заведение за извършване на патоанатомични експертизи.

Общият брой на регистрираните имобилизации за 2023 г. до 01.10.2023 г. е 1873. За 2022 г. този брой е 2464.

Видно от статистическите данни броят на пациентите, които са осъдени на лечение е голям. Те не могат доброволно да напуснат лечебните заведения и това още повече задължава държавата стриктно да следи за спазването на правата им.

През годините омбудсманът като НПМ констатира, че един от най-сериозните проблеми в държавните психиатрични болници е липсата на контрол от страна на държавните институции. Както омбудсманът многократно е посочвал, психиатричните болници се финансират по методиката на историческия бюджет. Историческият бюджет е система, която е действала преди времето на здравното осигуряване и е остаряла. При този бюджет няма пряка връзка между обема и качеството на извършените медицински дейности и постъпващите средства. Поради тази причина ДПБ не се проверяват от Националната здравноосигурителна каса, а Изпълнителна агенция „Медицински надзор“ ги проверява само при подадени жалби от пациенти, което е рядкост.

Още през 2012 г., когато започна дейността си омбудсманът като НПМ установи, че ДПБ никога преди проверките на екипи на НПМ не са били обект на одит от страна на компетентните органи по отношение на медицинската им дейност. Тази негативна констатация е сред основните причини за неспазване на изискванията на медицинските стандарти и за недостатъчния обем и вид на здравните грижи, които се предоставят на пациентите.

Въпреки, че държавните психиатрични болници са места за лишаване от свобода по смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към

Съвета на Европа, те не се проверяват от органите на прокуратурата, на основание чл. 127, т. 4 от Конституцията.

В тази връзка омбудсманът препоръча на Главния прокурор на основание чл. 127, т. 4 от Конституцията прокуратурата да упражнява регулярен надзор при изпълнение на наказателните и други принудителни мерки във всички държавни психиатрични болници, тъй като се водят места за лишаване от свобода по смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа и да оповестява публично резултатите от извършените проверки.

В отговор на препоръката Върховна административна прокуратура информира омбудсмана, че прекратява преписката, тъй като тя е несъвместима с функционалната компетентност на ВАП, т.е. че прокуратурата няма правомощия да проверява държавните психиатрични болници.

В същото време, на 07.11.2023 г. Софийска градска прокуратура (СГП), заедно с Главна дирекция „Национална полиция“ и Изпълнителна агенция „Медицински надзор“ извършиха проверки по реда на надзора за законност във връзка с данни за системни нарушения в лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ в гр. София.

Също така, омбудсманът препоръча на главния прокурор на Република България на основание чл. 138, т. 1 и т. 6 от Закона за съдебната власт, във връзка с голямото обществено значение на случая да издаде заповед, с която да определи досъдебното производство, водено по делото за настъпилата смърт на пациента, да се постави на специален надзор, който да се осъществява от ВКП. До момента омбудсманът няма отговор от Главния прокурор.

Омбудсманът препоръча на окръжния прокурор на Ловеч да прецени дали в разглеждания случай не е целесъобразно и подходящо за вещи лица в рамките на досъдебното производство да бъдат назначени – по медицинските въпроси – специалисти извън списъка на вещите лица, с които работи Окръжна прокуратура – Ловеч и, съответно, Районен съд – Ловеч, на основание чл. 148, ал. 1 във вр. с чл. 29, ал. 2 от НПК. Постъпи информация, че в хода на разследването са извършени няколко последователни огледа на местопроизшествието и с оглед обективното и пълно изследване на всички обстоятелства, назначената по делото тройна съдебно-медицинска експертиза е възложена на експерти от друг съдебен район. Изготвена е съдебно-медицинска експертиза за установяване причините за смъртта на пациента, според която той е починал в следствие на задушаване.

Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г. **изразява официално становище, че подобно отношение от страна на държавни институции към лица с психични заболявания може да се квалифицира като изтезание и жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание по смисъла на Конвенцията.**

Други проблеми, които омбудсманът констатира още през 2012 г. при предоставянето на психиатрична грижа в Държавните психиатрични болници са **начинът на финансиране и липсата на кадрово обезпечение**. В тази връзка през 2020 г. омбудсманът изготви и изпрати Становище относно Проект на Стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2020 - 2030 г. и плана за действие към нея до министъра на здравеопазването.

Бюджетът е ключов инструмент за управлението на дейностите в психиатричните болници и за спазване на правата на пациентите.

Психиатричните болници се финансират по методиката на историческия бюджет, което според омбудсмана на практика ограничава достъпа на здравноосигурените лица до качествена медицинска грижа. При този бюджет няма пряка връзка между обема и качеството на извършените медицински дейности и постъпващите средства. Финансовите средства, които се отпускат на държавните психиатрични болници, са крайно недостатъчни. Така нареченият исторически бюджет е причината както за недобрите условия в лечебните заведения, при които се лекуват пациентите, така и за подчертания недостиг на медицински кадри, поради ниското заплащане на техния труд и лошите условия на работа. Ниската кадрово обезпеченост на лечебно – диагностичния процес от една страна, липсата на средства за подходящо оборудване, обзавеждане и лекарствени продукти – от друга, са фактори, които силно снижават количеството и качеството на медицинските грижи, предоставяни на пациентите.

Освен това, основните разлики в принципите, по които се формират бюджетите на различните типове психиатрични здравни заведения (например ДПБ и ЦПЗ), създават напрежение и противопоставяне между специалистите в системата за стационарна психиатрична помощ, което също рефлектира върху качеството на медицинските услуги. Омбудсманът многократно е препоръчвал на Министерство на здравеопазването, **начинът на финансиране да бъде унифициран за всички здравни заведения за стационарно лечение, като бъде обвързан с качеството на предоставената здравна услуга.**

В тази връзка министърът на здравеопазването обяви, че ще се създадат две нови клинични пътеки и за пръв път психично болните ще бъдат лекувани по клинична пътека в лечебно заведение и ще получават финансиране от Национална здравноосигурителна каса (НЗОК) по афективни разстройства и шизофрения.

Към момента, качеството на предоставяната здравна грижа в държавните психиатрични болници е много лошо. Като пример може да се посочи: **Държавна психиатрична болница – Раднево.**

През 2022 г. храноденът е 3.15 лв., а към месец юли 2023 г. е 3.02 лв. Според калкулатора на инфлацията към Националния статистически институт от месец януари 2022 г. до месец юли 2023 г. инфлационният индекс на потребителските цени е 19 %. Това означава, че един храноден на пациент към август 2023 г. би трябвало да е с минимална стойност 3.74 лв. Видно от данните храноденът не само, че не е увеличен, а е намален.

Един лекарствен за 2021 г. е 2.01 лв., а през 2023 г. лекарственият към август е намален на 1.57 лв.

По отношение на ДПБ – Раднево, в доклада си от 2023 г. омбудсманът даде следните препоръки на министъра на здравеопазването:

Да предприеме действия за намаляване на броя на леглата при запазване на щата. Министерството информира омбудсмана, че предстои да бъде извършен анализ на разкритите легла и броя на пациентите през последните две години, за заявяване на необходимия оптимален брой легла, което ще доведе до осигуряване на необходимия стандарт от 6,5 кв.м. на човек.

Да се предприемат мерки за осигуряване на необходимите специалисти и привеждане на дейността на болницата в съответствие с медицинския стандарт „Психиатрия“. Министерството на здравеопазването отговаря, че на Националния съвет за психично здраве се планира да обсъди предложение за промяна на нормативните документи, регламентиращи правото за придобиване на медицинска специалност „Психиатрия“, с цел привличане и задържане на млади кадри в системата на психиатричната помощ.

Да бъде разгледан и актуализиран бюджетът на всички психиатрични болници - по информация на Министерство на здравеопазването, бюджетът за издръжка и текущи разходи на ДПБ за 2023 г. е увеличен в сравнение с 2022 г. средно с 24,7%.

Регионалните здравни инспекции да извършват регулярни комплексни проверки във всички държавни психиатрични болници. Министерство на здравеопазването отговаря, че е възложено на РЗИ да извърши обстойна проверка в психиатричните лечебни заведения, включително и по отношение на прилагането на принудителни мерки за физическо ограничаване.

Да бъде изградена централизирана пожароизвестителна инсталация. В отговор на препоръката Министерство на здравеопазването ще финансира изграждането и на пожароизвестителна инсталация в ДБП до края на 2023 г.

Също така омбудсманът препоръча Министерство на здравеопазването да работи съвместно с Министерство на труда и социалната политика за извеждане на трайно настанените по социални индикации лица от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността. Получена беше информация, че МЗ полага усилия за подобряване на съвместната работа с МТСП за извеждане на трайно настанените по социални индикации лица и предоставянето на интегрирани здравно-социални услуги в общността. През последната година са изведени 20 пациенти.

На управителя на ДПБ – Раднево, омбудсманът препоръча:

Да бъдат предприети действия за осигуряване на необходимата минимална площ за пациент, в съответствие с изискванията на Наредба № 49 от 18 октомври 2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи. Информирани сме от управителя на ДПБ - Раднево, че след направен анализ на броя на постъпващите и числеността на наличните пациенти ще бъде заявено намаляване броя на леглата.

Да се разгледа възможността за обособяване и оборудване на т.н. „мека стая“, където психомоторно възбудените пациенти да бъдат изолирани по хуманен начин; отговорът е, че в кратки срокове ще бъдат проучени възможностите за оборудване на мека стая.

Да се осигури отопление през студените пролетно-есенни дни и през зимния сезон във всички болнични стаи – предвижда се да бъдат монтирани още два климатика.

Временното физическо ограничаване да се извършва в съответствие с изискванията на Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства – отговорът е, че се спазват действащите нормативни изисквания.

Държавна психиатрична болница – гр. Бяла: По данни от Анализа за дейността на ДПБ – гр. Бяла през 2021 г. храноденът на един пациент е 2.50 лв., а към август 2023 г. е 2.76 лв. Според калкулатора на инфлацията към Националния статистически институт от месец януари 2021 г. до месец юли 2023 г. инфлационният индекс на потребителските цени е 29.9 %, това означава, че един храноден на пациент към август 2023 г. би трябвало да е с минимална стойност 3.25 лв. Видно от седмичното меню липсват: млечни продукти, плодове, пресни зеленчуци, риба и за цялата седмица само две основни хранения са с месо.

За 2021 г. лекарстводенът е 2.00 лв., а към август 2023 г. е 0.68 лв. Видно от цифрите лекарстводенът е много нисък и поражда основателно притеснение за качеството на предоставената медицинска грижа.

По отношение на ДПБ – Бяла, в доклада си от 2023 г. омбудсманът също препоръча на министъра на здравеопазването:

Да предприеме действия за намаляване на броя легла при запазване на щата; МЗ уведоми, че предстои реструктуриране на ДПБ.

Обсъждане на мерки за осигуряване на необходимите специалисти и приваждане на дейността на болницата в съответствие с медицинския стандарт „Психиатрия“ – Отговорът е, че Националният съвет за психично здраве планира да обсъди предложение за промяна на нормативните документи, регламентиращи правото за придобиване на медицинска специалност „Психиатрия“, с цел привличане и задържане на млади кадри в системата на психиатричната помощ.

Да бъде разгледан и актуализиран бюджетът на всички психиатрични болници - МЗ информира омбудсмана, че бюджетът за издръжка и текущи разходи на ДПБ за 2023 г. е увеличен в сравнение с 2022 г. средно с 24,7%.

Регионалните здравни инспекции да извършват регулярни комплексни проверки във всички държавни психиатрични болници – Отговорът на Министерство на здравеопазването е, че е възложено на РЗИ да извърши обстойна проверка в психиатричните лечебни заведения, включително и по отношение на прилагането на принудителни мерки за физическо ограничаване.

Да бъде изградена централизирана пожаро-известителна инсталация - при финансова възможност, МЗ ще финансира изграждането и на пожароизвестителна инсталация в ДБП до края на 2023 г.

Препоръчено е, също така Министерство на здравеопазването да работи съвместно с Министерство на труда и социалната политика за извеждане на трайно настанените по социални индикации лица от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността. Уведомени сме, че през последните години от ДБП Бяла са изведени около 50 пациенти, които са настанени в

различни социални услуги. Част от пациентите се отказват от социалните услуги и се връщат в ДПБ.

На управителя на ДПБ – Бяла, омбудсманът препоръча:

Да бъдат предприети действия за осигуряване на необходимата минимална площ за пациент, в съответствие с изискванията на Наредба № 49 от 18 октомври 2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи - предстои реструктуриране.

Да се разшири видът на извършваните лабораторни изследвания - сключен е договор с МБАЛ „Юлия Вревска Бяла“ ЕООД за осигуряване на достъп до изследвания на пациентите на болницата в рамките на 24 часа.

Да се сключи договор с лечебно заведение за болнична помощ за провеждане на аутопсии - сключен е договор с предмет извършване на аутопсии с МБАЛ „Юлия Вревска Бяла“ ЕООД.

Да се разгледа възможността за обособяване и оборудване на т.н. „мека стая“, където психомоторно възбудените пациенти да бъдат изолирани по хуманен начин – ръководството на ДБП Бяла счита, че изграждането на такава стая носи по-висок риск от евентуалните ползи. При необходимост от временна имобилизация на пациентите в ДПБ Бяла се прилага нормативната уредба, като е предвидено да се изгради видеонаблюдение в изолаторите.

Основната препоръка на омбудсмана през годините, отправяна към Министерството на здравеопазването е именно за стартирането на спешна реформа в сектора на държавната психиатрична помощ относно защита на правата на пациентите, особено на лицата, които са настанени на задължително и принудително лечение.

По време на проверките през 2023 г. в държавните психиатрични болници – гр. Раднево, гр. Бяла и с. Карлуково омбудсманът установи, че от 2020 г. до 2023 г. не са отпуснати средства за текущи ремонти, независимо, че има предписания от регионалните здравни инспекции. Това налага затварянето на едно от крилата на второ женско отделение, както и предстои затварянето на трето мъжко отделение в Държавна психиатрична болница гр. Бяла. Изключително лошо е състоянието на първо мъжко отделение в Държавна психиатрична болница – с. Карлуково, настанени са по осем пациенти в стая не по-голяма от 20 квадратни метра. Във Второ мъжко отделение с капацитет 50 души в Държавна психиатрична болница гр. Раднево са настанени между шест и десет пациенти в стая. Ползват общо три тоалетни и шест душа. В стаите нямат отопление.

Това което излага омбудсманът като НПМ е само малка част от изключително лошите материални условия в държавните психиатрични болници.

Средният престой на психично болен в държавните психиатрични болници е 60 дни за 2022 г. Като пример може да се посочи - Държавна психиатрична болница Карлуково, където за 2022 г. средният престой на пациент е 111 дни. Голяма част от пациентите са били на задължително лечение по Закона за здравето – 195, 8 са били на принудително лечение по Наказателния кодекс. Преминалите болни за годината са 494.

Такива минимални финансови средства за стационарно лечение на психично болен, напълно възпрепятстват полагането на качествени медицински грижи. При проверките си през последните 10 години, омбудсманът като НПМ многократно е подчертавал необходимостта в най-спешен порядък да бъде разгледан и актуализиран бюджетът, особено фонд „Издържка“, на всички психиатрични болници при отчитане на инфлационните процеси, които протичат в страната.

На 20.09.2023 г. омбудсманът сезира председателя на Комисията за защита от дискриминация поради неизпълнение на Решение № 152 от 01.07.2013 г. по преписка № 100/2012 г. на Комисията за защита от дискриминация, пети състав от страна на Министерство на здравеопазването. КЗД установява на основание чл. 65, т. 1 от Закона за защита от дискриминация, че както Министерство на здравеопазването, така и министърът на здравеопазването чрез неизпълнение на задълженията си по чл. 10 и чл. 11 от Закона е осъществил дискриминация по признак "увреждане" спрямо лицата с психични увреждания по смисъла на чл. 2, § 2 от Международния пакт за икономически, социални и културни права. С разглежданото решение е предписано Министерство на здравеопазването да предостави необходимите финансови ресурси на държавните психиатрични болници с цел повишаване качеството на осъществяваните в тях медицински услуги и спазване на утвърдените медицински стандарти.

В качеството на НПМ, омбудсманът като заинтересована страна, изиска съгласно чл. 67, ал. 1 и ал. 3 от Закона за защита от дискриминация, КЗД да извърши проверка, дали през десетгодишния период от постановяването на решението от 2013 г. до юли 2023 г. Министерството на здравеопазването се е съобразило със задължителните предписания, отразени в диспозитива и мотивите на цитираното решение, а именно: „Министерство на здравеопазването да предостави необходимите финансови ресурси на държавните психиатрични болници с цел повишаване качеството на осъществяваните в тях медицински услуги и спазване на утвърдените медицински стандарти“ и особено на Медицински стандарт „Психиатрия“.

В отговор на препоръките от КЗД информираха омбудсмана, че са изпратили на МЗ повторно Уведомление за доброволно изпълнение за предоставяне на информация за изпълнението на предписанията за десетгодишния период от постановяване на решението до настоящия момент.

В Становището на омбудсмана относно Проект на Стратегия за психично здраве се препоръчва да се изготви оценка за пребазиране, която да е обвързана с реструктурирането на всички държавни психиатрични болници. Също така е необходимо да се конкретизират сроковете и необходимите ресурси за пребазирането на болниците, както и подходящи сгради за това. Омбудсманът обръща внимание, че редица от Държавните психиатрични болници са с недобро местоположение, материална база, кадрова обезпеченост и отдалечени от многопрофилни болници за активно лечение. Омбудсманът като НПМ подчерта и кои са особено проблемните болници - ДПБ - с. Карлуково, ДПБ - с. Царев брод, ДПБ - с. Церова кория, ДПБ - гр. Раднево, ДПБ - с. Карвуна, ДПБ - гр. Бяла.

В доклада след извършената проверка в ДПБ – Ловеч отново омбудсмана като НПМ отправи препоръка на МЗ до края на 2023 г. да бъдат изготвени оценки на всички държавни психиатрични болници: кои ще бъдат закрити, кои ще бъдат преместени и кои ще бъдат реструктурирани. Също така препоръча до края на 2024 г. всички болници, които ще

продължат да функционират, да бъдат приведени в съответствие с изискванията на Закона за лечебните заведения и на Наредба № 24 от 07.07.2004 г. за утвърждаване на медицински стандарт „Психиатрия“.

На 13.12.2023 г. омбудсманът отново изиска да му бъде предоставена извършената оценка на състоянието на всички държавни психиатрични болници - кои ще бъдат закрити, преместени и кой ще бъдат ремонтирани и обезпечени с персонал, така че да отговаря на изискванията на Закона за лечебните заведения и Медицински стандарт „Психиатрия“. На 25.01.2024 г. анализът е предоставен, като в него е отбелязано, че само една болница предстои да бъде преместена, тъй като за останалите болници не са предвидени средства.

Другият основен и съществен проблем е липсата на медицински персонал.

Като пример може да се посочи ДПБ – гр. Бяла. Към 01 септември 2023 г. в болницата работят само петима психиатри с общ капацитет 270 легла. По данни на управителя, който също е със специалност „Психиатрия“, той работи всеки ден по 12 часа, включително през почивните дни поради липса на специалисти. В предоставеното от управителя на ДПБ – Бяла поименно разписание на длъжностите е посочено, че в Първо женско остро отделение длъжността за началник се изпълнява от двама лекари на 0,5 щат. Те са със специалност Вътрешни болести и Хирургия. Няма назначени други лекари в отделението. Самото отделение е предназначено за пациенти в тежко психично състояние, част от тях са на принудително и задължително лечение. Началникът на първо мъжко остро отделение е без специалност и е единствения лекар в отделението. За да функционира като болнично заведение по психиатрия ДПБ – Бяла трябва да има определено ниво на компетентност, съгласно Наредба № 24 от 7.07.2004 г. за утвърждаване на медицински стандарт "Психиатрия". Раздел VI. т. 1. Дейностите по психиатрия се извършват в структури (клиника или отделение) по психиатрия от първо, второ или трето ниво на компетентност в болниците за активно лечение и държавните психиатрични болници. В клиниката или отделението по психиатрия от първо ниво на компетентност трябва да работят минимум двама лекари, от които най-малко един с призната специалност по психиатрия. В пет от общо шест отделения има по един щат за лекар, като част от тях са без специалност психиатрия. През септември 2023 г. омбудсманът извърши последваща проверка на ДПБ – гр. Бяла и констатира, че препоръките, дадени от предходните проверки през 2013 г., 2020 г. и 2021 г., не са изпълнени. Една от препоръките е да се намали капацитетът на ДПБ на 100 легла, поради липсата на лекари и медицински сестри. Също така, не е издаден документ с определени нива на компетентност на отделенията в болницата в съответствие с медицински стандарт „Психиатрия“, утвърден с Наредба № 24/07.07.2004 г. на МЗ, както и не се спазват изискванията на Наредбата.

В отговор на тези препоръки от месец декември 2023 г. от МЗ информират омбудсмана, че по отношение на препоръката за предприемане на действия за осигуряване на необходимата минимална площ на пациент, съгласно Наредба № 49 от 18.10.2010 г. ръководството на ДПБ Бяла от месец януари 2024 г. реструктурира клиничните отделения с оптимален брой легла, което ще доведе и до осигуряване на нормативно определената площ на всеки пациент и подобряване на битовите условия в болничните стаи и общите помещения. Ще се оптимизира и разпределението на персонала.

В ДПБ – Раднево също работят недостатъчно на брой психиатри. Капацитетът на болницата е за 420 пациенти, като лекарите със специалност Психиатрия са девет.

Друга важна констатация на омбудсмана е, че липсват достатъчно психолози, социални работници и трудотерапевти. Липсва и социална дейност в домовете. При внезапните проверки на екипи на омбудсмана в качеството му на НПМ, се установява, че пациентите или стоят в стаята си, без да извършват никакви дейности, а при топло време са навън, събрани на групи, отново без да извършват социални дейности.

Хроничният недостиг на психиатри се забелязва във всички държавни психиатрични болници. **В тази връзка омбудсманът отправя препоръка: в Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2020 - 2030г. трябва да се акцентира върху привличане на повече специализанти със специалност „Психиатрия“ и „Детска психиатрия“.**

Омбудсманът и при предишни свои проверки е отправял препоръки към министерство на здравеопазването да преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ, в частта численост на персонала, за да се подобри кадровата обезпеченост и да се гарантира равна здравна грижа за всички психично болни, настанени в ДПБ.

Друг основен проблем при предоставянето на грижа на психично болни според омбудсмана е, че **липсва качествена психосоциална рехабилитация на хората с психични заболявания**, която да се извършва чрез система от услуги, предоставяни от Министерството на труда и социалната политика.

Основна част от грижата за психично болните лица трябва да е свързана с подобряване качеството им на живот чрез изграждане на социални услуги в общността, като Дневни центрове за хора с психични разстройства, Центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства, Защитени жилища. От особено значение е и изграждането на дневни консултативни центрове за юноши със зависимости.

По данни на МЗ към 01.12.2023 г. общият брой на трайно настанени пациенти над една година в тях е 210 човека. Те не могат да бъдат изписани поради липса на достатъчно подходящи социални услуги като защитени жилища и центрове за настаняване от семеен тип за хора с психични заболявания. На практика, те нямат собствено жилище, близките им отказват да полагат грижи за тях и необходимостта от оставането им в лечебно заведение е продиктувана от социални, а не от здравни фактори.

Омбудсманът многократно е препоръчвал на **Министерство на труда и социалната политика и Министерство на здравеопазването** да се работи за извеждане на тази група болни от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността.

Държавната политика за психично здраве трябва да изведе като приоритет **необходимостта от повишаване качеството на живот чрез успешна деинституционализация на болните с психични заболявания и тяхната социализация чрез услуги в общността.**

През 2020 г. в Становището относно Проект на Стратегия за психично здраве една от основните препоръки на омбудсмана като НПМ, е в Плана за действие към Стратегията да бъде заложено изготвяне на анализ на броя на възрастните и децата, нуждаещи се от специализирани социални услуги, за да се определи броя и териториалното разпределение на услугите по общини, както и броят на

специалистите, които да бъдат ангажирани. В анализа ключово участие следва да вземат Министерство на здравеопазването, Министерство на труда и социалната политика и Националното сдружение на общините. Видно от одобрения Финансов план към Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021 - 2030 г. препоръката е приета, и е заложена да бъде изпълнена през 2021 г., като финансовите средства, които са отделени са 21 200 лв.

Не по-малко по важност е Публичното изявление относно България от 4 ноември 2021 г. на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ).

В заключителните си бележки Комитетът отбелязва, че в своите предходни доклади е вземал надлежно предвид многократните уверения на българските власти, че ще бъдат предприети действия за подобряване на третирането на лицата, настанени в психиатрични болници и социални институции. Същевременно констатациите от посещението през 2021 г. за пореден път показва сериозните и дългогодишни проблеми, по които не е предприето системно действие. Това положение на нещата свидетелства за продължаваща липса на действие от страна на българските власти по повечето от основните недостатъци и по прилагането на конкретните и многократно отправяни в продължение на много години препоръки на Комитета. КПИ е на мнение, че отдавна е трябвало да бъдат предприети действия в тези насоки и е необходима коренна промяна в подхода към цялостния въпрос за грижите за психичното здраве и социалните грижи в институции в България.

През март 2023 г. Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание отново извърши проверка в две психиатрични болници в България и констатира, че насилието спрямо пациентите от страна на персонала продължава. От Комитета отчитат като сериозен провал на Министерството на здравеопазването, че не е успяло да преустанови тези неприемливи практики. Възможностите за терапия в психиатричните институции в България продължават да са дефицит, персоналят в тях е недостатъчен, а използването на средства за обездвижване не съответства на международните стандарти.

На 23.11.2023 г. Народното събрание прие решение за създаване на Временна комисия със задача да проучи какви нарушения на правата на психичноболните пациенти са констатирани в България от Европейския комитет против изтезанията и от омбудсмана на Република България и да предложи законодателни промени, така че да гарантира равните права на българските граждани, както предвиждат Конституцията на Република България и конвенциите, по които Република България е страна. Сред задачите на комисията са: да се изведе на водещо място в Националната стратегия за психично здраве; гарантирането на спазване на правата на пациентите; да се обсъди и предложи отпадане на института на запрещението; съвместно с НПО и медицински експерти да се предприемат нужните стъпки за осигуряване на деинституционализирането на психичноболни пациенти и зачитането на личния им избор. Временната комисия ще представи доклад за дейността си, съдържащ отделни становища и отделни проекти за решения. Състои се от 12 народни представители - по двама народни представители от всяка парламентарна група. Комисията се избира за срок до изчерпване на предметния ѝ обхват, но не по-късно от 6 месеца от създаването ѝ. Решението е обнародвано в „Държавен вестник“.

ПРАВА НА ДЕЦАТА, НАСТАНЕНИ ВЪВ ВУИ И СПИ

През изминалите единадесет години, омбудсманът като НПМ и мониторингов орган по Конвенцията за правата на детето е поставял различни акценти в дейността си, като един от основните приоритети е правата на децата в конфликт със закона, настанени в институции. През 2014 г. и 2015 г. омбудсманът като НПМ публикува два тематични доклада за състоянието на възпитателните училища – интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ). В докладите подробно бяха разгледани: правната

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Реформа в системата за детско правосъдие и оценка на нуждата от функциониране на специализирани съдебни състави за деца;*
- *Отмяна на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, действащ от 1958 г. и приемане на Закона за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица;*
- *Закриване в най-кратък срок на интернатите и въвеждане на съвременни и ефективни мерки за работа с децата извършители, включващи възстановително правосъдие и превантивна работа с тях;*
- *Създаване на защитена социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона и техните семейства.*

характеристика на ВУИ и СПИ в международноправен и вътрешноправен аспект; профила на настанените деца и условията на живот; качеството на образованието и допълнителните дейности; отношение и мерки на закрила за настанените деца; качеството на медицинското обслужване; административния и технически капацитет на ВУИ и СПИ.

ВУИ и СПИ са включени и в ежегодния мониторинг на НПМ, като за целта са разработени специални въпросници, анкетни карти за децата и младежите. При проверките се отчита и изпълнението на препоръките, отправени при предишните посещения, както и се извършва наблюдение на действията на компетентните органи.

Във всеки от своите годишни доклади като НПМ омбудсманът неизменно отправя препоръка за закриване на интернатите и въвеждане на съвременни и ефективни мерки за работа с децата извършители, включващи възстановително правосъдие и превантивна работа с тях, както и създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение

на деца, които са в конфликт със закона.

Третият тематичен доклад на НПМ и Дирекция „Права на детето“ се основава на фокусирани проверки, проведени през 2023 г. и има за цел да проследи изпълнението на предходните препоръки, отправени към българските власти във връзка с правата на децата, настанени във ВУИ и СПИ.

През 2023 г. екипи на омбудсмана извършиха три проверки във ВУИ и СПИ. НПМ и Дирекция „Права на детето“ констатираха, че е изпълнена частично една препоръка. Вследствие на системния натиск на омбудсмана, се закриха четири интерната, като този в с. Драгоданово, община Сливен. Броят на децата, настанени в останалите три, е намалял на 88 деца. Повечето от децата са жертва на обстоятелства в техния живот – бедност, липса на нормални жилищни условия, разделени родители и/или такива, които са икономически емигранти в чужбина.

Материалната база е в лошо състояние, независимо от извършваните частични ремонти. Влагането на ресурси (финансови, технически и човешки) в системата на ВУИ и СПИ е нецелесъобразно. Усилията на органите на властта трябва да са насочени изцяло към бързото закриване на тези институции и създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона. По своя характер ВУИ и СПИ са места за лишаване от свобода. В Дело А. и други срещу България от 29 ноември 2011 г. и Делото Д.Л. срещу България от 19 май 2016 г. Европейският съд по права на човека също заключава, че интернатите в България са места за лишаване от свобода.

Реформата на детското правосъдие в България, отнасяща се до деца в конфликт със закона, продължава да е в начален етап. ВУИ и СПИ трябваше да бъдат закрити отдавна, поради факта, че те не отговарят на международните стандарти за деца в конфликт със закона. Изградени са през 60-те години на миналия век, самите сгради са стари, отдалечени от областните центрове. **Те са от така наречения „казармен тип сгради“, т.е. помещенията за спане, бани, тоалетни са общи.** Децата настанени в тях нямат достъп до качествено образование и медицински грижи. Близките им не могат да ги посещават поради отдалечеността на институциите и липсата на средства. Някои от тях живеят на 400 километра разстояние от интернатите. По време на интервютата с децата, едно от тях сподели, че предпочита родителите му да му изпращат парични средства, отколкото да го посещават, защото нямат достатъчно финанси. Голяма част от децата, настанени в СПИ и ВУИ, идват от центрове за настаняване от семеен тип за деца (ЦНСТ). Причината е, че персоналят в ЦНСТ не може да се справи с деца, които проявяват агресия, девиантно поведение, автоагресия, проблеми с комуникацията. Трудна е последващата реинтеграция на децата. Образователният процес е на много ниско ниво. **Настаняването на деца в интернати, особено под 14 годишна възраст, може да се определи като унижително наказание.** Още през 2014 г. НПМ даде препоръка в най-спешен порядък да бъдат закрити всички СПИ. Препоръката на НПМ не само, че не е изпълнена, но **през 2023 г. в СПИ – Варненци са настанени три деца. Най-малкото дете е десет годишно.** И трите деца са настанени със съдебно решение на Районен съд гр. Сливен, и трите деца са били настанени в центрове за настаняване от семеен тип за деца, и трите са извършители на статусни нарушения - основно бягство от ЦНСТ и агресивно поведение. **През 2022 г. има настаняване на девет годишни деца.**

Децата продължават да бъдат съдени и настанявани във ВУИ и СПИ, съгласно Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. **Многократно омбудсманът като НПМ е отбелязвал, че този закон е морално остарял и е препоръчвал да бъде отменен и да бъде приет нов закон.** През 2011 г. правителството на Република България прие Концепция за държавна политика в областта на правосъдието

за детето (2013-2020) и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014). В Концепцията е отбелязано, че този закон не създава необходимите законови, институционални и функционални предпоставки за гарантиране правата на детето в правораздавателната система и за предприемане на ефективни превантивни мерки. Дори и с последните промени от 2006 г., **възпитателните мерки по чл. 13 на ЗБППМН носят характеристиките на наказателна репресия, т.е техният възпитателен ефект е в налагането на санкция или ограничение.** В Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето се подчертава, че разпоредбите на ЗБППМН противоречат на редица вътрешни и международни нормативни актове, по които България е страна и на практика са приложимо право. **Към ноември 2023 г. Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2020) и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014) не е реализирана от българските власти.**

Европейският съд по права на човека в Делото Д.Л. срещу България от 19 май 2016 г. също подчертава, че доказателствата по настоящото дело поставят под съмнение поредица от точки от българската система що се отнася до полагането на грижи за непълнолетните в затруднено положение в мрежата на социалните институции. **Той отбелязва на първо място, че е вярно, че Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните е остарял и че, по исторически причини, той се основава повече на философия „за наказание“, отколкото „за защита“ на непълнолетните лица, обстоятелство, което се критикува от международните и националните организации.** Освен това, при разглеждането на първото искане на местната комисия за настаняването на жалбоподателката, съдията е преценил, че центърът в с. Подем представлява „неблагоприятна среда“. След това, Държавната агенция за закрила на детето, както и омбудсманът на Републиката, са изразили притеснението си по отношение на въпросите за подходящия характер на съдебните дела спрямо непълнолетните лица, а също така и по отношение на осъществяването на учебните и възпитателните програми, както и по отношение на материалните условия на живот в центровете от затворен тип за малолетни и непълнолетни лица.

В своите заключителни бележки, приети на 21 май 2008 г. след обсъждане на втория периодичен доклад на България относно спазването на Конвенцията на ООН за правата на детето в страната, Комитетът по правата на детето констатира, че определението за „противообществена проява“ на малолетно или непълнолетно лице противоречи на международните норми. Ето защо той препоръчва националното законодателство относно младежката престъпност и Наказателно-процесуалният кодекс да бъдат променени, като в тях се премахне понятието „противообществена проява“. Освен това, Комитетът препоръчва на българските власти да прибегват до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение като последно средство, а когато бъде наложена подобна мярка, да извършват редовни проверки и проучвания, с оглед висшия интерес на детето.

Както международните органи, така и българските власти са единодушни, че спешно трябва да бъде отменен ЗБППМН и приет Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица. **Но 9 години по-късно, след първата препоръка на омбудсмана, Законът отново не е приет.** Именно

Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица е основен двигател на реформата за детско правосъдие. Концепцията на новия закон е свързана с щадящо детско правосъдие. **Настаняването на деца в поправителни институции трябва да се прилага като крайна мярка.** В своите предходни препоръки омбудсманът е заявявал, че от изключително значение е създаването на специализирани състави за детско правосъдие, както и закриване на съществуващите интернати и разкриване на нови алтернативи услуги за децата в конфликт със закона, които отговарят на техните интереси и не нарушават правата им. Също така, за по-лесната реинтеграция на децата в конфликт със закона, трябва да се заложи финансиране за разработване на услуги и програми, предназначени за непълнолетни, особено в областта на професионалното обучение, както и да се прилагат ефективни програми и услуги за превенция, подкрепа и реинтеграция на децата в конфликт със закона.

НПМ напомня, че съгласно чл. 16, ал. 1 на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (Конвенцията): „Всяка държава - страна по конвенцията, се задължава да предотвратява на териториите под нейна юрисдикция други прояви на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, които не влизат в определението за изтезание, съдържащо се в чл. 1, когато те са извършени от държавен служител или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие. В частност задълженията, съдържащи се в чл. 10, 11, 12 и 13, се прилагат, като терминът "изтезание" се заменя с "други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание".

Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г., **изразява официално становище, че подобно отношение от страна на държавни институции към деца, настанени в СПИ и ВУИ може да се квалифицира като жестоко, нечовешко и унижително по смисъла на Конвенцията.**

В тази връзка позицията на омбудсмана е, че е необходимо спешно стартиране на реформата на детското правосъдие в България, отнасяща се до децата в конфликт със закона.

Защитата на правата на детето в конфликт със закона е сред основните приоритети на националния омбудсман, като за пореден път настоятелно се отправят препоръки да бъде реформирана остарялата система на наказанията.

Омбудсманът застава зад позицията, че за децата в конфликт със закона е необходима цялостна грижа, подкрепа за тях и семействата им, подкрепа в средата, образование, възможност за развитие, достоен живот, а не живот, който предлага единствено възпитателни мерки и настаняване в интернати. Безспорно е, че по начина, по които функционират интернатите, децата не получават необходимата за развитието им ефективна подкрепа.

ЗАЩИТА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

През 2023 година омбудсманът в качеството си на НПМ извърши планирани проверки в три затвора (Затвор Бобов дол, Затвор Бургас и Затвор Варна), шест затворнически общежития от открит и закрит тип и пет ареста. По постъпили сигнали, омбудсманът извърши пет внезапни проверки: Затвор Плевен, Затвор Бургас и три внезапни проверки в Софийски централен затвор, една от които в Специализираната болница за активно лечение на лишените от свобода.

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да бъдат предприети мерки за трайно справяне с проблема с дървениците и хлебарките в местата за лишаване от свобода;*
- *Да бъде увеличен бюджетът за училищата при местата за лишаване от свобода, тъй като обучението и образованието на лишените от свобода е важна част от реинтеграцията им;*
- *Да бъдат продължени усилията и потърсени нови възможности за осигуряване на по-продължително присъствие на медицински специалисти в местата за лишаване от свобода;*
- *Да бъде създаден ред за заплащане на лекарствените продукти със средства на затворите, при констатирана липса на постъпление в личната сметка на лишените от свобода;*
- *Лишени от свобода с установени психически разстройства да бъдат настанявани в подходяща медицинска среда, под наблюдение на квалифицирани специалисти.*

В следствие на извършените проверки се установи положителна тенденция за полагане на усилия от страна на затворническата администрация за подобряване на материално - битовите условия, разширяване на капацитета на затворите и намаляване на пренаселеността, с което да се отговори на европейските изисквания и стандарти.

Въпреки това, редица проблеми на пенитенциарната система остават нерешени.

Проблемите констатирани от проведените проверки през 2023 година, както и разгледаните жалби от лишени от свобода, могат да бъдат систематизирани в няколко групи:

- **Оплаквания, свързани с нарушение на забраната на чл. 3 от ЗИНЗС:** липса на достатъчно жилищна площ, храна, облекло, отопление, осветление, проветряване, медицинско обслужване, условия за двигателна активност, продължителна изолация без възможност за общуване, необоснована употреба на помощни средства, както и други подобни действия, бездействия или обстоятелства, които уронват човешкото достойнство или пораждат чувство на страх, незащитеност или малоценност;

- **Оплаквания, свързани с наложени запори по образувани изпълнителни**

производства срещу лишени от свобода;

- **Оплаквания, свързани с условното предсрочно освобождаване и замяната на режима;**
- **Оплаквания, свързани с откази на администрацията на затвора за включване в образователен или трудов процес на лишени от свобода.** Омбудсманът в качеството си на НПМ многократно се застъпва за правото на лишените от свобода на труд и образование, като подчертава пред затворническата администрация тяхното значение за поправително - превъзпитателното въздействие на наказанието, както и законово установеното право на лишените от свобода на подходяща работа - чл.77. ал.1 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС): „По време на изтърпяване на наказанието лишените от свобода имат право на подходяща работа.” Омбудсманът обърна и специално внимание на чл.41 ал.1 от Наказателния кодекс (НК) гласящ, **че изтърпяване на наказанието лишаване от свобода се съпровожда с подходящ, съответно заплатен общественополезен труд**, чрез който се цели превъзпитанието на осъдените, както и създаването и повишаването на тяхната професионална квалификация.

Сериозен законодателен напредък в областта на защитата на правата на лишените от свобода бе въвеждането на две вътрешноправни средства за защита с реформата на ЗИНЗС през 2017 година в изпълнение на препоръките по пилотното решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) - *„Нешков и други срещу България.*“ С пилотното решение на ЕСПЧ бяха маркирани основни структурни проблеми на българската пенитенциарна система, свързани с нечовешките и унижителни условия в затворите, като българската държава бе задължена да въведе превантивен и компенсаторен механизъм в случаите на нарушения на забраната на чл. 3 от ЕКПЧ.

Въпреки отбелязания напредък, с доклада на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (КПИ) от неговото осмо посещение в България, публикуван на 18 октомври 2022 година, КПИ посочва като актуални и съществени проблемите, свързани с **междузатворническото насилие, незадоволителните условия в затворите и арестите в страната, масовото разпространение на дървеници и хлебарки, както и липсата на смислени и конструктивни дейности за лишените от свобода.**

Горепосочените констатации се потвърждават и от извършените проверки на омбудсмана в качеството му на НПМ през 2023 година, което явно демонстрира продължаващата необходимост от реформиране на наказателната политика в пенитенциарната система.

Качеството на предоставяното медицинско обслужване продължава да бъде незадоволително. Това се дължи на недостатъчния медицински персонал в местата за лишаване от свобода, което води до **затруднен или отказан достъп до медицински специалисти и услуги на лишените от свобода.** Голяма част от медицинският персонал, зает в местата за лишаване от свобода, е назначен на граждански договор. Служебният избор на общопрактикуващ лекар от съответната Района здравноосигурителна каса създава възможност лишените от свобода да ползват права като здравноосигурени лица, но липсата на лекари в затворите, които да са там ежедневно, ограничава здравните им права.

Продължава да е наличен проблемът с **наличието на вредители (хлебарки, дървеници, плъхове) в местата за лишаване от свобода**. В хода на извършените проверки през 2023 година се установи, че след прекратяване на договора на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ с външна лицензирана фирма за извършване на ДДД обработка, популацията на вредителите значително е нараснала, а в редица затвори и арести, служителите са принудени да закупуват препарати с лични средства. Във всичките си препоръки до министерство на правосъдието, омбудсманът подчерта, че **доказаното наличие на множество вредители е в нарушение на разпоредбата на чл. 3 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС)**.

ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Оперативните работници в местата за 24-часово задържане да уведомяват задължително и своевременно родител или настойник, както и директора на учебното заведение, в което задържаният е ученик;*
- *Да се спазва изискването за задължително участие на адвокат при задържането на непълнолетен;*
- *При задържането на непълнолетно лице да се спазват стриктно разпоредбите на чл. 2 от Закона за закрила на детето;*
- *Служителите в РУП на МВР, работещи с деца, да преминават задължително обучение, съобразено с контактите им с децата.*

През 2023 година омбудсманът извърши проверки в четири помещения за настаняване на задържани лица в системата на министерство на вътрешните работи. Материално - битовите условия в местата за задържане продължават да бъдат незадоволителни със слаб достъп до дневна светлина и амортизирана материална база. Всички проверени обекти разполагат с отделни помещения за настаняване на непълнолетни и се спазват отправените препоръки от омбудсмана при задържането на непълнолетни да се спазва разпоредбата на чл. 2 от Закона за закрила на детето.

С въведените изменения в Инструкция № 8121з-78 от 24 януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи, бе изпълнена препоръката на омбудсмана за **задължително участие на адвокат, когато задържаното лице е непълнолетно**.

През април 2023 година бяха въведени изменения в Инструкция № 8121з-78/24.01.2015 г. за реда за осъществяване на задържане. С въведените промени беше разширено съдържанието на декларацията за правата на задържаното лице по чл. 15. Предвидено е декларацията да включва информация за **право на писмен превод, право да се запази мълчание, право на лицето, което**

първоначално се е отказало от адвокат да заяви адвокатска защита на по-късен етап. Декларацията е допълнена и с информация за максималния срок на задържане.

Важна крачка към подобряване на правата на задържани непълнолетни лица бе въвеждането в чл. 15 от Инструкцията задължително уведомяване на родител, попечител или друго лице, което полага грижи за непълнолетния. Изрично се уреди задължителното участие на защитник, когато задържаното лице е непълнолетно, с което препоръката на омбудсмана беше изпълнена.

Омбудсманът в качеството си на НПМ отчита като положителни приетите изменения. Институцията на омбудсмана последователно отстоява позицията, че компетентните органи трябва да предприемат навременни действия за синхронизиране на законодателната уредба с действащите международни стандарти, за да се гарантира ефективен достъп на децата до правораздаване и отношение, което е съобразено с тяхната възраст, развитие и потребности.

ЗАЩИТА НА ЛИЦА ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

Права на лицата със статут на временна закрила

В качеството си на Национален превантивен механизъм, омбудсманът стриктно следи за спазването на правата на лица, бягащи от зони на конфликт, които са поискали, които са започнали процедура и тези, които са получили защита на територията на страната. В кръга на правомощията на обществения защитник е изследването на въздействието на промените в законодателството върху правата на засегнатите лица, както и проследяването на действията на компетентните държавни органи, като при установяване на риск от застрашаване или накърняване на основни права и свободи се отправят задължителни препоръки до държавните институции. В изпълнение на тези функции омбудсманът наблюдава въвеждането и изпълнението на международните правозащитни

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- Да се изгради в РПЦ - Харманли сигурна зона за непридружени непълнолетни и малолетни деца, търсеци международна закрила;
- Да се разработи системна политика за закрила и интегриране на ненавършилите пълнолетие непридружени лица получили статут на бежанец;
- Да се създаде устойчива политика за информиране на лицата, търсеци закрила (международна или временна) относно условията за пребиваване в Република България;
- Да се изготви дългосрочна стратегия за интегриране на разселените лица, с която трайно да им се осигури достъп до социални, здравни и образователни услуги;
- Да се разработи цялостна стратегия в дългосрочен план за настаняване на трайно нарастващия брой на малолетни и непълнолетни непридружени деца на територията на Република България, която да отчита специфичните нужди на целевата група;
- Да се създаде механизъм за системен контрол на незаконно отблъскване на чужденци по границата, включително чрез командироване на допълнителни служители;
- Да бъде утвърден единен образец на заповеди за налагане на принудителни административни мерки (ПАМ) по ЗЧРБ, който **да бъде подписван от чуждия гражданин и от заклет преводач**;
- Да се създаде механизъм за системно уведомяване на омбудсмана относно предстоящи изпълнения на принудителни административни мерки по ЗЧРБ;
- Да се комплектуват пълно досиетата на чужденците, настанени в СДВНЧ – всичко свързано с изпълнението на ПАМ по ЗЧРБ;

актове в българското законодателство и практика.

Поради продължаващата война в Украйна, започнала от 24.02.2022 г., в Република България продължават да идват и да бъдат настанявани украински граждани, които по смисъла на чл. 5 от Директива 2001/55/ЕО (Директивата) получават временна закрила.

Временната закрила е процедура, която има характер на изключителна мярка. Тя цели в случай на масово навлизане или заплаха от масово навлизане на разселени лица от трети страни, които не могат да се завърнат в страната по произход, предоставяне на незабавна и временна закрила, особено когато съществува също и опасност системата за убежище да изпадне в невъзможност да разгледа всички искания, без това да доведе до неблагоприятни последици за нейното ефективно функциониране. Тази изключителна мярка се предприема в интерес на горепосочените засегнати лица и на други лица, търсещи закрила.

Режимът на временната закрила не е преюдициален по отношение на признаването на бежански статут по Женевската конвенция.

Държавите-членки на Европейския съюз прилагат режима на временна защита при стриктно спазване на човешките права и основните свободи, и на техните задължения за недискриминация.

На основание чл. 4 от Директивата, „срокът на временната закрила е една година“. Освен ако не е прекратена съобразно съответните правни основания, тя може да бъде продължавана автоматично на шест месеца за максимален срок от една година.

Към настоящия момент Съветът на Европейския съюз е удължил срока на временната закрила до 04.03.2025 г., за лицата, бягащи от войната в Украйна.

В началото на 2023 г. с писмо до председателя на Комисията по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите на 48-мото Народно събрание на Република България, омбудсманът изрази своята подкрепа и към направеното предложение от страна на народните представители да бъде извършено проучване на нуждите, социалния и финансовия статус на разселените лица от Украйна, на базата на което да бъдат дефинирани различни групи нуждаещи се, за които да се изготви специализиран механизъм за подкрепа. Въвеждането на подобен механизъм е от изключително значение, доколкото би спомогнал за трайното и устойчиво интегриране в българското общество на уязвимите групи лица и би улеснил достъпа им до редица социални услуги и медицински грижи.

Като обществен защитник, грижещ се за правата на всички граждани, омбудсманът счете, че след проучването и анализирането на актуалните нужди на разселените лица от Украйна, ще могат да се въведат мерки, които в пълна степен да отговорят на европейските стандарти за предоставяне на временна закрила. С оглед неизвестната продължителност на войната в Украйна, омбудсманът изрази становище, че е от особена важност да бъде изготвена и дългосрочна стратегия за интегриране на разселените лица, с която трайно да им се осигури достъп до социални, здравни и образователни услуги.

Права на лицата, търсещи международна закрила

В качеството си на Национален превантивен механизъм (НПМ), всяка година омбудсманът извършва проверки в центровете за временно настаняване на чужденци към Министерство на вътрешните работи и в центровете за настаняване на бежанци към

Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет (ДАБ при МС). Основен акцент при всяка проверка е оценка на условията, при които живеят непридружените малолетни и непълнолетни лица и предоставяните форми на подкрепа.

Проверките през 2023 г. констатирали нарастващ брой непридружените малолетни и непълнолетни лица. Констатирани са следните основни проблеми:

- РПЦ - Харманли не разполага със сигурна зона за непридружени непълнолетни и малолетни деца, търсещи международна закрила;
- Липсва системна политика за закрила и интегриране на ненавършилите пълнолетие непридружени лица – необходимо е да бъде направена оценка на възможните мерки за осигуряване на закрила и подкрепа на ненавършилите пълнолетие непридружени лица, получили статут, чрез интеграция в общността и при заявено нежелание да бъдат настанявани в резидентна социална грижа.

По статистически данни на ДАБ при МС, за 2023 г. са подадени 5702 молби за международна закрила от непридружени малолетни и непълнолетни лица в сравнение с подадените 3121 през изминалата 2022 г.

От 5702 подадени молби, 3843 са от непридружени деца, от които 1416 са малолетни. През 2023 г. 49 непридружени деца са настанени в центрове за социални услуги в сравнение с 29 през изминалата 2022 г.

Констатираната **тревожна тенденция от 2022 г. по засилване на вторичния миграционен поток от лица**, които са пребивавали в Турция, преминаващи нелегално териториалните граници на страната в опит да достигнат Централна и Западна Европа се засилва през 2023 г. Също така **откриваните в мигрантските групи непридружени малолетни и непълнолетни продължават да се използват като бъдещо ядро на събиране на семейства**, след като кандидатстват и получат бежански или хуманитарен статут в България. Обезпокоително е и че твърде често непридружените деца изчезват от централите за настаняване от отворен тип на ДАБ при МС, в рамките на седмица или две, като продължават пътя си към Западна Европа по организирани и скъпо струващи нелегални бежански канали.

Също така, продължава да стои проблемът с невключването на лицата по чл. 3, ал. 2, т. 2, б. „в“ от ЗГР – чужденци, кандидатствали и получили **статут на бежанец, хуманитарен статут или с предоставено убежище** в Република България и те не попадат понастоящем в кръга на онези лица, за които съгласно действащия чл. 93, ал. 4 от ЗГР е предвидено да бъдат вписвани служебно в регистъра на населението от Район „Средец“ на гр. София. Липсата на предвидено служебно вписване в този регистър по отношение на цитираните категории лица (бежанци, лица с хуманитарен статут или получили убежище у нас) ги възпрепятства да упражнят законното си право – което е и тяхно задължение – да заявят и получат български документи за самоличност. За тях в пълна степен важат посочените в чл. 93, ал. 4 от ЗГР предпоставки – да нямат предишни вписвания в регистъра на населението и да не могат да посочат постоянен адрес в Република България, а невъзможността посочените категории лица да получат български документи за самоличност на свой ред създава масова практика на нерегламентирана „продажба“ на адресни регистрации, по-специално – лица български граждани „продават“ адресни регистрации и вписват по 30 до 40 бежанци на един и същ адрес. Проблемът, свързан с липсата на предвидено служебно вписване, допълнително се задълбочава и поради това, че

тези лица, щом получат положителен отговор на молбата си за международна закрила или убежище, са длъжни в 15-дневен срок да напуснат местата (центровете), където са настанени от Държавната агенция за бежанците при Министерски съвет, и това ги поставя в трудно и уязвимо положение, което в последна сметка често ги принуждава да си „купуват“ адресни регистрации в страната.

Права на лицата с отказана международна закрила

Омбудсманът на Република България е единствената българска държавна институция, която извършва наблюдение при извеждането на чужди граждани, с наложени принудителни административни мерки (ПАМ) по Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ). В качеството му на Национален превантивен механизъм той има богат опит в областта на защитата на правата на човека и основни свободи, свързани със статута на лицата търсещи закрила и на чужденците, настанени в специални домове за временно настаняване към МВР.

Съгласно разпоредбите на чл. 39а от ЗЧРБ принудителни административни мерки се прилагат спрямо незаконно пребиваващите чужденци на територията на българската държава. При изпълнението на мерките „връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна“ и „експулсиране“ се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация.

През 2023 г. омбудсманът проведе мониторинг върху изпълнението на 33 принудителни административни мерки по връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна и експулсиране. Наблюдаващите екипи установиха системни проблеми при проверка на личните дела на чужденците:

1. Непълно окомплектоване на личните дела на чужденците - липса на приложени документи, свързани с обжалването на заповеди за налагане на принудителни административни мерки;
2. Липсата на доказателства, че чуждите граждани са запознати със съдържанието на издадените им заповеди за налагане на принудителни административни мерки, както и с правото им да я обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс;
3. Липсата на доказателства, че настанените в СДВНЧ чужди граждани са запознати с правото им да получат правна помощ и че са се срещали с адвокати, които са ги консултирали и запознали с техните права и правни възможности;
4. При образувани производства пред Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет за предоставяне на международна закрила не се прилагат доказателства, че съответните производства са прекратени или приключени с влезли в сила решения за отказ от предоставяне на защита.

Освен горепосочените обстоятелства, наблюдаващите екипи констатираха случаи на предстоящи изпълнения на принудителни административни мерки по ЗЧРБ, за които не бяха изпратени съответните уведомления до омбудсмана в разумен срок. Поради тези причини имаше фактическа невъзможност да бъдат осъществени изискваните в закона наблюдения.

ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

През 2023 г. омбудсманът като НПМ извърши внезапни проверки в общо 14 социални институции за деца и пълнолетни лица. Омбудсманът през годините многократно е отправял препоръка да се ускори процесът на деинституционализация на грижата за възрастни, тъй като продължителното пребиваване на хора с увреждания в институции нарушава основни човешки права, а самите домове могат да се определят като места за

лишаване от свобода. Въпреки това, все още съществуват седем институции с капацитет над 100 души (една с 228), разположени на голямо разстояние от общински центрове и болници, с липсващи специалисти, които да се грижат за тях. Към момента са закрити едва 9 дома за лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменция.

В докладите си омбудсманът като НПМ многократно е отбелязвал негативната констатация за очевидна липса на воля и визия за преместване на услугите за резидентна грижа в общността. Вместо това се наблюдава противоположна тенденция – материалната база на институциите остава същата, разкрита на голямо разстояние от общинския център и в някои случаи, без съпътстваща инфраструктура се преустройва с минимални средства за създаване на защитени жилища и центрове за настаняване от семеен тип. Това води до практиката новите услуги да се разполагат фактически в същата сграда или в двора на съответната резидентна услуга.

В случая омбудсманът счита за необходимо да посочи, че в Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността (с. 129) е посочено: „Разработването на планове за бъдещо използване на сградите трябва да бъде част от процеса на закриване на

ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- *Да се зложат ясни критерии и подход при извеждането на деца и лица в алтернативни услуги;*
- *Децата и пълнолетните лица, които са в процес на деинституционализация и предстои да бъдат изведени, да бъдат предварително подготвени за извеждането им;*
- *Екипите и медицинското лице в местата, където ще бъдат преместени децата и пълнолетните лица, да се запознаят предварително с индивидуалните им потребности;*
- *Децата и лицата, чиито близки поддържат контакт с тях, да бъдат настанени възможно най-близко до местоживеенето им;*
- *Да има задълбочена комуникация от страна на отделите „Закрила на детето“ към Дирекциите „Социално подпомагане“ с управителите на резидентните социални услуги за деца;*
- *Да не се разкриват социални услуги от нов тип в сградите на старите услуги;*
- *Да се извърши пълно обследване дали всички сгради, в които се предоставят социални услуги за деца и лица, отговарят на нормативните изисквания, особено по отношение на достъпна среда;*

институциите ... важно е и да се гарантира, че нито една част от сградата няма да се използва за предоставяне на институционална грижа за която и да е група ползватели“.

От съществено значение е и осигуряването на достъпна среда в резидентните социални услуги за деца и лица. Омбудсманът многократно е посочвал, че без значение от профила на социалната услуга неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закон за хората с увреждания;
4. Закон за устройство на територията;
5. Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания и противоречи на критерий 4.4 от Стандарт 4 за средата за предоставяне на услугите (Приложение № 12 към чл. 11, ал. 1) на Наредбата за качеството на социалните услуги. Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се счита за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

По отношение на екипите от служители и управителите на всички проверени социални услуги становището на екипа на НПМ е, че те са добре обучени професионалисти, които предоставят социални услуги с много добро качество и се стремят да подобрят състоянието и качеството на живот на настанените деца и лица.

При извършените проверки на място екипите на НПМ проследиха изпълнението на дадените препоръки.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНИ ПРОВЕРКИ НА ОМБУДСМАНА КАТО НПМ ПРЕЗ 2023 Г.

ПРАВА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

ДЪРЖАВНА ПСИХИАТРИЧНА БОЛНИЦА – ЛОВЕЧ

Във връзка с възникналия на 02.10.2023 г. пожар в Държавна психиатрична болница (ДПБ) – Ловеч, по време на който е починал пациент (г-н Г.М.Г.), на основание Заповед № 32-1/12.10.2023 г. екип на омбудсмана извърши проверка на място. Поради отсъствие на управителя на болницата д-р М., експертите на НПМ бяха посрещнати от д-р Е., началник на 01 Мъжко отделение, където е възникнал пожарът.

По повод на пожара е образувано досъдебно производство от Окръжна прокуратура – Ловеч. Преди да допусне екипа в отделението, д-р Е. поиска да получи разрешение от наблюдаващия прокурор, като за целта напусна стаята и, по нейни твърдения, му е позвънила по телефона и той е дал разрешение.

В тази връзка трябва да се отбележи, че дейността на омбудсмана като НПМ за защита на лицата, ограничени в свободата си, цели да доведе до предотвратяване на малтретирането и отстояване на определени стандарти за третиране на тези лица, които трябва да бъдат спазвани от администрациите на различните институции, обект на проверките на НПМ.

За тази цел омбудсманът и упълномощени негови представители имат право: на достъп без предизвестие по всяко време до всички места за задържане и до техните съоръжения и обекти; на достъп до цялата информация за броя на лицата в тези места и тяхното местонахождение; да избират местата, които желаят да посетят и лицата, с които желаят да разговарят; да провеждат лични разговори без свидетели с лицата, лишени от свобода, лично или чрез преводач, ако е необходимо, както и с всяко друго лице, което според НПМ може да предостави съответната информация; на достъп до цялата информация, свързана с отнасянето с лицата и с условията в местата за задържане; да изискват информация от служителите на посещаваното място за задържане, с които да се провеждат беседи, както и да провежда лична беседа с всяко друго лице, което се намира на територията на проверявания обект; да организира извършването на медицински прегледи на лицата с тяхно съгласие.

Въпреки тези изрично и изчерпателно посочени в Закона за омбудсмана правомощия, екипът на НПМ счита, че не беше допуснат своевременно в ДПБ – Ловеч от д-р Е., независимо че тя беше запозната с правомощията на омбудсмана и със заповедта за извършване на проверка. Екипът беше допуснат в отделението едва след разговора с наблюдаващия прокурор.

Подобно отношение към служители на омбудсмана в качеството му на НПМ е неприемливо не само за омбудсмана, но и за международните органи, пред които омбудсманът има ангажимент да отчете дейността си като НПМ и не трябва да бъде оставяно без последствия, тъй като това би провокирало чувство за безнаказаност и безконтролни действия по отношение на лицата, настанени в специализирани институции. В тази връзка омбудсманът като НПМ предлага на министъра на здравеопазването да изиска

обяснение от д-р Е. по описания случай и относно заключенията в настоящия доклад, като предприеме необходимите мерки за недопускане на повторни нарушения.

След като бе допуснат, екипът на НПМ проведе следните интервюта:

Д-р Е., началник 01 Мъжко отделение сподели, че на датата на инцидента (02.10.2023 г.) не е била на смяна. Получила е обаждане около 19.40 ч. от болницата, че е възникнал пожар и е повикана пожарната, след което е отишла на място. Д-р Е. посочи, че все още не са готови заключенията от назначените по случая комплексна пожаротехническа и електротехническа експертиза и от съдебномедицинската експертиза за установяване на причините за смъртта, както и че не са разпитани всички свидетели. Тя сподели, че съпругът ѝ е началник на отделението по Съдебна медицина – Ловеч.

Д-р Ц. П. С. е била на смяна на 02.10.2023 г. По нейни данни към 10 ч. пациентът Г.Г. е бил психомоторно възбуден и я е бутнал. Поради това тя е назначила мярка „имобилизация“ от 10.30 ч. до 12.30 ч. и мярка „изолация“ от 10.30 ч. до 16.30 ч. в т.нар. „мека стая“. След това назначава втора имобилизация от 13.30 ч. до 15.30 ч. и, преди да е изтекла мярката „изолация“, е определила втора изолация в „мека стая“ от 13.30 ч. до 19.30 ч., като твърди, че се е объркала. След това от д-р П. е наложена трета имобилизация от 18.00 ч. до 20.00 ч.

Това означава, че от 10.30 ч. до настъпването на пожара в 19.40 ч. Г.Г. е бил изолиран в продължение на 9 часа и е бил имобилизиран (вързан) за четирите крайника за почти 6 часа. По време на разговора с д-р Е. екипът я попита как се извършват имобилизациите през нощта, когато на дежурство остават само двама души. Тя сподели, че при необходимост се викат служители от охраната на Съдебното отделение, за да се изпълни изискването на чл. 13 от Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства. Посоченият член обаче изисква при прилагане на временно имобилизиране да участват най-малко 4 лица от терапевтичния екип, а в случая се касае за участие на служители от външна охранителна фирма, които не са служители на ДПБ – Ловеч.

При проверката екипът на омбудсмана като НПМ провери Книгата за взетите мерки за временно физическо ограничаване и установи редица случаи, при които на пациентите са назначени няколко поредни изолации и няколко имобилизации в един и същи ден или в поредни дни. Особено драстичен е случаят на пациент с диагноза „съдова деменция“, който от 30.09 до 02.10 е изолиран общо 5 пъти по 6 часа и е бил имобилизиран 2 пъти за по 2 часа.

По думите на д-р Е., в 1-во Мъжко отделение има две стаи за изолация – меката стая и още една стая, която се е ползвала за изолатор преди изграждане на меката стая. Тя посочи, че към момента често старият изолатор се ползва като единична стая за пациенти и не се заключва. Въпреки това, когато в нея е настанен пациент, това се вписва в Книгата за взетите мерки за временно физическо ограничаване като наложена мярка изолация за 6 часа, която се продължава през целия престой на пациента в изолатора, дори стаята да не се заключва и да няма фактическа изолация.

Тази година през месец април екипът на омбудсмана като НПМ провери така наречените „меки стаи“, които се използват за изолация на пациентите. В ДПБ - Ловеч са единствените изградени стаи на територията на страната. „Меката стая“ позволява пациентите, изведени в изолация за определен период от време, да бъдат обгрижвани и наблюдавани, без риск да се наранят и без да бъдат връзвани (фиксираны) за легло, каквато е разпространената психиатрична практика. Изолацията в психиатричната практика е начин

пациенти в обострено състояние да бъдат подпомогнати да овладеят кризата в защитена среда, без риск да наранят себе си или другите. Такива състояния могат да бъдат остър психотичен епизод, делир, остри състояния при детоксикация на зависими, силно агресивни състояния на деца и младежи с разстройства на привързаността. „Меката стая“ е предимство, както за пациента, така и за екипа на болницата.

Пациентите често преживяват изолацията като наказание, поради болезнени и некомфортни за тялото практики като връзване, но и поради чувството на унижение от невъзможността да ползват сами тоалетна, да се придвижат в пространството, да използват телесната си експресия, да заемат удобна поза за сън.

Меката стая позволява пациентите да правят всичко това без рискове и без затруднения за обгрижващия ги персонал.

Видно в случая с Г.Г., вместо меката стая да бъде използвана като щадящо и безопасно място за изолация, тя е използвана като „наказателна стая“, в разрез с чл. 3, ал. 2 от Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства. Още повече, пациентът г-н Г. е бил доведен в ДПБ – Ловеч на 09.09.2023 г. от полицейски служители, но е подписал декларация за доброволно лечение. Близо месец след постъпването му и с оглед на провежданото му лечение следва да се предположи, че острата фаза на заболяването му е овладяна. От настъпването единствената му наложена мярка е „изолация“ в деня на постъпването. При проведените от екипа на НПМ интервюта насаме с пациенти, контактували с Г.Г., няма данни за агресивно поведение от негова страна към тях, както и за прояви на автоагресия. Всички пациенти казаха, че са се разбирали добре с Г., той постоянно ги е черпил с цигари и кафе. Един от пациентите каза, че са били приятели.

При проведените интервюта пациентите бяха видимо притеснени и уплашени. Един от тях сподели, че му е изключително тежко след смъртта на Г., уплашен е и има нужда от психологическа подкрепа.

Видно от проведените интервюта с пациенти, които познават Г., той не е имал прояви на агресия и автоагресия през цялото време на лечението си. Поради това омбудсманът като НПМ не разбира кое е наложило прилагането на толкова крайни принудителни мерки, а именно три пъти връзване за четирите крайника и 10 часа изолация в една стая („мека стая“) в един и същи ден.

Омбудсманът като НПМ иска да подчертае, че Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства противоречи на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа. Екипът на НПМ смята, че е нечовешко и унижително отношение или отнасяне един пациент да бъде връзван в продължение на часове през един и същи ден и изолиран, както НПМ установи в ДПБ – Ловеч. В Наредбата не е разписано след като е назначена една мярка имобилизация (връзване) за 2 часа, това означава ли, че 5 минути след като е изтекла мярката пациентът отново може да бъде връзан неограничен брой пъти. Така също, когато човек е бил изолиран за 6 часа, не е разписано колко пъти може да се продължи тази мярка за по още 6 часа. На практика, човек може да бъде изолиран всеки ден в продължение на 15 дни почти без прекъсване на мярката.

В тази връзка омбудсманът като НПМ препоръчва на Министерство на здравеопазването да преразгледа Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства и да изготви протокол за прилагане на принудителните мерки „имобилизация“ и „изолация“, в който ясно да е отбелязано с каква продължителност и колко често могат да бъдат изолирани и фиксирани пациентите за период от 24 часа, както и да се конкретизират основанията, при които се прилагат тези мерки.

По информация на д-р П. и на един от пациентите единствено на 02.10 2023 г. Г. се е изнервил след проведен телефонен разговор с майка си. В същия ден майка му е дошла на свиждане, но д-р П. не я е допуснала да се срещне с Г., тъй като според д-р П. той е бил агресивен.

Третата фиксация на Г.Г. е била определена от д-р П. от 18.00 до 20.00 ч. и е наблюдавана от мед. сестра Д. до 19.30 ч. След 19.30 ч. при смяната на дежурствата наблюдението е поето от фелдшера М.

При интервюто с фелдшера М., който е застъпил на работа на 02.10 в 19.30 ч., той сподели, че в 19.33 е наблюдавал Г. на монитора в манипулационната стая и не е видял огън или дим. Започнал е да подготвя инжекционните разтвори за пациентите, когато в 19.40 е разбрал за настъпилия пожар от санитаря Д. А. и веднага е уведомил дежурния лекар д-р Д., която е подала сигнал на тел. 112. Самият г-н А. е разбрал за пожара от пациенти, чиято стая се намира в непосредствена близост до „меката стая“, където е възникнал пожарът, и само те са чули звуковия сигнал от димния детектор.

Съгласно същата Наредба чл. 11, ал. 2 пациент, по отношение на който се прилага мярка за временно физическо ограничаване се наблюдава непрекъснато от определените от лекаря медицински сестри, които се сменят на всеки час. Видно от случая не е имало непрекъснато наблюдение на пациента по време на имобилизацията, което е пряко нарушение на Наредбата.

Екипът на НПМ проведе интервюта с тримата пациенти, които са разбрали първи за пожара и те казаха, че са чули алармата на димния детектор и са видели дим. Един от тях сподели, че е чул Г. да вика и се е опитал да отвори вратата на меката стая, но е било заключено, след което веднага е казал на санитаря А. за пожара. По това време Г.Г. в все още е бил фиксиран в стаята, където се е разразил пожарът.

При разговорите с д-р Е., д-р П. и фелдшер М. те казаха, че алармата на димния детектор не се чува извън меката стая, защото звукът е много слаб. Въпреки това при разговорите с пациентите, които са били в близост до пожара, те споделиха, че алармата се е чувала силно.

Всички пациенти са били евакуирани в другото крило на отделението, а А. взел пожарогасителя и с фелдшера М. са се опитали да влязат в стаята, но вратата е била изметната от топлината. След като са успели да отворят е имало много гъст и задушлив дим, поради което не са могли да влязат.

При проверката екипът на НПМ установи, че двама от пациентите, които са били преки свидетели на пожара, вече са преместени в 2-ро Мъжко отделение, а третият е преместен в ДПБ – Карлуково. Екипът на НПМ попита д-р Е. има ли пациенти настанени от центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) за пълнолетни лица с психични разстройства или от защитени жилища. Тя отговори, че няма такива в нейното отделение, а за другите отделения не знае дали има настанени такива пациенти. Екипът на НПМ имаше предварителна информация, че един от преките свидетели на пожара е настанен в ЦНСТ и

към настоящия момент се лекува в ДПБ – Ловеч, и искаше да разговаря с него. Д-р Е. не информира екипа, че той е бил в нейното отделение и непосредствено след инцидента е преместен в 2-ро Мъжко отделение. Другият свидетел на пожара също е бил преместен в 2-ро Мъжко отделение. За преместването им екипът на НПМ разбра от проведените интервюта с другите пациенти.

По информация на д-р Е. детектори за дим са поставени само в стаите за изолация и звуковият им сигнал е много слаб и трудно се чува. В останалата част от отделението няма пожароизвестителна система. Екипът поиска Договора за обществена поръчка, с който са били изградени и оборудвани 5 бр. „меки стаи“ в ДПБ – Ловеч. Видно от техническата спецификация, фотоелектрическият автоматичен детектор за дим, който е поставен, е с акустично-оптична аларма: „Мощен алармен звук, чиято сила може да се регулира, визуална аларма с LED светлина“.

Камерите за видеонаблюдение, поставени от същата фирма на стойност 750 лв. всяка, по данни на д-р Е. предават само картина в реално време, без да имат възможност за запис или за предаване на звук. Поради това няма запис на инцидента.

Видно от Договора за обществена поръчка, оборудването на една стая е било на средна стойност 17 700 лв. Екипът на НПМ не разбира защо в техническата спецификация не е заложено камера за видеонаблюдение, от която да може да се съхраняват записи и която да възпроизвежда звук. Също така не е ясно защо детекторите за дим са поставени само в меките стаи и защо няма изградена система за звукова и светлинна сигнализация, която да е в коридорите и в манипулационната.

Екипът на НПМ се запозна с последния Протокол за резултатите от комплексна проверка, извършена на 09.11.2022 г. от Районна служба „Пожарна безопасност и защита на населението“ – Ловеч. Едно от разпореденията на контролния орган е „В обекта да се създаде необходимата организация по пожарна и аварийна безопасност в съответствие с изискванията на Глава втора от Наредба № 8121з-647/01.10.2014 г.“ със срок до 31.03.2023 г.

Екипът на НПМ установи, че след възникналия пожар не е извършвана проверка от контролните органи на Министерство на здравеопазването.

По смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа – държавните психиатрични болници са места за лишаване от свобода. Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г. изразява официално становище, че подобно отношение от страна на държавни институции към лица с психични заболявания може да се квалифицира като жестоко, нечовешко и унижително по смисъла на Конвенцията.

В Становището на омбудсмана като НПМ от 2020 г. относно Проект на Стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2020-2030г. е дадена препоръка да се изготви оценка за пребазиране, която да е обвързана с реструктурирането на всички държавни психиатрични болници. Също така е дадена препоръка да се конкретизират сроковете и необходимите ресурси за пребазирането на болниците, както и подходящи сгради за това. Омбудсманът обърна внимание, че редица държавни психиатрични болници

са с недобро местоположение, материална база, кадрова обезпеченост и отдалечени от многопрофилни болници за активно лечение. Особено проблемни болници са ДПБ - с. Карлуково, ДПБ - с. Царев брод, ДПБ - с. Церова кория, ДПБ - гр. Раднево, ДПБ - с. Карвуна, ДПБ - гр. Бяла.

Предвид лошата материална база, липсата на специалисти и зачестилите тежки инциденти със загуба на човешки животи в ДПБ, омбудсманът като НПМ препоръчва на министъра на здравеопазването до края на 2023 г. да бъдат изготвени оценки на всички държавни психиатрични болници: кои ще бъдат закрити, кои ще бъдат преместени и кои ще бъдат реструктурирани. До края на 2024 г. всички болници, които ще продължат да функционират, следва да бъдат приведени в съответствие с изискванията на Закона за лечебните заведения и на Наредба № 24 от 07.07.2004 г. за утвърждаване на медицински стандарт „Психиатрия“.

През годините омбудсманът като НПМ констатира, че един от най-сериозните проблеми в държавните психиатрични болници е липсата на контрол от страна на държавните институции. Както омбудсманът многократно е посочвал, психиатричните болници се финансират по методиката на историческия бюджет. Историческият бюджет е система, която е действала преди времето на здравното осигуряване и е остаряла. При този бюджет няма пряка връзка между обема и качеството на извършените медицински дейности и постъпващите средства. Поради тази причина ДПБ не се проверяват от Националната здравноосигурителна каса, а Изпълнителна агенция „Медицински надзор“ ги проверява само при подадени жалби от пациенти, което е рядкост.

Въпреки че държавните държавни психиатрични болници са места за лишаване от свобода по смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа, те не се проверяват от органите на прокуратурата, на основание чл. 127, т. 4 от Конституцията.

Омбудсманът като НПМ отново заявява, че е крайно време да се променят обществените нагласи и нагласите на държавните институции. Държавните психиатрични болници не са места за наказание, а болници за активно лечение на пациенти, които страдат от психични заболявания. Необходимо е активно да се работи в посока на това, че психично болните са част от обществото и имат нужда от подкрепа, както всички останали пациенти. Не по-малко по важност е да започне реална реформа на здравната система за предоставяне на психиатрично лечение, да има последваща психосоциална рехабилитация и достатъчно социални услуги.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

I. Към главния прокурор на Република България:

- На основание чл. 138, т. 1 и т. 6 от Закона за съдебната власт, във връзка с голямото обществено значение на случая да издаде заповед, с която да определи досъдебното производство, водено по делото за настъпилата смърт на Г.М.Г., да се постави на специален надзор, който да се осъществява от ВКП.

- На основание чл. 127, т. 4 от Конституцията прокуратурата да упражнява регулярен надзор при изпълнение на наказателните и други принудителни мерки във всички държавни психиатрични болници, тъй като се водят места за лишаване от свобода по смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа и да оповестява публично резултатите от извършените проверки.

II. Към окръжния прокурор на Ловеч:

- Да прецени дали в разглеждания случай не е целесъобразно и подходящо за вещи лица в рамките на досъдебното производство да бъдат назначени – по медицинските въпроси – специалисти извън списъка на вещите лица, с които работи Окръжна прокуратура – Ловеч и, съответно, Районен съд – Ловеч, на основание чл. 148, ал. 1 във връзка с чл. 29, ал. 2 от НПК.

III. Към министъра на здравеопазването:

- До края на 2023 г. да бъдат изготвени оценки на всички държавни психиатрични болници: кои ще бъдат закрити, кои ще бъдат преместени и кои ще бъдат реструктурирани.

- До края на 2024 г. всички болници, които ще продължат да функционират, да бъдат приведени в съответствие с изискванията на Закона за лечебните заведения и на Наредба № 24 от 07.07.2004 г. за утвърждаване на медицински стандарт „Психиатрия“.

- Да се преразгледа Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства и да се изготви протокол за прилагане на принудителните мерки „имобилизация“ и „изолация“, в който ясно да е отбелязано с каква продължителност и колко често могат да бъдат изолирани и фиксирани пациентите за период от 24 часа, както и да се конкретизират основанията, при които се прилагат тези мерки.

- В състава на Комисията за надзор по прилагането на мерките за временно физическо ограничаване да стане задължително включването на лице с юридическо образование и представител на хуманитарна неправителствена организация и те да имат възможност за извършване на постоянни проверки по отношение на дейностите за временно физическо ограничаване, по всяко време на денонощието.

- Да се разпреди извършването на спешни проверки във всички държавни психиатрични болници по отношение на прилагането на принудителни мерки за физическо ограничаване.

- Да се уведомят управителите на всички държавни психиатрични болници за правомощията на омбудсмана като НПМ, включително относно задължението им за осигуряване на незабавен достъп на екипа на НПМ до проверяваните обекти.

ДЪРЖАВНА ПСИХИАТРИЧНА БОЛНИЦА - БЯЛА

Във връзка с функциите на Национален превантивен механизъм (НПМ), които изпълнява омбудсманът на Република България, на основание Заповед № 28-1/07.09.2023 г. на омбудсмана екип на институцията извърши проверка в Държавна психиатрична болница (ДПБ) – Бяла.

Проверката обхваща изпълнението на предходните препоръки и съответствието на структурата, материално-битовите условия, оборудването и обзавеждането на лечебното заведение, обезпечаването с медицински и немедицински специалисти с изискванията на националното законодателство, Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа.

Материално-битови условия

ПБ – Бяла е разположена в покрайнините на града и осъществява прием на пациенти с психични заболявания основно от областите Русе, Силистра, Разград, Търговище.

На външния вход на болницата има портиер. Портиерите са общо четирима, назначени на щат и е осигурено денонощното им присъствие. Всички болнични отделения са разположени в една сграда, като в двора, който е на сравнително голяма площ има и неизползвани стари постройки.

На територията на болницата за нуждите на пациентите има и лавка. На входа на сградата има поставени кутия за сигнали за корупция и кутия за жалби и сигнали от пациенти и техни близки.

Лечебното заведение разполага със собствено парно отделение, като през зимата и преходните сезони отоплението и топлата вода се осигуряват чрез пароцентралата (в стаите и коридорите има монтирани радиатори), а през лятото за топла вода се ползват и електрически бойлери. Според получена от управителя на болницата информация, от началото на годината има регистрирано 1 бягство на пациент, който бързо е бил открит и върнат.

Кутията за жалби и сигнали

Лавката, която се намира в двора на ДПБ - Бяла

Храната се приготвя в собствена кухня, осигурена е възможност за диетично хранене за нуждаещите се пациенти. Всяко отделение има обособено помещение, от което храната се разлива и подава през шубер в столова. Посочените помещения към момента на проверката бяха чисти, при видимо поддържана добра хигиена.

Стойността на един храноден е 2,76 лв., като се уточнява, че това е само стойността на закупените хранителни продукти, без да се включват други разходи. Прави впечатление, че на фона на високата инфлация в последните 1 – 1,5 години тази сума е недостатъчна и следва да бъде значително увеличена. Менюто се изготвя от калкулант, като от изисканите и предоставени седмични менюта е видно, че храната не е достатъчно разнообразна, често обядът включва само основно ястие, месото е недостатъчно, липсва десерт, както и пресни плодове и зеленчуци.

Санитарни помещения – тоалетни и бани има към всяко отделение, но състоянието им е незадоволително и се нуждаят от ремонт.

Санитарно помещение в ДБП – Бяла

В болничните стаи са настанени различен брой пациенти, като в някои от стаите е тясно и не е осигурена нормативно определената площ за един пациент.

Спално помещение в ДПБ – Бяла

Медицинско обслужване

Стационарният блок е разположен в една сграда, като включва шест клинични отделения с 270 легла, както следва:

- I мъжко отделение – работи по програми и грижи за лечение и рехабилитация на болни с остри психози и шизофренни екзацербации, тежък депресивен епизод, нуждаещи се от краткосрочен и средносрочен престой. Разполага с 40 легла;

- II мъжко отделение – работи по програми и грижи за лечение и рехабилитация на болни с алкохолна и наркоманна зависимост, абстиненция и личностови разстройства с емоционален и поведенчески отклонения, довели до тежък психосоциален срив, нуждаещи се от краткосрочен и средносрочен престой - с 20 легла;

- III мъжко отделение – работи по програми и грижи за лечение и рехабилитация на болни с психози в инволюцията и хроничен органичен мозъчен синдром - деменции с емоционални и когнитивни нарушения, нуждаещи се от средносрочен и продължителен престой - с 35 легла;

- IV мъжко отделение – работи по програми и грижи за лечение и рехабилитация на болни с хронични психози, довели до психосоциален срив, хроничен органичен мозъчен синдром - епилепсия и умствена изостаналост с емоционални и поведенчески нарушения, психотичен срив, нуждаещи се от средносрочен и продължителен престой разпределено по нозология в два блока - с общо 70 легла;

- I женско отделение – работи по програми и грижи за лечение и рехабилитация на болни с остри психози и шизофренни екзацербации, тежък депресивен епизод, нуждаещи се от краткосрочен и средносрочен престой. Разполага с 30 легла;

- II женско отделение – работи по програми и грижи за лечение и рехабилитация на болни с хронични психози, довели до психосоциален срив, психози в инволюцията и хроничен органичен мозъчен синдром - деменции с емоционални и когнитивни нарушения, епилепсия и умствена изостаналост с емоционални поведенчески нарушения, нуждаещи се от средносрочен и продължителен престой разпределено по нозология в два блока - 75 легла.

Отделенията нямат нива на компетентност, определени в съответствие с медицинския стандарт „Психиатрия“.

Помещенията, в които се извършва механична имобилизация (изолатори) са общо 4, като само две от тях са оборудвани с камери и възможност за постоянно видеонаблюдение. При пристигане на екипа в стаите нямаше пациенти, помещенията и леглата бяха чисти, без следи от скорошно използване. Леглото за имобилизация е оборудвано с имобилизиращи колани, които са с омекотители и в добро състояние. Временното физическо ограничаване се извършва в съответствие с изискванията на Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства. Бяха изискани и проверени книгите за взетите мерки за временно физическо ограничаване. За 2023 г. до момента на проверката са имобилизирани общо 22 души.

Екипът посети всички отделения и стаи, като нямаше пациенти в състояние на силна психомоторна възбуда, както и фиксирани към болничните легла. При проведените разговори с пациенти не са получени оплаквания от физическо насилие и друг вид нечовешко или унижително отношение на служителите към тях.

Към момента на проверката на лечение в ДПБ бяха 155 души. За задължително лечение по чл. 155 от Закона за здравето са настанени 34 пациенти (5 жени и 29 мъже), а на принудително лечение по чл. 89 от Наказателния кодекс – 6 (1 жена и 5 мъже). Общо от началото на годината настанените за задължително лечение са 66 пациента, а за принудително лечение – 9.

Пациенти, престояващи по социални индикации са 13, като пациентът с най-продължителен престой (поради това, че няма къде да бъде изведен) е в болницата от 4 години. Омбудсманът многократно е препоръчвал на Министерство на труда и социалната политика и Министерство на здравеопазването да се работи за извеждане на тази група болни от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността.

Държавната политика за психично здраве трябва да изведе като приоритет необходимостта от повишаване качеството на живот чрез успешна деинституционализация на болните с психични заболявания и тяхната социализация чрез услуги в общността.

В ДПБ - Бяла се извършват съдебно-медицински експертизи, изготвят се протоколи за освидетелстване/преосвидетелстване от ТЕЛК.

Пациентите с коморбидни заболявания се консултират, като спешните случаи от екипи на Филиала за спешна медицинска помощ (ФСМП) – Бяла към Центъра за спешна медицинска помощ (ЦСМП) – Русе, останалите - от специалистите от МБАЛ „Юлия Вревска – Бяла“ ЕООД, където при необходимост се провеждат и хоспитализациите.

Стойността на издръжката на пациент за предходния месец август 2023 г. е 2 866,45 лв. с включени всички разходи. Отпуснатите средства за „Издръжка и други текущи разходи“ са в размер на 629 600 лв. за 2021 г., 629 600 лв. за 2022 г. и 784 100 за 2023 г. През 2023 г. са увеличени и разходите за персонал, с оглед достигане на договорените с Колективен трудов договор (КТД) в отрасъл „Здравеопазване“ стойности.

При проверката екипът за пореден път констатира, че за Държавните психиатрични болници в страната, в това число ДПБ – Бяла, въпреки увеличението спрямо 2022 г. не е осигурено достатъчно финансиране за издръжка, в това число ремонти, както и че не са преодолени затрудненията при намиране на квалифициран персонал.

Преминалите през лечебното заведение болни по години са както следва: през 2021 г. - 815, през 2022 г. – 878, а за първите осем месеца на 2023 г. – 618. Средният престой за 2021 г. е 76,61 дни, през 2022 г. – 73,01 дни, а през 2023 г. – 63,76 дни.

Заетостта на леглата в проценти през 2021 г. е 63,35%, през 2022 – 65,04%, през 2023 г. е 60,06%. Най-висока е заетостта на леглата в I мъжко отделение – 2021 г. - 81,34%, 2022 г. - 79,18% и 2023 г. - 80,30%, а най-малка на II женско отделение - съответно по години: 44,32%, 40,22% и 29,64%.

Починалите пациенти през 2021 г. са 7, през 2022 г. - 13 и през 2023 г. - 5, като смъртността е по-висока в две от отделенията – II мъжко и II женско, предвид нозологиите

и възрастта на пациентите. Не са извършвани аутопсии. Няма и договор с лечебно заведение за извършването им, като ръководството на болницата събщи за срещаните в тази връзка проблеми. Освобождаването от патологоанатомична аутопсия се извършва по молба на близките на починалия, със заповед на директора на ДПБ – Бяла.

За всеки пациент се изготвя индивидуален план за лечение, психотерапия и рехабилитация. Пациентите се лекуват след подписано информирано съгласие.

За болните е осигурена занимателната изкуствотерапия, целта на която е чрез използване на различни дейности от приложно-художествен характер да се създадат приятни емоции и да се отвлече вниманието на лицето от болестните изживявания, като се запълва смислено времето му.

Екипът видя помещенията, в които се извършват посочените дейности, както и изработени от болните картини, украшения и предмети.

Болницата разполага с фитнес зала, оборудвана с крос тренажори, бягащи пътеки, лежанка, масажорен стол и дъмбели, които изглеждат нови и неизползвани. Има кинозалон, в който се провеждат мероприятия, както и телевизори в общите помещения.

ДПБ – Бяла разполага с болнична аптека, дейността на която се извършва от магистър-фармацевт, както и с лаборатория, в която назначеният на щат лаборант извършва елементарен набор от кръвни изследвания, в това число проследяване на броя на левкоцитите на пациентите на лечение с Clozapine, както и изследване на урина.

Бяха изискани и представени протоколи и доклади от извършени от контролни органи проверки. На 18.04.2023 г. е извършена проверка от екип на Регионалната здравна инспекция (РЗИ) – Русе, за която е изготвен доклад. В изводите от доклада се посочва, че „От направената проверка в ДПБ гр. Бяла не се констатира данни за изтезания и нечовешко или унижително отношение към пациентите, както и неспазване на основните законови разпоредби“. Дадени са препоръки с постоянен срок на изпълнение.

Предоставен е и Констативен протокол от извършена проверка от определена със заповед на директора на Изпълнителна агенция „Медицински надзор“ (ИАНМ) комисия, извършена в периода 18.04.2023 г. – 21.04.2023 г. В него не се сочат констатирани нарушения. Не са дадени и задължителни предписания.

Администрация и управление

Числеността на персонала, съгласно Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ по чл. 5, ал. 1 от Закона за лечебните заведения е 132. Лекарите са 8, но не всички са със специалност психиатрия, специалистите по здравни грижи – 35, психолог – 1, друг персонал – 88. незаетите щатни бройки са както следва: Лекар – 0,5; мед. фелдшер – 0,75; мед. сестра – 0,5.

Болницата среща сериозни затруднения при намирането на квалифициран медицински персонал. На практика, с оглед осигуряване на 24-часово лекарско присъствие, всички лекари работят на денонощен график, а събота и неделя дежурства дават и общопрактикуващи лекари, назначени на трудов договор на 0,5 щат.

Лекарските и сестринските кабинети разполагат с необходимото оборудване, спешни шкафове, лекарствени продукти и консумативи, които са в срок на годност. Води се задължителната медицинска документация.

Становището на екипа на НПМ е, че много от помещенията в ДПБ – Бяла, в това число всички санитарни помещения, се нуждаят от извършване на спешен ремонт, за какъвто не са осигурени средства. Стойностите на един лекарствен и храноден са недопустимо ниски, не следват инфлационните процеси в страната и са предпоставка за нарушени права на пациентите, чиито престой е сравнително дълъг и се нуждаят от пълноценно хранене, както и от лечение, съобразено с добрите европейски практики.

Видно от ниската използваемост на леглата е възможно капацитетът да бъде намален, като същевременно бъде увеличен персоналът, с оглед осигуряване ежедневно присъствието на лекар - психиатър във всяко отделение. Необходимо е осигуряване на нормативно определената площ за всеки пациент, както и рязко подобряване на битовите условия в стаите и общите помещения, с оглед осигуряване на спокойна и комфортна среда за пациентите.

Екипът от експерти на омбудсмана счита, че е добре да бъдат осигурени средства и оборудвани т.н. „меки стаи“, въпреки редките случаи на предприемане на мерки за временно физическо ограничаване при пациентите.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

I. На министъра на здравеопазването:

- Да разгледа възможностите и да предприеме действия за:
  - намаляване на броя легла при запазване на щата;
  - обсъждане на мерки за осигуряване на необходимите специалисти - лекари със специалност психиатрия и медицински специалисти и привеждане на дейността на болницата в съответствие с медицинския стандарт „Психиатрия“;
  - Да бъде разгледан и актуализиран бюджетът, особено фонд „Издръжка“, на всички психиатрични болници, при отчитане на инфлационните процеси, които протичат в страната.
  - Регионалните здравни инспекции да извършват регулярни комплексни проверки във всички държавни психиатрични болници.
  - Министерство на здравеопазването да работи съвместно с Министерство на труда и социалната политика за извеждане на трайно настанените по социални индикации лица от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността.
  - Да бъде изградена централизирана пожаро-известителна инсталация.

II. На управителя на ДПБ - Бяла:

- Да бъдат предприети действия за осигуряване на необходимата минимална площ за пациент, в съответствие с изискванията на Наредба № 49 от 18 октомври 2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи.
- Да се разшири видът на извършваните лабораторни изследвания.
- Да се сключи договор с лечебно заведение за болнична помощ за провеждане на аутопсии.
- Да се разгледа възможността за обособяване и оборудване на т.н. „мека стая“, където психомоторно възбудените пациенти да бъдат изолирани по хуманен начин.
- Да се продължат усилията за привличане на лекари със съответстваща на профила на болницата специалност и квалификация.

ДЪРЖАВНА ПСИХИАТРИЧНА БОЛНИЦА - РАДНЕВО

Във връзка с функциите на Национален превантивен механизъм (НПМ), които изпълнява омбудсманът на Република България, на основание Заповед № 27-1/07.09.2023 г. екип на институцията извърши проверка в Държавна психиатрична болница (ДПБ) – Раднево.

Проверката обхваща изпълнението на предходните препоръки и съответствието на структурата, материално-битовите условия, оборудването и обзавеждането на лечебното заведение, обезпечаването с медицински и немедицински специалисти с изискванията на националното законодателство, Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа.

Материално-битови условия

Ремонтни дейности в ДПБ не са извършвани от 2019 г. насам поради липса на средства. В тази връзка при предишната си проверка омбудсманът в качеството си на НПМ препоръча на Министерство на здравеопазването да отпусне допълнителни финансови средства за извършване на необходимите ремонтни дейности в Държавната психиатрична болница – Раднево, но препоръката не е изпълнена. При настоящата проверка не се констатира подобрене на материалната база – същата остава в лошо състояние и е силно амортизирана.

Фасадата на ДПБ - Раднево

Видно от утвърдения от Министерство на здравеопазването (МЗ) бюджет на ДПБ – Раднево средствата за 2023 г. са повишени с 24,85% за „Издръжка и други текущи разходи“, като увеличението е използвано за сключване на договор за охрана на ДПБ – Раднево със срок до 31.12.2023 г.

Екипът на НПМ отново установи пренаселеност в спалните помещения на пациентите и липса на достатъчно лично пространство. Не се спазва изискването на Наредба № 49 на МЗ от 18.10.2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи (Наредба № 49) за 6,5 кв. м на едно болнично легло. В отделенията, които са с капацитет от 30 до 65 души, има средно по 3 тоалетни и душа, които са общи за всички. Има отделения със стаи, в които са настанени по 10 души. Беше констатирано, че болничните легла имат налично спално бельо.

През зимния период болничните сгради се отопляват от локално парно отопление, с изключение на сградата, в която се помещават Второ мъжко отделение и Четвърто мъжко отделение. В тях за отопление се ползват по един голям калорифер на етаж, разположен в коридора зад метална решетка. Не е изпълнена препоръката на омбудсмана като НПМ за осигуряване на отопление за всички болнични стаи. През отоплителния период вратите на болничните стаи в отделенията остават постоянно отворени, за да се отопляват всички пациенти в отделенията, но този метод е неефективен и енергоемък.

Коридор и санитарно помещение в ДПБ - Раднево

Не във всички отделения на болницата е осигурена достъпна среда за пациенти с физически увреждания. В тази връзка омбудсманът като НПМ многократно е посочвал, че неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закон за хората с увреждания;
4. Закон за устройство на територията;
5. Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания. Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се счита за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

При проверката в ДПБ - Раднево екипът на омбудсмана установи, че от МЗ не е разяснен в достатъчна степен механизмът за кандидатстване за отпускане на средства по Плана за възстановяване и устойчивост. През месец август 2023 г. комисия от МЗ е посетила болницата, за да оцени необходимостта за отпускане на средства за ремонтни дейности, но до момента в ДПБ - Раднево нямат информация за становището на експертите.

Медицинско обслужване

Въпреки отправените от омбудсмана като НПМ препоръки за определяне ниво на компетентност на психиатричната болница, към настоящия момент само две отделения (първо мъжко и първо женско отделение) притежават документ с определено първо ниво на компетентност в съответствие с медицински стандарт „Психиатрия”, утвърден с Наредба № 24/07.07.2004 г.

Дейността на лечебното заведение се осъществява в съответствие с утвърден от директора Правилник за устройството, дейността и вътрешния ред.

В структурата на ДПБ – Раднево са обособени:

- Приеман кабинет;
- Административно-стопански сектор, в който има аптечен склад, болнична кухня, болнична пералня, парна централа, ремонтно-технически сектор, информационно обслужване, счетоводство и администрация;
- Рехабилитационен сектор, който включва трудотерапия, културотерапия, лечебна физкултура, терапевтични общества и център по хигиена;
- Консултативно-параклиничен сектор с психологична лаборатория, болнична лаборатория и кабинет за социално-правни консултации;
- Стационарен сектор с 420 легла, от които към момента на проверката са заети 266, разпределени в 8 отделения.

От началото на 2023 г. до момента на проверката на задължително лечение по Закона за здравето са били настанени 290 пациенти, а на принудително лечение по Наказателния кодекс – 21 пациента.

Рехоспитализирани са 71 души. Средният престой на пациентите за 2023 г. е 61 дни.

По социални индикации в ДПБ – Раднево пребивават 32 души. Омбудсманът многократно е препоръчвал на Министерство на труда и социалната политика и Министерство на здравеопазването да се работи за извеждане на тази група болни от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността.

През 2023 г. в ДПБ – Раднево са починали 4 души, на 2 от които е извършена аутопсия. За целта има сключен договор с Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Проф. д-р Ст. Киркович“ АД, гр. Стара Загора. Освобождаването от аутопсия за другите 2 е извършено по молба на близките на починалия, със заповед на директора на ДПБ.

За 2023 г. са извършени 341 имобилизации. При пристигане на проверяващия екип на омбудсмана в стаите за изолация нямаше пациенти, помещенията и леглата бяха чисти, без следи от скорошно използване. Експертите посетиха всички отделения и стаи, като не бяха установени лица, фиксирани към болничните легла.

Бяха изискани и проверени книгите за взетите мерки за временно физическо ограничаване. Екипът на НПМ установи, че в Първо женско отделение пациент – К. В. Б., с диагноза „параноидна шизофрения“, от настаняването ѝ на 18.07.2023 г. до момента на

проверката (08.09.2023 г.) е имобилизирана 11 пъти. По данни на служителите имобилизацията се извършва в спалното ѝ помещение по нейно желание. В стаята ѝ няма настанени други пациенти. Въпреки това омбудсманът подчертава, че имобилизацията следва да се извършва в съответствие с изискванията на Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства.

При проведените разговори с пациенти не са получени оплаквания за физическо насилие и друг вид нечовешко или унижително отношение на служителите към тях.

За 2022 г. и 2023 г. няма регистрирани случаи на насилие в ДПБ – Раднево. През 2022 г. по повод на постъпили жалби са извършени две проверки от РЗИ и една проверка от Изпълнителна агенция „Медицински надзор“, при които не са констатирани нарушения и не са направени предписания.

През 2022 г. храноденът е 3,15 лв., а към месец юли 2023 г. е 3,02 лв. От предоставените на експертите на НПМ седмични менюта е видно, че храната не е достатъчно разнообразна, често обядът включва само основно ястие, месото е недостатъчно, липсва десерт, както и пресни плодове и зеленчуци.

Един лекарствен за 2021 г. е 2,01 лв., а през 2023 г. лекарстводенът към август е намален на 1,57 лв.

В ДПБ – Раднево, освен медикаментозна терапия, с постъпилите пациенти се провеждат следните рехабилитационни дейности: трудотерапия, психотерапия, арт терапия, лечебна физкултура.

Администрация и управление

Общата численост на персонала на болницата е 164 души, от които 19 бр. висш медицински персонал, вкл. директор; 66 души среден медицински персонал. Лекарите със специалност Психиатрия са девет. Има 2 психолога, 3 социални работника, 1 рехабилитатор, 3 трудотерапевта. Свободни са щатните бройки за 1 лекар – началник отделение и 8,5 щата за медицински сестри.

Становището на омбудсмана като НПМ е, че стойностите на един лекарствен и храноден са недопустимо ниски, не следват инфлационните процеси в страната и са предпоставка за нарушаване правата на пациентите, като поставят в риск тяхното здраве и адекватно лечение.

Държавната политика за психично здраве трябва да изведе като приоритет необходимостта от повишаване качеството на живот чрез успешна деинституционализация на болните с психични заболявания и тяхната социализация чрез услуги в общността.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

I. На министъра на здравеопазването:

- Да разгледа възможностите и да предприеме действия за:
  - намаляване на броя легла при запазване на щата;
  - обсъждане на мерки за осигуряване на необходимите специалисти - лекари със специалност психиатрия и медицински специалисти по здравни грижи и привеждане на дейността на болницата в съответствие с медицинския стандарт „Психиатрия“;
  - Да бъде разгледан и актуализиран бюджетът, особено фонд „Издържка“, на всички психиатрични болници, при отчитане на инфлационните процеси, които протичат в страната.
  - Регионалните здравни инспекции да извършват регулярни комплексни проверки във всички държавни психиатрични болници.
  - Да бъде предоставена на омбудсмана, в качеството му на НПМ, информация за това как са били уведомени директорите на всички държавни психиатрични болници за възможността да кандидатстват за отпускане на средства по Националния план за възстановяване и устойчивост и на какъв принцип е направен изборът кои ДПБ да получат финансиране.
  - Министерство на здравеопазването да работи съвместно с Министерство на труда и социалната политика за извеждане на трайно настанените по социални индикации лица от изолацията им в болнична среда и да им се предоставят интегрирани здравни-социални грижи в общността.
  - Да бъде изградена централизирана пожаро-известителна инсталация.

II. На управителя на ДПБ - Раднево:

- Да бъдат предприети действия за осигуряване на необходимата минимална площ за пациент, в съответствие с изискванията на Наредба № 49 от 18 октомври 2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи.
- Да се разгледа възможността за обособяване и оборудване на т.н. „мека стая“, където психомоторно възбудените пациенти да бъдат изолирани по хуманен начин.
- Да се осигури отопление през студените пролетно-есенни дни и през зимния сезон във всички болнични стаи.
- Временното физическо ограничаване да се извършва в съответствие с изискванията на Наредба № 1 от 28 юни 2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства.

ДЪРЖАВНА ПСИХИАТРИЧНА БОЛНИЦА „КАРЛУКОВО“

Основна сграда

Държавна психиатрична болница (ДПБ) – Карлуково, адрес: с. Карлуково, общ. Луковит, област Ловеч, е лечебно заведение за стационарна психиатрична помощ – второстепенен разпоредител с бюджет към Министерство на здравеопазването, създадено на основание чл. 5, ал. 1 от Закона за лечебните заведения (ЗЛЗ) .

Устройството и дейността на лечебното заведение е преведена в съответствие с изискванията на ЗЛЗ и Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ по чл. 5, ал. 1 от Закона за лечебните заведения. Болницата осъществява стационарна психиатрична помощ в съответствие с изискванията на нормативната уредба и при зачитане правата на пациентите.

ДПБ - Карлуково, която е със 120 годишна история (открита през 1902г.,) разполага с материално-техническа база, която в по-голямата си част е морално остаряла и амортизирана. На територията на болницата са разположени 23 сгради, с различно предназначение, част от които не се използват.

Достъпът до болницата минава през портал с осигурена 24-часова охрана. В дворната площ на ДПБ - Карлуково има лавка за настанените пациенти, параклис, парова централа, стая за свиждания, административна сграда и квартири за персонала на болницата.

По препоръка на омбудсмана в качеството му на НПМ при извършена проверка през 2019 г., е извършен ремонт на входните стълби на болничната сграда чрез изграждането на рампа и парапети, с което е осигурена достъпна среда за лица с физически увреждания.

Към момента на проверката, ДПБ - Карлуково разполага с два служебни автомобила за персонала, които по думите на директора са амортизирали. Не разполагат с никакъв специализиран автомобил, тъй като линейката, която са ползвали, е на ремонт.

Омбудсманът, в качеството си на НПМ, е отправял многократно препоръки до Министерство на здравеопазването да бъдат отпуснати допълнителни финансови средства за осигуряване на надежден транспорт за болницата. Въпреки това, препоръка все още не е изпълнена. Следва да се подчертае, че местоположението на ДПБ - Карлуково е такова, че налага ежедневно ползване на превоз до близките градове. Използването на амортизирали автомобили излага на риск, както персонала на болницата, така и настанените пациенти. Влагането на средства в постоянни ремонти надвишава парите за закупуване на нов специализиран автомобил, с който да се обезпечат нуждите на болницата.

Лечебното заведение разполага със 175 легла, разкрити в пет отделения, базирани в два стационарни блока, както следва:

- Мъжко отделение за краткосрочно лечение на остри психози и зависимости (I-во МО) - 40 легла;
- Мъжко отделение за средно срочно лечение на тежки психози (II-ро МО) - 38 легла;
- Женско отделение за краткосрочно лечение на остри психози и зависимости (I-во ЖО)- 35 легла;
- Женско отделение за средно срочно лечение на тежки психози (II-ро ЖО) - 25 легла ;
- Мъжко отделение за продължително лечение на пациенти с трайна социална дисфункция - 37 легла.

Леглата са разпределени в съответствие с изискванията на медицинския стандарт по „Психиатрия“ – съответно с висока, средна и ниска степен на зависимост от грижи.

През първото тримесечие на 2023 г. са постъпили 70 болни, изписани са 67, починали – 3. Към момента на проверката, настанените пациенти са 155. Пациентите, трайно пребиваващи повече от една година в болницата, са 41. Проведените леглодни за този период са 13 415.

За предходната, 2022 г. леглодните са 54 841, преминалите болни – 494 при среден престой на болен 111.01, използваемостта на леглата в дни е 313.38, а в проценти – 85,86, като се наблюдава тенденция за намаляването ѝ спрямо предходните две години. Обратът на леглата е 2,82 а леталитетът – 1,42 (по-нисък от предходните две години).

Пациентите на задължително лечение през 2022 г. са били 195, а тези на принудително лечение по чл. 89, буква „б“ от Наказателния кодекс (НК) са 8. От ръководството на болницата обръщат внимание, че се запазва тенденцията районните съдилища да издават съдебни решения за срок от 6 месеца за лечение на пациент, въпреки указания в 33 срок от 3 месеца. Постъпили на доброволно лечение са 134 лица.

Броят на пациентите, поставени под запрещение през предходната година е бил 47, като голяма част от тях на практика не могат да бъдат изписани, поради отказ на близките им да поемат грижата за тях.

Изписаните пациенти за 2022 година (включително и починалите) са общо 339.

Към момента на проверката болницата е обезпечена с необходимия по щат персонал (125 бр). Разпределени както следва: 1 бр. ръководител; 10 бр. висш медицински персонал; 45 бр. среден медицински персонал и 69 бр. друг персонал (в т.ч. администрация). Към момента на проверката незаета е една щатна бройка за длъжност „лекар“ със специалност „Психиатрия“.

Като причина за повишен интерес на персонал, въпреки отдалеченото местоположение на обекта, се посочва увеличения размер на месечните трудови възнаграждения. Ръководството отбелязва необходимостта от допълнителни щатни бройки (за медицински сестри, санитарни, клиничен психолог и социален работник),

Въпреки запълването на щата, броят на персонала в отделенията все още е недостатъчен. За да бъде постигнат необходимия медицински стандарт и съответствие с Национална стратегия за психично здраве на гражданите на Република България, е необходим мултидисциплинарен клиничен персонал, включващ психолози, социални работници и трудови терапевти. По този начин ще се отговори на нуждите на пациентите от психо-социално лечение и рехабилитация, което на свой ред да доведе до ефективното им терапевтично подобрение.

Омбудсманът като НПМ и при предишни свои проверки е отправял препоръки към министерство на здравеопазването да преразгледа Правилника за устройството и дейността на лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ, в частта численост на персонала, за да се подобри кадровата обезпеченост и да се гарантира равна здравна грижа за всички психично болни, настанени в ДПБ.

Сред поставените от ръководството на болницата проблеми е престоят на пациенти (посочва се, че са около 25%), които на практика не се нуждаят от стационарно лечение, но няма достатъчен брой социални заведения – защитени жилища, дневни центрове или Центрове за настаняване от семеен тип в близост до домовете им.

Отбелязва се, че през 2022 г. само двама пациенти са настанени в Дом за възрастни хора с психични разстройства, поради липса на свободни места. Липсват и алтернативни структури в общността, т. н. „Психиатрия в общността“, които биха допринесли за ресоциализация на пациентите и вграждането им в обществото, съответно намаляване броя на хоспитализираните пациенти и разходите за тях.

Сериозен проблем за болницата продължават да бъдат и пациенти, които нямат близки, материални и финансови условия за самостоятелен живот, съответно няма къде да бъдат настанени. Същевременно от ръководството съобщават, че се наблюдава увеличаване на случаите на настаняване на задължително лечение на пациенти с тежки соматични заболявания, лечението и обгрижването на които повишава разходите на болницата.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм многократно е отправял препоръки през годините да се ускори процесът на деинституционализация. Продължителното пребиваване на лицата в болнични условия има крайно негативно въздействие върху състоянието на пациентите и е пречка пред ресоциализацията им в обществото. Същевременно, поради липсата на ефективни извънболнични структури и взаимодействие в областта на социалните услуги, пациентите остават в неблагоприятната институционална среда. Ефективната психо-социална

рехабилитация на психично болни след проведено стационарно лечение изисква координация между всички болнични и извънболнични звена.

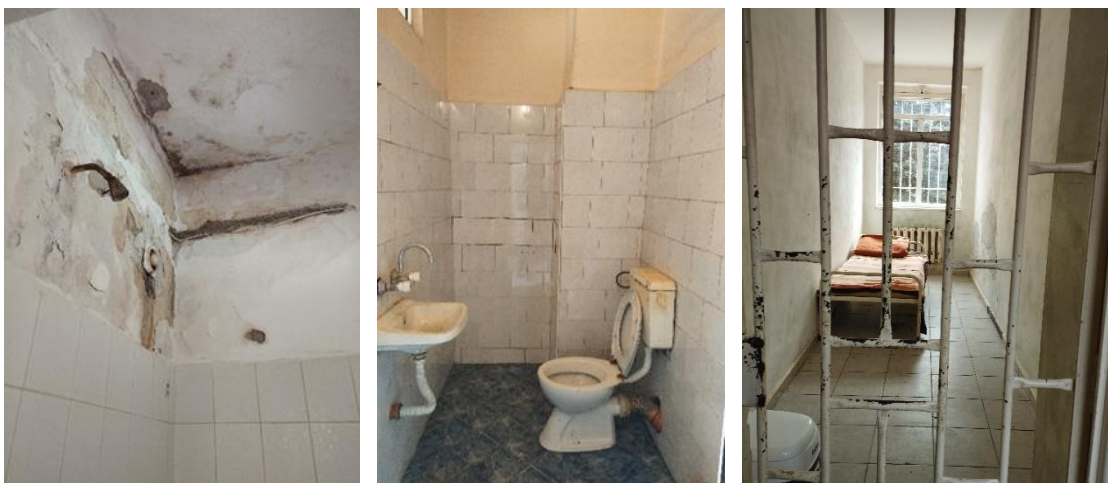
Материално-битови условия

Екипът посети болничните структури, стаите на персонала и пациентите, както и сервизните и санитарни помещения. За съжаление, въпреки извършените козметични ремонти, битовите условия в стаите на пациентите остават незадоволителни, в това число относно състоянието на леглата и постелъчния инвентар, както и площта на болнично легло в някои от стаите, несъответстваща на нормативните изисквания, с което се ограничават личното пространство и възможностите за свободно движение на пациентите.

Омбудсманът в качеството си на НПМ и при предишната си проверка в ДПБ „Карлуково“ е констатирал пренаселеност в помещенията, където са настанени пациентите. В тази връзка, следва да бъдат предприети спешни мерки за осигуряване на необходимата площ от 6.5 кв.м. на легло в съответствие с изискванията на Наредба № 49/2010 г.

В коридорите на отделенията и в част от стаите и санитарните помещения има видими следи от влага и мухъл поради амортизираните ВиК инсталации в лечебното заведение. В част от санитарните помещения бе установена излющена мазилка по стените и таваните.

Омбудсманът като НПМ препоръчва да бъдат предприети действия по подновяване на ВиК инсталациите, за да се предотврати появата на влага и мухъл в стаите на пациентите. Всички помещения, в които е констатирано наличие на влага по стените, трябва да бъдат пребоядисани, за да не се излага на риск здравето на настанените пациенти.

Санитарни помещения с влага и мухъл и стая за настаняване

При проведените разговори с пациентите те не споделиха оплаквания, имащи отношение към битовите условия, медицинското обслужване и отношение на персонала, в това число за употреба на сила.

Медицинско обслужване

Служителите, с които екипът разговаря, изразиха своята емпатия и съпричастност към пациентите и готовност да ги подпомагат - за издаване на лични документи, когато липсват или са с изтекла валидност, явяване на ТЕЛК, осигуряване на дрехи и обувки на пациентите без доходи, търсене на възможности за настаняване на пациентите в заведения за социални услуги и др.

Изоляцията и фиксацията на пациенти се прави в съответствие със законовите изисквания и се документира. По време на проверката нямаше настанени в изолаторите пациенти, но беше констатирана липсата на т. н. „меки стаи“, в които евентуално да бъдат настанени психомоторно-възбудени пациенти, при които е налице опасност от самонараняване.

При постъпване всеки пациент преминава през първоначален санитарен филтър и при необходимост – обработка. задължителната медицинска документация се води редовно и в съответствие с нормативните изисквания.

Спешните шкафове и шкафове с лекарствени продукти съдържат достатъчен асортимент, като не беше констатирано наличие на продукти с изтекъл срок на годност.

Спешни шкафове и шкафове с лекарства

Предоставен е констативен протокол от извършена през 2022 г. една проверка от Изпълнителна агенция „Медицински надзор“, по повод жалба на гражданка, в която изразява съмнение по отношение лечението на починалия ѝ баща. При проверката не са констатирани нарушения.

Освен незадоволителните битови условия и необходимостта от ремонтни дейности, като особени притеснителни екипът смята ниските стойности на храноден (3,08 лв.) и лекарстводен (2,10 лв.) за 2022 г., които са незначително увеличени спрямо предходните година и предвид растящата инфлацията и увеличените цени създават предпоставки за влошено качество на храната и лечението и нарушени права на пациентите.

Следва да се има предвид, че стойността на един храноден в болниците за активно лечение в страната също е ниска, но там престоят е ограничен, докато в лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ пациентите престояват дълго и е недопустимо да бъдат ограничавани м количеството, асортимента и качеството на предлаганата им храна.

Храненето на пациентите е в столови на етаж към всяко отделение. Храната се приготвя в кухнята на болницата. При посочената по-горе стойност на един храноден е невъзможно осигуряване на пълноценно и разнообразно хранене, както и на всички необходими диети.

Кът от трудотерапия на болните в I-во ЖО

Столвата

В лавката беше констатирано наличието на хранителни продукти, които обаче са достъпни само за пациентите, разполагащи с финансови средства.

Ниската стойност на един лекарствен продукт предполага провеждане на лечението основно с по-евтини лекарствени продукти или такива от дарение. Изтичане на 10 годишния период и навлизането на много генерични форми на пазара на лекарствени продукти е сред факторите, позволяващи и при толкова ниска стойност на един лекарствен да се осигури адекватно лечение.

Същевременно, обаче е затруднено преминаването на пациентите след изписването им на ефективно поддържащо лечение, което основно се извършва с модерни и скъпоструващи депо препарати с доказана ефективност и ниска токсичност, каквито в болницата не се прилагат

Лекарствените продукти се осигуряват по централно договаряне. За всеки пациент се изготвя индивидуален план за лечение, психотерапия и рехабилитация. Пациентите се лекуват след подписано информирано съгласие.

Констатирано е, че предвид кадровия състав, възможностите за психологически, трудови и творчески терапии в ДПБ - Карлуково са ограничени. В дневния режим на болните е предвидено провеждане на рехабилитационни и психотерапевтични процедури и разходка, но психо-социалната рехабилитация е недостатъчна, а трудотерапия на практика не се провежда. Желаетелите болни се занимават на доброволни начала в специално помещение, като изработват картички, дребни сувенири и други.

По повод бюджета на болницата, следва да се отбележи липсата на неразплатени задължения към доставчици, което е вследствие на спазване на строга финансова дисциплина. Същевременно, обаче, увеличението на бюджета за издръжка е незначително, с 11% за 2021 г. спрямо 2020 и с 12.5 % за 2022г. спрямо 2021 г., което не съответства на растящата инфлация и постоянно повишаващите се разходи.

Не са осигурени средства за ремонтни дейности, както и за закупуване на автомобил/и.

При проверките си през годините, омбудсманът в качеството си на НПМ, многократно е подчертавал необходимостта в най-спешен правопорядък да бъде

разгледан и актуализиран бюджетът на всички психиатрични болници при отчитане на инфлационните процеси, които протичат в страната.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

I. До министъра на здравеопазването:

- Да разгледа възможностите и да предприеме действия за:
- увеличаване на щата на ДПБ – Карлуково, в съответствие с предложението на директора на болницата;
- промени по бюджет издръжка на лечебните заведения, включващи значително увеличаване на средствата за храна, медикаменти, ремонтни дейности, както и за закупуване на нов/и автомобил/и.

II. До директора на ДПБ -Карлуково:

- Да бъдат предприети действия за осигуряване на необходимата минимална площ за пациент, в съответствие с изискванията на Наредба № 49 от 18 октомври 2010 г. за основните изисквания, на които трябва да отговарят устройството, дейността и вътрешният ред на лечебните заведения за болнична помощ и домовете за медико-социални грижи;
- 2. Разглеждане на възможността за обособяване и оборудване на т. н. „меки стаи“, където психомоторно възбудените пациенти да бъдат изолирани по хуманен и начин.

ПРАВА НА ДЕЦАТА, НАСТАНЕНИ ВЪВ ВУИ И СПИ ТРЕТИ ТЕМАТИЧЕН ДОКЛАД

През 2012 г. омбудсманът на Република България поема нова роля, разширявайки своята многопосочна дейност при застъпничеството за правата и свободите на гражданите – да изпълнява функциите на Национален превантивен механизъм (НПМ) съгласно Факултативния протокол към Конвенцията на ООН против изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание, и да защитава правата на децата.

Дейността на омбудсмана като НПМ е фокусирана към местата, където се намират лица, лишени от свобода или където са задържани или настанени лица, вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля. Този кръг от места има широки измерения и включва: затвори; арести; места за 24-часово задържане в полицейските управления; места за задържане на чужденци; психиатрични болници и отделения; центрове за настаняване от семеен тип за деца и възрастни; домове за деца, лишени от родителска грижа; домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, психични разстройства и деменция – всички места, в които е ограничено правото на свободно придвижване.

С промени в Закона за омбудсмана се уреди защитата на правата на децата, като се създаде нова т. 4 на ал. 1, чл. 19, която гласи „Омбудсманът защитава правата на децата с предвидените в закона за средства“. През 2016 се създаде административна структура от по-висок ранг „Дирекция „Права на детето“, чрез която се реализират политиките на омбудсмана в областта на правата на детето и тяхната защита.

През изминалите единадесет години, омбудсманът като НПМ и мониторингов орган по Конвенцията за правата на детето е поставял различни акценти в дейността си, като един от основните приоритети е правата на децата в конфликт със закона, настанени в институции. През 2014 г. и 2015 г. омбудсманът като НПМ публикува два тематични доклада за състоянието на възпитателните училища – интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ). В докладите подробно бяха разгледани: правната характеристика на ВУИ и СПИ в международноправен и вътрешноправен аспект; профила на настанените деца и условията на живот; качеството на образованието и допълнителните дейности; отношение и мерки на закрила за настанените деца; качеството на медицинското обслужване; административния и технически капацитет на ВУИ и СПИ.

ВУИ и СПИ са включени и в ежегодния мониторинг на НПМ, като за целта са разработени специални въпросници, анкетни карти за децата и младежите. При проверките се отчита и изпълнението на препоръките, отправени при предишните посещения, както и се извършва наблюдение на действията на компетентните органи.

Във всеки от своите годишни доклади като НПМ омбудсманът неизменно отправя препоръка за **закриване на интернатите и въвеждане на съвременни и ефективни мерки за работа с децата извършители**, включващи възстановително правосъдие и превантивна работа с тях, както и **създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги** (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона.

Третият тематичен доклад на НПМ и Дирекция „Права на детето“ има за цел да проследи изпълнението на предходните препоръки, отправени към българските власти във връзка с правата на децата, настанени във ВУИ и СПИ.

I. ПРАВНА РАМКА НА СПИ И ВУИ

1. Международни актове

При извършване на проверките НПМ се ръководи от следните основополагащи принципи:

- **Всяка форма на лишаване от свобода на деца трябва да бъде прилагана като „крайна мярка и за възможно най-кратък период от време“**. Този основен принцип е заложен в редица международни и европейски актове (чл. 37 от Конвенцията на ООН за правата на детето, чл. 19.1 от „Пекинските правила“ на ООН, чл. 5 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи). Продължителността на санкцията трябва да бъде определена от правораздавателен орган, без да се изключва възможността за предсрочно освобождаване (Правило 2 на Правилата на ООН за закрила на ненавършилите пълнолетие лица);

- **Висшият интерес на детето** е отправна точка във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи (чл. 3 от Конвенцията на ООН за правата на детето);

- **Всяко дете, което е лишено от свобода, трябва да бъде третирано хуманно**, като се зачита неговото достойнство и се вземат предвид нуждите на лица на неговата възраст. Забраната за изтезания или друго нечовешко и унижително отнасяне или наказание относно деца е намерила израз в чл. 37, буква „а“ от Конвенцията за правата на детето и чл. 3 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи;

- **Дете, което е заподозряно, обвинено или признато за виновно в нарушаване на наказателния закон, незабавно и пряко се информира за обвиненията срещу него**. По време на различните етапи от наказателния процес на непълнолетния трябва да бъдат осигурени такива процесуални гаранции като **презумпцията за невинност, правото да не дава показания, правото на защита, правото на делото да присъства родител или настойник, правото на оспорване и кръстосан разпит на свидетелите и правото на обжалване пред по-висока инстанция**. При произнасянето на присъдата компетентните власти могат да постановяват ограничаване на свободата след внимателна преценка и по възможност в минимални граници. Лишаване от свобода не трябва да се налага, освен ако непълнолетният е осъден за сериозно деяние, включващо насилие спрямо друго лице или извършване на други сериозни нарушения и ако не съществуват други подходящи наказания. ООН насърчава прилагането и на **алтернативни подходи** при осъществяване на правосъдието на ненавършили пълнолетие лица;

- В Минималните стандартни правила на ООН за правораздаване при непълнолетните („Пекински правила“) изрично е отбелязано, че **системата за борба с престъпността на непълнолетните следва да обърне внимание върху осигуряването на**

благополучие на непълнолетните и да гарантира, че всяко действие срещу непълнолетни нарушители ще бъде в съответствие с обстоятелствата както относно нарушителя, така и относно системата за борба. Държавата е длъжна да окаже специална закрила и помощ на дете, което е лишено временно или постоянно от семейна среда или на което с оглед на неговите висши интереси не може да бъде разрешено да остане в тази среда (арг. от чл. 20 на Конвенцията на ООН за правата на детето). Конвенцията признава още правото на дете, което е било настанено в специално заведение от компетентните власти с цел грижи, защита или лечение на неговото физическо или умствено здраве, на периодичен контрол върху провежданото лечение, както и върху всички други обстоятелства относно неговото настаняване (Правилата на ООН за защита на ненавършили пълнолетие лица, лишени от свобода (Правилата от Хавана), 1990 г.);

- Съветът на Европа прие насоките за правосъдие, съобразено с интересите на детето, по-специално за да гарантира, че правораздаването винаги ще е настроено приятелски към децата, без значение кои са те или какво са извършили. Имайки предвид, че приятел е този, който се отнася добре с теб, който ти вярва и на когото можеш да се довериш, който те изслушва и когото можеш да изслушаш, който те разбира и когото можеш да разбереш, и в същото време истинският приятел има смелостта да ти каже, когато грешиш, и е до теб, за да ти помогне да намериш решение, правосъдната система, съобразена с интересите на детето, следва да се стреми да отрази тези идеали. **Правосъдната система, съобразена с интересите на детето, не трябва да „върви“ пред децата и не трябва да ги изоставя Тя се отнася към децата с достойнство, уважение, грижа и справедливост.** Насоките на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето 17 ноември 2010 г.

Комитетът по правата на детето препоръчва на българската държава в своите заключителни бележки от 21.05.2008 г. да прибегва до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение **като последно средство**, а когато бъде наложена подобна мярка, да се извършват редовни проверки и проучвания с оглед на висшия интерес на детето.

2. Вътрешно законодателство

а) Наказателен кодекс

По отношение на непълнолетните лица Наказателният кодекс (НК) на Република България предвижда възможност за прилагане на възпитателни мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН), когато непълнолетният е извършил „поради увлечение или лекомислие престъпление, което не представлява голяма обществена опасност“. Тази хипотеза е установена в чл. 61 от НК. Компетентни органи при вземането на решение за прилагане на тези мерки са прокурорът и съдът. Когато прокурорът реши да не образува досъдебно производство или да прекрати образуваното досъдебно производство, той изпраща преписката на комисията за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните за налагане на възпитателна мярка.

Съгласно чл. 64 от НК съдът настанява непълнолетния във ВУИ или му налага друга възпитателна мярка, предвидена в ЗБППМН, когато определеното наказание лишаване от свобода е по-малко от една година и неговото изпълнение не е отложено по чл. 66 от НК.

б) Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

Дейността по предотвратяването и борбата срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и по осигуряването на нормалното развитие и възпитание на извършителите е детайлно уредена в ЗБППМН. В чл. 2 са изчерпателно изброени органите и институциите, осъществяващи тази дейност. Ключова роля е отредена на комисиите за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Те са централна и местни комисии към общините.

В правомощията на местните комисии е да правят предложения до съда за налагане на възпитателните мерки настаняване във ВУИ и СПИ.

Съгласно чл. 28, ал. 1 от ЗБППМН в СПИ се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, които са извършили или съществуват предпоставки да извършат противообществени прояви.

В ал. 2 на същия член 28 е предвидено, че във ВУИ се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, извършили противообществените прояви, към които възпитателните мерки по чл. 13, ал. 1, т. 1-10 и 12 (задължаване на непълнолетния да извърши определена работа в полза на обществото; предупреждаване за настаняване във ВУИ с изпитателен срок до 6 месеца) не са се оказали достатъчни и за нормалното им възпитание няма подходяща социална среда. Във възпитателните училища – интернати се настаняват и непълнолетни, спрямо които съдът или прокурорът са наложили такава мярка по реда на чл. 61 и 64 от НК.

Разпределянето и настаняването на малолетните и непълнолетните във ВУИ и СПИ се извършва от Министерството на образованието и науката (МОН).

Максималният престой във възпитателното училище – интернат и в социално-педагогическия интернат не може да бъде повече от три години. В чл. 30 от ЗБППМН обаче са предвидени и хипотези, при които е възможно максималният срок да бъде продължен по желание на ученика.

При проверките екипът на НПМ установи случаи на такова продължаване на срока по желание на учениците. Директорите и служителите в интернатите нямат интерес учениците да напускат институцията, тъй като тя се финансира чрез т. нар. делегиран бюджет и средствата се осигуряват според броя на настанените деца.

Експертите на НПМ констатираха случаи на удължен престой във ВУИ и СПИ до получаване на съответната степен на образование, при спазване на законовата процедура поради единствената причина, че настанените деца няма къде да отидат. Тези аргументи поставят друг сериозен проблем, че след напускането на институциите някои от децата нямат семейство, близки и роднини, които да им окажат подкрепа.

Друг основен порок на системата е свързан с липсата на последващ периодичен съдебен контрол и осигуряване на правна помощ на настанените деца във връзка с

наложените им възпитателни мерки. Българската държава вече е осъждана в Европейския съд по права на човека - Делото Д.Л. срещу БЪЛГАРИЯ от 19 май 2016 г. **В тази връзка Съдът припомня, че член 5 § 4 гарантира правно средство за защита, което трябва да е достъпно за жалбоподателя**¹.

Необходимо е обаче да се отбележи, че **приложимото законодателство не позволява непълнолетните, настанени във възпитателен център - интернат да се обръщат към съдебните органи, за да поискат преразглеждането на задържането си.** Съдът отбелязва аргумента на Българското правителство, според който вътрешното право предвижда възможността мярката за настаняване да бъде преразгледана от съдилищата по предложение на местната комисия (параграф 85 по-горе). Въпреки това, ако се приеме, че жалбоподателката е искала да мине през тази комисия, Съдът отбелязва, че последната представлява административен орган, който има неограничената власт да прецени ситуацията на непълнолетното момиче преди евентуално да подаде молба за преразглеждане на мярката пред съда (параграф 40 по-горе; виж, а contrario, М.Х. срещу Обединеното Кралство, № 11577/06, § 94, 22 октомври 2013, където съответният административен орган е бил длъжен да изпрати молба за освобождаване до съдебната власт и неизпълнението на това задължение е довело до нарушаване на правата, защитени от член 5 § 4 от Конвенцията.

Освен това **Съдът констатира, че във вътрешното право на България не съществува периодична и автоматична проверка по отношение на разглежданото задържане.** От това следва, че в конкретния случай е налице нарушение на член 5 § 4 от Конвенцията.

В съдебните решения на преден план са изведени индивидуалната и генералната превенция, а не образователният надзор.

Причините за настаняване са главно дребни кражби и статусни нарушения – просия, скитничество, проституция, бягство от дома, бягство от училище. В някои случаи става въпрос за деца, жертви на престъпления. Екипът на НПМ установи и случаи на настаняване на деца по „социални причини”.

В част от съдебните решения извършените нарушения не се индивидуализират – посочват се общи характеристики на личността на детето и деяния, обобщени например като „просия”, „множество кражби”, без да се споменава кога, къде, при какви обстоятелства са извършени тези деяния. **НПМ смята, че в тези случаи липсва доказаност на цитираните деяния.**

в) Правилник за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати

Устройството и организацията на дейността на ВУИ и СПИ, както и условията и редът за настаняване, преместване и прекратяване на настаняването на малолетни и непълнолетни лица в тях са подробно установени в Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати.

¹ Ашингдейн (Ashingdane) срещу Обединеното Кралство, 28 май 1985 г., § 52, серия А № 93, и Станев, цитирано, § 170

Основната разлика в правната характеристика на ВУИ и СПИ е, че в последните се настаняват деца, които може и да не са извършили противообществени прояви, но „за които съществуват предпоставки за извършване на противообществени прояви”. Обикновено настаняването във ВУИ е предшествано с настаняване в СПИ, където корекционно-възпитателната работа не е довела до положителен резултат.

Самите ВУИ и СПИ могат да бъдат разделяни по полов признак – за момчета и за момичета.

г) Закон за закрила на детето

Съгласно чл. 2 от Закона за закрила на детето (ЗЗД) държавата защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца съобразно възрастта, социалния статус, физическото, здравословно и психическо състояние, като осигурява на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност.

Този основен принцип обаче е в колизия със ЗБППМН в сегашния му вид. Тази констатация е потвърдена и след проверките на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД). Основен извод на ДАЗД е, че при настаняването във ВУИ и СПИ децата „вместо помощ по ЗЗД, получават санкционираща мярка по ЗБППМН и се настаняват в специални училища, с цел отглеждане и възпитание, което е в нарушение на техните права”.

II. ОБЩИ КОНСТАТАЦИИ И АНАЛИЗ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОТПРАВЕНИ ПРЕХОДНИ ПРЕПОРЪКИ

През 2023 г. екипи на омбудсмана извършиха три проверки във ВУИ и СПИ. НПМ и Дирекция „Права на детето“ констатираха, че е изпълнена частично една препоръка. Вследствие на системния натиск на омбудсмана, се закриха четири интерната, като този в с. Драгоданово, община Сливен. Броят на децата, настанени в останалите три, е намалял на 88 деца. Повечето от децата са жертва на обстоятелства в техния живот – бедност, липса на нормални жилищни условия, разделени родители и/или такива, които са икономически емигранти в чужбина.

Материалната база е в лошо състояние, независимо от извършваните частични ремонти. Влагането на ресурси (финансови, технически и човешки) в системата на ВУИ и СПИ е нецелесъобразно. Усилията на органите на властта трябва да са насочени изцяло към бързото закриване на тези институции и създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона. По своя характер ВУИ и СПИ са места за лишаване от свобода. В Дело А. и други срещу България от 29 ноември 2011 г. и Делото Д.Л. срещу България от 19 май 2016 г. Европейският съд по права на човека също заключава, че интернатите в България са места за лишаване от свобода.

Реформата на детското правосъдие в България, отнасяща се до деца в конфликт със закона, продължава да е в начален етап. ВУИ и СПИ трябваше да бъдат закрити отдавна, поради факта, че те не отговарят на международните стандарти за деца в конфликт със закона. Изградени са през 60-те години на миналия век, самите сгради са

стари, отдалечени от областните центрове. **Те са от така наречения „казармен тип сгради“, т.е. помещенията за спане, бани, тоалетни са общи.** Децата настанени в тях нямат достъп до качествено образование и медицински грижи. Близките им не могат да ги посещават поради отдалечеността на институциите и липсата на средства. Някои от тях живеят на 400 километра разстояние от интернатите. По време на интервютата с децата, едно от тях сподели, че предпочита родителите му да му изпращат парични средства, отколкото да го посещават, защото нямат достатъчно финанси. Голяма част от децата, настанени в СПИ и ВУИ, идват от центрове за настаняване от семеен тип за деца (ЦНСТ). Причината е, че персоналът в ЦНСТ не може да се справи с деца, които проявяват агресия, девиантно поведение, автоагресия, проблеми с комуникацията. Трудна е последващата реинтеграция на децата. Образователният процес е на много ниско ниво. **Настаняването на деца в интернати, особено под 14 годишна възраст, може да се определи като унижително наказание.** Още през 2014 г. НПМ даде препоръка в най-спешен порядък да бъдат закрити всички СПИ. Препоръката на НПМ не само, че не е изпълнена, но **през 2023 г. в СПИ – Варненци са настанени три деца. Най-малкото дете е десет годишно.** И трите деца са настанени със съдебно решение на Районен съд гр. Сливен, и трите деца са били настанени в центрове за настаняване от семеен тип за деца, и трите са извършители на статусни нарушения - основно бягство от ЦНСТ и агресивно поведение. **През 2022 г. има настаняване на девет годишни деца.**

Децата продължават да бъдат съдени и настанявани във ВУИ и СПИ, съгласно Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Многократно омбудсманът като НПМ е отбелязвал, че този закон е морално остарял и е препоръчвал да бъде отменен и да бъде приет нов закон. През 2011 г. правителството на Република България прие Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2020) и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014). В Концепцията е отбелязано, че този закон не създава необходимите законови, институционални и функционални предпоставки за гарантиране правата на детето в правораздавателната система и за предприемане на ефективни превантивни мерки. Дори и с последните промени от 2006 г., **възпитателните мерки по чл. 13 на ЗБППМН носят характеристиките на наказателна репресия, т.е техният възпитателен ефект е в налагането на санкция или ограничение.** В Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето се подчертава, че разпоредбите на ЗБППМН противоречат на редица вътрешни и международни нормативни актове, по които България е страна и на практика са приложимо право. **Към ноември 2023 г. Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2020) и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето (2013-2014) не е реализирана от българските власти.**

Европейският съд по права на човека в Делото Д.Л. срещу България от 19 май 2016 г. също подчертава, че доказателствата по настоящото дело поставят под съмнение поредица от точки от българската система що се отнася до полагането на грижи за непълнолетните в затруднено положение в мрежата на социалните институции. **Той отбелязва на първо място, че е вярно, че Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните е остарял и че, по исторически причини, той се основава повече на философия „за наказание“, отколкото „за защита“ на**

непълнолетните лица, обстоятелство, което се критикува от международните и националните организации. Освен това, при разглеждането на първото искане на местната комисия за настаняването на жалбоподателката, съдията е преценил, че центърът в с. Подем представлява „неблагоприятна среда“. След това, Държавната агенция за закрила на детето, както и омбудсманът на Републиката, са изразили притеснението си по отношение на въпросите за подходящия характер на съдебните дела спрямо непълнолетните лица, а също така и по отношение на осъществяването на учебните и възпитателните програми, както и по отношение на материалните условия на живот в центровете от затворен тип за малолетни и непълнолетни лица.

В своите заключителни бележки, приети на 21 май 2008 г. след обсъждане на втория периодичен доклад на България относно спазването на Конвенцията на ООН за правата на детето в страната, Комитетът по правата на детето констатира, че определението за „противообществена проява“ на малолетно или непълнолетно лице противоречи на международните норми. Ето защо той препоръчва националното законодателство относно младежката престъпност и Наказателно-процесуалният кодекс да бъдат променени, като в тях се премахне понятието „противообществена проява“. Освен това, Комитетът препоръчва на българските власти да прибегват до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение като последно средство, а когато бъде наложена подобна мярка, да извършват редовни проверки и проучвания, с оглед висшия интерес на детето.

Както международните органи, така и българските власти са единодушни, че спешно трябва да бъде отменен ЗБППМН и приет Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица. **Но 9 години по-късно, след първата препоръка на омбудсмана, Законът отново не е приет.** Именно Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица е основен двигател на реформата за детско правосъдие. Концепцията на новия закон е свързана с щадящо детско правосъдие. **Настаняването на деца в поправителни институции трябва да се прилага като крайна мярка.** В своите предходни препоръки омбудсманът е заявявал, че от изключително значение е създаването на специализирани състави за детско правосъдие, както и закриване на съществуващите интернати и разкриване на нови алтернативи услуги за децата в конфликт със закона, които отговарят на техните интереси и не нарушават правата им. Също така, за по-лесната реинтеграция на децата в конфликт със закона, трябва да се заложи финансиране за разработване на услуги и програми, предназначени за непълнолетни, особено в областта на професионалното обучение, както и да се прилагат ефективни програми и услуги за превенция, подкрепа и реинтеграция на децата в конфликт със закона.

НПМ напомня, че съгласно чл. 16, ал. 1 на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (Конвенцията): „Всяка държава - страна по конвенцията, се задължава да предотвратява на териториите под нейна юрисдикция други прояви на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, които не влизат в определението за изтезание, съдържащо се в чл. 1, когато те са извършени от държавен служител или друго официално действащо лице или по негово подстрекателство, или с негово явно или мълчаливо съгласие. В частност задълженията, съдържащи се в чл. 10, 11, 12

и 13, се прилагат, като терминът "изтезание" се заменя с "други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание".

Омбудсманът на Република България, в изпълнение на функциите си на Национален превантивен механизъм по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г., изразява официално становище, че подобно отношение от страна на държавни институции към деца, настанени в СПИ и ВУИ може да се квалифицира като жестоко, нечовешко и унижително по смисъла на Конвенцията.

В тази връзка позицията на омбудсмана е, че е необходимо спешно стартиране на реформата на детското правосъдие в България, отнасяща се до децата в конфликт със закона.

Защитата на правата на детето в конфликт със закона е сред основните приоритети на националния омбудсман, като за пореден път настоятелно се отправят препоръки да бъде реформирана остарялата система на наказанията.

Омбудсманът застава зад позицията, че за децата в конфликт със закона е необходима цялостна грижа, подкрепа за тях и семействата им, подкрепа в средата, образование, възможност за развитие, достоен живот, а не живот, който предлага единствено възпитателни мерки и настаняване в интернати. Безспорно е, че по начина, по които функционират интернатите, децата не получават необходимата за развитието им ефективна подкрепа.

III. СОЦИАЛНО – ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИНТЕРНАТ (СПИ) „ХРИСТО БОТЕВ“ – С. ВАРНЕНИЦИ, ОБЛ. СИЛИСТРА

1. Материални условия

По време на посещенията на НПМ в Социално – педагогически интернат „Христо Ботев“ – с. Варненци бяха настанени 25 момчета, от които десет не са се завърнали в определения срок след крайния срок на ваканцията.

Стълбище към спалните помещения

СПИ „Христо Ботев“ – с. Варненци е разположено в две основни сгради – в първата са кухнята и столовата, помещения за спорт, а във втората се помещава училището и администрацията. В училищната част са изградени спални помещения, които се намират на втория етаж. Стълбището в сградата е изключително стръмно, с високи стъпала. В тази връзка омбудсманът на Република България многократно е посочвал, че **неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:**

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закон за интеграция на хората с увреждания;
4. Закон за устройство на територията;
5. Наредба № 4 от 1 юли 2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда на населението, включително за хората с увреждания.

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания.

Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се счита за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

Спални помещения

По време на проверката екипът установи, че спалните помещения са малки, пренаселени. В една стая са настанени средно четири деца, няма достатъчно гардероби и шкафове за съхранение на личните вещи, както и място за свободно придвижване на децата.

Стаите са оскъдно обзаведени. През деня баните и тоалетната са заключени, като децата ползват тоалетна на първия етаж, където се помещават класните стаи.

Училището разполага с двор, има изградена спортна площадка.

Изпирането и сушенето на дрехите на децата се осъществява в професионална пералня, дарена от спонсори. В коридорите на училището има камери за видеонаблюдение, външна охрана не е осигурена.

По отношение на храната НПМ не получи оплаквания от нейното количество и качество. От седмичните менюта е видно, че храната е достатъчна като калориен състав, на децата са осигурени пресни плодове и зеленчуци, яйца и млечни продукти.

2. Образование и обучение

През учебната 2022/2023 г. в СПИ „Христо Ботев“ – с. Варненци настанените деца се обучават от 1-ви до 8-ми клас. Поради недостатъчност на броя ученици част от класовете са слети: IV клас - 1 ученик; V-VI слят клас - 9 ученици; VII клас - 10 ученици. Училището разполага с компютърна зала с интернет, която се ползва в присъствието на възпитател. При проверката, а и от проведените разговори с децата, НПМ констатира, че децата negliжират образователния процес, самото обучение е на много ниско ниво. Екипът установи, че две деца не могат да четат.

Положителна е оценката на НПМ по отношение на ангажирането на децата с разнообразни извънкласни дейности. Децата се интересуват предимно от спортни дейности – футбол, тенис на маса, баскетбол и с голямо желание се включват в тях.

3. Медицинско обслужване

В интерната няма разкрита бройка за медицински специалист. За всички ученици в СПИ е направен служебен избор на общопрактикуващ лекар и на лекар по дентална медицина. Лекарят по дентална медицина е извършил профилактични прегледи за установяване и предотвратяване на евентуални заболявания на зъбите и месните тъкани в устната кухина на учениците на текущата година. Един ученик е с психични проблеми. От постъпването му в СПИ – Варненци не е консултиран с психиатър. Две от децата страдат от енуреза, също не са консултирани с медицински специалист.

4. Администрация и управление

Според утвърденото поименно щатно разписание, в интерната са назначени 24 служители, от които: 1 директор, 12 души педагогически персонал и 8 души непедagogически персонал. В интерната има назначен педагогически съветник, който се занимава с изготвяне на документацията в училището. През нощта в интерната остава един възпитател.

5. Мерки за закрила

По време на проверката НПМ констатира, че децата имат доверие на директора и служителите, общуват нормално помежду си. При разговорите с екипа децата споделиха, че нямат сериозни проблеми с персонала или с други деца.

НПМ провери книгата за регистриране на насилие и книгата за жалби. На произволен принцип екипът инспектира личните досиета на настанените момчета, които съдържаха:

съдебно решение, план за грижи, оценка на потребностите, доклади от местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, информационна карта.

Екипът констатира, че част от децата престояват дълго време в СПИ –Варненци. Едно от тях е настанено от 2017 г., което е преди повече от пет години. Към днешна дата детето е на 18 г. Поради престоя в СПИ - Варненци, момчето не може да завърши средно образование, тъй като в интерната няма степен за завършване на средно образование. НПМ отново иска да подчертае, че **всяка форма на лишаване от свобода на деца трябва да бъде прилагана като „крайна мярка и за възможно най-кратък период от време”**. Този **основен принцип е заложен в редица международни и европейски актове (чл. 37 от Конвенцията на ООН за правата на детето, чл. 19.1 от „Пекинските правила” на ООН, чл. 5 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи). Продължителността на санкцията трябва да бъде определена от правораздавателен орган, без да се изключва възможността за предсрочно освобождаване (Правило 2 на Правилата на ООН за закрила на ненавършилите пълнолетие лица - Правилата от Хавана). Още повече, чл. 30 (2) от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни гласи: Максималният престой във възпитателното училище-интернат и в социално-педагогическия интернат не може да бъде повече от три години.**

Изключително притеснителен е фактът, че по време на проверката екипът установи, че има деца, които са били настанени на осем-девет годишна възраст. Едно от децата, настанено 2022 г. е с психично заболяване. **Становището на НПМ е, че деца правонарушители до 14 г. са деца в риск и следва да бъдат обект единствено на подкрепа и закрила.** Лишаването от свобода с цел наказание трябва да се прилага само спрямо деца над 14 г., единствено при крайна необходимост и за най-кратък период. Поради отдалечеността на интерната тези деца не са се виждали с родителите си откакто са настанени. Те са от различни краища на страната. **Според Минималните стандартни правила на ООН за правораздаване при непълнолетните (Пекински правила), Част първа Общи принципи, 4. Възрастта за наказателна отговорност в тези правни системи, които са възприели концепцията за възраст за наказателна отговорност на непълнолетните, долната граница на тази възраст не ще бъде фиксирана твърде ниско, като се вземе предвид достигането на емоционална, умствена и интелектуална зрялост.**

В зависимост от националната история и култура, най-ранната възраст за наказателна отговорност варира в широки граници. **Съвременният подход налага да се прецени дали детето може да издържи на моралните и психологически елементи на наказателната отговорност, т.е. дали едно дете съобразно индивидуалното си развитие, може да бъде подведено под отговорност за антиобществено поведение.** Ако възрастта за носене на наказателна отговорност е определена твърде ниско или ако въобще няма долна граница за тази възраст, понятието за отговорност би станало безсмислено. Като цяло съществува тясна връзка между понятието "наказателна отговорност" и другите социални права и задължения (като семейно положение, пълнолетие и други). Следователно, трябва да бъдат предприети мерки за определяне на разумно ниска долна граница на възрастта, която може да има международна приложимост.

В своите заключителни бележки, приети на 21 май 2008 г. след обсъждане на втория периодичен доклад на България относно спазването на Конвенцията на ООН за правата на

детето в страната, Комитетът по правата на детето констатира, че определението за „противообществена проява“ на малолетно или непълнолетно лице противоречи на международните норми. Той препоръчва националното законодателство относно младежката престъпност и Наказателно-процесуалният кодекс да бъдат променени, като в тях се премахне понятието „противообществена проява“. Освен това, Комитетът препоръчва на българските власти да прибегват до налагане на мярката „лишаване от свобода“ и по-специално до настаняването във възпитателно изправително заведение като последно средство, а когато бъде наложена подобна мярка, да извършват редовни проверки и проучвания, с оглед висшия интерес на детето (параграфи 68 – 69 от заключителните бележки). За съжаление все още не е отменен Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, действащ от 1958 г. и приет Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица.

След запознаване със съдебните решения на децата, екипът установи, че те продължават да се настаняват предимно заради извършване на кражби, за бягства от дома, от специализираната институция, в която са били настанени, от училище, за проява на агресивно поведение, скитничество, просия. Децата, настанени в СПИ от семейна среда, са израснали в социално слаби, маргинализирани и/или непълни семейства. В семействата си децата не са получавали адекватни грижи и са лишавани от родителски контрол. **НПМ многократно е отбелязвал, че децата не трябва да се наказват за прояви, свързани с т. нар. статусни нарушения, за които възрастните не носят наказателна отговорност. Реакцията спрямо тези нарушения трябва да е предмет на политиката в областта на грижите за детето, а не на санкциониращата система.**

Така например, с Решение № 10/05.01.2022 г. на Районен съд - Пловдив детето А.В.Ц., роден на 05.07.2012 г. (т.е. бил е на 9 години) е настанен в СПИ до настъпване на обстоятелства по смисъла на чл. 31 от ЗБППМН за отменяне или изменяне на взетата мярка. В Мотивите на Решението е посочено, че прокурорът и представителят на ОЗД към ДСП – Пловдив, защитаващ интереса на малолетното лице в съдебното производство, намират, че най-добрият интерес на детето изисква то да бъде настанено в СПИ.

Детето е било настанено в Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания (ЦНСТДБУ) в гр. Пловдив. В мотивите се посочва още, че детето:

„Признава за извършените противоправни прояви, но не проявява критичност към тях и не осъзнава тяхната противоправност и обществена недопустимост. Не проявява уважение и послушание към служителите на ЦНСТДБУ и не зачита техния възпитателен авторитет. Роднините по майчина линия – майка, баба, вуйчо заявяват привързаност към детето, но същевременно и пълна неспособност да упражняват възпитателно въздействие върху него ... Същият е малолетен на възраст над 8 години. Извършил е, а и понастоящем продължава да извършва многобройни противообществени прояви. Пет пъти са му налагани по-леки мерки по ЗБППМН, които видно от продължаващото противоправно поведение не са в състояние да изпълнят целите си.

У малолетния съществува трайно оформено девиантно поведение. Същият не зачита авторитети, включително и на своята майка, роднини и социални работници. В същото време майката и роднините не разполагат с необходимия родителски капацитет

и авторитет да осигурят нормално отглеждане и възпитание на детето и формиране у него на ценностна система, съобразена с изискванията на обществото.

Постоянните бягства на малолетния от ЦНСТДБУ, обявяването му за общодържавно издирване и констатираното извършване на противообществени прояви, свързани с бягствата, са категорично свидетелство, че настаняването на лицето в заведение със свободен режим на движение е неефективно като мярка.

Установената склонност на А. да бяга от ЦНСТДБУ и да обикаля сам из града представлява реална опасност за неговото здраве и го превръща в потенциална жертва на престъпни посегателства.

С настаняването на А. в социално-педагогически интернат, същият ще бъде откъснат от рисковата среда, в която пребивава. Предвид по-строгият режим на контрол в сравнение с ЦНСТДБУ ще бъде отнета възможността му да бяга, което е предпоставка за завършване на неговото образование и превъзпитание. Елиминира се рискът за здравето и безопасността на малолетния.

Съгласно изричната разпоредба на чл. 31 ЗБППМН, първоначален срок на настаняването не следва да се определя, като наличието на предпоставки за прекратяване на мярката следва да се изследва в края на всяка учебна година по реда на чл. 31 ЗБППМН“.

Становището на НПМ е, че вместо с детето да работят специалисти, като психолози, социални работници и педагози, като мярка за закрила е наложено от съда да бъде настанено в интернат на 9 годишна възраст. Още повече, че СПИ – Варненци е на 400 километра отдалечен от Пловдив. Това е и предпоставка за прекъсване на връзките на детето с майка му, вуйчо му и баба му. Настаняването на детето би довело и до посттравматично стресово разстройство, предвид че то вече е диагностицирано с психично заболяване от Център за психично здраве гр. Пловдив.

6. Контакти с външния свят

Интернатите са разположени в села или в покрайнините на малки градове, което води до социална изолация, ограничава възможностите за свиждане и контакти с външния свят.

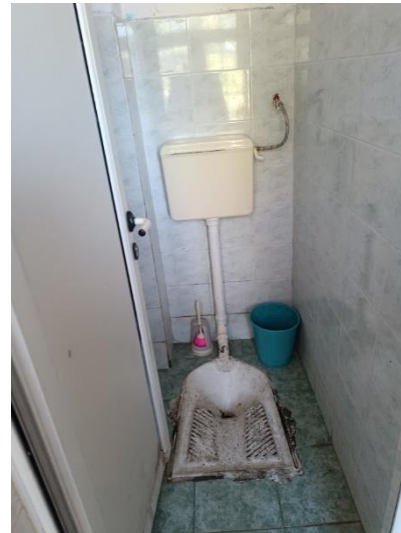
Много малка част от децата са посещавани от родителите си. Решението за връщане у дома на дете за ваканцията е по преценка на служителите от три различни институции – местните комисии за борба срещу противообществените прояви, инспекторите на детските педагогически стаи и отдела за закрила на детето по местоживеенето му.

По данни на директора на СПИ - Варненци голяма част от децата прекарват ваканциите в интерната, тъй като няма къде да отидат. През лятната ваканция не са били на почивка на планина или море.

IV. СРЕДНО ПРОФЕСИОНАЛНО ВЪЗПИТАТЕЛНО УЧИЛИЩЕ – ИНТЕРНАТ (СПВУИ) „ХРИСТО БОТЕВ” – С. ПОДЕМ, ОБЛ. ПЛЕВЕН

1. Материални условия

Към момента на проверката настанените деца в интерната са 9 момичета на възраст от 12 до 17 години. Последното настаняване е от месец август 2023 г. с решение на Районен съд Казанлък. Повечето момичета са настанени поради скитничество и бягства от училище. Четири момичета са били настанени в резидентни услуги. По време на проверката екипът установи, че две деца са били избягали и са върнати от органите на полицията предишния ден. Поради тази причина учебните занятия в деня на проверката се провеждаха в сградата, където се намират спалните помещения. До обяд момичетата бяха заключени в сградата. При посещението на екипа на омбудсмана, момичетата бяха в клас, като в междучасието се проведе разговор с тях.

Спално помещение и санитарен възел

Материалните условия в Средно професионално възпитателно училище – интернат – с. Подем не са добри. Интернатът разполага с две основни сгради. В първата се помещава администрацията и учебните кабинети, а във втората – спалните помещения, кухнята и столовата. Базата е остаряла, част от вратите на спалните помещения са изкъртени. Момичетата не разполагат с достатъчно място за съхранение на личните вещи. Децата споделиха с екипа, че през миналогодишния зимен период не са имали редовно отопление. Баните и тоалетната се нуждаят от ремонт. Трите санитарни възела са в много лошо състояние.

По информация на директора и на момичетата в интерната има два пъти седмично задължително ползване на банята, като по индивидуално желание те могат да я ползват и през другите дни. Прането на личните дрехи и бельо се извършва от самите момичета.

По отношение на храната НПМ получи оплаквания от нейното количество и качество. От седмичните менюта е видно, че почти липсват млечни продукти, като и няма осигурени пресни плодове и зеленчуци. Закуската е една и съща - питка с колбас и чай.

2. Образование и обучение

В СПВУИ – с. Подем децата се обучават от 2 до 10 клас и са със слети паралелки. Има едно дете със СОП. Образователният процес в СПВУИ – Подем е изключително неефективен. Паралелките за втори, шести и седми клас са с едно дете. Паралелките за осми клас са с три деца, девети с две, а десети с три деца.

Общо учителите са петима. Директорът на интерната е инженер, има на щат и психолог, който преподава – психология. Няма учители с педагогическа правоспособност по биология, математика, чужди езици, информационни технологии. Втори и шести клас са слети паралелки, както и седми и осми, и девети и десети клас.

В интерната учениците се обучават професионално в шивачество, а тези в 9 до 12 клас придобиват квалификация – оператор в шевно производство. Това е рамкова програма, по която се придобива квалификация за 2 години и е Първа степен на професионалната квалификация.

3. Медицинско обслужване

Към момента на проверката няма деца с хронични заболявания. Все още не е разрешен проблемът с осигуряването на здравен кабинет, като посочената причина е невъзможността на общината да осигури медицински специалист.

По време на интервютата с децата, те споделиха, че когато имат медицински проблеми, служителите на СПВУИ – Подем не ги извеждат на външен специалист и че личният лекар не ги посещава. Едно от момичетата сподели, че има рани, които не зарастват, многократно се е обръщало към директора, че трябва да бъде изведено на специалист. Към датата на проверката все още детето не беше консултирано с лекар.

4. Администрация и управление

Видно от утвърденото поименно длъжностно разписание, в интерната са назначени 13 служители, от които: 1 директор, 5 учители, 2 възпитатели, 1 психолог, 1 счетоводител, 1 домакин, 2 готвачи, общ работник и чистач. Всички учители и възпитатели са с висше образование.

Служителите дежурят по график, осигуряващ денонощно присъствие на педагогически персонал. Броят на служителите е по-голям от броя на децата.

5. Мерки за закрила

Екипът установи, че психосоциалният климат в СПВУИ – Подем не е добър. По време на интервютата, част от децата споделиха недоверието си към директора на интерната. Момичетата се доверяват основно на психолога. Реализиран е проект „Менторство за приобщаване“, изпълняван от Сдружение „Плевенски Обществен фонд –

читалища“, с подкрепата на Фонд Активни граждани. Въведеното менторство в подкрепа на млади хора с девиантно поведение, пребиваващи в институция, определено е дало своите резултати по отношение на поведението на момичетата. Менторите са били различни хора, с различни професии, които са създали позитивни връзки с тях. Особено добре са били приети семейните ваканции. Психологът на училището разказа за връзките, които са създадени по време на проекта и развитието на участниците в него.

Екипът констатира физическо насилие между децата. Едно от момичетата проявява силна физическа агресия спрямо останалите. Персоналът на СПВУИ – Подем не е способен да се справи с овладяване на агресията на момичето.

Настанените девойки трудно разбират и приемат изоставянето, като доста често то е причина за тяхното поведение и агресия.

Запознавайки се със съдебните решения на децата екипът установи, че при почти всички настанени момичета устойчиво се повтаря един и същ модел на основания, послужили като база за постановяването на съдебното решение за настаняването във ВУИ – първо, бягства от училище и от обитаваното от лицето жилище, обичайно съчетани с нисък успех в училище; второ, употреба на упойващи вещества; трето, водене на безразборен полов живот; четвърто, грубиянско и неуважително отношение към учители, връстници и възпитатели. Така например, в съдебните решения на децата е посочено следното:

Д. С. Е. – причини за настаняване във ВУИ - Подем:

- бягства от училище (непосещаване на учебни занятия);
- в училище: нарушаване на дисциплината, прояви на неуважително отношение към учителите, възпрепятстване работата на педагогическите специалисти, хвърляне на пиратки (бомбички) в класната стая, счупване на стъкло на столовата на учебната практика, повреждане на таблета, даден ѝ от училището за целите на обучението ѝ, получаване на слаби оценки
- употреба на наркотични вещества;
- водене на безразборен сексуален живот (особено – с цел набавяне на наркотични вещества)

В. В.В. – причини за настаняване във ВУИ:

- бягства от училище (непосещаване на учебни занятия);
- системни бягства от дома си и продължително отсъствие оттам, лъжение на родителите си къде е останала (къде е пренощувала);
- употреба на наркотични вещества;
- водене на безразборен сексуален живот

Б. В. М. – причини за настаняване във ВУИ:

- по данни на детето – родено е от майка проститутка и баща сводник, расло е без родителски грижи;
- никога през живота си не е посещавала училище;
- склонявана е била да проституира;
- вършила е кражби от магазини в Германия;

- системно бяга от домовете, в които е била настанена, държи се грубо със служителите (социалните работници);
- обявявана е за общодържавно издирване, при което е откривана в компанията на пълнолетни мъже

Н. Л. Н. – причини за настаняване във ВУИ:

- до момента е била настанена в ЦНСТ в гр. Плевен (настанена е била там на десетгодишна възраст – през 2018 г.), като през време на престоя си там (и извън него) често е бягала от ЦНСТ, прекарвала е нощите при различни момчета, в частност – при такива от ромски произход, т.е., осъществявала е безразборни сексуални контакти с различни лица;
- не посещава училище редовно;
- държането ѝ е било агресивно и непочтително;
- държането ѝ спрямо социалните работници в ЦНСТ – провокативно, неуважително, невъзпитано, съпроводено с отправяне на обиди, невслушване в критики и неизпълнение на даваните ѝ разпореждания;
- през време на престоя си в ЦНСТ – прави опити да увлича и други момичета по своя път;
- взетите спрямо нея до момента мерки по реда на ЗБППМН – „поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател“ и „предупреждение за настаняване във ВУИ с изпитателен срок до 6 месеца“, не са дали резултат.

7. Контакти с външния свят

Интернатът е разположен в село Подем, област Плевен. Децата, настанени в СПВУИ – Подем са от различни области на България. По време на интервютата само две деца споделиха, че ги посещават близки.

Решението за връщане у дома на дете за ваканцията е по преценка на служители от три различни институции – местните комисии за борба срещу противообществените прояви, инспекторите на детските педагогически стаи и отдела за закрила на детето по местоживеенето му. През лятната ваканция са били на почивка на планина в с. Априлци. Четири момичета са били при семействата си през лятната ваканция, четири са останали в интерната.

V. ВЪЗПИТАТЕЛНО УЧИЛИЩЕ - ИНТЕРНАТ (ВУИ) „АНГЕЛ УЗУНОВ“ - ГР. РАКИТОВО

1. Материални условия

Към момента на проверката във Възпитателно училище – интернат „Ангел Узунов“ – гр. Ракиново бяха настанени 54 момчета. ВУИ се състои от две основни сгради – в първата са разположени спалните помещения на децата, банята, кухнята и столовата, а във втората се помещават училището и администрацията.

Интернатът е разположен в борова гора на голяма площ, на места липсва ограда, с просторен двор и спортна площадка. В училището се помещават училищните кабинети, физкултурен салон, сензорна стая, компютърна зала и баня. В коридорите на училището и общежитието са разположени камери за видеонаблюдение.

Парното отопление в спалните помещения се пуска през нощта и сутринта, а в училищната сграда – през деня.

При проверката НПМ беше уведомен от директопр на ВУИ, че се извършва ремонт на две спални помещения и се инсталира централизирана пожароизвестителна система. Извършен е ремонт на баните в жилищния блок, при който изолацията на тръбите е направена по неподходящ начин – силно снижено е нивото към входа към банята - на около 1.60м., поради което член на екипа на НПМ се удари при излизане от банята.

Банята в жилищния блок

Топла вода има само в общите бани. Те са с по 5 душа, разделени само с преградна плоскост - без врати. Къпането на децата е групово и се извършва под наблюдението на възпитател.

Стаите на децата са с амотризирани мебели и без достатъчно лично пространство, като за 5 деца има една тоалетна.

Спални помещения

Екипът на НПМ се запозна със седмичното меню от 06.11.2023 г. до 19.11.2023 г. и констатира, че менюто на децата е съобразено с изискванията на Наредба № 26 от 2000 г. за здравословно хранене на учениците. Храната на децата се приготвя по рецептурник с разписан калориен състав. Една от препоръките, дадена от НПМ при предходна проверка - в менюто на децата да бъдат включени прясно и кисело мляко, както и пресни зеленчуци, е изпълнена.

2. Образование и обучение

Обучението на децата и младежите е организирано от втори до дванадесети клас. Организирано е само в първа смяна от 8 до 13.30 часа. Проекти и програми на Министерство на образованието, които се реализират в интерната са: Проект „Равен достъп до училищно образование в условията на кризи“ и Проект „Успех за теб“. Други проекти с цел социализация са: Участие в проект с пет вида спорт и два вида изкуства съобразени с потребностите на учениците; Помощно стопанство – две оранжерии за био продукти за собствена консумация, отглеждане на животни и опитно поле за отглеждане на картофи. За изоставащите ученици е осигурена допълнителна подкрепа по български език и литература и по математика. Поради малкия брой на деца в един клас се налага и смесена форма на обучение. Пети и шести клас, както и 11 и 12 клас са слети. Повечето момчета, които са настанени в интерната, преди това не са посещавали редовно училище или са присъствали формално, което се е отразило както на знанията им, така и на мотивацията им за учене. Идват от семейна и социална среда, в която образованието не се счита за ценност и те не са били подкрепяни в този процес.

Като цяло, общообразователната подготовка на учениците не е на добро ниво, особено в смесените класове. Има деца, които трудно четат или пишат, а имат завършен пети или шести клас.

Провежда се както колективна, така и индивидуална корекционно-възпитателна работа с малолетните и непълнолетните. Има работилници по трудово обучение, в които децата след осми клас придобиват умения по дървообработване и металообработване. Проблем, за който съобщиха от ръководството на интерната е, че обучението за професионална квалификация по Закона за професионалната квалификация е три години. Повечето момчета не могат да го завършат и да получат съответните удостоверения. Предложението, което се направи, е да се помисли за ускорена програма за обучение на децата, които са със срочна мярка.

По инициатива на директора се осъществява връзка с работодатели, които търсят работници със специалности дървопреработване и металообработване и вече има няколко успешни случая.

3. Медицинско обслужване

В интерната има разкрит Здравен кабинет. Кабинетът отговаря на изискванията на Наредба № 3 от 27 април 2000 г. за здравните кабинети в детските заведения и училищата на Министерство на здравеопазването. Наличен е зареден спешен шкаф. В кабинета работи медицински сестра на пълен работен ден и е снабден с пълен набор на медицински документи по Наредбата, но те не се попълват. На всички деца са направени профилактични прегледи през годината.

За всички ученици е направен служебен избор на общопрактикуващ лекар и на лекар по дентална медицина. В интерната има трима ученици на постоянна медикаментозна терапия – конвулекс, хлорпротиксен и респиридон с диагнози – смесено разстройство на поведението и емоциите и несоциализирано разстройство в поведението. От постъпването в интерната момчетата не са били на последващ контролен преглед при психиатър. При 14 ученика е диагностицирано: Лека умствена изостаналост до средна степен и в тази връзка за тях е определено ресурсно подпомагане от ресурсен учител.

При проведеното интервю с медицинската сестра се установи, че няма деца, които да употребяват психоативни вещества.

4. Администрация и управление

Видно от утвърденото поименно длъжностно разписание, в интерната са назначени 35 служители, от които: 1 директор, 1 помощник-директор, 23 души педагогически специалисти, 10 души административен и помощен персонал.

Служителите дежурят по график, осигуряващ денонощно присъствие на педагогически персонал (през нощта остават двама възпитатели) и приемственост между смените.

5. Мерки за закрила

При предходната проверка от НПМ беше отправена препоръка към директора на ВУИ „Ангел Узунов“ гр. Ракитово да бъде осигурена супервизия на служителите, както и да се наеме външен психолог, който да работи по възстановяване на базиса на доверие между децата и служителите на интерната. В тази връзка НПМ обърна особено внимание на взаимоотношенията между служителите и децата. При проведените интервюта с децата

се установи, че психосоциалният климат в интерната е подобрен. Екипът провери Регистъра за налагане на дисциплинарни наказания и Регистъра за подаване на жалби. За 2023 г. няма регистрирано наказание спрямо децата.

Екипът се запозна с личните досиета на настанените момчета, които съдържаха: съдебно решение, индивидуална програма за корекционно-възпитателна работа и ресоциализация, оценка на потребностите, доклади от местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, последващи мерки.

Екипът се запозна с част от съдебните решения на момчетата, настанени в ВУИ – Ракиново:

В.Н. С. – причини за настаняване:

- извършени до момента на настаняване във ВУИ девет на брой противообществени прояви.
- неграмотност, липса на сериозно и задълбочено отношение към учебния процес и учебния план, чести отсъствия от училище, дружи в компания на криминално проявени лица;
- взетите до преди настаняването в това ВУИ мерки, вкл. – настаняване в ЦОП Габрово, не са дали резултат.

И. В. Ц. – причини за настаняване:

- извършител на редица противообществени прояви в училището си, на които първоначално се е реагирало чрез прилагане на по-меки мерки спрямо него (разговори с възпитатели, с председателя на общинската КБППМН и др. под.);
- без съгласието на родителите си е живял в дома на баба си и дядо си, крадял е от тях (на баба си и дядо си) парични средства от банковите им карти и е унищожавал техни вещи; през време на престоя си у тях е извършил и домашно насилие срещу тях (срещу баба си и дядо си) и те инициират производство за защита от домашно насилие;
- отправял е заплахи, обиди, има множество прояви на агресия към роднини и учители, както и извършени по-нови противообществени прояви, поведението му не се е поправило в резултат на предходните по-леки мерки и е неконтролируемо.

А. П. В. – причини за настаняване:

- системно отсъства от училище, поведението му в часовете е създавало непрестанни проблеми, буквално – до степен да не могат да се провеждат учебни занятия, поради безцеремонното му поведение;
- предприетите до момента мерки не са дали резултат, личностово деградира;
- и пред съда (в съдебно заседание) бързо започва да демонстрира арогантно поведение.

А. И. А. – причини за настаняване:

- многократно извършване на едни и същи противообществени прояви, като взетите мерки не са дали резултат.

Екипът се запозна и с Констативните протоколи на Държавната агенция за закрила на детето от 27.01.2023 г. и 07.07.2023 г. Проверките са инициирани във връзка с подадени

сигнали за насилие от страна на персонала спрямо две момчета. Комисията на ДАЗД не е установила насилие спрямо децата.

6. Контакти с външния свят

Интернатът е разположен в гр. Ракитово, област Пазарджик. Децата, настанени във ВУИ – Ракитово са от различни области на България. Голяма част не се посещават от близки и роднини.

През лятната ваканция 20 момчета са били на почивка на планина – Цигов чарк и море - Шкорпиловци. Останалите са били при семействата си през лятната ваканция.

ОМБУДСМАНАТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ПРЕПОРЪЧВА:

1. На министъра на правосъдието:

В най-кратък срок да бъде приключено изработването на Закона за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица и същият да бъде насочен за обществено обсъждане.

2. На министъра на образованието:

В най-кратък срок да бъде закрит Социално – педагогически интернат „Христо Ботев“ – с. Варненци, обл. Силистра.

Да се отпуснат средства за ремонт на ВУИ – Ракитово и ВУИ – Подем, и да се отпуснат средства за охрана на ВУИ – Ракитово.

3. На министъра на труда и социалната политика:

Да се изготви Методическо указание за работа с деца в конфликт със закона, както и да се проведат обучения на служителите от кризисните центрове и центрoвете за станяване от семеен тип за деца без увреждания.

4. На председателя на Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към Министерски съвет:

Да се изпрати указателно писмо до местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните за преустановяване на прилагането на чл. 13, ал. 1, т. 11, т. 12 и т.13 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните - ако детето, извършило противообществената проява е под 14 годишна възраст, то да не се предлага за настаняване във ВУИ и СПИ.

ПРАВА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода в Затвор София (СБАЛЛС)

Материално-битови условия и капацитет

Проверката е извършена по повод постъпили множество сигнали за липса на парно отопление на петия етаж на СБАЛЛС в Затвор София, където настанените лица „замръзват и са принудени да се обличат с връшни дрехи“. В сигналите се твърди и за наличие на стари, счупени, дървени дограми на прозорците, които продължават да не бъдат сменени и през тях духа студен вятър.

Екипът на омбудсмана, в качеството му на НПМ беше приет от началника на Затвор София, за да го информира за целта на проверката. Същият потвърди, че дограмата на прозорците на четвърти и пети етаж от СБАЛЛС е стара и към момента не е сменена, но болничните стаи са оборудвани с електрически печки, които осигуряват нужното отопление през зимния сезон. Според него ниските температури в болничните стаи до голяма степен се дължат и на факта, че много от лишени от свобода пушат в помещенията, където са настанени, въпреки изричната забрана за това, поради което им се налага да отварят широко прозорците, за да се поветри от сгъстения се цигарен дим.

Състояние на инвентар и дървена дограма

Към момента на извършване на проверката в обекта имаше 30 настанени лица. В СБАЛЛС се лекуват лишени от свобода от цялата страна, както и обвиняеми и подсъдими, оставени в арестите до приключване на досъдебното или съдебното производство. На петия етаж от сградата се помещава Хирургичното отделение, което разполага с операционна стая за медицински сестри, реанимация и болнични стаи.

При проверката, екипът на омбудсмана, в качеството му на НПМ, констатира, че всички помещения на последния етаж се отопляват допълнително с електрически печки. Парното в повечето от стаите беше много слабо, а в други въобще не работеше.

Материално-битови условия на 5-ти етаж в СБАЛЛС

Беше установено, че в местата, където бяха настанени пациентите на СБАЛЛС, имаше мивки с течаща топла вода. Лишените от свобода обаче твърдяха, че през по-голямата част от денонощието им се налага да се мият със студена вода. Липсва утвърден график за топла вода, като тя била пускана предимно в сутрешните и обедните часове за по 40 минути.

Сестринска стая

Според медицинските сестри, работещи на етажа, температурата в работното им помещение е ниска (16-17 градуса по Целзий), при отопление с постоянно действаща електрическа печка. За причина отново беше изтъкната старата и амортизирана дървена дограма, през която влиза студен въздух.

В пета болнична стая бяха настанени трима души, които споделиха, че поставената там печка е едва от четири дни. Преди това било студено, поради неработещо въобще или слабо работещо парно отопление. Екипът на омбудсмана констатира, че помещението беше топло и можеше да се пребивава в него без връхни дрехи. Стаята разполага със санитарен възел, а лишените от свобода изразиха оплакване единствено срещу храната, която им се сервира.

Екипът на омбудсмана забеляза, че вече не се готви в коридора и готварските печки са махнати, но не е обособено специално помещение за готвене, каквато препоръка беше дадена при предишната проверка на обекта. Според персонала на болницата, настанените

за лечение лишени от свобода могат да си готвят храна в кухнята на третия етаж на СБАЛЛС. Беше констатирано обаче, че това не се случва, тъй като част от тях са трудно подвижни, а друга - трябва да спазват определен хранителен режим, съобразен със заболяването им.

Самите пациенти също се оплакаха, че поради здравословните си проблеми, трудно могат да се придвижват и нямат фактическа възможност да отидат до лавката, за да закупят хранителни продукти, които по-късно да си приготвят на 3-тия етаж от болницата, където има обособено помещение за това.

В четвърта болнична стая имаше настанен само един лишен от свобода, според който действащата електрическа печка там е поставена преди четири-пет дни.

В трета болнична стая бяха настанени двама лишени от свобода. Дограмата на прозорците не беше в добро състояние. Според настанените тя редовно се отваря при течение и пориви на вятъра и затова са намерили начин да подпират прозорците с пластмасови шишета. Помещението разполага със санитарен възел, в който нямаше поставени прозорци.

Настанените в трета стая заявиха, че парното отопление през деня е слабо, а нощно време въобще не работи. Те също се оплакаха от храната, която им се сервира. Настояват на пети етаж да бъде обособено място, където ще могат да си готвят храна по свой вкус.

Във втора болнична стая парното не работеше, в тоалетната нямаше поставени прозорци, а в самото помещение за настаняване се забелязваха образувани отвори около дограмата, които бяха запушени с хартия.

Настанените в нея лишени от свобода бяха четирима на брой. Същите се оплакаха, че им се наложило да намерят начин да „закрепят“ вратата за тоалетната, защото постоянно падала и не можела да се задържи. Екипът на НПМ установи, че същата се държи само на една от пантите и има нужда от спешна поправка.

Състояние на дървената дограма

Санитарен възел

Болничните стаи в хирургичното отделение, отоплявани с електрически печки

Според настанените в първа болнична стая електрическата печка е предоставена от три дни. Стаята разполага със самостоятелен санитарен възел, чиято врата също се клати и има нужда да бъде поправена.

Проверяващият екип продължи проверката си към долните етажи на СБАЛЛС. От персонала уведомиха, че на четвъртия етаж ще бъде преместено женското отделение. В помещението, където ще се помещава предстои да бъдат извършени ремонтни дейности.

На четвъртия етаж, проверяващият екип се среща с директора на СБАЛЛС, който предостави информация относно работещия там медицински персонал, свободните работни места, основните случаи на заболявания, от които страдат постъпващите на лечение лишени от свобода и др.

При проверка на болничните стаи на същия етаж, екипът установи, че има мирис на цигари и наличието на цигарени кутии. Персоналът сподели, че лишените от свобода непрекъснато нарушават забраната за тютюнопушене в СБАЛЛС, но не могат да им вземат цигарите. Вторият етаж е разделен на женско отделение и на COVID отделение.

Прозорците по стълбищата не бяха в добро състояние, със счупени стъкла. Много от тях следва да бъдат сменени.

Метална дограма на стълбището с единични и счупени стъкла

Столова и седмично меню в СБАЛЛС

Екипът на НПМ провери състоянието на столовата и кухнята, които се помещават на третия етаж на болницата. Те бяха поддържани в добро състояние, чисти и подредени. Според персонала много от свижданията на лишените от свобода с близките им се извършвали в самата столова, вместо на определените за това места.

Медицинско обслужване

Видно от предоставеното поименно щатно разписание, в СБАЛЛС по трудово правоотношение работят: 5 лекари, в това число директора на лечебното заведение; 3 медицински фелдшери (двама от тях по служебно правоотношение); 9 медицински сестри, 1 медицински секретар; 1 рентгенов лаборант; 2 медицински лаборанти; 1 магистър-фармацевт, 1 ръководител на аптека. Според получена от директора на болницата

информация, на граждански договор работят двама лекари - рентгенолог и лабораторен лекар.

Прави впечатление наличието на незаети длъжности, в това число: 1 лекар – началник на Отделение „Вътрешни болести“ (ВБ); 1 главна медицинска сестра; 1 лекар-ординатор (рентгенолог) на 0,5 щат; 1 лекар-ординатор (анестезиолог) на 0,25 щат; 4 медицински сестри, в това число: 1 старша медицинска сестра на Отделение ВБ; 1 старша медицинска сестра на Отделение „Обща хирургия“ (ОХ); 1 медицинска сестра; 1 фелдшер.

Счупени стъкла в лекарския кабинет

Проблемът с липсата на достатъчен брой медицински специалисти, в това число лекари, е за всички затвори в страна, което налага необходимостта от анализ от страна на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ и обсъждане на мерки за тяхното осигуряване. СБАЛБС – София е основна болница, в нея се хоспитализират лишени от свобода от цялата страна, което налага необходимостта от пълното ѝ окомплектоване с достатъчен персонал, притежаващ необходимата квалификация и привеждане дейността ѝ в съответствие с утвърдените медицински стандарти, за да бъде гарантирано правото на лишените от свобода на достъп до болнична медицинска помощ с необходимия обем и качество.

Към момента на проверката хоспитализираните в отделение ВБ бяха 13, а в Отделението ОХ – 17 лишени от свобода. За всички пациенти се води необходимата медицинска документация – История на заболяването (ИЗ), каквато беше предоставена на проверяващите. При проведените разговори всички лишени от свобода пациенти изразиха положително отношение към медицинското им обслужване, а критиките бяха основно към материално-битовите условия и качеството на предоставяната храна в болницата.

На екипа на омбудсмана беше предоставена стриктно водена рапортна книга за дежурствата. Осъществяват се денонощни дежурства, като през нощта дежурят фелдшер и медицински сестри.

Предоставени са също протоколи за извършена през предходния месец цялостна дезинсекция от сертифицирана фирма.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

На министъра на правосъдието:

1. Да бъде извършена смяна в най-кратки срокове на старите дограми и прозорци на четвъртия етаж, петия етаж и на стълбището в СБАЛЛС;
2. Да се поставят прозорци/нова дограма и да се ремонтират или изцяло подменят вратите на санитарните помещения в болничните стаи на петия етаж на СБАЛЛС;
3. След приключване на настоящия отоплителен период, да се извърши щателна профилактика на парната отоплителна инсталация на СБАЛЛС, като при констатиране на запушени, корозирали или течачи вертикални и хоризонтални щрангове или радиатори, същите да бъдат подменени с нови, което да осигури нормално отопление през зимата, без нужда от използване на енергоемки електрически отоплителни уреди;
4. Да се предприемат стъпки за осигуряване на допълнителни финансови средства от програми и фондове на ЕС с оглед подобряване на средата и сградния фонд в СБАЛЛС и покриване на стандартите за енергийна ефективност и икономия на енергия, чрез изграждане на соларни системи на покрива на болницата, които да осигурят целогодишно битова топла вода.
4. Да бъдат предприети действия, включително чрез осигуряване на допълнително финансиране, за назначаване на медицински лица, притежаващи необходимата квалификация, които да заемат свободните щатни длъжности в СБАЛЛС;
5. Да се предприемат мерки за спазване на забраната за тютюнопушене в болничните стаи на СБАЛЛС.

В отговор до омбудсмана от министерство на правосъдието посочват, че при наличие на нов договор през 2023 година за изработка, доставка и монтаж на PVC и алуминиеви профили и след провеждане на процедура по Закона за обществените поръчки ще бъде подменена дограмата на последните два етажа на болницата, както и ще бъде предвидена подмяна на вратите и дограмата в санитарните помещения на петия етаж. Преди настъпване на отоплителния сезон ще бъде извършена профилактика на отоплителната инсталация и при необходимост ще бъдат подменени щранговете. На покрива на СБАЛЛС са инсталирани 12 соларни панела за допълнително отопление.

По повод отправените препоръки за назначаване на медицински персонал за заемане на свободните щатни бройки, министерство на правосъдието отбелязват, че се опитват да компенсират недостига на кадри. След направените промени в ЗИНЗС, медицинските специалисти (лекари, фелдшери, медицински сестри) се назначават по трудови правоотношения. Процедурата по назначаване на новите кандидати е в по-кратки срокове. При невъзможност да се сключи трудов договор се наемат медицински специалисти на граждански договор. Създадена е практика медицински специалисти по тясно профилирани

специалности да посещават затворите на място и да предоставят здравни услуги, гарантирани от бюджета на НЗОК.

Затвор - гр. Бобов дол

Капацитет, материални условия, администрация и управление

Екипът на омбудсмана посети Затвор Бобов дол на 27.04.2023 г. Поради отсъствието на началника на затвора, екипът от експерти беше посрещнат от заместник-началника и главния надзирател. Проверката се извърши при наличие на пълно съдействие от страна на служителите на затвора.

Съобразно представеното от ръководството на Затвор Бобов дол **длъжностно разписание**, в обекта са предвидени работни места за 177 души на пълен работен ден и едно място за непълен работен ден.

От горепосочените работни места 25 са разпределени за ЗООТ „Самораново“.

Вакантните длъжности в Затвор Бобов дол са три:

1. Директор на лечебно заведение;
2. Надзирател II – I степен
3. Командир на отделение в ЗООТ „Самораново“.

В Затвор Бобов дол се настаняват осъдени лица с влезли в сила присъди, обвиняеми и подсъдими след издаден съдебен акт.

Според предоставените статистически данни от администрацията на затвора през календарната 2022 г. в него са постъпили общо 292 лишени от свобода, а към момента на извършената проверка бяха настанени общо 287 лица при общ капацитет на обекта на база четири кв. м. – 492.

Към момента на приемането в затвора се записват личните данни за съответното лице, причините за настаняването му, денят и часът на приемането, описание на личните му вещи, които се съхраняват съгласно разпоредбите на ЗИНЗС, както и медицински данни във връзка със здравословното му състояние.

В деня на приемането се определя категорията на лишения от свобода, с оглед стриктното спазване на изискванията за диференцирано настаняване.

Новопостъпилите осъдени лица се настаняват в приемно помещение, където престояват от 14 денонощия до един месец. Осъдените за първи път на лишаване от свобода до пет години за умишлени престъпления и осъдените за престъпления, извършени по непредпазливост, се настаняват отделно от останалите.

За изминалата година, **към дата 31.12.2022 г.** в Затвор Бобов дол са били настанени общо 325 лица, от които:

1. 34 обвиняеми и подсъдими. Трима от тях са чужди граждани;
2. 291 осъдени, съответно:
  - 78 са от открит тип;
  - 74 са от закрит тип;
  - 132 са рецидивисти и
  - 7 изтърпяват наказание доживотен затвор, от които 4 са с право на замяна.

Администрация и управление

Всяко настанено в обекта лице има **право на правна помощ** и достъп му се осигурява от администрацията на затвора, включително и със запознаване с възможностите за ползване на безплатна такава.

На лишените от свобода е гарантирана възможността да съхраняват документи във връзка с техните дела.

В хода на проверката беше установено, че за календарната **2022 г. са регистрирани и наложени наказания на 409 лишени от свобода.**

Наказанията се налагат съобразно разпоредбите на ЗИНЗС и ППЗИНЗС. Всяка образувана дисциплинарна преписка се разглежда от Комисия по разпределение, като задължително се изслушва лишения от свобода, а при определяне на наказанието се вземат предвид характерът и тежестта на извършеното нарушение, отношението на осъдения към него, поведението и здравословното му състояние.

През изминалата 2022 г. са обжалвани наложени наказания, както следва :

1. Пред съда – общ брой – 4, от които:

- потвърдени - 3
- отменени – няма
- частично уважени - няма
- нерешени – няма
- прекратени – няма
- оттеглени -1

2. Пред ГДИН - общ брой – 2, от които:

- потвърдени – 2
- отменени – 0
- нерешени – 0

3. Пред Началника на затвора - общ брой – 1, от които:

- потвърдени – 1
- отменени – 0
- оттеглени – 0

С оглед здравословното състояние е отложено изпълнението на дисциплинарно наказание на **десет** лишени от свобода.

За подчертана дисциплинираност, трудови постижения и други положителни прояви, лишените от свобода са поощрявани както следва: за периода 01.01.2022 г. – 31.12.2022 г. са регистрирани общо **230** поощрения.

През изминалата година не е прекратявана годишната почивка на основание чл. 99, ал. 3 от ЗИНЗС на нито един лишен от свобода.

За 2022 г. **няма** постъпили молби от лишените от свобода за преместване в друг затвор или затворническо общежитие. По предложение са преместени **14 души**. На основание чл. 64, ал. 2 от ЗИНЗС, началникът на затвора се произнася с мотивирана заповед, като задължителните изисквания, произтичащи от разпоредбата са становищата на ръководителя на направлението за социална дейност и възпитателна работа и на заместник - началника по режимно-охранителната дейност. В тази връзка, началникът се произнася с мотивирана заповед и в случаите на отказ да се уважи молбата, като за годината **няма** обжалвани заповеди на началника на затвора пред Административен съд гр. Кюстендил.

През изминалата година няма внесени предложения от Окръжна прокуратура Кюстендил за условно предсрочно освобождаване (УПО). Разпоредбите на ЗИНЗС и тези от Наказателно-процесуалния кодекс (чл.437 – чл.439а) предвиждат, че осъденият може сам да подаде молба до Окръжния съд (в случая ОС – Кюстендил) за условно предсрочно освобождаване, като молбата се подава чрез началника на затвора. В тези случаи, както и в хипотезата на изготвяне на предложение от началника на затвора, молбата, респективно предложението се изпращат, както с личното затворническо досие, така също и с мотивирано становище с оглед цялостното поведение и резултатите от оценката на риска за всеки затворник поотделно.

Общият брой на подадените молби за условно предсрочно освобождаване е **34**. С положително становище от началника на затвора са **8**, а самият брой на предложените от началника на затвора е **33**. Прекратените производства от Окръжен съд гр. Кюстендил са **4**, **няма** обжалвани решения на съда от началника на затвора. Обжалвани решения от лишените от свобода са **15**, но **няма протестирани решения** от Окръжния прокурор. Има **едно** отменено решение на Окръжен съд - Кюстендил от Софийски апелативен съд, а потвърдените решения съответно са **14**.

Общият брой на освободените УПО от затвора за 2022 г. са **36**, от които с наложена пробационна мярка – 8.

Предложените по инициатива на началника на затвора лишени от свобода, на които със заповед е сменен режима в следващия по – лек са **56**. Няма протестирани от Окръжна прокуратура – Кюстендил заповеди за смяна на режима по реда на чл. 66, ал. 2 от ЗИНЗС.

Общият брой на лишените от свобода, на които е заменен режима за изтърпяване на наказанието в по - лек от първоначално определения от съда режим е **56**.

На основание чл. 67, ал. 1, т. 1 от ЗИНЗС режима на **четирима** лишени от свобода е заменен в по-тежък от първоначално определения от съда, а на основание чл. 67, ал. 1, т. 2 от ЗИНЗС е заменен режима в по-тежък от първоначално определения от съда на **шестима** лишени от свобода.

В хода на проверката на екипа на омбудсмана, в качеството му на НПМ, по представената документация беше установено, че за изминалата 2022 г. действията на администрацията на Затвора гр. Бобов дол в случаите на употреба на физическа сила и помощни средства са били законосъобразни, при стриктно спазване разпоредбите на ЗИНЗС, като е реагирано адекватно и своевременно.

Употребата на физическа сила е в съответствие с нормата на чл. 113, ал. 1, т. 1-3 от ЗИНЗС, а на помощни средства - с чл. 114 от ЗИНЗС. Използването им е съобразявано с конкретната обстановка, характера на нарушението и личността на нарушителя и е прекратявано след овладяване на възникналата ситуация.

За всички случаи на употребена физическа сила и помощни средства е уведомявана Окръжна прокуратура гр. Кюстендил и са извършвани надлежни вписвания в дневника, воден от администрацията на Затвора гр. Бобов дол.

Материални условия

Затвор Бобов дол се състои от административна сграда, общежитие за лишените от свобода с влязла в сила присъда, лавка, столова, кухня, библиотека, медицински кабинети, работилници, бани, фитнес зала, училище, зала за свиждания и четири външни спортни площадки (в това число и площадка с навес и с уреди за спортуване по време на престоя на открито, даваща възможност за спортуване дори и при лоши метеорологични условия). Една от площадките е обособена и обезопасена за изтърпяващите наказание доживотен затвор, с монтирани и неподвижно закрепени маси и пейки за сядане.

Обвиняемите, подсъдимите и осъдените са настанени в отделни сгради.

За религиозните потребности и нужди на осъдените се използва намиращият се на място православен храм „Свети Иван Рилски“.

След среща с ръководството, проверяващият екип извърши пълна обиколка на обекта с прилежащите му помещения и открити пространства.

Храненето на лишените от свобода се извършва съгласно утвърден график в столовата на затвора. Сервирането на храна и връщането на настанените лица по килиите става организирано по групи. Тези, които не могат да идват в столовата поради здравословни проблеми, могат да се хранят в спалните помещения с разрешение на началника на затвора. Лишените от свобода, с получено разрешение за хранене в спалните помещения поради трудна подвижност и неподвижност, получават храната си от съответната ангажирана група лица.

Затвор Бобов дол разполага с голяма кухня, която е оборудвана с необходимите съоръжения за приготвянето на различни видове ястия. Хранителните продукти се съхраняват в специални складове, а тези които трябва да се съхраняват при ниски температури се разпределят в хладилни камери, хладилници и фризери. Менюто е разнообразно, като се води отделен списък за лицата, които трябва да спазват определени хранителни режими поради здравословни или религиозни причини.

В кухнята работи професионален готвач, назначен с трудов договор, който се подпомага от помощници сред лишените от свобода.

Кухня и храна в Затвор Бобов дол

Настанените лица в Затвор Бобов дол могат да си закупват на сравнително достъпни цени различни стоки за съответните им потребности от лавката.

През свободното си време лишените от свобода могат да посещават **библиотеката**, която разполага с множество книги – научна и художествена литература. Повечето от книгите са стари издания, но в прилично състояние. Библиотекарят сподели, че не са много лишените от свобода, които проявяват интерес към библиотеката и желаят да си вземат книги за четене.

Библиотеката в Затвор Бобов дол

В двора на затвора има разположени водоноски с вода за хигиенно-битови нужди, която не е годна за пиене, а се ползва в случай на възникнал проблем с водоснабдяването на обекта.

Помещенията, в които са настанени обвиняемите и подсъдимите не са в добро състояние. В някои от стаите бяха настанени по девет души. Едно от лицата сподели на екипа, че е имало случаи, в които са били настанявани и повече хора в една стая. Спалните помещения не разполагат със собствени санитарни възли, налага се да се ползват общите тоалетни на етаж, които също не са в добро състояние и от тях се носи неприятна миризма.

Екипът на омбудсмана констатира, че следва да бъдат предприети спешни мерки за извършване на необходимите ремонтни дейности.

Спални помещения и санитарен възел в общежитието за обвиняеми и подсъдими в Затвор Бобов дол

Осъдените на доживотен затвор са настанени в самостоятелни килии, които се намират в отделна сграда. Помещенията отговарят на нормативните изисквания за квадратура и условия за пребиваване.

При полагане на труд на територията на затвора лишените от свобода са включени в домакинска дейност в кухнята и в съществуващите работилници, където по групи и на смени изработват картонени подаръчни торбички, по поръчка на различни външни търговски дружества. На територията на Затвор Бобов дол има и дърводелски цех, в който към момента на извършване на проверката работи само един лишен от свобода.

Цехове за работа с хартия и за дървообработване

Училище „Д-р Петър Берон“, което се намира в обекта разполага с класни стаи и компютърна зала. В него към момента на проверката работят десет учители.

Класните стаи са оборудвани с необходимите вещи и помагала и във всяка една от тях има поставен плазмен телевизор за учебните занятия.

Според представена справка към 27.04.2023 г. в СУ „Д-р Петър Берон“ при Затвор Бобов дол, броят на учениците в редовна форма на обучение през учебната 2022/2023 г. е:

1 клас – 4 л.св.; 2 клас - 2 л.св.; 3 клас - 2 л.св.; 4 клас - 1 л.св.; 5 клас - 2 л.св.; 6 клас - 6 л.св.; 7 клас - 0; 8 клас - 3 л.св.; 9 клас - 0 л.св.; 10 клас - 3 л.св.; 11 клас - 4 л.св.; 12 клас - 0; Самостоятелна форма на обучение – 12 л. св.

Общо: 39 бр. л. св.

Екипът на омбудсмана се срещна с директорката на училището. Същата сподели, че през последните години значително е намалял броят на учениците, поради което се налага сливане на паралелки. Към момента на извършване на проверката в училището се обучаваха общо шест паралелки от първи до единадесети клас и всички са слети.

От момента на откриване на училището през 2012 г. има завършили средното си образование ученици. Учебното заведение предлага и обучение за професионална специалност по водоснабдяване и канализация. Завършилите тази специалност получават свидетелство за професионална квалификация първа и втора степен.

Учебните занятия се водят от общо десет учители, които работят в училището.

Според директорката някои от учениците се записват само за да присъстват без да проявяват голям интерес към ученето. Повечето от лишените от свобода не желаят да завършат образование, а предпочитат да работят с цел да им се намали наложеното наказание по закон.

Към момента на извършване на проверката в училището се учат малко над двадесет ученици. Има и учащи се в самостоятелна форма на обучение.

Финансирането на училището се определя от Министерство на образованието и науката въз основа на броя ученици. Това представлява сериозен финансов проблем за учебното заведение според директорката. Същата счита, че бюджетът следва да се определя на брой паралелки.

Директорката отбелязва, че учениците от Затвор Бобов дол следва да получават допълнителни поощрения, сходни с тези на работещите и полагащите труд на територията на затвора.

Учителят по български език и литература изрази становище, че е необходимо да бъдат издадени специални учебници за лишените от свобода, чието съдържание да съответства на тяхната възраст и психо-интелектуално развитие. Тези, от които се учат в момента са предвидени за малолетни деца и не са подходящи за навършили пълнолетие лишени от свобода.

В тази връзка омбудсманът, в качеството му на НПМ препоръчва Министерство на образованието, съвместно с Министерство на правосъдието да обсъдят и да предприемат действия за изготвяне и издаване на учебници и помагала по български език и литература, със съдържание и форма, подходящи и съобразени за пълнолетни ученици, като лишените от свобода, с цел тяхното успешно обучение и последваща социална реинтеграция. Обучението на лишените от свобода, макар и доброволно, е важна част от процеса по поправка и превъзпитание на осъдените към спазване на законите и добрите нрави – основна цел на наложеното наказание „лишаване от свобода“.

Училище в затвор Бобов дол

Когато екипът на омбудсмана премина към проверка на сградата на общежитието за осъдени констатира, че в нея е извършен цялостен ремонт.

Всяко спално помещение разполага със собствен санитарен възел. Настанените са от двама до петима души в стая, без да се нарушава минималната изискуема по закон площ от 4 кв. м. на настанено лице.

Килии (спални помещения)

Ремонтирани санитарни възли към килиите

На всеки етаж има стая за развлечения и обща баня с вградени душове.

Стая за развлечения

Баня с вградени душове

Къпането се извършва по график, като топлата вода се пуска централно.

На много места в общежитието за осъдени лишени от свобода има поставени обяви за работа, както и образци на молби и жалби, които могат да се подават до началника на

затвора. **Залата за свиждания** е разположена в сградата на администрацията. Тя е изцяло обновена с работещи телефони за връзка.

Медицинско обслужване

В затвора на граждански договор, по график работи медицински фелдшер, както и медицинска сестра, назначена по трудово правоотношение на пълен работен ден. Те се подпомагат от санитарии - лишени от свобода. На граждански договор по график, три пъти седмично, затворът се посещава от лекар по дентална медицина. Лекар - психиатър е идвал веднъж седмично, но месец преди проверката е напуснал. Спешната помощ се оказва от фелдшера (в работно време) и от екипи на Филиала за спешна медицинска помощ – Бобов дол към Центъра за спешна медицинска помощ (ЦСМП) – Кюстендил.

През годините щатното разписание на медицинския център е променяно неколккратно, като през 2015 г. са съкратени длъжностите „Ординатор-психиатър“ и „Лекар по дентална медицина“, а през 2019 г. длъжността „Фелдшер“ е трансформирана в „Енергетик“. Към момента на проверката в щатното разписание фигурират длъжности „Директор на Медицински център“ и „Медицинска сестра“.

Длъжността „Директор на Медицински център“ е вакантна от края на 2018 г. и въпреки предприеманите действия, в това число обявяването ѝ в Дирекция „Бюро по труда“ и на страницата на ГДИН, както и проведени разговори със специалисти от района тя остава незаета. Като основна причина се посочва ниският размер на предлаганото възнаграждение, предвид мястото и естеството на работата.

Със съдействието на Районна здравноосигурителна каса – Кюстендил на лишените от свобода, чрез служебен избор, е определен общопрактикуващ (личен) лекар, който обаче няма договор със затвора, посещава го един път седмично и обслужва лишените от свобода от пациентската си листа, по реда на договора си с РЗОК/НЗОК.

Съгласно предоставената медицинска справка, регистрираните случаи на лишени от свобода с наркомания са 59, с психични заболявания – 7, СПИН – 1, туберкулоза – 0.

Лекарствените продукти се осигуряват от фирма по договор с ГДИН, от която се заявяват количества от необходимите и налични в техническа спецификация (списък) лекарствени продукти. Те се предоставят на лишените от свобода безплатно, като при липса на лекарствен продукт в списъка им се предлага замяна с негов аналог или със същото действие продукт. Лекарствените продукти, заплащани напълно или частично от НЗОК се осигуряват чрез издадени от общопрактикуващия лекар рецепти. Когато лекарствен продукт или негов аналог липсва в списъка или не се заплаща (заплаща се частично) от НЗОК, **лишените от свобода заплащат/доплащат със собствени средства. Не е създадена комисия, която да проверява финансовото състояние на лишените от свобода за период от шест месеца назад и при липса на постъпления – да изготвя становище с мотивирано предложение до началника на затвора за заплащането им от бюджета на ГДИН.**

Медицинският фелдшер води амбулаторен журнал, в който вписва резултатите от извършените прегледи. Лекарствените продукти на лишените от свобода им се раздават срещу подпис. На новопостъпилите лишени от свобода, както и на изолираните в наказателна килия, прегледът се извършва от медицинския фелдшер.

Води се Регистър на травматичните увреждания на лишените от свобода и задържаните под стража, който съдържа папки с всички свързани с регистрирания инцидент документи. Води се и Дневник за регистрация на случаите, свързани с употреба на физическа сила и помощни средства, които бяха проверени от екипа.

Денталното обслужване се извършва по график, в оборудван за целта дентален кабинет, от дентален лекар на граждански договор. Прегледите и лечението не се отчитат към НЗОК, заплащането на лекаря и материалите се осигуряват от затвора (с изключение на зъботехническите услуги и изделия).

Хранителното меню на лишените от свобода се изготвя и одобрява от комисия, в която участва и медицинския фелдшер. Към момента на проверката беше поставено на видно място, но липсваше подпис на фелдшера. Храната е разнообразна, предвидени са всички диети. Проби от храната се съхраняват в хладилник, съгласно установения за това ред. Не са извършвани проверки на кухнята и лавката на затвора от БАБХ.

Дезинсекция се извършва ежемесечно, както и при възникнала необходимост, от сертифицирана фирма по договор.

При проведени разговори с оплаквания бяха двама лишени от свобода – единият се оплака от урологично възпаление, другият от зъбобол. Оказано им е съдействие за извършване на прегледи – медицински и зъболекарски - на следващия ден, както и за даване на лекарства за обезболяване от медицинската сестра. Като цяло лишените от свобода отбелязват като сериозен проблем липсата на лекар и квалифицирана медицинска помощ.

В качеството си на НПМ омбудсманът препоръчва да бъде създадена организация и ред за заплащане (или доплащане за частично реимбурсираните от НЗОК) със средства на затвора на лекарствените продукти на лишени от свобода, при констатирана липса на постъпление в личната им сметка. Препоръчва също да бъдат подновени усилията за привличане, макар и на граждански договор, на лекар.

Затворническо общежитие от открит тип „Самораново“ (ЗООТ „Самораново“)

Капацитет, материални условия, администрация и управление

От 2002 година към Затвора Бобов дол функционира Затворническо общежитие от открит тип „Самораново“.

Към деня на проверката общият брой на лишените от свобода, изтърпяващи наказанието си в ЗООТ „Самораново“ са 94 лица при общ капацитет на база 4 кв. м. 173 души. От тях 79 са настанени в общежитието, 9 работят на външен обект, 2-ма са с прекъснато наказание, 2-ма са настанени в болница и 2-ма са в следствения арест.

Делът на лишените от свобода за първото тримесечие на годината, ангажирани в трудова заетост (без положилите доброволен труд по чл. 80 от ЗИНЗС) е 47 лица, от които 31 са заети в разкритите работни места в Държавно предприятие „Фонд Затворно дело“, а 16 са на домакински щат. Общият брой на положилите доброволен труд по чл. 80 от ЗИНЗС е 34 лица.

За последните три години се забелязва ръст в броя на наложените наказания на лишени от свобода - 129 за 2022 г. срещу 120 за 2021 г. и 108 за 2020 г.

При проява на дисциплина, трудови постижения и други положителни прояви, лишени от свобода биват поощрявани, като за 2022 г. са били регистрирани 101 поощрения срещу 151 за 2021 година. Към датата на проверката няма учащи лишени от свобода.

Материални условия

Директорът на общежитието сподели пред проверяващия екип, че имат чести аварии и ВиК проблеми.

При предишната проверка на Националния превантивен механизъм през 2020 г. също е отразен системният проблем с водата в с. Самораново. В тази връзка омбудсманът в качеството си на Национален превантивен механизъм е отправял препоръки към министъра на правосъдието да бъдат предприети всички необходими мерки, за да се гарантира непрекъсваемостта на водоподаването.

ЗООТ „Самораново“ се отоплява на централно парно.

Всеки месец се извършва пръскане против вредители. Въпреки това, при проверката на спалните помещения на лишени от свобода, бе установено наличие на хлебарки.

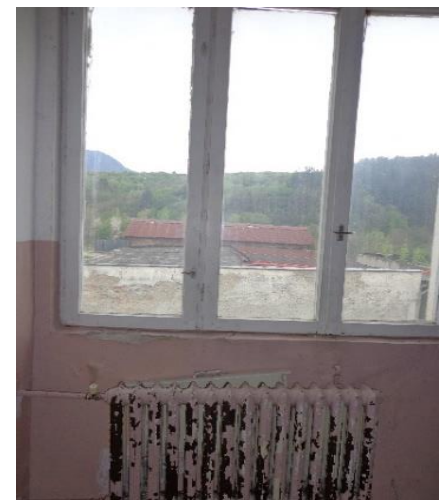
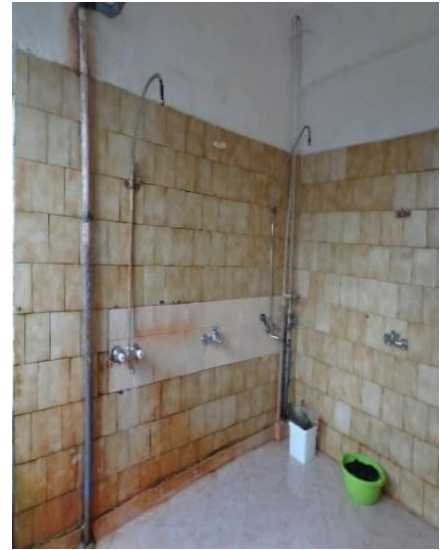
В тази връзка, омбудсманът като НПМ препоръчва да бъдат скъсени интервалите на пръскане и при необходимост да се използват по-силни препарати за отстраняване на проблема с вредителите.

Прането се извършва в Затвор Бобов дол, но на лишени от свобода са им осигурени и приспособления за лично пране.

Спалните помещения на ЗООТ „Самораново“ са разположени на два етажа. Проектът „Повишаване на капацитета на персонала, изграждане на пилотен затвор, свързан с учебен център и подобряване на рехабилитацията на лишени от свобода“, изпълняван от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ предвижда извършване на реновация на затворническото общежитие. Предвидено е да бъде обособено преходно помещение в общежитието за адаптация на лишени от свобода, на които им предстои да бъдат освободени.

В хода на извършената проверка екипът на НПМ установи, че се спазват нормативните изисквания за минимална жилищна площ от 4 кв. м. за всеки лишен от свобода.

Всеки лишен от свобода разполага с легло, масичка и шкаф за лични принадлежности. Всяко спално помещение разполага с 1 бр. телевизор за общо ползване от настанените лишени от свобода. Санитарните помещения за общи и са разположени на етажа.

Материално-битови условия (столова, кухня, килии и санитарни възли)

От откриването на ЗООТ „Самораново“ основен ремонт не е бил извършван. В спалните помещения на места мазилката се разпада. Екипът на НПМ констатира, че по ръбовете на прозорците в спалните помещения са поставени дунапрени или одеяла, вероятно за по-добра изолация на помещението.

Омбудсманът в качеството си на НПМ и при предишната си проверка в ЗООТ „Самораново“ е отправял препоръка да бъде извършен основен ремонт, като бъде подменена дограмата в цялата сграда.

Проверяващият екип инспектира също кухнята и столовата на общежитието. Храната се приготвя на място по предварително изготвено меню. Храната е разнообразна. Предвидени са диетични менюта, както и допълнителни хранителни добавки за работещите лишени от свобода. При проведените разговори с лишени от свобода не бяха получени оплаквания от количеството или качеството на предлаганата храна.

В хода на проверката беше констатирано, че е необходимо е да бъде извършен ремонт на кухненското помещение и старите неизползваеми уреди да бъдат заменени с нови, както и да бъде осигурена подходяща вентилация над кухненските печки, котлони и скари.

Кухнята в ЗООТ Самораново

Началникът на общежитието сподели пред проверяващия екип, че е планиран ремонт на кухненското помещение и подмяна на дограмата до средата на 2024 година.

Екипът на НПМ провери и на какъв етап е строежът на новия арест на гр. Кюстендил, който ще се помещава в една от съществуващите стари сгради в ЗООТ „Самораново“. По проект се предвижда арестът да е с капацитет до 40 лица с наложена мярка „задържане под стража“, като се очаква да е готов до края на 2024 година. Килиите за арестантите ще бъдат двойни с площ от 12 кв. м. и 2 кв. м. санитарен възел.

Нова сграда на ареста в Самораново

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване се извършва от фелдшера на Затвора – Бобов дол, който посещава общежитието по график – в сряда от 13 до 16 часа. В кабинета има елементарно оборудване, шкаф с лекарства, води се амбулаторен журнал, не се води регистър за травматични увреждания. При необходимост лишените от свобода се транспортират до Затвор Бобов дол. По график в Затвор Бобов дол се провежда денталното обслужване на лишени от свобода от ЗООТ „Самораново“. При спешни случаи се викат екипи на Центъра за спешна медицинска помощ – Дупница.

Съобщава се за един починал в болница през предходната година.

Менюто е идентично с това в Затвор Бобов дол, храната е с добро качество, осигурено е диетично хранене. Осигурена е и възможност за ежедневно къпане.

При проведените разговори с лишените от свобода двама от тях съобщиха за здравословни проблеми. Беше изискана и проверена медицинската им документация. С ръководството на Затвора Бобов дол са обсъдени възможностите за провеждане на тяхното лечение за в бъдеще.

Арест към Районна служба „Изпълнение на наказанията“ - Кюстендил

Капацитет, материални условия, администрация и управление

Екипът на омбудсмана извърши проверка в ареста към Районна служба „изпълнение на наказанията“ – Кюстендил (РСИН - Кюстендил) на 26.04.2023 г. Експертите бяха приети от началника на обекта в административната сграда, находяща се в гр. Кюстендил, ул. „Пауталия“ № 5.

Началникът на ареста към РСИН - Кюстендил сподели, че актуалният капацитет на обекта е 13 места, но има възможност да бъде увеличен до 24 места.

Храната за настанените се осигурява чрез кетъринг и се сервира по килиите. Работещият на място фелдшер прави заявки за диетично меню за лицата, които следва да спазват необходими диети, съобразени със здравословното им състояние.

Задържаните граждани могат да ползват банята на обекта по утвърден за това график.

Спалното бельо и дрехите на настанените се изпират в ареста към РСИН - Кюстендил, а когато прането е в по-големи размери, то се занася за изпиране в Областна служба „Изпълнение на наказанията“ – Благоевград (ОСИН - Благоевград), където има изцяло изграден нов арест.

Обектът се охранява от петнадесет надзиратели (13 мъже и 2 жени), и един командир на отделение. Надзирателите работят на 12 - часови смени, а командирът на осем часа дневно работно време. Двама от служителите са командировани от ОСИН -Благоевград.

Според началника, въпреки че всички работни места в обекта са заети, има необходимост да бъдат назначени допълнителен брой служители.

Арестът разполага със специално помещение за изолация, както и с обособени килии за жени и за ненавършили пълнолетие лица.

Осигурена е постоянна топла вода чрез електрически бойлери. Отоплението е локално, свързано със сградата на РУП - Кюстендил. То не работи през почивните дни, но има климатици, които се включват при необходимост.

В случаите, когато има задържани лица, които не владеят български език, от ареста изискват да им бъде осигурен преводач.

След като се срещна с началника на ареста, екипът на омбудсмана извърши проверка в сградата, където се настаняват задържаните граждани, находяща се в гр. Кюстендил, бул. „Цар Освободител“ № 12.

Материални условия

Към момента на извършване на проверката в ареста към РСИН - Кюстендил имаше общо девет настанени лица.

Обектът се състои от партер, първи и втори етаж, свързани с вътрешни стълби.

На втория етаж от сградата са разположени тринадесет килии, в които се настаняват задържаните лица. На партерния етаж се намират медицинският кабинет и кабинетът на командира на отделение. Две от помещенията за настаняване на задържани граждани са с размер от близо 10 кв. м., а останалите са с размер от около 7 кв. м.

Килиите се затварят с метална решетка с ключ и дървена врата с метално резе. В четири от спалните са монтирани метални масички, а в останалите има подвижни пластмасови масички и пластмасови столове. Всяка една килия има малък прозорец с решетки, през който трудно влиза дневна светлина, поради зацапани стъкла.

Килии в Арест Кюстендил

В килиите няма санитарни възли. В коридора е разположено едно общо санитарно помещение, в което има умивалня с две мивки, метален стелаж, две отделни тоалетни и

баня. В отделно офис помещение се намират два бойлера, които служат за осигуряването на топла вода. Банята е с вградени душове, от които водата за къпане се пуска централно.

Санитарни помещения в Арест Кюстендил

В коридора на ареста са разположени и два хладилника за съхранение на хранителни продукти на задържаните лица, а на входа е обособено мястото на постовия надзирател.

Срещу хлебарки, дървеници и други вредители се извършва планирано пръскане един път в месеца от лицензирано търговско дружество. При необходимост от спешни мерки против насекоми се викат служители на фирмата, които да извършат извънредно пръскане.

Обектът има нужда от цялостен ремонт, но такъв няма да бъде осъществен, поради построяването на нова сграда до Затворническо общежитие от открит тип „Самораново“, която ще служи за арест на задържани лица от районите на общини Кюстендил, Дупница и Бобов дол.

Екипът на омбудсмана се среща с някои от задържаните граждани в ареста към РСИН - Кюстендил и проведе разговори с тях насаме. Нито един не изрази оплакване от условията в обекта, както и от отношението на служителите.

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване на задържаните лица се извършва от фелдшер, назначен на служебно правоотношение, на пълен работен ден. Той работи в кабинет, който се намира на друг етаж в сградата. При спешни случаи от персонала се обръщат към Центъра за спешна медицинска помощ - Кюстендил.

Фелдшерът работи в ареста от 2013 г. Когато отсъства от работа поради отпуск или болничен се замества от своя колега от ОСИН - Благоевград. В случай на необходимост той замества колегите си в Благоевград и Сандански.

При възникнали дентални проблеми и заболявания, от ареста водят съответното лице на зъболекар в Затвор Бобов дол.

В кабинета на фелдшера има спешен шкаф, в който при проверката беше констатирано наличието на лекарства с изтекъл срок на годност. Води се и амбулаторен

журнал за проведените прегледи. Останалата медицинска документация, както и шкаф с лекарства, се намира в стаята на надзорно-охранителния състав.

В регистъра на травматичните увреждания, който беше предоставен на екипа, има регистрирани само три случая – по един през 2015, 2019 и 2020 г., между тях няма случаи на насилие от служители от надзорно-охранителния състав над задържаните. Малкият брой регистрирани случаи и липсата на такива за предходните две години поражда съмнение, че не всички инциденти се регистрират.

Медицински кабинет в Арест Кюстендил

Омбудсманът в качеството си на НПМ препоръчва да бъде обновено съдържанието на спешния шкаф в кабинета на медицинския фелдшер, като не се допуска наличието на лекарствени продукти и консумативи с изтекъл срок на годност. Препоръчва също да бъде засилен контролът и стриктно да се води Регистъра за травматични увреждания.

Арест към Областна служба „Изпълнение на наказанията“- гр. Благоевград

Капацитет, материални условия, администрация и управление

Екипът на омбудсмана, в качеството му на НПМ за пръв път посещава новия арест на гр. Благоевград от откриването му през юли 2022 година.

Арестът се помещава на 3-ти и 4-ти етаж от сграда - публична държавна собственост, предоставена за безвъзмездно ползване на ОСИН - Благоевград с решение на Министерски съвет. След извършване на необходимото преустройство, арестът е разкрит, като на единия етаж се помещава администрацията, а на другия са разположени спалните помещения (килии). Има също така обособено помещение за свиждания, спално помещение (домакински щат) със собствена баня, перално/сушилно помещение и склад към него, коридор към който са разположени умивалня със съблекалня, лавка за задържаните лица и каре за разходки на открито.

Помещение за свиждания

Приемна

Каре за разходки на открито

Капацитетът на ареста е общо за 52-ма задържани, настанени в 13 помещения и 3-ма лишени от свобода на домакински щат.

Спалните помещения са с площ от 17 кв. м., като се осигурява минималната жилищна площ от 4 кв. м. в съответствие с изискванията на ЗИНЗС.

Помещенията са с осигурен достъп до дневна светлина, като допълнително е осигурено и изкуствено осветление във всяка килия (постоянно и резервно). При разговор със задържаните лица бяха споделени оплаквания, че лампата в килията свети денонощно, поради което са сложили подръчни материали, с които да закриват светлината вечерно време, когато спят.

Омбудсманът в качеството си на НПМ препоръчва осветлението в спалните помещения на задържаните лица вечерно време да се гаси, за да се осигури спокоен сън на задържаните лица.

Спалните помещения разполагат със самостоятелни легла, шкафчета за съхранение на разрешени вещи и предмети, маси и столове и самостоятелен санитарен възел с течаща вода.

Санитарно помещение

Коридор на ареста

Килия в ареста

На всяко задържано лице се осигурява най-малко два пъти седмично време за къпане по график. Проверяващият екип обаче констатира, че в съблекалнята към банята няма нито закачалки на стените, нито шкафчета или пейки/столове, на които задържаните лица могат да окачват/поставят дрехите си при къпане.

Баня и съблекалня в ареста

Омбудсманът в качеството си на НПМ, препоръчва да бъдат монтирани закачалки на стените или да бъде осигурена по-друг начин възможност за окачване/поставяне на дрехите на задържаните лица.

Храната (в това число диетична такава) се осигурява от кетъринг по три пъти на ден. Не бяха получени оплаквания от задържаните лица по отношение на качеството и количеството на предлаганата им храна. На задържаните лица е осигурена възможност да пазаруват с лични средства хранителни и битови продукти от лавката на ареста. В

допълнение към това, имат право на хранителни пратки по време на свиждане, които могат да съдържат до 5 кг хранителни продукти и до 5 кг плодове и зеленчуци.

Хигиената в ареста се поддържа от двама лишени от свобода от Затвора Бобов дол, работещи на домакински щат. При желание от страна на задържаните лица всекидневно им се предоставя топла вода за хигиенизиране на помещенията.

Въпреки това при проверката в спалните помещения бе констатирано наличие на битов отпадък в стаите и в общата баня.

В тази връзка омбудсманът в качеството си на НПМ, препоръчва да се осигурява ежедневно хигиенизиране на помещенията, като при необходимост да се увеличи контролът върху задържаните лица, които отговарят за хигиената на помещенията.

В ареста има обособени две помещения, в които се осигурява ежедневен престой на открито на задържаните лица през светлата част на денонощието. Осигурена е възможност на задържаните да осъществяват телефонни разговори между 8:30 до 17:00 чрез монтирани телефонни апарати.

Охраняването на ареста се осигурява от 35 надзиратели, двама командири на отделение и един младши инспектор по охраната.

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване се извършва от медицински фелдшер, назначен на служебно правоотношение, на пълен работен ден. Прави впечатление липсата на лични здравни досиета на задържаните лица, останалата медицинска документация се води редовно и беше проверена от екипа на омбудсмана, извършващ проверката. В медицинския кабинет има шкаф с лекарствени продукти от първа необходимост и превързочни материали, които са в срок на годност.

В Регистъра за травматичните увреждания в МЛС за 2023 г. има регистрирани два случая на получени травматични увреждания преди постъпване в ареста, констатирани при приемането. Няма починали задържани през тази и предходната 2022 година.

В килиите на задържаните, които провеждат лечение, се констатира наличие на лекарствени продукти, които са си осигурили сами. При проведените разговори със задържани, двама от тях (мъж и жена – семейни, настанени в различни килии) изразиха недоволство от обема и качеството на медицинското им обслужване в ареста. Оплакванията им бяха обсъдени с началника на ареста и медицинското лице, бяха проверени личните им арестантски досиета и наличната медицинска документация. Бяха отправени препоръки за конкретни действия, които да се предприемат за гарантиране на правата на двамата задържани.

В качеството си на НПМ омбудсманът препоръчва да бъдат създадени и редовно водени лични здравни досиета на задържаните лица, които да се съхраняват в лечебното заведение към ареста.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

КЪМ МИНИСТЪРА НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА И МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО:

1. Министерство на образованието, съвместно с Министерство на правосъдието да обсъдят и да предприемат действия за изготвяне и издаване на учебници и помагала по български език и литература, със съдържание и форма, подходящи и съобразени за пълнолетни ученици, като лишението от свобода, с цел тяхното успешно обучение и последваща социална реинтеграция;

2. Да бъде увеличен бюджетът за училищата при местата за лишаване от свобода, тъй като обучението и образованието на лишението от свобода, макар и доброволно, е важна част от процеса по поправка и превъзпитание на осъдените към спазване на законите и добрите нрави – основна цел на наложеното наказание „лишаване от свобода“.

КЪМ ГЛАВНИЯ ДИРЕКТОР НА ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ „ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА“:

1. Да се осигурят средства за извършване на ремонтни дейности в общежитието на Затвор Бобов дол за обвиняеми и подсъдими с цел да се подобрят условията за живот на настанените лица;

2. Да бъде създадена организация и ред за заплащане (или доплащане за частично реимбурсираните от НЗОК) със средства на Затвор Бобов дол на лекарствените продукти на лишени от свобода, при констатирана липса на постъпление в личната им сметка. Препоръчва се също да бъдат подновени усилията за привличане, макар и на граждански договор, на лекар;

3. В ЗООТ „Самораново“ да бъдат скъсени периодите на пръскане и при необходимост да се използват по-силни препарати за отстраняване на проблема с вредителите;

4. Да се осигурят средства за извършване на основен ремонт на общежитието в Самораново, като бъде подменена дограмата в цялата сграда. Необходимо е и да бъде извършен ремонт на кухненското помещение и старите неизползваеми уреди да бъдат заменени с нови, както и да бъде осигурена адекватна за помещението вентилация.

5. Да бъдат предприети всички необходими мерки, за да се гарантира непрекъсваемостта на водата в ЗООТ „Самораново“

КЪМ НАЧАЛНИКА НА АРЕСТА КЪМ ОСИН - БЛАГОЕВГРАД:

1. Осветлението в спалните помещения на задържаните лица вечерно време да се гаси, за да се осигури спокоен сън на задържаните лица;

2. Да се осигурява ежедневно хигиенизиране на помещенията, като при необходимост да се увеличи контролът върху задържаните лица, които отговарят за хигиената на помещенията;

3. Да бъдат създадени и редовно водени лични здравни досиета на задържаните лица, които да се съхраняват в лечебното заведение към ареста.

4. Да бъдат монтирани закачалки на стените или да бъде осигурена по-друг начин възможност за окачване/поставяне на дрехите на задържаните лица.

КЪМ НАЧАЛНИКА НА АРЕСТА КЪМ РСИН – КЮСТЕНДИЛ:

Да бъде обновено съдържанието на спешния шкаф в кабинета на медицинския фелдшер, като не се допуска наличието на лекарствени продукти и консумативи с изтекъл срок на годност. Препоръчва също да бъде засилен контролът върху воденето на Регистъра за травматични увреждания.

В отговор до омбудсмана, по отношение на отправените препоръки по т. 1 и т. 4 , от ГДИН посочват, че предстои сключване на договори с Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ за изработка, доставка и монтаж на PVC дограма, а също така и провеждане на процедура за доставка на строителни материали за нуждите на ГДИН и териториалните служби към нея.

По т. 2 от препоръките, от ГДИН информират, че съгласно указания с рег.№ 10391/22.10.2018 г. на главния директор на ГДИН-I относно осигуряването на лекарствени средства предписани на лишени от свобода с „Рецептурна книжка за хронично болно лице“ по реда на Национално здравноосигурителна каса (НЗОК) е издадена Заповед № Л-664/24.07.2023 г. на началника на затвора гр. Бобов дол за създаване на комисия имаща за цел да проследява финансовото състояние на лишените от свобода за период от шест месеца назад. При липса на финансови постъпления в индивидуалната сметка на хронично болно лице, същата да изготвя мотивирани предложения до началника на затвора за осигуряване на необходимите медикаменти, съобразявайки се с определените за целта бюджетни средства на затвора.

По отправените препоръки (т.3 и т. 5) за ЗООТ „Самораново “ от ГДИН сочат, че контролът срещу вредителите се осъществява от лица изпълнители на дезинфекционни, дезинсекционни и дератизационни (ДДД) мероприятия, съгласно Наредба № 1 от 5 януари 2018 г. за условията и реда за извършване на ДДД, които съгласно своята компетентност определят вида на използвания препарат и честотата на обработките, съобразно биологичните особености на инсектите. При възникнала необходимост от дезинсекционни обработки администрацията на затвора изисква извънредни такива.

Проблемът с водоподаването в с. Самораново се очаква да бъде разрешен със завършването на затворническия комплекс през март 2024 година, в който е предвиден 100 куб.м. резервоар за питейна вода.

В арест - гр. Благоевград са предприети действия по водене и съхранение на здравни досиета, както и допълнителни организационни мерки за подобряване на хигиенното състояние на ареста.

По отношение на отправената препоръка до началника на арест- гр. Кюстендил, от ГДИН посочват, че е съставена комисия, която е извършила проверка и унищожила лекарствените продукти с изтекъл срок на годност и са предприети действия по обновяване на лекарствения шкаф.

Омбудсманът като НПМ ще проследи изпълнението на отправените препоръки и през настоящата 2024 година.

Затвор - гр. Бургас

Към Затвора Бургас функционират три затворнически общежития: Затворническо общежитие от открит тип „Строител“ (ЗООТ „Строител“), Затворническо общежитие от закрит тип „Дебелт“ (ЗОЗТ „Дебелт“) и Затворническо общежитие от открит тип „Житарово“ (ЗООТ „Житарово“). Със заповед № ЛС-04-25/15.01.2018 г. на министъра на правосъдието е създадено затворническо общежитие от открит тип (ЗООТ „Дебелт 1“).

Капацитет

Към 31.12.2022 година, настанените лица в Затвора Бургас са 671 лица при общ капацитет на Затвора от 749 места, от които 271 са настанените в корпуса, разпределени по категории както следва:

- Осъдени: 193;
- Подсъдими: 19;
- Обвиняеми: 59.

Настанените лица в ЗОЗТ са 280, а в общежитията от открит тип са настанени 198 души.

Според предоставената справка от администрацията на затвора, постъпилите и освободени лишени от свобода, обвиняеми и подсъдими лица до 31.12.2022 г. са 607, сред които:

- Лишени от свобода: 398;
- Подсъдими: 45;
- Обвиняеми: 164.

Сред постъпилите лица 47 са преведени от други затвори, а 24 са чужди граждани.

За сравнение, за същия период на 2021 г. освободените лица са 616, от тях :

- Лишени от свобода: 562;
- Подсъдими: 27;
- Обвиняеми: 27.

От тях 47 лица са били преведени в други затвори, 10 лица са били екстрадирани за друга държава. Един лишен от свобода е починал по време на изтърпяване на наказанието.

За първото полугодие на 2023 година постъпилите лишени от свобода са 254 души.

За периода май до юни 2023 година новопостъпили са 54 лица, от които:

- Осъдени: 33;
- Подсъдими: 1;
- Обвиняеми: 15
- Превод от други затвори: 5 лица.

Администрация и човешки ресурси

Със заповед № 28-05-102/ 11.04.2023 г. на заместник-министъра на правосъдието е утвърдено длъжностното щатно разписание на Затвор Бургас I-ва категория към ГДИН. **Съобразно него общата численост на персонала е 367, 5 щатни бройки.**

Щатът на надзорно-охранителния състав (НОС) в корпуса на затвора е 121 надзиратели, 6 командири на отделения в затвора, 5 командири на отделения в ареста и 6 главни надзиратели. За 2022 година са заети бройки за 108 надзиратели и 6 стажант надзиратели, 5 командири на отделения в затвора, 5 командири на отделения в ареста и 6 главни надзиратели.

Охраната на затвора се осигурява от 24 поста, от които 11 трисменни, 5 двусменни и 8 едносменни. Поради липса на надзорен персонал, два от постове на периметровата охрана не се поддържат, а един пост се поддържа като едносменен.

НОС в затвора Бургас работи на 8, 12 и 24 – часови дежурства.

Съгласно предоставеното поименно длъжностно разписание, актуално към 26.05.2023 г., вакантни са следните длъжности, общо **13 щ.бр.:**

- Надзирател II-I степен: **7 щ. бр.**
- Главен надзирател IV степен: **1 щ. бр.**
- Инспектор IV степен: **1 щ.бр.**
- Инспектор VII степен: **1 щ.бр.**
- Директор на медицински център – **1 щ. бр.**
- Лекар Дентална медицина – **1 щ. бр.**
- Медицинска сестра- **1 щ.бр.**

Основен проблем във връзка с човешките ресурси е липсата на директор на медицинския център в затвора. Към днешна дата за подsigуряване на медицинското обслужване има назначен служебно от НЗОК общопрактикуващ лекар, който преглежда в Затвора Бургас и в ЗО „Дебелт“. Поради недостига на медицински персонал, назначеният фелдшер в корпуса, извършва прегледи в ЗООТ „Житарово“. Стоматолог е назначен на граждански договор, като извършва прегледи по график четири пъти в седмицата.

Процедури по разглеждане на жалби

От началото на годината до началника на затвора са били подадени **23** жалби, сред които няма такива, признати за основателни и уважени. **58** жалби са били подадени от лишени от свобода и върнати от различни институции за отговор, като по по-голяма част от жалбите се извършват проверки или текат съдебни дела. Към момента няма спечелени дела срещу администрацията на затвора.

От администрацията на затвора бе предоставена справка за броя подадени молби за условно предсрочно освобождаване (УПО) за последните три години. Наблюдава се тенденция за увеличаване броя на молбите за УПО, подавани по инициатива на лишените от свобода.

По справка за 2022 година са подадени общо **78** молби за УПО. От тях **22** са били уважени и лишените от свобода са били освободени предсрочно (1 по инициатива на началника и 21 по молба на лишения от свобода). Няма освободени по инициатива на окръжен прокурор.

Три от лицата са освободени въпреки отрицателно становище на администрацията на затвора, след съдебно решение. Двама от лишените от свобода не са освободени въпреки положително становище на администрацията (единият от които е освободен на втора съдебна инстанция). Едно определение е било протестирано от прокурор.

За 2023 година са били подадени **37** молби за УПО, от които **6** са били уважени и лицата са били освободени. Отбелязва се, че в голяма част от случаите решението на съда кореспондира със становището, което е предоставила администрацията на затвора. Случаите, при които се наблюдава разминаване между становището на съда и администрацията обичайно са свързани с присъди с малък остатък, при които са ограничени възможностите за постигане на напредък с лишения от свобода.

За периода юни 2022 до юни 2023 година са получени 47 положителни и 35 отрицателни становища по чл. 66 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС) за замяна на режима на изтърпяване на наказанието с по-лек, като в случая водещо е служебното начало и не е необходимо сезиране с молба от лишените от свобода лица.

Материални условия

Затворът Бургас разполага с административна сграда, общежитие, в което са настанени лишените от свобода, собствена кухня с прилежащи складови помещения, лавка, медицински център, фитнес зала, бани, работилници, зала за свиждания.

Предвидено е отделно отделение за настанени подсъдими и обвиняеми лица, както и помещение, в което се настаняват лица по чл. 248 от ЗИНЗС. Към настоящия момент в затвора функционират две наказателни килии.

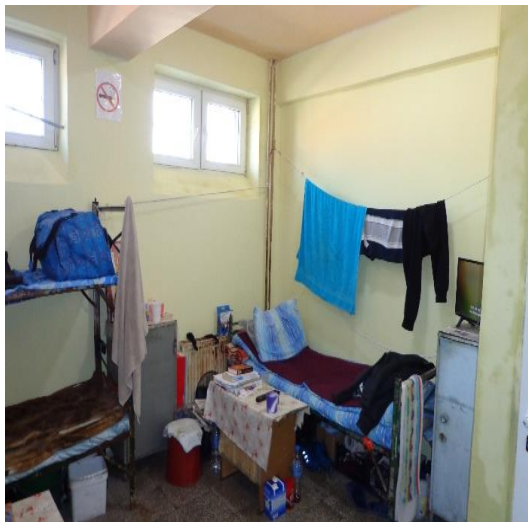
След среща с ръководството на затвора, проверяващия екип извърши пълна обиколка на обекта.

Помещенията, в които са настанени лишените от свобода, отговарят на законовите изисквания за изискуема площ от 4 кв. м. на настанено лице. Всяко спално помещение

разполага със санитарен възел. Баните са общи и се намират на съответния етаж. Къпането се извършва по график два пъти в седмицата, а работещите се къпят всеки ден. Екипът на НПМ констатира, че в баните са свалени слушалките на душовете. Тази мярка се е наложила, тъй като сред настанените лишени от свобода е имало опити да бъдат сваляни и изкъртвани.

Килиите на настанените лица имат осигурен достъп до светлина. Дограмата е подменена във всички помещения, които проверяващият екип обиколи.

Спално помещение (Килия)

Санитарен възел

Всеки лишен от свобода разполага с легло, масичка и шкаф за лични вещи. В спалните помещения има и по един телевизор за общо ползване от настанените там лица.

Екипът на омбудсмана установи, че състоянието на дюшеците е лошо, повечето са износени и се нуждаят от подмяна. В тази връзка, началникът на затвора сподели, че Главна Дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) е възложила поръчка на нови дунапренени матраци за нуждите на затвора.

Бяха получени множество оплаквания от лишени от свобода за наличие на дървеници и хлебарки в спалните помещения. В приемното отделение лишен от свобода се оплака от обриви в следствие на ухапвания от дървеници.

В тази връзка екипът на НПМ изиска договора на ГДИН с лицензирана фирма, предоставяща услуги по дезинсекция и дератизация. Бяха предоставени и приемо-предавателни протоколи за извършена ДДД обработка. Видно от тях, редовно се извършва пръскане против вредители на всички площи в затвора, както и в затворническите общежития към него.

Омбудсманът в качеството си на НПМ многократно е отправял препоръки за справяне със системния проблем с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода.

Беше отчетено, че независимо от честотата на пръскане, при трансфера на лишени от свобода от други затвори, е възможно да бъдат пренасяни паразити или

други вредители. Именно поради това е изключително важно дрехите на новодошлите лица да бъдат обработвани по съответния ред, за да се предотврати разпространението на вредителите.

Друга мярка, която би могла да бъде предприета и вече е била отправяна като препоръка, е в лавките на местата за лишаване от свобода, да бъдат предлагани препарати за борба с вредители.

При проверката на двете зони за повишена сигурност (на първия и втория етаж), екипът на омбудсмана констатира наличие на влага и мухъл по стените в баните и санитарните помещения, което е предпоставка за развиване на респираторни заболявания и е в разрез с европейските и международни стандарти за осигуряване на хигиенични и здравословни условия за живот на лишените от свобода.

В тази връзка, следва да бъдат предприети спешни мерки за отстраняване на проблема чрез извършване на съответните ремонтни дейности в засегнатите помещения.

Баня с теч и влага на тавана

Санитарно помещение с влага по стената

Екипът на НПМ провери кухнята на затвора и складовите помещения, в които се съхраняват хранителни продукти. Затвор Бургас разполага с нова и добре оборудвана кухня. Храната се изготвя от готвач, подпомаган от лишени от свобода, работещи на домакински щат.

По-голямата част от лишените от свобода изразиха задоволство от количеството и качеството на предлаганата в затвора храна. Осигуряват се допълнителни хранителни надбавки за трудещите се лишени от свобода. Храната е разнообразна, като са предвидени и различни диетични менюта: вегетарианско, мюсюлманско, диета № 1, 4 (язвена), диета № 9 (диабет), диета № 5, 7, 10. Води се отделен списък за лицата, които поради здравословни или религиозни причини, спазват хранителен режим.

Трайните хранителни продукти и консерви (в срок на годност) се съхраняват в складови помещения. Проверяващият екип дегустира една от консервите с мусака и установи, че е годна за консумация с прилични вкусови качества. Хранителните продукти, които е необходимо да се съхраняват при ниски температури се държат в хладилници и фризери. Предвиден е и специален хладилник, в който се съхраняват проби от храната до 48 часа.

На разположение на лишените от свобода има и лавка, от която могат допълнително да си закупват продукти според нуждите им.

Кухненско помещение с нови уреди

Диетично меню

Обучение и свободно време

Затворът в Бургас разполага още с фитнес салон, който се ползва по график и не се допуска смесване на различните категории лишени от свобода.

Свиждания се провеждат съобразно утвърден график в предвидената за това зала за свиждания с работещи телефони. Затворът разполага със стая за адвокати, в която лишените от свобода могат да се срещат насаме с адвокатите си.

Желаещите да учат лишени от свобода се конвоират до ЗО „Дебелт“, където е преместено училището. Учениците са разпределени в седем паралелки, като съгласно предоставена справка за учебната 2021-2022 година в началото на учебната година записаните лишени от свобода са били **100**. В края на учебната година са останали **42** ученици.

За учебната 2022 година до края на май месец 2023 година, заявите желание да учат са **60** лишени от свобода, а в края на учебната година - **40**.

Успешно завършили и получили документ за завършен клас или степен на образование през учебната 2021- 2022 година, разпределени по паралелки, са съответно:

- 1 клас: 5 л. св.; 2 клас: 6 л. св.; 3 клас: 3 л. св.; 4 клас: 11 л. св.; 5 клас: 3 л. св.; 6 клас: 0 л. св.; 7 клас: 2 л. св.

Трудова заетост

Участието на лишените от свобода в трудова дейност е от изключителна важност, тъй като допринася за тяхната бъдеща ресоциализация.

Към Затвора Бургас работят следните бригади: „Строителни дейности“, „Пластмаси“, „Пропак“, „Механичен цех“, „Хамути“. Търсят се и други алтернативи за трудова ангажираност.

Голяма част от лишените от свобода участват в предоставянето на доброволен труд по чл.80 от ЗИНЗС. Лишени от свобода участват и в благоустройството, поддържането и хигиенизирането на помещенията в района на затвора и затворническите общежития.

Със Заповед 3-5-293-1/31.03.22г. на началника на Затвор Бургас е бил разкрит работен обект в корпуса на затвора към цех „Пластмаси“, в който през годината са били ангажирани лишени от свобода с доживотни присъди.

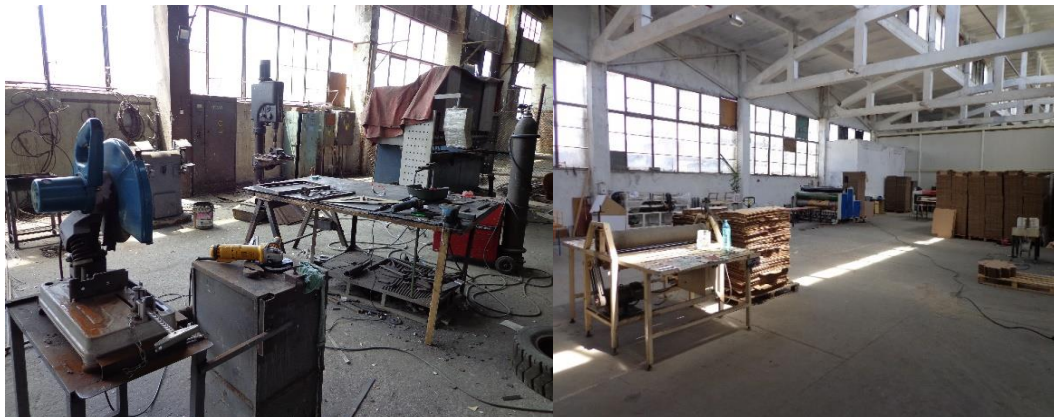
Според справка за броя лишени от свобода, ангажирани в трудова дейност за 2022 година, от **713** лишени от свобода, **307** са били ангажирани в трудова дейност (вкл. на доброволен труд по чл. 80 от ЗИНЗС). Като процентно съотношение, това са около **42 %** от лишените от свобода. От тях **180** лица полагат доброволен труд по чл. 80 ЗИНЗС, **58** са ангажираните лица в ДПФЗД (от тях **36** са на външни работни обекти), а **69** лица са заети в обслужваща и комунално-битова дейност (ОКБД).

За сравнение, за периода от началото на 2023 година до 30.04.2023 г., от **673** лица, **289** са включени в някаква форма на трудова дейност. В процентно съотношение това са **43%** от настанените лишени от свобода в Затвора и общежитията към него. От тях **150** лица са на доброволен труд по чл. 80 ЗИНЗС, **68** лишени от свобода са ангажирани в ДПФЗД (от тях **43** са на външни работни обекти), а **71** лишени от свобода са заетите в ОКБД.

Екипът на НПМ извърши проверка на намиращите се на територията на затвора цехове и работилници, в които са ангажирани лишени от свобода.

На трудещите се лишени от свобода се осигуряват необходимите условия за безопасен труд. Подсигуряват им се и предпазни средства.

Работещите в картонения цех изразиха оплакванията си, че в цеха нямат баня, където да си вземат душ в края на работния ден. **Екипът на омбудсмана установи, че в близост до цеха се намира банята на фитнес салона, която в момента е неизползваема. След извършване на необходимите ремонтни дейности, същата би могла да се използва за нуждите на работещите в цеха лишени от свобода.**

Цехове на територията на Затвор Бургас

Медицинско обслужване в Затвор и Арест - Бургас

В медицинския център (МЦ) на затвора работи медицински фелдшер, назначен на трудово правоотношение, както и един лишен от свобода, който работи като санитар и

подпомага дейността на медицинските лица. Медицинската сестра е напуснала, като според уверенията на началника на затвора активно се търси нова. На лишените от свобода служебно е определен общопрактикуващ (личен) лекар, който като такъв го посещава един път седмично, за час и половина, което екипът на омбудсмана, в качеството му на НПМ намира за недостатъчно, предвид броя на лишените от свобода.

Лекар по дентална медицина (зъболекар) работи на граждански договор в оборудван кабинет, където обслужва и лишените от свобода в общежитията и задържаните в ареста. Работният му график е понеделник, вторник и сряда - сутрин, четвъртък - следобед. Щатните длъжности за Директор на медицински център – 1 бр., Лекар по дентална медицина – 1 бр. и Медицинска сестра – 1 бр. към момента на проверката са незаети.

Медицинският фелдшер е организиран работата си в съответствие с нормативните изисквания и съгласно работния си график, задължителната медицинска документация беше изискана и проверена, като е констатирано, че е изключително пълна и се води редовно. В извънработното време на медицинския център, спешните случаи се поемат от екипи на ЦСМП – Бургас, които винаги се отзовават своевременно. Спешният шкаф и шкафове за лекарствени продукти са добре заредени, като лекарствата и консумативите са в срок на годност.

Спешен шкаф, оборудване и лекарства в МЦ

Снабдяването с лекарства и консумативи се осигурява от доставчик по договор с ГДИН, от когото се заявяват количества от необходимите и налични в техническата спецификация (списък) лекарствени продукти. Те се предоставят на лишените от свобода безплатно, срещу подпис, като при липса на лекарствен продукт в списъка им се предлага замяна с негов аналог или със същото действие продукт. Лекарствените продукти, заплащани напълно или частично от НЗОК се осигуряват чрез издадени от общопрактикуващия лекар рецепти.

Със заповед на началника на затвора е създадена комисия, която да проверява финансовото състояние на лишените от свобода и при липса на постъпления, както и заместител по Спецификация от аптечния шкаф, изготвя становище с мотивирано предложение до началника на затвора за заплащането им от бюджета на ГДИН.

Осигурено е диетично хранене по съответните диети и изготвени менюта.

Съгласно предоставената справка, лишени от свобода със СПИН - 0, ТБК – 0, Хепатит С – 6, Хепатит В – 1, Наркомании – 18, Психични заболявания – 12.

Всички новопостъпили в Приемно отделение и арест преминават първичен медицински преглед, сема се подробна анамнеза за минали заболявания и рискове, като се попълва и Анкетна карта за скрининг на риска от туберкулоза (ТБК) в МЛС, с произтичащите от това действия.

Общо през 2022 г. за Затвора, Затворническите общежития и ареста са регистрирани 16 186 прегледа на лишени от свобода.

Към момента на проверката в стационара на медицинския център, състоящ се от две стаи за наблюдение, са настанени трима лишени от свобода, както и лишен от свобода, назначен като санитар и болногледач на щатна длъжност. Всички лишени от свобода настанени в стационара изразиха задоволство от обема и качеството на медицинската грижа. На единия от тях предстои прекъсване на изпълнението на наказанието за провеждане на лечение. Има осигурен тоалетен стол, който към момента на проверката се намираще в санитарното помещение.

Прави впечатление, че за разлика от останалите помещения в затвора, на които е извършен ремонт, тези на медицинския център, в това число помещенията на стационара и санитарните помещения, са в лошо състояние и видимо се нуждаят от ремонтване. Дограмата е стара, дървена и трудно се отваря и затваря, което представлява сериозен проблем в зимните месеци на годината. **В тази връзка омбудсманът, в качеството си на НПМ препоръчва да се извърши цялостен ремонт на медицинския център към Затвора – Бургас, включително и подмяна на остарялата и негодна дограма.**

При проведените разговори със задържаните и лишените от свобода оплакванията са основно от отношението към тях, както и от затруднен достъп до лекарска – първична и специализирана, както и болнична медицинска помощ.

Стационар и санитарни помещения в МЦ

Регистърът на травматичните увреждания се води редовно, като прегледите се извършват от медицинския фелдшер. Регистрираните травматични увреждания за 2023 г. са 8. За един от случаите е отбелязано, че лишеният от свобода е съобщил, че не помни как са получени уврежданията, останалите са получени при конфликти между лишени от свобода. През 2021 г. са регистрирани 27, а през 2022 г. – 28 травматични увреждания.

Проблемът с липсата на лекари и нежеланието им да работят на щат към местата за лишаване от свобода, а също и на граждански договор, е съществен, ограничаващ достъпа на лишените от свобода до лекарска помощ, като е предпоставка за нарушаване на техните права при медицинското им обслужване. Служебният избор на общопрактикуващ лекар от съответната Района здравноосигурителна каса създава възможност лишените от свобода да ползват права като здравноосигурени лица, но липсата на лекари в затворите, които да са там ежедневно, ограничава пациентските им права.

Справянето с този проблем не зависи само от усилията на ръководството на съответния затвор, а налага необходимостта от обсъждане на мерки от ГДИН, съвместно с Министерство на здравеопазването и НЗОК, за намиране на решение, с което да се гарантират правата на лишените от свобода при медицинското им обслужване.

Друг проблем е конвоирането и придружаването на лишени от свобода в лечебни заведения за извънболнична и най-вече за хоспитализация в лечебни заведения за болнична помощ, предвид необходимостта от осигуряване на конвой (НОС) за цялото време на престоя. При по-тежките случаи достъпът до лечение се осигурява чрез прекъсване изпълнението на наказанието, но в останалите провеждането на болнично лечение на лишени от свобода е затруднено и са налице предпоставки за нарушени техни права като пациенти и здравноосигурени лица.

Арест към Затвора Бургас

Следственият арест действа на територията на Затвора Бургас и се намира под негово административно управление.

Към настоящия момент, общият капацитет на ареста е за 81 лица при следното разпределение: 1-ви етаж - ляво: 38; първи етаж - дясно: 17 и 4- етаж: 26 лица.

За изминалата 2022 година през ареста са преминали общо **568** лица, от които **72** жени и **5** непълнолетни. Задържаните чужди граждани са **222** лица.

Средният брой задържани лица в ареста е над **80, което е почти на границата на капацитета на помещенията.**

Чуждите граждани се настаняват в отделно помещение от другите задържани лица. Предвидени са и специално обособени помещения за настаняване на жени и на непълнолетни лица.

От администрацията на затвора споделиха, че засиленият миграционен поток към страната, е довел до пренаселване на арестните помещения и претоварване на персонала, но са били предприети необходимите структурни и персонални промени, за да се спазват законовите и европейски изисквания за минимална обитаема площ от 4 кв.м. С цел да се избегне пренаселването в ареста, се е прибегнало до редуциране на една от трите

затворнически групи в корпуса на затвора, в чиито помещения е била обособена зона за настаняване на задържани лица към ареста. Отново в тази връзка е било извършено и преместването на затворническото училище в ЗО „Дебелт“.

В следствие на извършената проверка екипът на НПМ констатира, че арестните помещения се нуждаят от спешни ремонтни дейности, тъй като са в лошо състояние, с мухъл и влага по стените в килиите, сервизните помещения и баните.

Килии, бани и тоалетни в ареста

При предходната проверка през 2021 година омбудсманът в качеството си на НПМ е отправял препоръка до министъра на правосъдието да бъде извършен цялостен ремонт на ареста, но към момента тази препоръка не е изпълнена. Частично, на някои от стените на арестните помещения са започнати козметични ремонти чрез измазване на някои участъци, по които са избили петна от влага и мухъл, но това не е трайно решение на проблема. Бяха получени оплаквания и от лишени от свобода от наличието на влага и мухъл в спалните помещения, коридорите и баните на ареста.

В тази връзка, омбудсманът в качеството си на НПМ, отново отправя препоръка да бъдат отпуснати финансови средства за извършването на цялостен ремонт на ареста. Предвид постоянната заетост на ареста е от изключително значение да се осигурят необходимите здравословни условия за живот на задържаните там лица.

Затворническо общежитие от закрит тип „Дебелт“ и Затворническо общежитие от открит тип „Дебелт1“

Капацитет

Затворническото общежитие в Дебелт е от смесен тип - закрит тип с капацитет **294** души и затворническо общежитие от открит тип „Дебелт 1“ с общ капацитет от **82** лишени от свобода. През 2022 година броят на лишените от свобода в двете общежития е достигнал около **380** души.

Администрация и човешки ресурси

Що се касае до състоянието на човешките ресурси в ЗО „Дебелт“ съгласно предоставено поименно длъжностно разписание незаетите щатни длъжности в ЗО „Дебелт“ са **5 щ.бр.**, съответно за:

- Инспектор VII степен /СДВР/: **2 щ.бр.**
- Инспектор степен VII степен/психолог/: **1 щ.бр.**
- Надзирател II степен: **2 щ.бр.**

Материални условия

При предишни проверки екипът на омбудсмана е отправял препоръки да се предприемат мерки за спазване на разпоредбата на **чл. 71а от Правилника за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ППЗИНЗС)**. Съгласно посочената разпоредба лишените от свобода могат да се движат в района на затворническото общежитие от открит тип самостоятелно или на групи без придружител, а в заведенията от закрит тип придвижването се извършва с придружител от надзорно-охранителния състав.

Към днешна дата ЗОЗТ „Дебелт“ и ЗООТ „Дебелт 1“ продължават да се намират в един и същи сграден фонд, на втория етаж. Въпреки това са предприети необходимите мерки лишените от свобода, настанени в открития тип да могат да се движат свободно в района на общежитието. Осигурен е коридор и стълбище, по който настанените в ЗООТ „Дебелт 1“ да имат място за престой на открито от 8:30- 17:30 часа. Мястото за престой на открито разполага със спортни съоръжения, пейки и навес.

След приключване на ремонта на ЗООТ „Строител“, в освободения корпус ще се настанят лишените от свобода от ЗООТ „Дебелт 1“, а освободеният от тях етаж ще бъде използван, за да се разшири капацитета за настаняване на лишените от свобода от закрит тип.

При извършване на проверката екипът на омбудсмана не констатира пренаселеност в спалните помещения на двете общежития. Спазва се изискуемата по закон 4 кв. м. жилищна площ на лишен от свобода. В спалните помещения са настанени по трима или четирима лишени от свобода. Те са добре осветени и проветриви. Килиите са оборудвани с

легла, маса и столове към нея, шкафчета за лични вещи и телевизор. Всяко спално помещение разполага със самостоятелен санитарен възел.

Площадката за престой на открито

Сред настанените лица масово преобладаваха **оплаквания от наличието на хлебарки и дървеници в спалните помещения**. Сред лишените от свобода имаше и такива, които не споделиха подобни оплаквания, тъй като се стараят да поддържат на добро ниво личната си и хигиената в помещението.

Част от лишените от свобода изразиха недоволството си от храната, която се подготвя в кухнята на общежитието. Екипът на НПМ инспектира кухнята и складовете на общежитието и установи, че се спазват всички хигиенни норми и изисквания при подготовката на храната. Кухнята е напълно обновена, с модерни и запазени уреди. Общежитието разполага и със собствена лавка, откъдето лишените от свобода имат възможност да закупуват разнообразни продукти.

Лавка

Кухненско помещение

Обучение и свободно време

В ЗО „Дебелт“ функционира филиал на СУ „Аргири Жечкова“ Сливен, в който учат и настанените в корпуса на Затвора Бургас.

По инициатива на училището се провеждат редица мероприятия за отбелязване на национални празници, чествания и почитане паметта на герои.

Библиотека

Класна стая

Трудова дейност

В ЗООТ „Дебелт 1“ ангажираността на лишените от свобода към външни фирми е висока. На настанените лица, които желаят да работят се провежда задължителен инструктаж за поведението им на работното място. Преди да бъде изготвено предложение за извеждане на лицето на работа в района на общежитието или на външен работен обект, първоначално се извършва наблюдение на поведението на лицето, отчита се риска от рецидив и се изследва миналото поведението на осъденото лице.

За 2022 година лишените от свобода от ЗООТ „Дебелт 1“ са разпределяни на външни работни обекти към следните бригади: „Промет“, „Металреспект“, „Средец“, „Дебелт“, „Лозово“, „Аграрика Странджа“. Лишените от свобода от ЗОЗТ „Дебелт“ са включени на доброволен труд и в домакинския щат на общежитието.

Медицинско обслужване в ЗО „Дебелт“

Медицинското обслужване в затворническите общежития (към момента на проверката ЗООТ „Строител“ е преместено на същото място), се осъществява от медицински фелдшер и медицинска сестра, назначени на щат по трудово правоотношение, съгласно обявен на видно място график. Личният лекар на лишените от свобода, според графика, посещава общежитията един път седмично, за час и половина. Когато няма медицинско лице, спешните случаи се поемат от повикани на място екипи за спешна медицинска помощ.

Денталната помощ се оказва в Затвора – гр. Бургас – отново по график.

Води се регистър на травматичните увреждания, като прегледите се извършват от медицинския фелдшер. От началото на годината са регистрирани 4 случая, при един от които лишен от свобода е съобщил, че „е бил ударен от постовия надзирател при предотвратяване на сбиване в групата“.

Спешният шкаф и шкафове за лекарствени продукти са добре заредени, като лекарствата и консумативите са в срок на годност. Раздаването на лекарства, в това число психотропни, се извършва срещу подпис на лицата, на които са предписани.

При проведени разговори лишените от свобода се оплакаха от затруднен достъп до лекар, както и от отношението към тях от страна на медицинските специалисти.

Затворническо общежитие от открит тип „Строител“

Материални условия

По препоръка на омбудсмана след извършена проверка на НПМ през 2020 година, е предвидено извършването на цялостен ремонт на ЗООТ „Строител“ чрез финансиране по Норвежкия финансов механизъм, с което да се отговори на европейските стандарти за условия на живот в местата за лишаване от свобода. Към деня на проверката още не бяха започнати строителни дейности. От администрацията на Затвора Бургас споделиха, че се очаква да бъде получено разрешение за строеж, за да започнат ремонтните дейности на сградния фонд. Поради това от февруари тази година лицата, изтърпяващи наказанието си в ЗООТ „Строител“, са преместени в допълнителен корпус, построен в двора на ЗО „Дебелт“. След приключване на ремонта, лицата отново ще бъдат прехвърлени в Затвора Бургас, а освободеният корпус в Дебелт ще бъде използван, за да бъдат прехвърлени там лицата от ЗООТ „Дебелт 1“ и да се разшири капацитетът на ЗОЗТ „Дебелт 1“.

Материалните условия в допълнителния корпус на ЗО „Дебелт“, където се помещава ЗООТ „Строител“ в момента, са добри. Спалните помещения разполагат с легла с матраци, шкаф за лични вещи, телевизор и стол. Всяка килия е оборудвана със собствен санитарен възел. Настанените там лишени от свобода не споделиха оплаквания от материалните условия или от отношението на персонала.

Килия и санитарно помещение

Общезитието разполага и с перално помещение, където се извършва прането и сушенето на дрехите на лишените от свобода, по график.

Обучение и свободно време

За настанените в общезитието лишени от свобода се организират различни мероприятия. През почините дни се провеждат спортни дейности по предварително изготвен график и със съдействие от страна на отговорниците по секции, в следните мероприятия: футболни срещи, тенис на маса, шах, табла, „Белот”, „Не се сърди човече”, „Дама”, фитнес упражнения на фитнес площадката.

Затворническо общезитие от открит тип „Житарово“

Материални условия

ЗООТ „Житарово“ се намира в с. Ветрен, на 13 км от Затвора Бургас. Капацитетът на общезитието е за 79 л.св.

При извършване на проверката, екипът на омбудсмана констатира, че състоянието на спалните помещения, в които са настанени лишените от свобода, не е добро и е необходимо извършването на цялостен ремонт. При проведените интервюта лишени от свобода изразиха оплакванията си от наличие на влага и мухъл в помещенията, както и от пренаселеност

Проверяващият екип също установи наличие на пренаселеност в спалните помещения на общезитието. В едното спално помещение бяха настанени 19 лишени от свобода, а в другото - 20 л.св., като очевидно не се спазваха законовите изисквания за минимална жилищна площ на лишен от свобода от 4 кв. м., с което са ограничени възможностите на лишените от свобода за лично пространство.

В тази връзка, омбудсманът в качеството си на НПМ препоръчва да бъдат предприети спешни мерки по извеждане на част от лишените от свобода в другите налични спални помещения, с което да се отговори на европейските изисквания за жилищна площ от 4 кв.м.

Спалните помещения в ЗООТ „Житарово“

Къпането се извършва по график - три пъти седмично, а работещите лишени от свобода се къпят ежедневно. Отоплението на общежитието е на въглища.

ЗООТ „Житарово“ разполага със собствена кухня, лавка, двор с фитнес съоръжения, фитнес зала, футболно игрище, библиотека, зала за групова работа. На разположение на лишените от свобода има и външен простор за дрехи.

Проверяващият екип инспектира кухненското помещение на ЗО, където се приготвя храната за настанените лишени от свобода. **Омбудсманът в качеството си на НПМ и с оглед спазването на изискванията за осигуряване хигиената на храните и тяхната безопасност, препоръчва да се води ежедневен температурен дневник на наличния в помещението хладилник.**

Обучение, трудова дейност и свободно време

Лишените от свобода са ангажирани в трудова дейност, като за изминалата година са разкрити 5 платени и 4 доброволни ВРО и три работни групи на територията на общежитието - две доброволни: „Район“ и „Овощна градина“ и една - домакински щат.

Омбудсманът в качеството си на НПМ отчита като позитивно организирането на различни културни и образователни мероприятия за лишените от свобода. На спортното игрище на ЗО се организират футболни турнири, концерти и други.

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване се извършва от медицинския фелдшер на Затвора – гр. Бургас, който посещава затворническото общежитие по график, един път седмично. Стриктно се води задължителната медицинска документация. Спешният шкаф и шкафовете за лекарствени продукти са заредени, като продуктите и консумативите са в срок на годност. Лекарствата се раздават на лишените от свобода срещу подпис.

Спешен шкаф и лекарства за лишените от свобода

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

1. КЪМ МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО

- Да бъдат отпуснати финансови средства за извършването на цялостен ремонт на ареста, находящ се на територията на Затвор – Бургас, във връзка с високата натовареност и с цел осигуряване на необходимите здравословни условия за живот на задържаните там лица.

2. КЪМ ГЛАВНИЯ ДИРЕКТОР НА ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ „ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА“

- Да бъдат продължени усилията и потърсени нови възможности за осигуряване на по-продължително присъствие на лекар в Затвор - Бургас и регулярни посещения в затворническите общежития, в това число ЗООТ „Житарово“;
- Да бъде назначена на щатна длъжност медицинска сестра в Затвора - Бургас;
- Да бъдат отпуснати финансови средства за извършване на цялостен ремонт на медицинския център към Затвора - Бургас;
- Да бъдат отпуснати финансови средства за извършването на ремонт на двете зони за повишена сигурност, за отстраняване на проблема с наличните там влага и мухъл;
- Да бъдат предприети мерки за справяне с проблема с дървениците и хлебарките в местата за лишаване от свобода, като освен регулярното пръскане против вредители, в лавките на затворите да се продават безопасни за хората препарати против вредители.

3. КЪМ НАЧАЛНИКА НА ЗАТВОРА БУРГАС

- Банята на фитнес салона, която в момента е неизползваема, да бъде ремонтирана и на лишените от свобода, трудещи се в цеха за картони, да се осигурява възможност за къпане там след приключване на работния ден.

4. КЪМ НАЧАЛНИКА НА ЗООТ „ЖИТАРОВО“:

- Да бъдат предприети спешни мерки по извеждане на част от лишените от свобода в другите налични спални помещения, с което да се отговори на европейските изисквания за минимална жилищна площ от 4 кв.м.;
- Да се води температурен дневник на наличния в помещението хладилник с оглед спазването на изискванията за осигуряване хигиената на храните и тяхната безопасност;

В отговор до омбудсмана от министерство на правосъдието отбелязват, че през 2022 г. сектор, Медицинско обслужване в местата за лишаване от свобода (МОМЛС) изготвил „Стратегия за осигуряване на адекватни медицински грижи в местата за лишаване от

свобода“ и „План за действие на стратегия за осигуряване на адекватни медицински грижи в местата за лишаване от свобода (2023-2025)“.

В „Стратегия за осигуряване на адекватни медицински грижи в местата за лишаване от свобода“ е представено актуалното състояние на медицинското обслужване в местата за лишаване от свобода. Очертан е реалният шанс за постигане на адекватни здравни грижи на лишените от свобода, като е гарантирано физическото и психическото им здраве. Определени са насоките за подобряване на пенитенциарното здравно обслужване в България. След направените промени в ЗИНЗС, медицинските специалисти (лекари, фелдшери, медицински сестри) се назначават по трудови правоотношения. Това дава възможност след навършване на 60 години медицинският персонал да продължи да работи по трудови правоотношения, което доведе до задържане на дългогодишни служители в системата. Процедурата по назначаване на нови кандидати е в по-кратки срокове. На вакантните длъжности, за които няма кандидати се наема допълнителен медицински персонал на граждански договор за предоставяне на доболнична медицинска помощ и се осъществява служебен избор на ОПЛ съгласно НРД.

С писмо на ГДИН адресирано до началника на затвора гр. Бургас е указано да се предприемат действия по стартирането на конкурсна процедура по обявяването на щатни бройки за вакантните позиции по трудово правоотношение в лечебното заведение на териториалната служба

Относно отпускане на финансови средства за цялостен ремонт на медицинския център към Затвора - Бургас, както и за ремонт на двете зони с повишена сигурност през месец септември 2023 г. предстои сключване на договор за доставка на строителни материали за териториалните служби към ГДИН и цитираните ремонти ще бъдат извършени със собствени средства.

Затвор Варна

Към Затвор Варна действат две затворнически общежития: Затворническо общежитие от открит тип „Варна“ и Затворническо общежитие от смесен тип „Разделна“.

Капацитет

Към 24.10.2023 г. на база 4 кв. м. и разгърната застроена площ на обекта, общият капацитет в Затвор Варна е 262 лишени от свобода. Към деня на проверката общият брой лишени от свобода е 202 лица, разпределени по категории както следва:

- Осъдени: 144;
- Обвиняеми: 12;
- Подсъдими – 46.

Настанените лица в Затворническо общежитие „Варна“ са 60 лишени от свобода при общ капацитет на обекта 60 лица, а в Затворническо общежитие „Разделна“ са настанени 181 лишени от свобода при общ капацитет 272 лица.

Според предоставената справка от администрацията на затвора, броят на постъпилите лишени от свобода през 2022 г. е 497 души, а от 01.01. до 23.10.2023 г. в обекта са постъпили общо 409 лица.

Администрация и човешки ресурси

Според представената от ръководството на затвора справка, по разписаното щатно длъжностно разписание за 2023 г. са включени 257 длъжности. Броят на вакантните места по служебни и трудови правоотношения е 13.

Щатът на надзорно-охранителния състав (НОС) в корпуса на затвора е 91 надзиратели, 6 главни надзиратели и 6 командири на отделение.

От НОС работят на 8 и 12 часови смени. Изпълняват задълженията си по носене на постовата служба, конвоиране на лишени от свобода, предотвратяване на нарушения и престъпления, както и задачите по обезпечаване на сигурността, при провеждането на различни видове дейности в затвора. Останалите длъжности по служебни и трудови правоотношения са на редовна смяна от 08:30 до 17:00ч.

Процедури по разглеждане на жалби

От началото на годината към момента на извършване на настоящата проверка до началника на затвора са били подадени **8** броя жалби срещу служители и **24** броя жалби срещу лишени от свобода. Тези, които са с приключени производства, не са признати за основателни.

Според предоставена справка от администрацията на затвора относно броя подадени молби за условно предсрочно освобождаване (УПО) за последните три години е налична следната информация:

- за 2021 г. са били подадени **117** броя молби, от които **63** са били подкрепени с положително становище на началника на затвора. Въз основа на тях освободените са били **51**, от които **46** с наложена пробация и **5** без пробация.

Подадените жалби срещу определения на съда от лишени от свобода, в процедура по разглеждане приложението на института УПО са **15**, от които е уважена една и лицето е освободено, а **14** са отхвърлени.

Подадените протести от Окръжна прокуратура – Варна срещу определения на съда за УПО са шест, от които пет са уважени и един не е уважен.

- за 2022 г. са били подадени общо **97** молби, от които **67** са подкрепени с положително становище на началника на Затвор Варна. От тях са уважени **64**, от които **53** лишени от свобода са освободени с пробация, а **11** без пробация.

Подадените жалби срещу определения на съда от лишени от свобода в процедура по разглеждане приложението на института УПО са **18** и всичките не са уважени.

Подадените протести от Окръжна прокуратура – Варна срещу определения на съда за УПО са **4**, от които **3** са уважени и лицата не са освободени.

- от 01.01.2023 г. до 23.10.2023 г. са подадени общо **87** молби, от които **64** са подкрепени с положително становище на началника на Затвор Варна. От тях са уважени **62**, като **57** лишени от свобода са освободени с пробация, а **5** без пробация.

Подадените жалби срещу определения на съда от лишени от свобода в процедура по разглеждане приложението на института УПО са **12**, от които **2** са уважени и лицата са освободени, а **10** са оставени без уважение.

Подадените протести от Окръжна прокуратура – Варна срещу определения на съда за УПО е само един, който не е уважен и лишеният от свобода е освободен.

За периода от октомври 2022 до октомври 2023 г. са подадени две молби за замяна на първоначалния режим за изтърпяване на наложеното наказание лишаване от свобода със следващия по-лек по реда на чл. 66 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС).

Материални условия

Затвор Варна разполага с административна сграда, склад за съхранение на хранителни продукти, затворнически корпус, мебелен и механичен цех и цех за изработка на профили за сухо строителство. В отделна сграда на територията на затвора се помещава Затворническо общежитие „Варна“.

В корпуса на Затвор Варна има обособена стая за водене на групова работа с лишени от свобода, медицински център, приемно отделение, затворническа кухня, столова, християнски параклис, киносалон, училище, библиотека, шивачница, пералня, лавка, общи бани, зала за свиждания, помещения за настаняване на лишени от свобода, помещения за настаняване на задържани под стража лица по реда на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), бръснарница и наказателни килии.

След среща с ръководството на затвора, проверяващият екип извърши пълна обиколка и проверка на обекта.

Помещенията, в които са настанени лишените от свобода, отговарят на законовите изисквания за изискуема площ от 4 кв. м. на настанено лице. Във всяко спално помещение е изграден санитарен възел от около 2 кв. м., има осигурен достъп до дневна светлина, а на прозорците е монтирана PVC прозоречна дограма. Всеки коридор на затворническия корпус разполага с по една обща баня.

Къпането се извършва от понеделник до събота съобразно график за почасово използване на баня от лишените от свобода в Затвор Варна, утвърден от началника на затвора, в сила от 18.10.2022 г. Графикът за къпане е съобразен с изискванията на чл. 151, ал. 1, т. 3 от ЗИНЗС.

Спални помещения (килизи)

Всеки лишен от свобода разполага със самостоятелно легло, масичка и шкаф за лични вещи. В много от спалните помещения има и поне един телевизор, закупен със собствени средства от настанените там лица.

Екипът на омбудсмана установи, че килиите са оборудвани с нови дюшеци, които са доставени в Затвор Варна преди един месец.

Бяха получени множество оплаквания от лишени от свобода за наличие на вредители като дървеници и хлебарки, както в спалните помещения, така и в други части на затвора. Настанените лица споделиха и за наличието на плъхове, които обикалят навсякъде нощно време и дори успяват да влезнат в някои спални помещения.

Проверяващият екип установи наличието на хлебарки в някои от килиите, както и необходимостта да бъдат извършени спешни ремонтни дейности в коридорите на затворническия корпус.

Видими следи и щети, причинени от течове

По таваните има видими щети, причинени от течове, а според лишените от свобода плъховете се придвижват из цялата сграда основно през вентилационните шахти.

Някои от подовите по коридорите са от метални плоскости, които са корозирали, изгнили и с образувани отвори на места, от които **може да се види долния етаж.**

Подовите по някои от коридорите на затворническия корпус

Омбудсманът в качеството си на НПМ многократно е отправял препоръки за справяне със системния проблем с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода. Въпреки тези препоръки, проблемите с вредителите продължават да бъдат налични и да не се предприемат необходимите и ефективни действия за трайното справяне с тях.

Към момента на извършваната проверка, екипът на омбудсмана на Република България, в качеството му на НПМ, установи, че за обектите за настаняване на лишени от свобода в страната **няма сключени договори с лицензирани фирми за извършването на дезинсекция и дератизация.**

Предвид горното, омбудсманът се обърна към министъра на правосъдието за предоставяне на актуална информация относно предприетите действия за борба с вредители в местата за лишаване от свобода.

Според постъпилния отговор от началото на м. ноември 2023 г от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН), няма сключен действащ договор с външна фирма-изпълнител за извършване на дезинфекция, дезинсекция и дератизация (ДДД) в местата за лишаване от свобода. Обработката за ДДД се извършва от служители на териториалните служби, които са преминали курса за придобиване на правоспособност за изпълнител на ДДД, съобразно изискванията на Наредба № 1/05.01.2018 г. за условията и реда на извършване на ДДД.

След прекратяване на договора за извършване на ДДД в териториалните служби на ГДИН са били закупени биоцидни препарати за борба с насекоми и гризачи на стойност 29320,80 лв. с ДДС, като се твърди, че същите са били съобразени с необходимите видове и количества за покриване на нуждите на ГДИН до края на 2023 г. и началото на 2024 г. Закупените препарати по видове и количества са както следва: Ротрин – 83 л.; Айкън – 48,75 л.; Фендона – 48 л.; Адвион – 80 опаковки и Факорат – 250 кг.

При наличие на финансов ресурс до края на 2023 г. и при планирането за 2024 г. ще бъдат закупени изпарителни и хладилни камери, които ще бъдат разпределени съобразно необходимостта и постъпилите заявки от териториалните служби. Също така предстои провеждане на обществена поръчка за доставка на биоцидни препарати за борба с насекоми и гризачи в териториалните служби на ГДИН.

От ръководството на Затвор Варна споделиха пред проверяващия екип, че за преодоляване на проблема с вредителите от общия брой закупени препарати от ГДИН са им били разпределени „76 едри артикула“, които не са достатъчни за цялата площ на обекта.

Предвид горното е необходимо да бъдат предприети спешни мерки за трайно преодоляване на наличния проблем с вредители както в Затвор Варна, така и в другите места за лишаване от свобода.

Констатирани са и непрекъснати случаи, в които при трансфер на лишени от свобода от други затвори са пренасяни паразити или други вредители. Поради тази причина е от изключителна важност дрехите на новодошлите лица да бъдат обработвани по съответния ред с цел предотвратяване разпространението на вредителите.

Друга мярка, която и преди е била отправяна като препоръка от омбудсмана на Република България е в лавките, находящи се в местата за лишаване от свобода да се продават препарати за борба с вредители, които не са опасни за живота и здравето на хората.

Освен нуждата от спешни действия, които следва да бъдат предприети срещу насекоми и гризачи, проверяващият екип установи и необходимостта от **извършването на спешни ремонтни дейности в коридорите и други засегнати помещения на корпуса на затвора.**

С оглед на това, омбудсманът в качеството си на НПМ отправя препоръка до министъра на правосъдието да бъдат предприети спешни действия за борба с вредителите, както и за извършването на спешни ремонтни дейности в Затвор Варна.

Проверяващият екип провери кухнята и столовата на затвора, както и складовите помещения, в които се съхраняват хранителните продукти.

Затвор Варна разполага с голям склад, извън затворническия корпус, който е оборудван с различни хладилни камери за месо, риба, млечни продукти и други видове храни, които задължително следва да бъдат съхранявани при ниски температури. Видно от поставени графици се извършва редовен контрол (два пъти дневно) на температурата в хладилните съоръжения– един път сутрин и един път през късния следобед.

Хладилни камери в складоводо помещение (включително за риба)

Изглед от вътре

В складът се съхраняват и други хранителни продукти с по-дълъг срок на годност, които не е необходимо да се държат в хладилни условия. Те са подредени по вид и са поставени в предмети, устойчиви за разнасяне и лесни за почистване.

Пакетирани хранителни продукти в склада на Затвор Варна

Складът е добре поддържан, редовно се чисти и по време на проверката не беше констатирано наличие на хлебарки и други вредители в него.

Кухнята на Затвор Варна е оборудвана с необходимите уреди и техника, но екипът на НПМ констатира, че готварските печки са стари, амортизирани и не са в добро състояние. Необходимо е същите да бъдат подменени с нови. **Същата констатация е направена и при предишна проверка на НПМ в Затвор Варна през 2021 г. По този повод омбудсманът на Република България отправи препоръка до началника на затвора да бъде ремонтирана кухнята и наличните електроуреди да бъдат подменени. С оглед на настоящата проверка и направените констатации, посочената препоръка от 2021 г. продължава да не бъде изпълнена.**

Предвид горното омбудсманът на Република България отправя отново препоръка до началника на Затвор Варна да се извърши ремонт на кухнята и да бъдат подменени наличните електроуреди в нея във възможно най-кратък срок.

Електроуреди в кухнята на Затвор Варна

Храненето се извършва съгласно утвърдения график за разпределяне на времето.

Храната е разнообразна, като са предвидени и различни диетични менюта съобразно здравословното състояние или вероизповеданието на лишените от свобода. За трудещите се са осигурени допълнителни хранителни надбавки.

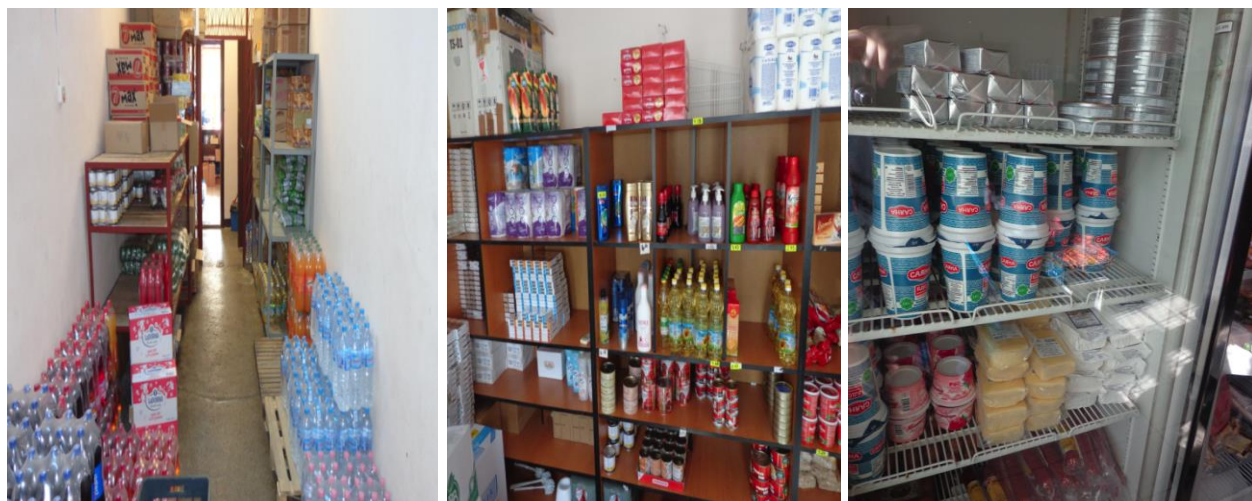
Лишените от свобода са доволни от храната, която им се готви и сервира от кухнята на затвора и нямат оплаквания от нея.

По време на проверката, екипът на омбудсмана констатира наличието на множество хлебарки в кухненските помещения, някои от които бяха по чували с хранителни продукти или по хладилници.

На разположение на лишените от свобода има лавка, от която могат допълнително да си закупуват продукти според нуждите им. Работното ѝ време е всяка сряда и петък от 06:30 до 17:00 ч. В случай, че някой от редовните работни дни на лавката съвпадне с неработен ден поради официален празник в Република България, същият се компенсира с отваряне на обекта на следващия ден.

Лавката се посещава от лишените от свобода съобразно утвърден от началника на затвора График за престой на открито и ползване на лавка.

Търговският обект е снабден с разнообразни хранителни продукти, напитки и тоалетни принадлежности. Продуктите, за които се изисква да бъдат съхранявани на ниски температури, са разпределени в хладилни камери.

Продукти в лавката в Затвор Варна

Отоплението на затвора се осигурява предимно с котелно гориво (нафта и газ). Единият от котлите е нов, а останалите са стари и амортизирани, като изискват постоянни ремонти за да функционират нормално. По-малка част от обекта се отоплява чрез парно.

Котлите се намират в отделна сграда и са под постоянен технически надзор.

Котелното помещение в Затвор Варна

Постельчният инвентар на лишените от свобода се събира редовно и изпира в пералното помещение на затвора. Обектът разполага с една пералня и една сушилня.

В пералното помещение работят двама лишени от свобода, а до него се намира помещение, в което работи друг лишен от свобода като шивач.

Пералното помещение в Затвор Варна

Шивачницата в Затвор Варна

Обучение и свободно време

Свижданията в Затвор Варна се провеждат съобразно утвърден график в предвидената за това зала за свиждания с работещи телефони. Обектът разполага и с отделна стая за адвокати, в която лишените от свобода могат да се срещат насаме със своите упълномощени представители.

Желаещите лишени от свобода, които нямат завършено основно или средно образование могат да постъпят във филиала на училище „Аргири Жечкова“ към Затвор Сливен. В началото на учебната 2021/2022г. учебните занятия са започнали с **28** ученици от корпуса на затвора, а в началото на учебната 2022/2023г. занятията са започнали с **22** ученици, а занятията на учебната 2023/2024 г. са започнали с **20** ученици.

Според предоставена информация от ръководството на затвора през последната учебна година, посочена по-горе учениците са разпределени в следните класове:

III клас – 1; IV клас – 2; V клас – 5; VI клас – 4; VII клас – 8.

В училищния филиал работят четирима учители, които споделиха пред екипа на омбудсмана, че учебният процес на лишениите от свобода значително допринася за тяхното развитие, ангажира времето им през което търпят наложеното им наказание и предоставя възможност за реализирането им на пазара на труда след тяхното освобождаване.

Преподавателите заявиха още, че се стараят да прилагат методи за работа и обучение с възрастни, въпреки ползваните учебници, предвидени за деца.

Класните стаи са в изключително добро състояние, оборудвани с всичко необходимо за нормално провеждане на учебните занятия.

Класни стаи в училището на затвора

Затворът Варна разполага още с театрален салон, библиотека и християнски параклис, където лишениите от свобода могат да прекарват свободното си време.

За попълването и обновяването на библиотечния фонд се разчита основно на дарения. Библиотеката на затвора разполага предимно с учебна литература, романи и книги с историческа и географска насоченост.

Театрален салон

Библиотека

Трудова заетост

Участието на лишените от свобода в трудова дейност е от изключителна важност, тъй като допринася за тяхната бъдеща ресоциализация и реинтеграция.

Според предоставената от ръководството на затвора информация, лишените от свобода работят на домакински щат, в цехове към затвора и на външни обекти. Общият брой на ангажираните с трудова дейност в Затвор Варна и общезитията е 295 лишени от свобода, включително и на доброволен труд, както следва:

На домакински щат – **59** души;

В цеховете на затвора – **53** души;

Във външни работни обекти – **69** души.

На територията на Затвор Варна има цех за изработка на метални профили за гипсокартон. Обектът е оборудван с всички необходими материали и са осигурени безопасни условия на труд за лишените от свобода, които работят в него.

Цехът в Затвор Варна

Медицинско обслужване в Затвор Варна

Затворът в гр. Варна разполага с медицински център, в който се лекуват настанените там лишени от свобода, а при спешни случаи се вика екип на спешна помощ. В медицинския център работят лекар на трудово правоотношение, както и стоматолог, лекар ординатор, медицинска сестра и лекар психиатър на граждански договор.

Лекарят е с работно време всеки делничен ден от 08:30 до 17:00 ч.

Стоматологът посещава Затвор Варна всеки понеделник и петък от 09:30 до 13:30 ч., лекарят ординатор идва всеки вторник и четвъртък от 08:30 до 12:30 ч., медицинската сестра идва два пъти седмично по два часа, а лекарят психиатър идва всяка сряда по четири часа.

Графиците на медицинската сестра и на лекаря психиатър са съобразени с тези на основните им работни места.

Медицинският център се снабдява с лекарства, които се закупуват от фармацевтична компания по силата на сключен договор между нея и Министерство на правосъдието. При желание от страна на лишените от свобода, те могат да си закупят други предписани лекарствени продукти и с лични средства.

От 01.01.2023 до 24.10.2023 г. в Затвор Варна е починало едно лице в следствие на онкологично заболяване.

Според предоставена справка от ръководството на затвора, заболяванията сред лишените от свобода са съответно:

- От СПИН – двама лишени от свобода. Същите получават редовно лекарства и на всеки шест месеца се изпращат на преглед в Инфекциозно отделение на УМБАЛ „Св. Марина“;

- През 2022 г. един лишен от свобода е страдал от активна туберкулоза и е бил изпратен за лечение в СБАЛЛС към Затвор Ловеч. През 2023 г. няма активни случаи на доказана туберкулоза. Двама новопостъпили са преболедували от ТБК в детска възраст и понастоящем се намират в пасивна, хронична форма на заболяването;

- 18 лишени от свобода са с психични заболявания и/или зависимости. Всички са с назначено лечение от психиатър;

- Около 30 лишени от свобода страдат от хроничен хепатит С, в следствие на употреба на наркотици и рискови сексуални контакти. От тях 20 лица са заявили желание за лечение и са в различен етап в документалната подготовка пред НЗОК гр. Варна;

- Трима лишени от свобода страдат от хепатит С и имат назначена и изпълняваща се терапия.

Осъдените, които страдат от наркотична зависимост не се лекуват с метадон, а с негови заместители. На всяко едно от осъдените лица задължително се води медицински картон. За лицата с психични заболявания се води отделен списък, който се актуализира всяка седмица. Медицинският център на Затвор Варна разполага с три приемни и с четири болнични стаи. Към момента на извършване на проверката в него бяха настанени трима души. Лекарският кабинет разполага с всички необходими средства за оказване на първа помощ, а непосредствено до него е стаята за съхранение на лекарствени продукти.

Работещият на място лекар организира работата си съобразно нормативните изисквания и съгласно работния си график. Задължителната медицинска документация беше изискана и проверена, като е констатирано, че е пълна и се води редовно. В извънработното време на медицинския център, спешните случаи най-често се поемат от екипи на Диагностично консултативен център 4 – Варна.

Спешният шкаф и шкафове за лекарствени продукти са добре заредени, като лекарствата и консумативите са в срок на годност.

Лекарският кабинет в Затвор Варна

Складът с лекарствени продукти

Регистърът на травматичните увреждания се води редовно, като прегледите се извършват от лекаря.

Медицинският център разполага и със стоматологичен кабинет, който е оборудван с необходимата апаратура, инструменти и материали.

Стоматологичният кабинет в Затвор Варна

В хода на извършената проверка, екипът на омбудсмана установи, че в продължение на седмица (с прекъсвания за хранене и посещение на санитарния възел) лишен от свобода е фискиран с белезници и е изолиран в Медицинския център на Затвора.

След проведени разговори с лекаря, инспектор-психолога и ръководството на Затвор Варна, проверяващият екип установи, че на лицето е проведено изследване и е издадено експресно психологично заключение на 03.09.2020 г. Видно от заключението лицето е с поставена диагноза от Държавна психиатрична болница „Д-р Георги Кьосев“ - гр. Раднево: „шизофрено подобно психотично разстройство в следствие комбинирана употреба на психоактивни вещества.“ Поведението на лицето от постъпването му в затвора е давало индикация за впускане в самоубийствено или самоувреждащо поведение. Налице е било проблемно неадекватно поведение, проблемна адаптация, импулсивност, непредсказуемост

на поведението. Не е била изключена вероятността от прояви на агресия и деструктивно поведение спрямо себе си, както и към другите лишени от свобода и персонала. **Отбелязано е, че лицето трябва да бъде под вниманието на администрацията и под лекарски контрол и наблюдение.**

На 17.10.2023 г. лишеният от свобода не е изпълнил разпореждане на служител от надзорно - охранителния състав и проявил физическа агресия спрямо него. Било установено, че лицето е превъзбудено, с неадекватно поведение, дезориентирано за време, вербално агресивно. На основание чл. 114, ал. 1, т. 5 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража поради наличие на опасност в резултат на психическо разстройство или депресия лишеният от свобода да посегне на живота си или на живота и здравето на друго лице, спрямо него е било приложено помощно средство - белезници. Предписаната терапия за лицето е 200 мг. хедонин дневно. Впоследствие обаче лицето е отказало прием.

На 21.10.2023 г. затворникът нанесъл удар в лицето на друг лишен от свобода без видима провокация. В докладна записка от същата дата е отразено, че лицето се държи странно, неадекватно, не говори свързано и влиза в конфликти с НОС и другите лишени от свобода, с което застрашава живота и здравето им.

С докладна записка от 23.10.2023 г. е отразено, че поведението му на конфронтация персистрира, на моменти бил с несъответно поведение. След интервенцията от страна на екипа на омбудсмана и съгласувано с психиатъра на Затвор Варна, бе разпоредено лишеният от свобода да бъде преведен в психиатричното отделение на СБАЛЛС - гр. Ловеч в спешен порядък с оглед терапевтично повлияване в защитена среда.

Омбудсманът в качеството си на НПМ счита, че имобилизация, която трае в продължение на последователни дни (в случая цяла седмица) не може да бъде обоснована и представлява форма на изтезание.

Във връзка с това, омбудсманът в качеството си на НПМ, обръща внимание на стандартите на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унищителното отношение или наказание (КПИ) във връзка с имобилизациите в местата за лишаване от свобода. За правилното им прилагане, обездвижването трябва да се използва единствено като крайно средство за предотвратяване на риска от нараняване на лицето или на други лица и единствено, когато всички други разумни опции не са успели да овладеят тези рискове; то не трябва никога да се използва като наказание или за компенсиране липсата на обучен персонал; то не трябва да се използва в немедицинска среда, когато хоспитализацията би съставлявала по-подходяща намеса.

Всяко прибягване към обездвижване трябва винаги или да е изрично наредено от лекар, или трябва незабавно да се доведе до знанието на лекар.

Трябва да се води специален регистър, за да се вписват в него всички случаи, в които се е наложило да се прибегне към използването на ограничителни средства, като вписванията трябва да включват времето, когато е започнала и е приключила всяка ограничителна мярка, обстоятелствата свързани със случая, причините за налагане на мярката, името на служителя, който я е наредил или одобрил и описание на всички наранявания, понесени от лицето или от персонала.

Времетраенето на обездвижването трябва да е възможно най-кратко.

По-специално КПИ сочи, че прилагането на средства за обездвижване трябва да се наблюдава от лекар и обездвиженото лице трябва да бъде под постоянен пряк надзор от член на персонала. Ограничителните мерки трябва да се снемат при първа възможност. Не трябва да се допуска прилагане и удължаване на прилагането на такива средства като форма на наказание. Освен това всеки лишен от свобода във влошено психическо състояние следва да бъде изпращан незабавно в психиатрична болница, за адекватно лечение и медицинска грижа.

С оглед на горното, омбудсманът в качеството си на НПМ, препоръчва във всички случаи когато поради наличие на психическо разстройство лицето представлява опасност за себе си и/или за околните, което налага прилагането на мярка имобилизация, в спешен порядък да бъде нареждано извеждането на лицето за лечение в подходяща медицинска среда.

Затворническо общежитие „Варна“

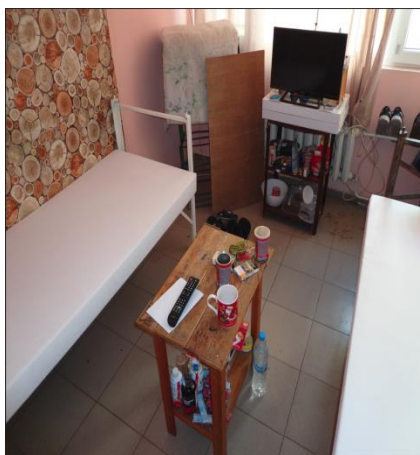
Затворническо общежитие от открит тип „Варна“ разполага с капацитет за 65 лишени от свобода.

Организацията и дейността на охраната в общежитието се изпълнява съгласно разпоредбите на ППЗИНЗС. Ежедневното дежурство се извършва от един дежурен командир на отделение и един надзирател в тясто взаимодействие с дежурната част на Затвор Варна.

Видео-охранителната система функционира нормално като обхваща основните зони и места за пребиваване. Затворническото общежитие е в добро материално състояние, разполага със стаи за настаняване на лишени от свобода, столова, библиотека и дворно място с фитнес уреди в него.

Общ коридор в общежитието

Стая за настаняване

Санитарно помещение

Всяка една от стаите разполага със самостоятелен санитарен възел и е обзаведена с легла, маси, шкафчета и гардеробчета.

Лишените от свобода са настанени по двама в помещение, а леглата им са с подменени нови дюшеци.

Библиотека

Към за отдих

Библиотеката на общежитието е обзаведена предимно с художествена литература. Съхраняваните в нея книги са основно стари издания, но в добро състояние. Настанените в Затворническо общежитие „Варна“ се грижат и за домашни любимци в обекта като аквариумни рибки и костенурки.

Изхранването на лишените от свобода се извършва в столовата на общежитието, като там им се доставя храната, която се приготвя в кухнята на затвора.

Освен в библиотеката на общежитието, настанените в него лица имат възможност да спортуват в двора, който е обзаведен с фитнес уреди, имат и възможност да провеждат видеоконферентна връзка с близките си съобразно утвърден график.

Столова на общежитието

Място за фитнес и престой на открито

При разговор с проверяващият екип на омбудсмана, лишените от свобода в Затворническо общежитие „Варна“ не изразиха оплаквания от условията в обекта и от работещия в него персонал.

Затворническо общежитие „Разделна“

Капацитет

Затворническо общежитие „Разделна“ (ЗО „Разделна“) е от смесен тип и разполага с **общ капацитет от 272 места**. Към момента на извършената проверка в обекта бяха настанени **общо 175 лишени от свобода, от които 109 са от закрит тип, а 66 са от открит тип**.

През 2022 г. броят на лишените от свобода в затворническото общежитие е **195 души**.

Администрация и човешки ресурси

По отношение на човешките ресурси в ЗО „Разделна“ съгласно предоставената информация от ръководството на Затвор Варна са предвидени щатни длъжности за 6 главни надзиратели, 6 командири на отделение и 67 надзиратели.

Материално-битови условия

Затворническото общежитие се помещава в една сграда, съставена от партер и три етажа. Лишените от свобода са настанени от първия до третия етаж, като първите два етажа са от открит тип, а последния е от закрит тип.

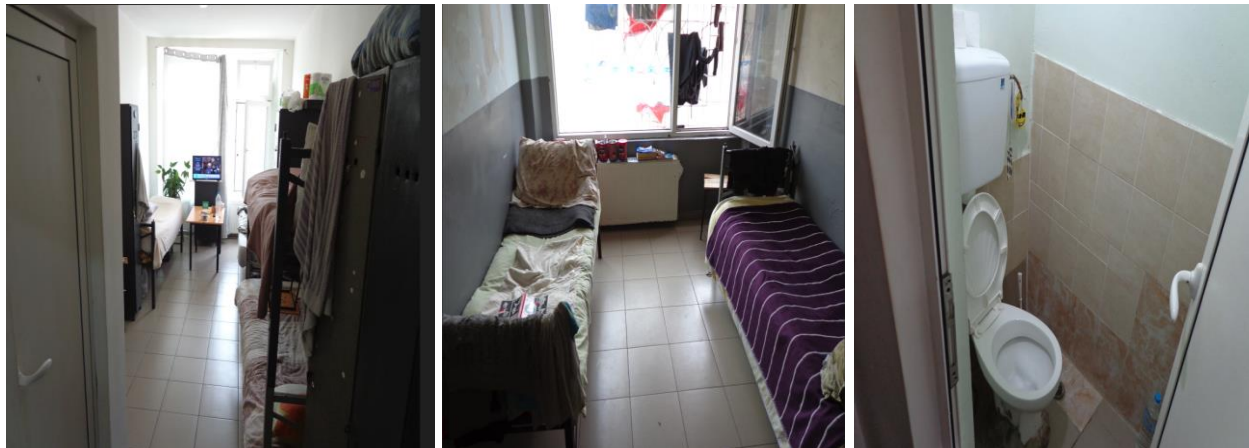
Сградата на ЗО „Разделна“

Помещенията за настаняване са обзаведени с легла, масички, столчета и гардеробчета. Всяка една от стаите разполага със самостоятелен санитарен възел. При спазване на законовите изисквания за 4 кв. м. в помещенията са настанени от двама до четирима лишени от свобода.

Екипът на омбудсмана не установи наличие на хлебарки в ЗО „Разделна“, но от ръководството на обекта споделиха, че има подобни вредители, но от скоро проблеми с дървеници не са имали.

Един от служителите на затворническото общежитие е преминал през съответното обучение за пръскане срещу насекоми. Дезинсекция на обекта се извършва един път месечно, като в зависимост от популацията на вредителите може и по-често. На длъжностното лице, което извършва дезинсекцията са предоставени всички необходими предпазни средства, които да го защитават от отровните химикали срещу вредителите.

Сред лишените от свобода е ангажирано едно лице, което пръска в помещенията с препарати за дезинфекция (срещу КОВИД-19 и други заразни болести).

Стаи за настаняване и санитарен възел в ЗО „Разделна“

Всеки етаж разполага с обща баня, в която лишените от свобода се къпят съобразно График за ползване на затворническата баня, утвърден със заповед на началника на ЗО „Разделна“. Графикът е съобразен с разпоредбите на чл. 151, ал. 1, т. 3 от ЗИНЗС.

Обща баня в ЗО „Разделна“

В хода на проверката екипът на омбудсмана установи, че следва да се извършат ремонтни дейности в общите бани, в които има по места счупени плочки, душове, мухъл и паднала мазилка от таваните.

Във връзка с горното омбудсманът на Република България отправя препоръка до началника на ЗО „Разделна“ да се извършат необходимите ремонтни дейности в посочените помещения.

Постелъчното бельо се изпира задължително в пералнята на затворническото общежитие съобразно утвърден график. Възможно е и изпиране на лични дрехи, но то се извършва само след предоставяне на прах или перилен препарат, закупен от лишения от свобода.

Екипът на омбудсмана провери кухнята, столовата и складовите помещения на ЗО „Разделна“, в които се съхраняват хранителните продукти.

Общежитието разполага със складове, които са оборудвани с различни камери за месо, риба, млечни продукти и други видове храни, които задължително следва да бъдат съхранявани при ниски температури.

Хладилни камери в ЗО „Разделна“

В складът се съхраняват и други хранителни продукти с по-дълъг срок на годност и които не е необходимо да бъдат съхранявани в хладилни условия. Те са подредени по вид и са поставени в предмети, устойчиви на износване и лесни за почистване.

Складово помещение за хранителни продукти в ЗО „Разделна“

Складовите помещения са добре поддържавани, редовно се чистят и по време на проверката, проверяващият екип не констатира проблеми в тях.

Кухнята на затворническото общежитие е оборудвана с необходимите уреди и техника. Храненето се извършва съгласно утвърдения график за разпределяне на времето.

Храната, която се приготвя и сервира в ЗО „Разделна“ е разнообразна, като са предвидени и различни диетични менюта, съобразно здравословното състояние или вероизповеданието на лишените от свобода. За работещите лишени от свобода се осигуряват допълнителни хранителни надбавки. **Лишените от свобода са доволни от храната, която се сервира и нямат оплаквания от нея.**

Кухнята и столовата в ЗО „Разделна“

Затворническото общежитие разполага и със собствена лавка, откъдето лишените от свобода могат допълнително да си закупват продукти според техните нужди.

Към момента на извършваната проверка, лавката беше с работно време всяка сряда и петък. Тя е снабдена с разнообразни хранителни продукти, напитки и тоалетни принадлежности. Продуктите, за които се изисква да бъдат съхранявани при ниски температури са разпределени в хладилни камери.

Някои от лишените от свобода се оплакаха, че продаваните в лавката продукти са на високи цени, двойно по-скъпи от тези навън, но при проверката не бяха установени такива случаи.

Отоплението на затворническото общежитие се осигурява с котелно гориво (нафта). Котлите са под постоянен технически надзор.

Свободно време

ЗО „Разделна“ разполага със своя библиотека, в която лишените от свобода могат да прекарват част от свободното си време. Обектът има и физкултурен салон, в който се провеждат спортни игри между настанените лица. В двора на общежитието има игрални площадки и фитнес уреди, където може да се спортува и да се прекарва време навън.

На втория етаж от сградата има православен параклис, който редовно се посещава от вярващи лишени от свобода.

Параклис в ЗО „Разделна“

Библиотека в ЗО „Разделна“

Двор в ЗО „Разделна“

Физкултурен салон в ЗО „Разделна“

Трудова дейност

В ЗО „Разделна“ ангажираността на лишените от свобода към външни фирми е висока. На настанените лица, които желаят да работят се провежда задължителен инструктаж за поведението им на работното място и за безопасна и здравословна работна среда. Към моментна на извършване на проверката от 175 настанени лица в затворническото общежитие 99 са работещи.

Обектът разполага с работна зона, в която има цех за сглобяване на палети и цех за бетонни изделия. На лишените от свобода, които работят в тях са осигурени всички необходими условия и средства за безопасен труд, включително лични предпазни средства.

Настанените лица в ЗО „Разделна“ са включени още на доброволен труд и в домакинския щат на обекта.

Цех за бетонни изделия в ЗО „Разделна“

Цех за сглобяване на палета в ЗО „Разделна“

Медицинско обслужване в ЗО „Разделна“

Към момента на извършване на проверката, медицинското обслужване в затворническото общежитие се извършва от следните медицински лица:

- стоматолог на граждански договор с график всяка сряда от 08:30 до 14:00ч.;
- лекар, ординатор на граждански договор с график два пъти седмично по четири часа, който е съобразен с графика на основното му работно място;
- медицинска сестра на граждански договор, с график, който е съобразен с графика на основното ѝ работно място – един път седмично по четири часа.

Когато няма медицинско лице, спешните случаи се поемат от повикани на място екипи за спешна медицинска помощ. Затворническото общежитие няма щатен лекар от 2018 г.

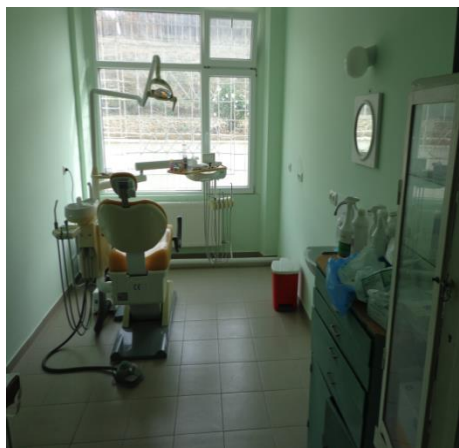
Води се регистър на травматичните увреждания, като прегледите се извършват от лекаря - ординатор. От началото на годината са регистрирани 3 случая, като при първите

два, лишени от свобода са съобщили, че са пострадали в резултат от нанесен им побой от техни съкилийници, а третият е във връзка с контузна рана на горната устна.

ЗО „Разделна“ разполага с лекарски и стоматологичен кабинет.

Спешният шкаф и шкафове за лекарствени продукти са добре заредени, като лекарствата и консумативите са в срок на годност. На всяко настанено лице се води медицински картон.

При проведени разговори някои от лишени от свобода се оплакаха от леченията и прегледите, които им се извършват от лекаря.

Стоматологичен кабинет

Спешен шкаф с лекарства

Лекарски кабинет

В качеството си на НПМ, омбудсманът на Република България отправя препоръка до министъра на правосъдието да бъдат предприети действия за назначаването на щатни медицински лица в ЗО „Разделна“.

Арест към Областна служба „Изпълнение на наказанията“ – Варна

Поводът за проверката са постъпили оплаквания от задържани лица, свързани с лоши материално-битови условия, незадоволително качество на предоставяната храна и липса на адекватни здравни грижи. Последната извършена проверка от екип на омбудсмана, в качеството му на НПМ в ареста към ОСИН Варна е била през 2021 година, когато са констатирани лоши материално-битови условия.

Капацитет и брой настанени лица

Арестът в град Варна се намира в сградата на Окръжен следствен отдел при Окръжна прокуратура - Варна с обща разгърната застроена площ от 557, 036 кв.м., от която общата жилищна площ за настаняване на задържани лица е 263, 96 кв.м.

Екипът на омбудсмана извърши цялостна проверка на следствения арест във Варна, като бяха проверени материално-битовите условия във всички помещения на ареста, както и медицинското обслужване и достъпа до него от задържаните лица.

Въз основа на извършената проверка бе установено, че арестът на гр. Варна разполага с 19 арестни помещения за настаняване, от които 17 са с площ от 13.42 кв.м., а 2 бр. помещения са с площ от 17.91 кв. м.

Общият брой килии за настаняване е 19 с общо 59 единични легла за настаняване при стандарт от 4 кв.м. разполагаема жилищна площ.

Арестът на град Варна е със сравнително голяма натовареност. За 2022 година през ареста са преминали 343 лица, от които 77 жени, 3 непълнолетни (момчета), 33 чужди граждани (32 мъже и 1 жена), 263 мъже. От тях 66 лица са били задържани с постановление за 72 часа, 165 са били с постоянна мярка за задържане с определение на съд и 112 задържани са били по делегация.

От началото на годината до 30.09.2023 г. общият брой задържани лица е 244, от които 64 жени, 3 непълнолетни (момчета), 12 чужди граждани (11 мъже и 1 жена), 177 мъже. От тях 37 лица са задържани за 72 часа, 136 са били с определена постоянна мярка за задържане от съд и 71- по делегация.

Към деня на проверката, общият брой настанени задържани лица беше 53 настанени при общ капацитет 59 лица. Сред настанените имаше един непълнолетен задържан, настанен в спално помещение за непълнолетен, трима чужди граждани и осем жени (от които една чужденка).

Не бе констатирана пренаселеност в помещенията, като се спазва изискуемата по закон разполагаема жилищна площ от 4 кв. м. на настанено лице.

Материално-битови условия

Предстои да бъде извършен цялостен основен ремонт на сградата, в която се помещава ареста. Скорошни ремонти дейности не са били извършвани. През 2021 г. са изготвени всички документи от Висшия съдебен съвет (ВСС) чрез Окръжния прокурор на град Варна за основен ремонт на сградата и обособяване и разделяне на имота на ул. „Георги Атанасов“ № 2 в гр. Варна между ВСС и Министерство на правосъдието.

Арестът се помещава на последния етаж от сградата. На първия етаж се помещават стаята за свиждане, адвокатска стая и стая за разследващи полицаи.

Стая за свиждане

Стая за среща с адвокат

Арестът разполага с отделни килии, приспособени за настаняване на непълнолетни лица и жени. Всяка килия разполага със самостоятелна тоалетна с течаща вода, като на етажа се намира и общ за всички санитарен възел с баня. Къпането се осъществява по график два пъти седмично.

Всяка килия е оборудвана с място за съхранение на личните вещи.

Осигурява се необходимата естествена дневна светлина чрез прозорци в килийните помещения, като допълнително има и изкуствено осветление. Вентилацията на килиите е осигурена от инсталирана вентилационна система и отварящи се прозорци.

Към момента престоят на открито се осъществява на място за разходка от закрит тип поради фактическата невъзможност да бъде осигурено каре на открито.

В хода на извършената проверка бяха получени множество оплаквания, както от задържаните, така и от администрацията на ареста от наличието на вредители в ареста. Задържаните лица се оплакаха от ухапвания от дървеници, които се намират в талашита на леглата, върху който са поставени дюшеците. Във връзка с този проблем, е получено разрешение от ГДИН талашитът да бъде подменен с метални плоскости, с което да се ограничи наличието на дървеници.

Във връзка със зачестилния проблем с наличие на вредители в местата за лишаване от свобода, омбудсманът в качеството си на НПМ се обърна към министъра на правосъдието, с искане да бъде предоставена информация по какъв ред в момента се осъществява ДДД обработката и какви действия са предприети за трайно справяне с проблема. **В писмото си омбудсманът подчерта, че доказаното наличие на популация от хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода, съчетано с бездействие по отношение на тяхното елиминиране, неминуемо поставя лишените от свобода в условия на жестоко, нечовешко или унижително отношение, а честите ухапвания и разпространението на заразни болести от насекомите застрашават живота и здравето на задържаните.**

В отговор до омбудсмана министерство на правосъдието информира, че към момента ГДИН няма сключен договор с лицензирана фирма-изпълнител за извършване на ДДД обработка. Обработката се извършва от служители на териториалните служби, които са преминали курса за придобиване на правоспособност за изпълнител на ДДД съгласно изискванията на Наредба № 1/2018 г. за условията и реда за извършване на ДДД. Във връзка с това, от ГДИН са закупили и разпределили според необходимостта и постъпилите заявки биоцидни препарати за борба с вредители. Въпреки това, в хода на извършената проверка в ареста към ОСИН Варна, екипът на омбудсмана установи, че **предоставеното количество препарати не покрива нуждите на ареста**, което принуждава служителите със собствени средства да закупуват препарати за справяне с проблема.

С оглед на това, омбудсманът в качеството си на НПМ отправя препоръка до министъра на правосъдието да бъдат отпуснати допълнително препарати за нуждите на ареста към ОСИН-Варна.

Следи от ухапвания от дървеници

Спално помещение в ареста

Човешки ресурси

Човешкият ресурс в ареста е осигурен от **34** служители, както следва:

- Началник на сектор: **1 бр.**;
- Младши инструктор по охраната: **1 бр.**;
- Командир на отделение: **5 бр.**;
- Надзиратели: **27 бр.**

Надзорно-охранителния състав изпълнява служебните си задължения в режим на работа от 24 - часови наряди по утвърден график.

Въпреки това предвид големият брой лица, които преминават през ареста (343 лица за 2022 година), омбудсманът в качеството си на НПМ препоръчва с оглед сигурността на ареста, да бъде разкрита 1 щатна бройка за главен надзирател и 2 щатни бройки за надзиратели.

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване в ареста се осигурява от един фелдшер, назначен на граждански договор. Фелдшерът посещава ареста два пъти седмично по предварително утвърден график от началника на ОСИН - Варна.

По време на проверката не бяха получени оплаквания за отказан или затруднен достъп до медицинско обслужване. Медицинският фелдшер е организиран работата си в съответствие с нормативните изисквания и съгласно работния си график, задължителната медицинска документация беше изискана и проверена, като е констатирано, че се води редовно.

Към момента арестът няма назначен общопрактикуващ лекар (ОПЛ), като в тази връзка е изпратено писмо до НЗОК за служебно определяне на ОПЛ. За ползване на стоматолог задържаните се конвоират до Затвора Варна. При спешни случаи се вика спешна помощ.

За изминалата година са били извършени 708 бр. амбулаторни медицински прегледи, 12 бр. консултации и изследвания, 7 бр. стоматологични прегледи. Седем задържани са били настанени в болнично заведение, като 5 от тях са били насочени към СБАЛЛС в град София, а 2-ма в град Ловеч.

Регистърът на травматичните увреждания се води редовно, като прегледите се извършват от медицинския фелдшер. Регистрираните травматични увреждания за 2023 г. са 4, за 2021 г. - 3, а за 2022 г. няма регистрирани случаи.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

I. КЪМ МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО:

1. Да бъдат предприети спешни и ефективни мерки за борба с вредители в цялата пенитенциарната система, и в Затвор Варна конкретно;
2. Да бъдат заделени средства за извършването на спешни ремонтни дейности в Затвор Варна;
3. Да бъдат предприети действия за назначаването на щатни медицински лица в ЗО „Разделна“;
4. Да бъдат отпуснати допълнително препарати за борба с вредителите за нуждите на ареста към ОСИН - Варна;
5. Да бъде разкрита 1 щатна бройка за главен надзирател и 2 щатни бройки за надзиратели в ОСИН - Варна.

II. КЪМ НАЧАЛНИКА НА ЗАТВОР ВАРНА:

1. Да се извършат спешни ремонтни дейности в кухнята на затвора;
2. Старите и амортизирани кухненски електроуреди в кухнята на затвора да бъдат подменени във възможно най-кратък срок.
3. Във всички случаи когато поради наличие на психическо разстройство на лице (задържано или лишено от свобода), то представлява опасност за себе си и/или за околните и това налага прилагането на мярка имобилизация, в спешен порядък да бъде нареждано и организирано извеждането на лицето за лечение в подходяща медицинска среда, под наблюдение на квалифицирани специалисти.

III. КЪМ НАЧАЛНИКА НА ЗАТВОРНИЧЕСКО ОБЩЕЖИТИЕ „РАЗДЕЛНА“:

Да се извършат ремонтни дейности в общите бани на затворническото общежитие.

В отговор до омбудсмана от ГДИН отбелязват, че съгласно мерките, предвидени в Методическото ръководство за предотвратяване на суицидите и самоуврежданията в МЛС, утвърдено от главния директор на ГДИН от 13.02.2013 г., при съмнения за психично разстройство или суицидно и деструктивно поведение на лишен от свобода се провеждат клинично-психологически и психиатрични изследвания от психолог или психиатър за уточняване на диагнозата.

Когато се установи, че лишен от свобода попада в групата на лицата със специфични поведенчески особености, при които съществува риск от самоубийство и самонараняване,

както и от прояви на агресия спрямо околните, в тази връзка инспектор психолог към затвора препоръчва спешна консултация на лицето с психиатър, както и спрямо него да бъдат приложени предвидените в закона мерки за опазване на собственото му здраве и живот, както и тези на заобикалящите го лица, до отпадане на необходимостта - чл. 118, ал. 1 от ЗИНЗС, съгласно чл. 114, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС.

Омбудсманът в качеството си на НПМ отново подчертава, че в съответствие с практиката на Европейския съд по правата на човека всяко задържане на психично болни трябва да има терапевтична цел, насочена конкретно и, доколкото е възможно, към излекуване или облекчаване на тяхното психично състояние, включително, когато е уместно, да доведе до намаляване или контрол върху опасността, която представляват. Независимо от институцията, в която са настанени тези лица, те имат право да им бъде осигурена подходяща терапевтична среда, придружена от реални терапевтични мерки, с оглед да се подготвят за евентуалното им освобождаване.

РАЙОННА СЛУЖБА „ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА“ – ХАСКОВО (РСИН-Хасково)

РСИН - Хасково е към структурата на Областна служба „Изпълнение на наказанията“ – Бургас. Нейната администрация се помещава в гр. Хасково, ул. „Патриарх Евтимий“ № 2, ет. 3, а самия арест е в гр. Хасково, ул. „Атон“ № 2. Проверяващият екип установи, че тези данни не са публикувани в официалната интернет страница на Министерство на правосъдието, както и на други обекти към неговата структура.

Видно от представена справка в периода от 01.01.2023 до 13.07.2023 г. в ареста на РСИН - Хасково са постъпили общо 282 задържани лица, от които:

- непълнолетни лица – 0;
- жени – 7, от които 4 са чужди гражданки;
- мъже, български граждани – 235;
- мъже, чужди граждани – 47.

Към момента на извършване на проверката в обекта имаше настанени общо 37 задържани лица, от които:

- непълнолетни лица – 0;
- жени – 1 (чужда гражданка);
- мъже, български граждани – 25;
- мъже, чужди граждани – 11.

Ареста на РСИН-Хасково заема последния етаж на горепосочения адрес. Разполага с общ капацитет за 60 задържани лица, които са разпределени в 18 килии.

Помещенията за настаняване са с по три или с по четири легла.

Една от килиите е предвидена за настаняване на непълнолетни лица. Допълнително има и още една килия, която се ползва за склад.

Обектът разполага с поставени климатици и вентилатори, а топлата вода се осигурява чрез два външни бойлера.

Задържаните лица могат да ползват едно санитарно-хигиенно помещение, което разполага с две тоалетни и една баня. Душовете на банята са вградени в тавана и водата за къпане се пуска съобразно утвърден за това график.

Арестът на РСИН - Хасково не е в добро състояние и има необходимост да бъдат извършени спешни ремонтни дейности по него.

Храната за настанените се осигурява чрез кетъринг от лицензиран за това търговец. Задържаните се хранят в килиите си. Предвидени са и менюта за лица, които е необходимо да спазват определена диета поради здравословни причини, както и менюта съобразени с мюсюлманското вероизповедание.

Арестът разполага с обособено каре, на което могат да се разхождат задържаните лица. В него има и телефон, от който могат да провеждат лични телефонни разговори.

Обособено е и малко помещение до входа на обекта, което служи за стая за свиждания с близки на задържаните или с техни адвокати.

През зимата ареста се отоплява чрез централно отопление, което е свързано с цялата сграда, в която се помещават и структури на Районна прокуратура – Хасково и на Областна дирекция на МВР – Хасково.

По време на обиколката на обекта, **проверяващия екип констатира наличието на множество вредители като хлебарки и други насекоми.** В банята имаше ъгъл, който бе превърнат като гнездо на хлебарки, в който се развъждат. Служителите споделиха, че не могат да се справят за постоянно с този проблем. Понякога запечатват отделни помещения, в които пръскат срещу вредителите, но не може да бъде изчистен целия арест от тях. В някои моменти е изключително трудно да се освободи цяла килия, която да бъде запечатана срещу вредители поради големия брой задържани лица.

РСИН - Хасково няма сключен договор с фирма, която да пръска срещу хлебарки, дървеници и други вредители. Пръскането се извършва от определени служители на обекта, които преминават през съответно обучение за това.

През летния сезон в ареста е изключително горещо. Няма възможност за охлаждане на помещенията за настаняване. **По време на проверката много от лицата стояха в килиите си облечени само по долни гащи защото не издържаха на високите температури.**

Килиите са тъмни, нямат пряк достъп до слънчева светлина. Основно се осветяват с крушки със слаба мощност.

Екипът се среща с единствената жена, която е настанена в ареста. Тя е турска гражданка и говореше малко английски език. Същата не изрази оплаквания от условията в обекта. Поддържа килията си подредена и колкото се може чиста. Храни се основно със суха храна като бисквити.

При проверка на карето един украински гражданин споделил, че не знае за какво е задържан. Оказа се, че същия е задържан на 10.07.2023 г. в ГКПП „Капитан Андреево“, за това че е обявен за международно издирване по линия на Интерпол с червен бюлетин.

Друг чужд гражданин от Република Турция се оплака, че има здравословни проблеми изразяващи се във високо кръвно. От ареста два пъти са викали екип на Бърза

помощ за него. Същият изрази, че страда от проблеми със зъбите и има нужда от стоматологична намеса и показва гърба си, който беше с видими ухапвания от насекоми, вероятно дървеници. Служителите на РСИН - Хасково споделиха, че чуждия гражданин си мери постоянно кръвното със свой личен апарат и вярва само на неговите резултати. Екипите на Бърза помощ установили, че той няма сериозни проблеми с високото кръвно, за което твърди и му инжектирали медикаменти за успокоение.

Арестът няма сключени договори с преводачи, които да съдействат на служителите при комуникацията им с чужди граждани, които не говорят български език. Длъжностните лица се разбират с чужденците както могат.

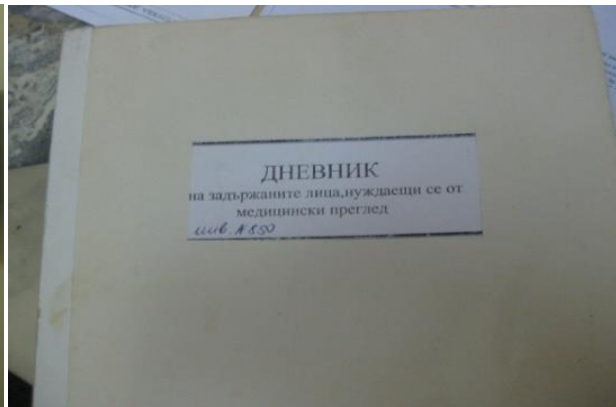
Обектът не разполага с медицински кабинет. Прегледите и първа помощ се оказват от фелдшер, който работи в ареста по силата на сключен граждански договор.

Когато медицинското лице е на работа в ареста на РСИН - Хасково, то ползва част от единия от кабинетите, където има медицинска кушетка, лекарства и други медицински приспособления.

Видно от представена справка в обекта има 29 щатни бройки за надзиратели. От тях са заети 28.

За служителите, които изпълняват служебните си задължения на нощни дежурства има стая с легла.

Обектът не разполага с отделен медицински кабинет. Прегледите се извършват от медицински фелдшер, който работи в ареста на граждански договор и се отзовава при повикване, но на практика всеки ден идва в ареста, видно и от регистрираните прегледи в Дневника на задържаните лица, нуждаещи се от медицински преглед. Когато е в ареста на РСИН - Хасково, медицинският фелдшер ползва част от единия от кабинетите, частично пригоден за тази цел, разполагащ с оскъдно оборудване, лекарства и консумативи, но достатъчна документация. Лекарствата се раздават срещу подпис.

В Регистъра за травматични увреждания на лишените от свобода и задържаните под стража, за 2022 г. има регистрирани 2 бр. и за 2023 г. – също два броя травматични увреждания.

Общопрактикуващият лекар на задържаните, служебно избран от РЗОК, е в гр. Хасково, той няма договорни отношения с ареста и извършва прегледи, когато пациентите се конвоират до кабинета му. С него беше проведен кратък телефонен разговор.

При необходимост и по спешност, медицинска помощ на задържаните се оказва чрез ЦСМП и СО на МБАЛ, като медицинската документация от извършените прегледи се съхранява в ареста.

Дентална помощ също се оказва от зъболекар в гр. Хасково, по договор с НЗОК.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНАТА ПРОВЕРКА, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

НА МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО:

1. Да се извършат ремонтни дейности за подобрене на условията за настанените задържани лица в ареста на РСИН-Хасково;
2. Да бъдат предприети спешни действия за борба срещу хлебарки, дървеници и други вредители в ареста на РСИН-Хасково;
3. Да се осигурят преводачи, които да съдействат на служителите от РСИН-Хасково в комуникацията им с чужди граждани.

В отговор до омбудсмана от министерство на правосъдието отбелязват, че арестът в гр. Хасково има необходимост от преустройство и оборудване на спалните помещения за задържани лица със санитарни възли. Поради близостта на два гранични пункта, зачестилият бежански поток и претовареността на ареста, е обсъждан въпросът за изграждане на изцяло нов арест с по-голям капацитет и отговарящ на съвременните изисквания и международни стандарти. Към момента има изготвен проект на преустройство, но не са осигурени средства за реализирането му. Паралелно е извършено проучване на подходящи терени в обл. Хасково, на които може да се построи нов арест. Проведени са срещи с представители на дирекция „Регионална инфраструктура на отбраната- отдел Пловдив- сектор Хасково“. Правени са огледи и са проучвани скици на конкретни имоти и въпросът с намиране на имот стои на вниманието на ГДИН.

ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

Второ районно управление при ОДМВР – Варна

В деня на извършване на проверката в 02 РУП при ОДМВР - Варна нямаше задържани лица.

От Книгата за задържани лица е видно, че от началото на годината са били задържани 584 лица.

В обекта са налични 2 помещения за задържане, едно от които е за пълнолетни и едно е за непълнолетни. Във всички е осигурен достъп до дневна светлина, а постелъчният инвентар се предоставя при задържане.

На видно място е поставен Правилника за вътрешния ред в полицейското управление и актуален списък на дежурните адвокати към Адвокатска колегия – Варна. Обявен е и телефонът на Националното бюро за правна помощ.

До помещението за настаняване на пълнолетни има санитарен възел, който се ползва от задържани мъже. Жените ползват санитарния възел на горния етаж, който се ползва и от служителите на полицейското управление.

Помещение за настаняване на пълнолетни

Помещение за настаняване на непълнолетни

Четвърто районно управление при ОДМВР – Варна

Към момента на извършване на проверката в районното управление имаше едно пълнолетно задържано лице. От книгата за задържани лица е видно, че от началото на годината броят на задържаните в обекта е 481 лица.

Управлението разполага с три помещения за настаняване на задържани лица, от които две за пълнолетни и едно за непълнолетни.

Килиите се намират в сутеренния етаж от сградата и имат слаб достъп до дневна светлина.

Помещението за непълнолетни е оборудвано с легло, масичка със столове към нея и гардероб, а стаите за пълнолетни са с по две легла.

При необходимост на настанените лица им се осигурява достъп до санитарен възел.

На видно място е поставен Правилника за вътрешния ред в полицейското управление и актуален списък на дежурните адвокати към Адвокатска колегия – Варна. Обявен е и телефонът на Националното бюро за правна помощ.

Помещение за настаняване на непълнолетни

Помещение за настаняване на пълнолетни

Арест към Областна Дирекция МВР-Бургас

В хода на извършената проверка, екипът на омбудсмана установи, че всички районни полицейски управления в гр. Бургас, ползват един арест, находящ се в гр. Бургас, ж.к. "Лазур", ул. "Перушица" № 63.

Помещенията за настаняване на задържани лица са разположени в сутеренния етаж на обекта. Арестът разполага със стая за непълнолетни лица, както и със стаи за настаняване на пълнолетни жени и мъже. При необходимост от санитарно-хигиенни нужди, задържаните ползват общите санитарни възли на етажа.

Всяка една от стаите за настаняване има достъп до слаба слънчева светлина и са оборудвани с легла, масички и столове. В помещението за настаняване на непълнолетни има и гардероб със завивки. В стаята за разпити на ареста са изложени образци на декларации, както и информация за служебните защитници за безплатна правна помощ от Адвокатска колегия-Бургас. Храната се осигурява чрез кетъринг. Медицинското обслужване се извършва от медицинско лице, а при спешни случаи се вика бърза помощ. Към момента на извършваната проверка в ареста нямаше настанени лица.

ПРАВА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

Права на лицата, търсещи международна закрила

През 2023 г., оправомощени екипи на омбудсмана на Република България в качеството му на Национален превантивен механизъм извършиха една внезапна и седем планирани проверки в структури към Министерство на вътрешните работи и към Държавна агенция на бежанците при Министерски съвет, както следва:

1. Гранично полицейско управление – гр. Свиленград;
2. Арест на гранична полиция – с. Капитан Андреево;
3. Регистрационно-приемателен център – Харманли;
4. Специален дом за временно настаняване на чужденци – Любимец;
5. Транзитен център с. Пъстрогор;
6. Специален дом за временно настаняване на чужденци – София;
7. Регистрационно-приемателен център – София.

Структури към Министерство на вътрешните работи

Гранично полицейско управление – гр. Свиленград

Материално-битови условия

Проверяващият екип посети Гранично полицейско управление – Свиленград (ГПУ - Свиленград), което е разположено на ул. „Стефан Стамболов“ № 21, гр. Свиленград, област Хасково и изпълнява функциите си по охрана на участък от държавната граница с обща дължина 36,834 км. Тук характерното е, че освен външната граница на Европейския съюз – 33,081 км. сухоземен участък, ГПУ - Свиленград охранява и участък от 3,753 км. речна граница на Република България с Република Гърция.

В състава му се намира ГКПП „Капитан Андреево“, най-големият пункт на Балканския полуостров, през който преминават двата трансгранични коридори 4 и 9, които са основните пътища, свързващи Европа с Близкия изток и Азия.

С оглед засиления миграционен натиск и увеличени брой чужденци, преминаващи през територията на Република България, омбудсманът в качеството си на НПМ извърши планирана проверка с цел проследяване изпълнението на предишни препоръки от проверките през 2002 г. Основна цел на проверката са материално битовите условия, медицинското обслужване, както и на възможността за евентуална бъдеща интеграция на чужденците, желаещи да останат в страната.

Проверяващият екип беше посрещнат от началника на ГПУ - Свиленград, който сподели че миналогодишният проблем с липсата на достатъчен брой служители за охраняването на ГКПП „Капитан Андреево“ и на зелената граница около него е преодолян след командироването на служители от Главна дирекция „Национална полиция“ и Главна дирекция „Жандармерия“ и военнорслужещи от българската армия, каквито бяха и препоръките на омбудсмана от предишни проверки.

През 2023 г. основен проблем за служителите на ГПУ - Свиленград е липсата на достатъчни подходящи транспортни средства, с които да изпълняват служебните си задължения. Към момента на извършване на проверката 4-5 от автомобилите, с които

разполага полицейското управление са закарани за ремонт в гр. Пловдив, а само три са в движение.

Според ръководството, ГПУ - Свиленград се нуждае от още четири автомобила с висока проходимост. Тези, които са останали в движение, са изключително стари модели и не са подходящи за преминаване през труднопроходим терен.

Експерти от полицейското управление споделиха, че новозакупените автомобили марка „Ланд Роувър“, модел „Дискавър“ не са функционално подходящи за патрулиране по местната зелена граница, „трошливи са“, при движение по пресечен терен „се задръстват“, а въздушното окачване се налага да бъде ремонтирано след сравнително кратък период от време. В тази връзка омбудсманът в качеството си на Национален превантивен механизъм отправи препоръка до министъра на вътрешните работи да бъде извършена проверка относно необходимостта за закупуване на допълнителни и подходящи високопроходими моторни превозни средства за патрулиране на зелена граница в района на ГПУ - Свиленград.

Задържаните лица се настаняват в ареста на гранична полиция в с. Капитан Андреево. Той разполага с капацитет за повече от десет души. Задържаните малолетни и непълнолетни непридружени лица се предават своевременно на служители от Агенцията за социално подпомагане, които ги настаняват в центрове на Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет.

На задържаните в ареста чуждестранни лица задължително се осигурява храна и вода. Всеки възрастен има право на една консерва с храна, бутилка вода, сухар и шоколадова вафла, а всяко дете има право на една консерва с храна, бутилка вода, сухар, вафла и два броя консерви с пастет. Проверяващият екип получи уверение, че при необходимост от спазване на определена диета на някои от настанените лица се закупува допълнителна храна от магазин за хранителни стоки.

В момента на проверката имаше трима задържани, доведени от ГПУ - Ново село, които ползват същия арест. Пред проверяващия екип, лицата не изразиха да имат оплаквания от условията в ареста или отношението на персонала.

Комуникацията между служителите на граничното полицейско управление и задържаните чужденци се извършва основно чрез хонорувани преводачи.

Съгласно разпоредбите на чл. 39а от Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ), при изпълнението на принудителни административни мерки „връщане до страна на произход“ и „експулсиране“ се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация. Експерти от проверяващия екип на омбудсмана, които извършват този вид наблюдения констатираха, че в чести случаи много от заповедите за налагане на принудителни административни мерки по ЗЧРБ са издадени от началника на ГПУ - Свиленград и в тях липсват подписи от преводачи, както и други доказателства, че заинтересованите чужди граждани са запознати с тяхното съдържание и възможността им да ги обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс в определен срок на разбираем за тях език.

В тази връзка, омбудсманът като НПМ многократно е отправял препоръка до министъра на вътрешните работи заповедите за налагане на принудителни административни мерки по чл. 39а, ал. 1 от ЗЧРБ да се подписват и от преводачи, присъствали на връчването, когато чуждите граждани не владеят български език.

Медицинско обслужване

Сградата на ГПУ - Свиленград разполага с медицински кабинет, в който работят един лекар и един фелдшер. Двамата при необходимост оказват спешна медицинска помощ на задържани лица, доведени в граничното полицейско управление в Свиленград или настанени в ареста в с. Капитан Андреево.

Към момента на извършване на проверката лекарят на ГПУ - Свиленград беше командирован в Специален дом за временно настаняване на чужденци в гр. Любимец (СДВНЧ - Любимец), за да подпомогне работещия там медицински персонал предвид големия брой новонастанени лица.

Лекарят и фелдшерът в ГПУ - Свиленград работят на щат в структурата на Медицинския институт на Министерство на вътрешните работи (МИ на МВР). В ГПУ - Свиленград има медицински кабинети, разполагащи с необходимото оборудване, спешен шкаф и консумативи.

Медицински кабинет

Шкаф с медицинска документация

Съгласно получената информация от началника на ГПУ - Свиленград, при необходимост от преглед медицинските лица посещават на място ареста в с. Капитан Андреево. При спешни състояния се вика екип за спешна медицинска помощ.

В случаите когато не извършват прегледи и не оказват медицинска помощ на задържаните, медицинските лица изпълняват други дейности, съгласно длъжностните си характеристики.

Арест на гранична полиция – с. Капитан Андреево

Проверката има за цел да се установят и проверят материално-битовите условия в ареста, медицинското обслужване, необходимостта от консумативи и текущи проблеми и/или подобрения в мястото за задържане.

Към момента на извършване на проверката в ареста в с. Капитан Андреево имаше трима служители на смяна от гранична полиция. Те споделиха, че работещият на място състав се сменя през определен брой месеци. Нито едно от длъжностните лица не работи в ареста постоянно.

Обектът разполага с няколко килии за настаняване на задържани лица с капацитет от три до пет лица. Всяка от тях е оборудвана с климатик, който осигурява нормални температури през зимния и през летния сезон.

Помещение за настаняване

Санитарен възел

Сградата на ареста е под постоянно видеонаблюдение.

За майките с непълнолетни деца има отделна стая, обособено е и помещение, в което задържаните лица могат да се срещнат със свои адвокати.

Стая за среща с адвокат

Помещение за настаняване

В ареста има отделни помещения за санитарно-хигиенни нужди (за мъже и жени), както и отделни баня и тоалетна за малолетни и непълнолетни.

Топлата вода в обекта се осигурява чрез монтирани електрически бойлери.

По време на проверката в ареста имаше две задържани пълнолетни лица от мъжки пол – чужди граждани.

Според предоставената информация, ГПУ „Ново село“ ползва същия арест.

Служителите от ареста споделиха, че престоят на настанените граждани не е повече от 24 часа.

При необходимост от преглед на задържан, арестът се посещава и прегледът се извършва от медицинските лица от ГПУ - Свиленград.

Спалното бельо от килиите се изпира от професионална фирма за пране и гладене.

В зависимост от обстановката в обекта редовно се пръска срещу вредители като хлебарки, дървеници, бълхи и др. от служители, работещи в ГПУ - Свиленград.

Специален дом за временно настаняване на чужденци – Любимец (СДВНЧ - Любимец)

Целта на проверката е да бъде проследено изпълнението на препоръките на омбудсмана в качеството му на НПМ при последната проведена проверка през лятото на 2022 г. Конкретните препоръки отправени от омбудсмана тогава бяха:

1. Да се осигурят тревни или други настилки за частично покритие на откритите площадки;
2. Да бъдат подобрени условията за предоставяне на стоматологична помощ на чужденците;

3. Да бъдат положени усилия за преодоляването на езиковата бариера между персонала на СДВНЧ - Любимец и настанените чужденци.

Според представеното щатно разписание в СДВНЧ - Любимец има общо 153 работни места, от които 39 са по трудово правоотношение, а останалите са по служебно.

Към момента на извършване на проверката в обекта бяха настанени общо 530 чужди граждани, от които повечето бяха от Афганистан (212 души) и Сирия (235 души). Капацитетът на обекта продължава да бъде за 660 лица, като блокът зад сградата на администрацията е за 300 човека, а в разположените на място жилищни контейнери могат да се съберат до 360 души.

Видно от представена справка от служителите в периода от 01.01.2023 до 12.07.2023 г. в СДВНЧ - Любимец са били настанени общо 3154 чужди граждани, повечето от които са мъже.

Средният престой на чужденците в обекта е 15 дни. До този момент няма регистрирани случаи на бягства.

В СДВНЧ - Любимец продължава да няма назначени преводачи, които да съдействат за комуникацията между служителите и чуждите граждани. При необходимост се ползват услугите на външни преводачи или на някой от настанените, който говори български език. Има и случаи, в които служителите от дома за временно настаняване на чужденци кореспондират с чужденците на английски език. В тази връзка омбудсманът като НПМ препоръчва в СДВНЧ - Любимец да се назначат преводачи, които да съдействат на служителите при комуникацията им с настанените в обекта чужди граждани, както и при извършване на медицински прегледи.

Материално-битови условия

По време на проверката не се установи наличието на непридружени деца. Когато има малолетни и непълнолетни лица без родител или друг пълнолетен член на семейството, който да отговаря за тях, се уведомява незабавно Агенция за социално подпомагане.

Обектът разполага със стаи, които са обособени за молитвени домове на християни и мюсюлмани, както със специално отделение за жени.

Молитвена стая

Детски кът

Настанените лица в СДВНЧ - Любимец се хранят по три пъти на ден в столовата. Храната се предоставя чрез кетъринг. Желаящите могат да си набавят допълнително

хранителни продукти от намиращата се на място лавка. За нуждаещите се е осигурена възможност за диетично хранене.

Видно от представения договор за доставка на готова храна за закуска, обяд и вечеря за настанените в СДВНЧ - Любимец, изпълнителят се задължава „да доставя храната до един час след приготвянето ѝ и до един час преди сервиране“, както следва:

- закуската да бъде приготвена в 7:00 и доставена в 8:00 ч.;
- обядът да бъде приготвен в 10:30 и доставен в 11:30 ч.;
- вечерята да бъде приготвена в 15:30 и доставена в 16:30 ч.

Храните, които се доставят по силата на горепосочения договор са с финансовата подкрепа на Фонд „Убежище, миграция и интеграция“.

Всяко доставяне на храна в СДВНЧ - Любимец се удостоверява с подписване на приемо-предавателен протокол.

Представеното седмично меню от 13.07.2023 до 19.07.2023 г. включва разнообразно хранене с предвидените в договора необходими калории. Видът на ястията е съобразен с религиозните норми на голям брой от настанените лица. Уважава се и спазването на съответните пости, които предвиждат консумирането на определени храни или храненето да се извършва в различни етапи на денонощието.

Столова

Контролни проби от храната

Според служителите, чужденците в дома могат да ползват само мобилни телефони без монтирана камера. Съобразно утвърдения график, настанените имат право да излизат навън в дворните места на обекта по три пъти на ден. Всяка външна разходка е в рамките на два часа.

Проверяващият екип констатира, че не е изпълнена препоръка на омбудсмана във връзка с извършена проверка в СДВНЧ - Любимец през 2022 г. да се осигурят тревни или други настилки за частично покритие на откритите площадки в обекта, с което да се ограничи негативното влияние на високите температури през летния сезон. Поради това омбудсманът в качеството си на НПМ отново отправи препоръка да бъдат осигурени тревни или други настилки за частично покритие на откритите площадки в СДВНЧ -Любимец, с което да се осигури възможност на лицата пълноценно да упражняват правото си на престой на открито.

Към момента на извършване на проверката в блока на СДВНЧ - Любимец бяха настанени само лица от мъжки пол. Поради големият им брой се е наложило да бъдат разпределени и в помещенията, които са предвидени за жени.

Жените с децата и семействата бяха настанени в жилищните контейнери на обекта. Всеки жилищен контейнер разполага с капацитет за четирима души и маса за хранене. Отделно са осигурени контейнери за санитарно-хигиенни нужди (бани и тоалетни). Към всеки жилищен контейнер има инсталиран климатик за охлаждане през летните месеци и отопление през зимните.

Жилищни контейнери за настаняване

По стените в блока за настаняване има поставена информация на различни езици, която подробно разяснява на настанените техните права и задължения в СДВНЧ -Любимец, правото им да потърсят закрила, да поискат медицинска помощ и координати на компетентни органи и неправителствени организации, към които могат да се обърнат за съдействие.

В отделни помещения са поставени телевизори, които може да се използват от настанените лица.

Продължава да бъде извършвана редовна дезинфекция, дезинсекция и дератизация срещу вредители като кърлежи, комари, молци, бръмбари, хлебарки и други в СДВНЧ - Любимец. Лицензирана фирма извършва ежемесечни инспекции на обекта.

Домът за временно настаняване на чужденци разполага и с перални помещения, оборудвани с перални и сушилни, в които чуждите граждани могат редовно да изпират прането си.

Във връзка с постъпила жалба № 4774/2023 г. до омбудсмана на Република България, проверяващият екип проучи случая с либийския гражданин А. Ю. А. А.

В изпълнение на издадена заповед от Държавна агенция „Национална сигурност“, чуждият гражданин е бил задържан и му е наложена принудителна административна мярка по Закона за чужденците в Република България – „експулсиране“. Г-н А. А. е бил настанен в СДВНЧ - Любимец, но по силата на Решение № 60/23.06.2023 г. по административно дело № С-30/2023 г., по описа на Административен съд – Сливен е отменена заповедта за принудително настаняване.

Понастоящем чужденецът пребивава на посочен от него адрес, но личният му документ представляващ паспорт, издаден от компетентните либийски власти се съхранява в СДВНЧ - Любимец. В отговор на въпрос от проверяващия екип относно основанието, на което е задържан паспорта на г-н А., служителите на обекта представиха Протокол за доброволно предаване № 10545р-24833/04.07.2023 г.

В случай, че либийският гражданин бъде спрял за проверка от органи на МВР, може да представи шофьорската си книжка, останала в негово владение.

Перално и сушилно помещение

Медицинско обслужване

В Медицинската служба в СДВНЧ - Любимец, като служители на МИ на МВР работят лекар – началник на службата, четирима медицински фелдшери и една медицинска сестра. Чрез дежурства по график се осигурява 24 часово медицинско наблюдение на настанените чужденци. Медицинската служба е обезпечена с необходимото оборудване, лекарствени продукти и консумативи. Проверяващият екип се среща с един от фелдшерите и с командированя от ГПУ-Свиленград лекар, изпратен да подпомогне медицинските специалисти, поради големия брой новопостъпили чужди граждани в СДВНЧ - Любимец. Проблем при прегледите на чужденците е отсъствието на преводач.

При настаняване в дома, чужденците преминават през първичен медицински преглед и санитарно-хигиенна обработка.

По време на проверката настанени чужденци се оплакаха от кожни заболявания, по повод на които им е извършен преглед и се провежда лечение.

В стационара бяха настанени трима чужденци с кожни заболявания. Всички бяха във видимо добро състояние и от медицинския състав съобщиха, че скоро ще бъдат изписани.

Спешен шкаф

Медицинско оборудване

Продължава да е актуален проблемът с намирането на лекар по дентална медицина, който да посещава СДВНЧ - Любимец и да оказва медицинска помощ на настанените лица. Домът разполага с оборудван стоматологичен кабинет, който от години не функционира поради липса на кадри. При необходимост от спешна и неотложна зъболекарска помощ, чужденците се извеждат и съответно им се провежда лечение от външен дентален лекар.

Специален дом за временно настаняване на чужденци – София (СДВНЧ - София)

Материално-битови условия

В изпълнение на Заповед № НПМ-23/01.08.2023 г. на омбудсмана на Република България, на 02.08.2023 г. екип на институцията извърши планирана проверка в Специален дом за временно настаняване на чужденци – София.

Проверката има за цел да установи материално-битовите условия, в които са настанени чужденците, медицинското обслужване, както и дали се спазват гарантираните по закон права на лицата.

Общият капацитет на СДВНЧ - София е за 400 души. При запълване на капацитета поради засиления миграционен поток, чужденците се настаняват в допълнителен блок в непосредствена близост или се изпращат в СДВНЧ - Любимец.

Към деня на извършване на проверката общият брой настанени чужденци в СДВНЧ - София е 454 души. От тях 435 са от мъжки пол и 19 от женски. Настанените малолетни и непълнолетни чужденци са 21.

Преобладават чужденците със сирийско гражданство, общо 168 лица, от Афганистан – 141 лица, от Мароко – 48 лица, от Иран – 45 и други.

От администрацията на дома споделиха, че текучеството сред сирийците е най-голямо. Средният им престой в СДВНЧ - София е около шест дни. С пристигането си лицата подават молба за международна закрила, след което се извеждат от дома и се предават на Държавната агенция за бежанци при МС.

От ръководството на СДВНЧ - София не споделиха да са имали случаи на насилие от страна на персонала спрямо чужденците и до тях не са били подавани жалби с подобни твърдения.

Проверяващият екип проведе интервюта със сирийски граждани в присъствието на заклет преводач от арабски език.

В хода на проведените интервюта се установи, че в края на предишната седмица, между настанените сирийски граждани на третия етаж на корпуса и настанените марокански граждани е възникнал битов спор по повод на диспенсър за вода, поставен в началото на общия коридор на етажа.

По сведения на сирийските граждани, мароканците не им разрешавали да си сипват вода от диспенсъра, освен срещу заплащането на парична сума за това, като твърдели, че машината е тяхна собственост. Това породило напрежение между двете групи, което наложило намесата на надзорно-охранителния състав и управата на дома.

От администрацията на СДВНЧ - София потвърдиха, че диспенсърът за вода е бил закупен по искане на мароканските граждани, които са предоставили лични парични средства за закупуването му. Екипът на омбудсмана установи на място, че всички настанени чужденци имат неограничен достъп до питейна вода в достатъчни количества, както и не бяха получени оплаквания от лицата за липса на вода, което да налага допълнително снабдяване с диспенсър.

Въпреки това при последвалата обиколка на корпуса бе установено, че машината за вода е поставена в началото на общия коридор до източник на захранване (контакт), с което е създадено впечатлението у настанените сирийски граждани, че е за общо ползване от всички задържани лица. В тази връзка, от ръководството на СДВНЧ - София увериха проверяващия екип, че въпросният диспенсър за вода, ще бъде преместен още същия ден, за да се избегнат бъдещи конфликти между настанените на етажа лица.

Диспенсърът за вода, станал причина за възникналия конфликт между настанените лица

Пред екипа на НПМ, сирийските граждани изразиха и оплакванията си, че непосредствено след възникналия конфликт между тях и мароканските граждани, били привикани от охранителния състав в стая без видеонаблюдение и им бил нанесен побой и оказано физическо насилие. Чужденците бяха прегледани на място от лекар, част от екипа на НПМ, но не бяха установени видими следи от насилие върху тях. Същите казаха, че не са подали писмени оплаквания до управата на дома и не са били преглеждани от лекар, веднага след инцидента. Това беше потвърдено след проведения разговор с лекаря на

СДВНЧ - София, като бе установено, че не са били докладвани подобни случаи на насилие, не са извършвани прегледи и съответно не са отразени във водения медицински журнал.

Сред сирийските граждани имаше и такива, които заявиха, че им е бил отказан достъп до медицинска помощ. Основните здравословни оплаквания на чужденците бяха свързани с кожни заболявания или рани в следствие на ухапвания от дървеници.

Един чужденец твърдеше, че в коремната област има заседнало чуждо тяло (според него куршум) повече от година и е дошъл в България, за да се оперира, но към момента не е бил прегледан. Медицинският екип и ръководството на дома бяха уведомени от проверяващия екип на омбудсмана незабавно за неговия случай и ще бъде организирано извеждането на лицето, за да бъде извършено рентгенографско изследване и да бъде приложено лечение при необходимост от това.

Проверяващият екип се запозна с досието на горепосоченото лице. Чужденецът е подавал молба за международна закрила, но такава му е отказана. Към досието му не е приложено решението на Държавната агенция за бежанците към Министерски съвет (ДАБ при МС) за отказ и не става ясно с какви мотиви е бил постановен отказът.

Спрямо чужденеца има издадена Заповед № 5364з-3071/01.08.2023 г. за продължаване на принудителното му настаняване в СДВНЧ - София с шест месеца до отпадане на пречките за изпълнение на наложената спрямо него принудителна административна мярка. В заповедта е отбелязано, че лицето е запознато със заповедта на език, който владее и е положен подпис от чужденеца. Същевременно, в документа липсват имена и подпис на преводач. При запитване дали лицето е наясно, че мярката му е продължена, чужденецът заяви че „му обяснили на английски“.

В тази връзка омбудсманът в качеството си на НПМ отново повтаря препоръката си заповедите за налагане на принудителни административни мерки по чл. 39а, ал. 1 от Закона за чужденците в Република България да се подписват от преводачи, присъствали на връчването, когато чуждите граждани не владеят български език.

Във връзка със заповедта за продължаване на принудителното настаняване на чужденеца в СДВНЧ - София, г-н А. беше информиран от проверяващия екип на омбудсмана за правото си да обжалва административния акт в 14-дневен срок от връчването му и да използва правна помощ, като лицето изрази желание да ползва услугите на адвокат.

Друг чужденец – г-н Х. А. А. твърдеше, че при връчването на отказа на ДАБ при МС за предоставяне на международна закрила, не е присъствал преводач. Превел е документа с телефона си и установил, че отказът е поради това, че представлявал опасност за българската държава и нямало пречки за живеене в Сирия.

Г-н Ш. О. (сирийски гражданин) сподели пред проверяващия екип, че не е бил запознат с решението на ДАБ при МС, с което му е бил отказан статут на бежанец и хуманитарен статут в България.

След като се запозна с досието на г-н Ш. О., проверяващият екип установи, че чужденецът в действителност е с отказан статут на бежанец. В уведомителното писмо от ДАБ при МС до Дирекция „Миграция“ е посочено, че решението за отказ е било лично връчено на чужденеца.

Въпреки това, в досието на г-н Ш. О. не е приложено копие на решението на ДАБ при МС, с което му е бил отказан статут. Липсата на документална следа прави невъзможно установяването на това дали е спазена административната процедура лицето да бъде запознато с текста на решението.

На основание чл. 39а, ал. 2 от Закона за чужденците в Република България, омбудсманът извършва наблюдение при изпълнението на принудителните административни мерки „връщане до страна на произход“ и „експулсиране“. Във връзка с това си правомощие, омбудсманът многократно е отправял препоръка до министъра на вътрешните работи в личните дела на чуждите граждани да бъдат прилагани копия на всички документи, свързани с процедурата им по изпълнение на принудителните административни мерки по ЗЧРБ, включително и влезлите в сила решения на ДАБ при МС за отказ за предоставяне на статут на бежанец или хуманитарен статут.

Изхранването в СДВНЧ - София се осигурява чрез кетъринг към външна фирма. Доставките се осъществяват по три пъти на ден: за закуска, обяд и вечеря. От доставеното количество готова храна се заделят на произволен принцип контролни проби от всяко ястие, която се запечатва и съхранява до 48 часа в хладилни условия.

Храната се раздава в столовата, като всеки чужденец се идентифицира със своята карта и номер, след което се отбелязва във водения журнал, че са ни взели дневните порции храна. Освен общата диета, са предвидени и диетични менюта в случай на здравословни проблеми, както и менюта, адаптирани за бебета.

Столовата

Предлаганата храна

Всички чужденци, с които екипът на НПМ разговаря споделиха, че не харесват храната. На въпрос дали не я харесват като вкус или не я харесват, защото е развалена и некачествена всички отговориха, че проблемът е във вкуса и затова по техни думи консумират единствено десерт (плодове).

Намиращата се на територията на СДВНЧ - София лавка не функционира. В коридора на дома е инсталирана машина за кофеевни напитки и машина за вафли и снаксове. Настанените чужденци имат право на външни хранителни пратки съобразно предвидения списък на разрешени хранителни продукти и правилника за вътрешния ред на СДВНЧ - София. Изискванията към внасяните отвън храни са те да бъдат опаковани (без метални или стъклени опаковки), в срок на годност и да за до едно хранене. Тези ограничения са въведени с цел да се избегне презапаяването с храни, което на свой ред да

доведе до размножаване на хлебарките в помещенията, както и в последваща търговия между настанените лица и съпровождащите я конфликти.

Материално-битовите условия в СДВНЧ - София са лоши и е необходимо извършване на основен ремонт на помещенията. Най-критично е състоянието на санитарните възли, които са общи. Провереният екип установи наличие на влага, мухъл и рушаща се мазилка от таваните на помещенията. От администрацията на СДВНЧ -София информираха, че са подали документация за проект по програма на фонд „Убежище, миграция и интеграция“ и ако бъдат одобрени, е предвидено извършването на основен ремонт през следващата календарна година.

Влага, мухъл и рушаща се мазилка по таваните на санитарните помещения

Както и при предишната проверка, екипът на НПМ установи, че проблемът с дървениците и хлебарките все още не е разрешен. При обиколката на помещенията, настанените лица показваха следи от ухапвания от дървеници по ръцете и краката им.

Пръскането против вредители се осъществява въз основа на сключен договор с външна фирма, която изпраща дезинфектор от Медицинския институт на МВР. Пръска се един път в месеца и извънредно, при необходимост.

За справяне с проблема, от ръководството на дома са закупили и инсталирали в двора на дома допълнителен хладилен контейнер, в който се замразяват дюшеци, одеяла и дрехите на новодошлите чужденци, за да бъдат унищожени намиращите се в тях дървеници.

Хладилната камера, в която се замразяват дрехите и багажа на новодошлите

Въпреки това, е необходимо да бъдат предприети допълнителни мерки за трайно справяне с проблема. По думите на администрацията на дома, е необходимо да бъдат открити две допълнителни щатни бройки за дезинфектори, които постоянно да са на терен и по този начин да зачестят периодите на пръскане.

СДВНЧ - София разполага с молитвена стая и параклис, компютърна зала и библиотека с чуждоезична литература. На различни места в дома са разлепени брошури на неправителствени и международни организации с координати в случай, че лицата желаят да ползват правна помощ или да получат друга информация. На разположение на чужденците в коридора са поставени два телефона, чрез които да могат да провеждат разговори.

Както и при предишната проверка, екипът на НПМ отново констатира, че голяма част от чужденците предпочитат да си стоят по стайте и не се разхождат на външните площадки на дома. Това се дължи на нагряването на бетонната настилка и високи температури през пролетните месеци, както и липсата на каквато и да е сянка.

В тази връзка, омбудсманът в качеството си на НПМ повторно отправя препоръка да бъдат осигурени тревни или други настилки за частично покритие на откритите площадки, за да може настанените лица да се възползват ефективно от правото си на разходка и през по-топлите месеци на годината.

Мястото за престой на открито

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване в СДВНЧ - София се осъществява от двама лекари и от един медицински фелдшер на щат в МИ на МВР, като медицинският фелдшер дава основно нощни дежурства. По време на проверката на смяна беше единственият лекар и лекар, командирован от МИ за определен период от време.

Води се задължителна медицинска документация. Прегледите на новоприетите чужденци се отразяват чрез електронната система на амбулаторен лист. Текущите прегледи се отразяват в амбулаторен журнал. Има спешен шкаф, както и достатъчно като брой и асортимент лекарства и консумативи, които са в срок на годност. Медицинските лица съобщиха, че към момента няма настанени чужденци с хронични заболявания. При необходимост от изследвания и консултации, същите се провеждат в МИ на МВР.

Амбулаторен лист

Спешен шкаф

При проверката на амбулаторния журнал е констатирано, че в него няма отразени прегледи на сирийските граждани, които се оплакаха, че им е отказан достъп до медицинска помощ. Беше получено уверение, че с чужденците, които съобщиха пред екипа на омбудсмана за оплакванията си, ще бъдат прегледани още същия ден, а този, който твърди, че има чужд предмет (проектил) в тялото, ще бъде изведен за извършване на образно изследване в МИ на МВР.

Настанените чужденци, с които проверяващият екип на омбудсмана проведе разговори съобщават за затруднен достъп до медицинските лица.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНИТЕ ПРОВЕРКИ, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

До министъра на вътрешните работи:

1. Да се извърши проверка относно необходимостта за закупуване на допълнителни високопроходими моторни превозни средства за патрулиране на зелена граница в района на ГПУ - Свиленград;
2. Заповедите за налагане на принудителни административни мерки по чл. 39а, ал. 1 от Закона за чужденците в Република България да се подписват от преводачи, когато чуждите граждани не владеят български език;
3. Да се назначат преводачи, които да съдействат на служителите в СДВНЧ - Любимец и в СДВНЧ - София при комуникацията им с настанените в обекта чужди граждани и при извършване на медицински прегледи;
4. В личните дела на чуждите граждани да бъдат прилагани копия на всички документи, свързани с процедурата им по изпълнение на принудителните административни мерки по ЗЧРБ, включително и влезлите в сила решения на ДАБ при МС за отказ за предоставяне на статут на бежанец или хуманитарен статут;
5. Да се осигурят тревни или други настилки за частично покритие на откритите площадки в СДВНЧ - Любимец и в СДВНЧ - София;
6. Да бъдат подобрени условията за предоставяне на стоматологична помощ на чужденците в СДВНЧ - Любимец;
7. Да бъдат открити две щатни бройки за дезинфектори в СДВНЧ - София;
8. Да се регламентира ред и осигури своевременен достъп до медицинска помощ на настанените чужденци в СДВНЧ - София, пожелали извършването на медицински преглед, както и присъствието на преводач.

Във връзка с отправените препоръки, министъра на вътрешните работи уведоми омбудсмана за следното:

- По отправената препоръка да бъде извършена проверка относно необходимостта за закупуване на допълнителни и подходящи високопроходими моторни превозни средства за патрулиране на зелена граница в района на ГПУ - Свиленград.

Главна дирекция „Гранична полиция“ (ГДГП) е стартира процедура за закупуване на 360 (триста и шестдесет) броя леки автомобили с повишена проходимост, с осигурени финансови средства за автомобилна техника по Националната програма по Инструмента за финансово подпомагане на управлението на границите и на визите 2021-2027. Също така ГДГП провеждала процедура за ремонт на наличните ѝ автомобили.

- По препоръката заповедите за налагане на принудителни административни мерки по чл. 39а, ал. 1 от Закона за чужденците в Република България да бъдат подписвани от лицата извършили превода.

Формата на издаваните от ГДГП индивидуални административни мерки е приведена в съответствие с разпоредбата на чл. 14 от АПК и във всяка заповед за налагане на принудителна административна мярка по ЗЧРБ се записва име и фамилия на преводача и от

какъв език е направен превода. Като предвиден реквизит в заповедите за налагане на принудителна административна мярка по ЗЧРБ административният орган, издал акта, има задължението за неговото коректно и пълно попълване и неизпълнението на това задължение безспорно е процедурно нарушение по издаването на заповедта.

Предвид основателността на дадената препоръка отново ще бъдат предприети съответните мерки с цел предотвратяване подобни пропуски в издаваните от регионалните дирекции административни актове.

По отношение на констатациите за изпълнение на дадени предходни препоръки за СДВНЧ - Любимец.

В частта където е констатирано, че „следва да се осигурят тревни площи или други настилки за частично покритие на откритите площадки“ е бил извършен анализ в отдел СДВНЧ - Любимец, който сочи следното:

Специален дом за временно настаняване на чужденци – Любимец е изграден през 2011 г., съгласно виза за проектиране, съгласно виза за проектиране и одобрени инвестиционни проекти, според които са предвидени тревни площи и само единствено около Блок № 1 (т. е. около административната сграда).

Според документацията, касаеща разрешението за строеж на обекта, както и неговото въвеждане в експлоатация не е възможно да бъде извършено премахване на част от асфалтовата настилка, като същата бъде заменена с тревни площи, около пространството на Блок № 2 (т.е. сградата за настаняване на чужденци), тъй като това би нарушило изпълнението на проектната разработка.

Съгласно Заповед № РД-09-149/16.03.2017 г. на кмета на Община Любимец (касаеща разширението на СДВНЧ - Любимец) – „дворното пространство, както и автомобилния паркинг и приемното пространство пред сградата ще се асфалтират. Поради специалния характер на сградата, озеленяване не се предвижда“.

Поради факта, че в обект СДВНЧ - Любимец се извършва 24-часово видеонаблюдение не е предвидено и не са предприети действия по засаждането на висока растителност, която да прави сянка за спортните площадки и местата за разходка.

Във връзка с гореизложеното и предвид посочените мотиви, с разрешение и помощта на ръководството на дирекция „Миграция“-МВР са закупени и поставени на местата за разходка и спорт тенти, които пазят сянка на настанените чужденци на открито през летния сезон. В тази насока, продължават усилията на ръководството на дирекция „Миграция“-МВР да бъдат поставени постоянни сенници на площадките с по-голяма площ и устойчивост, като това е заложено да бъде реализирано по проект BG65AMPR001-1.001-0004 „Осигуряване на средства за подобряване на условията за настаняване и сигурността в СДВНЧ“ по ФУМИ 2021-2027 през 2024 г., чрез реализирането на обществена поръчка с предмет: „Строително-монтажни работи в СДВНЧ - Любимец“, като Обособена позиция 1 е „Доставка и монтаж на навеси на открито за настанените чужденци в СДВНЧ - Любимец“.

Реализирането на тази дейност включва доставката и монтажа на навеси с размери 5x10 м., с височина от 3.5 м. от топло поцинковани профили и покрив от термопанел с размери от 6 x 11 м., както и поставянето на пейки за почивка на настанените лица с размери 2 x 0.6 м. от топлопоцинкован профил и дърво. Чрез реализирането на така заложените дейности ще бъдат осигурени на настанените чужденци по-подходящи условия на открито по време на режимен момент „Разходка“, без да се нарушава целостта на изпълнения и одобрен инвестиционен проект, касаещ асфалтовата настилка и без това да възпрепятства 24-часовото видеонаблюдение, по изложените по-горе мотиви.

До момента не е намерено финансиране за частично проектиране на асфалта с тревна или друга настилка, тъй като средствата за капиталови разходи са ограничени и преимуществено се използват за поддържащи ремонти на сградния фонд. При наличие на свободен финансов ресурс се планира да се предприеме частично покритие на асфалтовата настилка с друга подходяща, като към момента се прави проучване чрез какъв вид настилка ще се постигнат по-ниски температури на спортните площадки в дворното пространство на дома.

Относно подобряване условията за преодоляване на стоматологична помощ на чужденци в СДВНЧ - Любимец, към настоящия момент в действителност на територията на дома стоматологичният кабинет не функционира, но има получено съдействие от местен стоматолог, който приема и лекува нуждаещите се чужденци. Същевременно от страна на Медицинския институт на МВР се извършват действия, по сключването на договор, с този местен стоматолог за извършване на стоматологично лечение на настанените чужденци в СДВНЧ - Любимец.

Относно преодоляване на езиковата бариера между персонала на СДВНЧ - Любимец и настанените чужденци към момента за 2023 г., съгласно действащи договори, сключени между дирекция „Миграция“-МВР и преводачи на редки езици, преводаческите услуги са обезпечени до 31-ви декември 2023 г., като считано от 24.10.2023 г. са сключени два нови договора за преводачески услуги. Извършените преводи са на арабски, персийски, пащу, фарси, кюрдски и са с цел идентификация на настанените чужденци в дома, оперативни беседи, свързана с преминаване на държавната граница и последващи беседи.

По отношение констатациите за изпълнение на дадени предходни препоръки за СДВНЧ - София.

Във връзка с отразения в доклада битов конфликт между марокански и сирийски граждани по повод ползването на диспенсър за вода, за който последните са информирали, че имат ограничен достъп до него заради твърдение на мароканските граждани, че е тяхна собственост. Отражено е и оплакване на беседваните сирийски граждани, че непосредствено след възникване на конфликта им с мароканските граждани, настанени на същия етаж, са били привикани от охранителния състав „в стая без видеонаблюдение и им е бил нанесен побой и оказано физическо насилие“.

По отношение на спорния диспенсър, който наистина е закупен със средства на настанени в дома марокански граждани, са били предприети мерки за премахването му от общите части на етаж, като същият е бил внесен в спалното помещение, ползвано от чужденците, чиято собственост е. С това спорният случай е бил решен и не е ставал повод за следващи дразги.

Твърденията за нанесен побой и физическо насилие над сирийските граждани, участвали в споменатия конфликт се е установило, че са абсолютно безпочвени и не отговарят на истината. Това се е потвърдило по различни канали, по които е извършена проверка. От една страна самите членове на проверяващия екип се уверили лично, след извършен медицински преглед на лицата, че няма никакви следи от побой или насилие, както от проверката на медицинската документация, водена в МС, в която липсват данни за оказана медицинска помощ след конкретния случай на тези лица.

От друга страна, сирийските граждани наред с всички настанени чужденци разполагат с различни начини и възможности за подаване на жалби и сигнали по всякакви въпроси, включително и за упражнено насилие спрямо тях. Във всички места за настаняване в СДВНЧ - София, до които имат достъп чужденците, са поставени кутии за анонимни

сигнали и жалби, като този способ се използва активно от настанените и доказателство за това са множеството техни писмени изложения по въпроси от всякакъв характер, които надлежно се регистрират в деловодната система и след резолюция на началник отдел се вземат незабавно мерки по изнесените проблеми.

На следващо място, настанените сирийски граждани по време на престоя си в СДВНЧ - София са имали няколкократно досег с представители на правозащитни организации (БХК, БЧК, ВКБООН), пред които са могли да съобщят за твърдяното насилие и побой над тях.

В допълнение, всички настанени чужденци имат достъп до телефонните контакти на неправителствени и международни организации, към които могат да подадат сигнал чрез телефон или интернет канали. Фактът, че по никакъв начин сирийските граждани не са подали жалба за насилие е показателен, че направеното оплакване най-вероятно е продиктувано от недоволството, че въпросният конфликт за диспенсъра за вода не е решен в тяхна полза.

Аналогичен е и случаят с изнесеното в доклада твърдение на сирийски граждани, че им е отказан достъп до медицинска помощ. Отново не са били подавани сигнали или жалби за подобно ограничение нито анонимно, нито от конкретни чужденци. Всички настанени лица са запознати с реда за заявяване на нужда от медицински преглед чрез интервюист или постовите полицаи от съответния охранителен участък. Има случаи, в които при беседи с други полицейски служители или психолози, чужденци заявяват нужда от преглед, за което незабавно се уведомява началник отдел и се създава организация за извършването му в медицинска служба. Чужденците с кожни проблеми преминават преглед в медицинска служба, защото стриктно се следи за прояви на заболяването краста, което лицата привнасят отвън при настаняването си в дома и ненавременното му лекуване би създавало опасност от масово разпространение. Ухапванията от инсекти се лекуват с медикаменти по преценка на медицинските лица, като ръководството и отговорните служители до момента предприемат всички възможни мерки за ограничаване на дървениците.

По отношение на констатациите, че при преглед на досие на чужденец е установена липса на приложено копие на решението на Държавна агенция за бежанците (ДАБ) при Министерски съвет е важно да се уточни, че дирекция „Миграция“ не е адресат на индивидуалния административен акт, какъвто се явява решението на ДАБ при МС по подадена молба за закрила.

Мотивите за отказ на международна закрила нямат отношение към миграционното производство по ЗЧРБ и налаганите мерки по реда на този закон. Правно валидно за всички административни органи е дали съответното решение на ДАБ при МС е влязло в законна сила или се обжалва, а тези обстоятелства се отразяват в автоматизираните информационни системи от компетентния орган и са достъпни за заинтересованите държавни органи. В повечето лични дела на чужденци с отказ от международна закрила решенията на ДАБ при МС са приложени, тъй като са предоставени заедно с документацията, събрана в процедурата по налагане на принудителна административна мярка по ЗЧРБ от съответния оправомощен орган.

Проверяващият екип на НПМ е посочил в доклада, че е установил връчена заповед за продължаване на срока за настаняване на чужденец в СДВНЧ без присъствието на преводач. При проверката на конкретния случай се установи, че към момента на проверката в досието е било приложено копие от заповедта, което се изпраща от отдел „Противодействие на незаконната миграция“ (ПНМ) в дирекция „Миграция“ с

информативна цел незабавно след издаването ѝ на отдел СДВНЧ - София, с цел уведомяване за продължаването на престоя и предстоящото ѝ връчване.

В организационен план в дирекция „Миграция“ са разпределени отговорностите между различните структурни звена според функционалната им компетентност. Отдел ПНМ е ангажиран с цялостната дейност по организация, подготовка и изпълнение на наложената принудителна административна мярка, като за целта те извършват преценка на обстоятелствата и необходимостта от продължаване на срока на настанените в СДВНЧ, и правят предложение до директора за издаване на съответния индивидуален административен акт. Заповедта за продължаване на срока за настаняване в СДВНЧ е връчена на чужденеца от полицейски служители от отдел ПНМ в присъствието на преводач, като копие ѝ, върху което са положени подписите на чужденеца и преводача, е изпратено един ден по-късно от отдел ПНМ в отдел СДВНЧ - София.

По отношение на представените случаи на чужденци, които твърдят, че не са запознати с решение за отказ на ДАБ при МС или връченото решение за отказ не е било в присъствието на преводач е важно да се уточни, че дирекция „Миграция“ няма отношение към процедурите, попадащи изцяло в компетентността на ДАБ при МС, поради което не може да бъде даден коментар.

Във връзка с констатациите за получени оплаквания по отношение на вкусовите качества на храната, предоставяна на настанените чужденци в доклада коректно е отразено, че храната се осигурява от фирма за кетъринг – външен доставчик по сключен договор, като предлаганата готова храна е в съответствие с изискванията на Наредба № 1 от 22.01.2018 г. за физиологичните норми за хранене на населението, които включват средни енергийни потребности, препоръчителен хранителен прием на белтък, въглехидрати, витамини и минерални вещества.

Храната се приготвя съобразно „Сборник рецепти за заведенията за обществено хранене“, издателство „Техника“ 2008 г., или разработена и утвърдена технологична документация за производство съгласно Закона за храните. Осигурява се разнообразно хранене, чрез ежедневно включване на храни от отделните хранителни групи, включително и диетична храна. Назначената комисия за контрол по изпълнението на сключения договор за доставка на храна периодично прави проверки чрез замервани на грамажите на порциите и външния вид на ястията, като не са установени нередности. Вкусовите предпочитания и качества на храната са обект на индивидуална преценка, поради което липсват обективни критерии за оценяването им. Напълно реалистично е не всички храни да съвпадат с вкусовите предпочитания на всички настанени, но наблюдения на персонала на СДВНЧ - София са, че чужденците вземат целия си порцион храна, не само десертите, като се хранят в столовата на Блок 2 и може да се заключи, че информацията е достоверна.

По отношение направената констатация за лоши материално-битови условия за настаняване на чужденците в СДВНЧ - София, като най-съществен е проблемът в санитарните помещения, ръководството на дома е наясно със съществуващите проблеми и с налични средства и ресурси, полага усилия, за поддържане на материалната база, но изключително увеличеният брой настанени чужденци от средата на настоящата година и динамиката на настаняване и извеждане значително допринесоха за унищожаване на наличното имущество и помещения.

Като възможност за решение на проблема е бил разработен идеен проект за ремонтни дейности в СДВНЧ - София с финансиране със средства по ФУМИ, който в началото на месец септември 2023 г. вече е одобрен и средствата са осигурени. Предстои стартиране на

дейностите по проект „Осигуряване на средства за подобряване на условията за настаняване и сигурността в СДВНЧ“, като след провеждане на задължителните процедури по разработване на строителни книжа ще стартират и същинските строително-ремонтни дейности.

По проблема и продължаващите трудности за справяне с дървениците и хлебарките в СДВНЧ - София в документа са описани предприетите мерки до момента за преодоляването му чрез периодична обработка на помещенията срещу инсекти от служители на сектор ДЗК при МИ-МВР. Изисквани са и допълнителни обработки на всички площи. Продължава прилагането на задължителния филтър при настаняване чрез замразяване на личен багаж в новозакупения хладилен контейнер за целта и обезпаразитяване чрез изпиране на облеклото на чужденците.

Факт е, че всички усилия до момента дават само частичен и временен резултат за ограничаване разпространението на дървениците, поради което непрестанно се търсят нови решения. Очакванията на МВР са, че след извършване на основния ремонт в сградата на блок 2, който ще включи и подмяна на сградни инсталации, да бъде решен и проблема с инсектите. Ще бъде изготвено предложение до ръководството за разкриване на 2 допълнителни щатни бройки за дезинфектори, които постоянно да са на терен, но предвид спецификата на тази дейност, която в рамките на МВР се изпълнява от МИ на МВР, е под въпрос дали ще бъде одобрено.

Относно констатацията в доклада, че настанените чужденци предпочитат да си стоят по стаите и не се разхождат на външните площадки поради нагряване на бетонната настилка и високите температури през летните месеци, както и липсата на сянка и дадената в тази връзка препоръка са закупени шатри за засенчване, които в горещите летни дни ще се разполагат на площадката. До момента не е намерено финансиране за частично покритие на асфалта с тревна или друга настилка, тъй като средствата за капиталови разходи са ограничени и преимуществено се използват за поддържащи ремонти на сградния фонд. При наличие на свободен финансов ресурс планират да се предприеме частично покритие на асфалтовата настилка с друга подходяща.

Във връзка с препоръката да се регламентира ред и осигури своевременен достъп до медицинска помощ на настанените чужденци в СДВНЧ - София ще бъде направено предложение пред работната група за преглед и актуализация на вътрешноведомствените актове, сформирана със заповед на директора на ДМ, да бъде извършен преглед и детайлно разписан редът за организиране на медицинската помощ на настанените чужденци.

Изпълнението на препоръката за назначаване на преводачи в двата СДВНЧ е сериозно предизвикателство за структурата, предвид липсата на такава практика в системата на МВР, където при необходимост се ползват преводачески услуги от външни лица. В допълнение осъществяваните преводи са на редки езици, за които изключително трудно се намират сертифицирани преводачи, като пред този проблем са изправени и самите фирми за преводи.

Структури към Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет (ДАБ при МС)

Регистрационно-приемателен център – Харманли (РПЦ - Харманли)

Материално-битови условия

В изпълнение на Заповед № НПМ-1/03.01.2023 г. на омбудсмана на Република България, негов екип извърши внезапна проверка в РПЦ - Харманли на 04.01.2023 г. Той беше приет от директора на обекта, като в хода на извършваната проверка, ръководството и служителите на териториалното поделение към ДАБ при МС оказаха пълно съдействие, чрез осигуряване на достъп до всички помещения, предоставяне на поискани документи, осигуряване на преводач и ненамеса в комуникацията с настанените лица.

На територията на РПЦ - Харманли има разкрити офиси и служители на Международната организация по миграция, Българския червен кръст, Българския хелзински комитет и Каритас България, чийто екипи редовно оказват помощ и съдействие на търсещите закрила. В центъра, на голяма открита площ са изградени градинки за разходки и развлечения. По тях има изградени пешеходни алеи, поставени пейки, беседки, пързалки, люлки и катерушки за децата. По сведения на персонала на центъра отделните етноси в РПЦ - Харманли съжителстват спокойно без да има конфликти помежду им.

По статистически данни на ДАБ при МС, за 2021 г. са подадени 3172 молби за международна закрила на непридружени малолетни и непълнолетни лица, като от тях 2603 са от Афганистан, а на второ място с 463 подадени молби са непридружените лица от Сирия. За изминалата 2022 г., макар общият брой подадени молби да е приблизително същият – 3121, то молбите на непридружените малолетни и непълнолетни от Сирия са се увеличили значително до 1338, докато тези от Афганистан са намалели до 1624.

Забелязват се следните тревожни тенденции:

- засилване на вторичния миграционен поток от лица, които са пребивавали до сега в Турция и сега преминават нелегално териториалните граници на страната, в опит да достигнат Централна и Западна Европа.
- все по-често в мигрантските групи се откриват непридружени малолетни и непълнолетни, които се използват като бъдещо ядро на събиране на семейства, след като кандидатстват и получат бежански или хуманитарен статут.

Към момента на извършване на проверката, при общ капацитет от 1676 лица, в центъра са настанени общо 1155, от които 207 са малолетни и непълнолетни. Общият брой на непридружените деца към 4 януари 2023 г. е 101 (предимно момчета) и всички те са граждани на Сирия. Непридружените малолетни лица са 22 (най-малкото е на 7 години), а непридружените непълнолетни – 79.

За всяко непридружено, ненавършило пълнолетие лице, се назначава служебен защитник, който да го представлява пред органите на Република България и да защитава неговите законни права и интереси. При съмнение относно декларираната възраст на някое от децата (основно непълнолетните), след получаване на съгласие от назначения представител, се извършват необходимите медицински изследвания с цел установяване на истинската такава.

Директорът на РПЦ - Харманли сподели, че са зачестили случаите, в които се настаняват придружени малолетни и непълнолетни лица, които са заедно с пълнолетни, представящи се за техни роднини по сребрена линия – братя, сестри, чичовци и лели. Впоследствие при провеждане на интервюта се установява, че нямат никаква роднинска връзка или биват изоставяни от своите придружители и статутът им се променя на непридружени.

РПЦ - Харманли не разполага със сигурна зона за непридружени малолетни и непълнолетни деца, търсеци международна закрила. Единствената такава зона в структурата на ДАБ при МС се намира в РПЦ - София, гр. София, кв. „Овча купел“, ул. „Монтевидео“ № 21А.

Към момента на проверката в обекта все още не бяха предприети действия за изграждането на сигурна зона за ненавършилите пълнолетие лица, каквато беше препоръката на омбудсмана от проверка на центъра през месец юли 2022 г. Като причина беше изтъкнато липсата на осигурени финансови средства и персонал. При извършена справка на щатното разписание на длъжностите в центъра, проверяващият екип установи, че едва 50% от наличните длъжности са заети. На въпрос защо не се назначат още хора (от технически персонал до експерти в областта на убежището и бежанците), предвид високата натовареност на центъра и засиления миграционен натиск върху страната през последната година, беше отговорено, че липсват финансови средства в бюджета на ДАБ при МС. Екипи на омбудсмана в качеството му на НПМ и при други проверки в центровете на ДАБ са констатирани недостатъчен персонал и системна липса на финансови средства, както за извършване на текущи ремонти и поддръжка на материалната база, така и за привличане и назначаване на достатъчен брой, квалифицирани и обучени специалисти. В тази връзка омбудсманът препоръчва да се предприемат стъпки за актуализиране на бюджета на ДАБ при МС, който ще позволи привличането на експерти и помощен персонал в РПЦ - Харманли, особено като се има предвид нарастващата натовареност на центъра.

Служебно назначените адвокати на непридружените малолетни и непълнолетни лица, при защита на законните им интереси, винаги подават молби до ДАБ при МС за образуване на производство за предоставяне на закрила по Закона за убежището и бежанците от името на децата, които представляват.

При проверката сред непридружените деца в РПЦ - Харманли бяха установени 28 непълнолетни, придобили статут на бежанци, но до този момент те не са изведени от центъра, тъй като не е осигурена социална услуга със свободни места, където те да бъдат настанени. В допълнение директорът на центъра заяви, че по принцип настанените в обекта непридружени деца нямат желание да бъдат премествани. Предпочитат да останат в РПЦ - Харманли сред свои сънародници, в позната социално-битова среда, но това сериозно ограничава процеса по тяхната адаптация и интеграция. Омбудсманът препоръчва да бъдат предприети спешни мерки по извеждане от РПЦ - Харманли на децата, получили бежански или хуманитарен статут и да бъдат настанени в подходяща социална услуга.

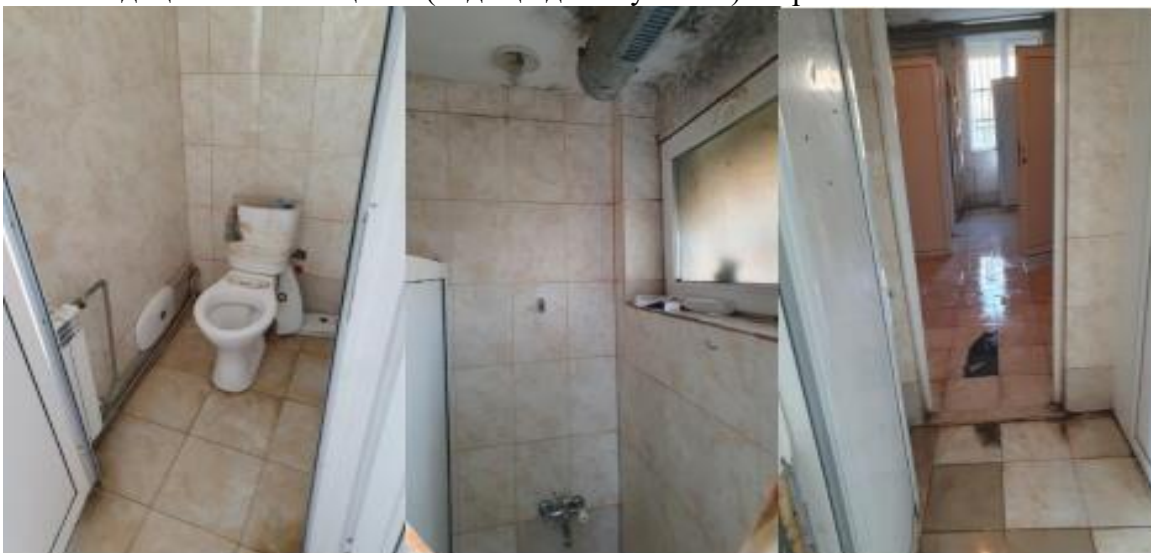
Екипът на омбудсмана беше информиран, че поради липса на „сигурна зона“ непридружените малолетни и непълнолетни деца са настанени в част от Девето хале на обекта, където са настанени основно семейства с деца и с предоставена международна закрила.

Храната в центъра се осигурява чрез кетъринг. Доставка се два пъти дневно от гр. Пловдив от лицензирана фирма. Според ръководството и служители на РПЦ - Харманли, настанените, включително и непридружените ненавършили пълнолетие лица се хранят с

нея и няма оплаквания от тяхна страна. За лицата, страдащи от диабет или други заболявания, е предвидена специална диета. Директорът на центъра заяви, че заедно с други служители лично са опитвали от доставяните хранителни продукти, за да проверят тяхната годност за консумация и вкусови качества. Настанените лица се хранят в столовата, в стаите или в други места на регистрационно-приемателния център. Към центъра функционира и лавка, от която настанените имат възможност, при наличие на финансови средства, да си закупват продукти, които да приготвят в стаите си.

В част от помещенията беше установено наличие на хлебарки, макар срещу тях редовно да се пръска с подходящи препарати. Планира се извършването на по-сериозни дезинсекции срещу вредители през по-топлите месеци на предстоящата година, когато настанените лица ще могат да бъдат изведени извън помещенията за по-дълъг период от време или временно преместени в други свободни и вече обработени помещения.

Екипът на омбудсмана беше информиран, че поради културни особености на мигрантите, настанени в РПЦ - Харманли, те редовно нанасят сериозни материални щети. Разглобяват се и не се ползват предоставените легла, спи се на пода върху одеяло или матрак (поради навик и/или лично удобство), предоставеният постелъчен инвентар се използва за направата на паравани и завеси, разпарят се матраците и се изваждат пружините от тях, разглобяват се душовете в баните, чупят се мивките при опит да се стъпи в тях, пробиват се дупки в гипсокартонените вътрешни преградни стени, изхвърлят се всякакви битови отпадъци в канализацията (водещо до запушване) и пр.

Бани и тоалетни в Девето хале на РПЦ - Харманли

Спални помещения с настанени лица в Девето хале на РПЦ - Харманли

Размерът на настанените щети е голям и няма фактическа и финансова възможност за пълното им и бързо възстановяване. Директорът на центъра сподели, че към момента за извършването на ремонтни дейности разчитат основно на ограничени бюджетни средства и дарения от НПО-та и граждани. Последно в центъра са получили дарение под формата на постелъчен инвентар и нови матраци от Върховния комисариат за бежанците към ООН и те са раздадени на новонастанените семейства с деца и на непридружените малолетни и непълнолетни.

Проверяващият екип на омбудсмана констатира на място, че в някои спални помещения няма легла, а само поставени матраци на пода. На въпрос защо това е така, персоналът отговори, че настанените чужденци предпочитали да спят на земята и дори при наличието на легла, те не ги ползват, а смъкват дюшеците на пода и спят там.

Спални помещения със свалени матраци на пода

Помещенията за настаняване редовно се чистят, въпреки недостатъчния брой (само 3-ма) назначени хигиенисти в РПЦ - Харманли. За поддържането на чистотата в обекта понякога съдействат лица, работещи по социални програми към общината, а в някои случаи вземат участие и някои от настанените. Сметоизвозването на отпадъците в центъра се организира от общината. В тази връзка омбудсманът препоръчва на председателя на ДАБ при МС да бъдат назначени допълнително хигиенисти, като техният брой бъде съобразен с размера на помещенията и лицата, настанени в тях.

За охраняването на обекта отговаря частна охранителна фирма. РПЦ - Харманли се охранява от общо 56 души, които работят на смени. Повечето от тях са в пенсионна възраст и броят им е крайно недостатъчен предвид площта, на която е разположен центърът (200 дка.) и броя настанени лица.

Прането (лични дрехи и постелъчен инвентар) на лицата, настанени в центъра се носи и изпира в отделна сграда, в която не е разрешен достъп на външни лица. Мръсните дрехи и спално бельо се оставят пред входа на пералното помещение или предават на определено за това място. Те се събират от служител на РПЦ - Харманли, който ги разпределя по видове и предприема действия за изпирането им. Пералното помещение е оборудвано с осем броя перални машини и пет броя сушилни. В отделно помещение има две машини за химическо чистене. Сградата разполага и с кът за гладене, и със стая за складиране на дрехи. В пералното помещение на регистрационно-приемателния център работи само един служител, а в случаите, когато отсъства се замества от друго лице на персонала, назначено на друга длъжност с различни функции.

След срещата с директора, екипът на НПМ извърши проверка в девето хале, където са настанени непридружените малолетни и непълнолетни деца. Той беше придружен от служители на РПЦ - Харманли, сред които имаше и социален работник. Комуникацията между екипа на НПМ и настанените лица се извърши със съдействието на служител от Българския червен кръст, който превеждаше на български и на арабски език.

Девето хале се помещава в едноетажна сграда, в която почти всички стаи се ползват за настаняване на лица търсещи закрила. На всички прозорци има поставени решетки.

Девето хале на РПЦ - Харманли

Сградата има централен главен вход и два допълнителни странични. Главният вход се охранява поне от един охранител, който отговаря за сигурността и безопасността. В

едната половина на сградата има настанени семейства, а в другата – непридружени ненавършили пълнолетие лица. Налични са общи санитарни помещения за мъже и жени, а топлата вода се осигурява чрез електрически бойлери, което е свързано със сериозни финансови средства за електроенергия. В тази връзка, съобразно стандартите за енергийна ефективност и икономия на енергия, както и решаването на проблема с поддържане на личната хигиена на мигрантите, омбудсманът препоръчва при извършване на бъдещи ремонти на сградата да бъдат инсталирани на покрива слънчеви колектори, осигуряващи целогодишно битова топла вода.

Също така, като се има предвид обширната незастроена площ на центъра и климатичните условия в региона, подходящо е да бъде извършено проучване на възможността за инсталиране на фотоволтаични панели, които да подсилят нуждата от електроенергия на РПСЦ - Харманли, както и да се предвидят средства за извършване на сондаж, който ще осигури водоизточник с достатъчен дебит, покриващ нуждите на целия комплекс.

Коридорът на сградата и много от стаите, в които са настанени лица, търсеци закрила, имат нужда от ремонтни дейности.

При банята за жени

Вратата на една стая

Коридора на Девето хале

Пред всяка стая с настанени лица има малко антре, което се ползва като кухня или килер. Хигиенните условия в повечето стаи са незадоволителни. В една от стаите бе констатирано наличието на голямо количество битов отпадък, струпан зад вратата. Въпреки постоянното хигиенизиране на помещенията, част от настанените лица оставят отпадъци в стаите, което е и предпоставка за появата и размножаването на вредители. При последната проверка на Регионална здравна инспекция – гр. Хасково (РЗИ - Хасково) на 15.12.2022 г. е констатирано незадоволително санитарно-хигиенно състояние на Девето хале, както и наличие на струпани матраци по коридора в същото. Към момента на проверката, матраците са прибрани в празни помещения.

Битови отпадъци до вратата   Струпани стари матраци на пода и по леглата в неизползваеми стаи

Една от стаите, ползвани за склад е стая № 27Б в Девето хале и в нея са събрани множество стари и мръсни матраци, които не се ползват от настанените лица в обекта. Там, а и на други места екипът на омбудсмана констатира и резултати от некачествено извършени строително-монтажни работи.

Ползваната за склад в Девето хале стая 27Б, с паднала каса, поради липса на крепежни елементи

Бяха установени изкъртени каси на врати (поради липса на крепежни елементи, освен монтажна пяна), пробити стени в коридора и по стаите, счупени плочки и санитарен фаянс в общите бани. Беше изказано становище, че причината за извършените некачествено ремонтни дейности са във връзка с проведени процедури по обществени поръчки, с водещ критерий – „най-ниска цена“. Проектната документация се изготвя без предварително съгласуване със служителите от РПЦ - Харманли, а в комисиите по обществени поръчки не са включени като членове експерти от обекта, запознати най-добре със ситуацията на място и конкретните нужди на лицата, настанени в центъра, както и не са извършвани

предварителни огледи на терен за правилна преценка относно изготвянето на техническата част на обществените поръчки. В тази връзка омбудсманът, в качеството си на НПМ, препоръчва на председателя на ДАБ при МС при организирането на обществени поръчки да се извършват предварителни огледи на място, преди изготвяне на техническата част на проектната документация, с цел да бъдат максимално отчетени специфичните нужди на ползвателите на различните помещения и оценката на работещите в РПЦ - Харманли експерти и служители.

Основният проблем е, че когато се ползва като критерий за оценка при избора на изпълнител на обществената поръчка най-ниската предложена цена, това води до използването на по-нискокачествени и неподходящи за конкретната ситуация материали. Голяма част от вратите на отделните помещения са в нестабилно състояние, закрепени с монтажна пяна. Установи се и наличието на дупки в гипсокартона на стените в стаите и коридора. На места в коридора липсват или висят плоскости от тавана на халето.

Екипът на омбудсмана разговаря с няколко от настанените непридружени деца – основно момчета. В едната от стаите бяха настанени шест деца, а в друга – три. Най-малкият е на 14 години, а най-големият на 16. За децата, които учат български език в класната стая на регистрационно-приемателния център има осигурен учител.

Едно от настанените непридружени деца е с придобит бежански статут. Друго непридружено дете на 16-годишна възраст се оплака от предлаганата в обекта храна. В отговор на въпрос от проверяващия екип дали ходи на училище, той отвърна, че не посещава учебни занимания, защото никой не го е уведомил за тази възможност. Преди четири месеца пристигнал в България със свои пълнолетни братовчеди, които по-късно го изоставили. Към настоящия момент има образувано производство за предоставяне на закрила по Закона за убежището и бежанците (ЗУБ).

Социалният работник на РПЦ - Харманли, който придружаваше екипа на омбудсмана при обиколката на помещенията, сподели, че още при пристигането си, всяко дете бива информирано за възможността да ходи на училище. Въпреки това, част от децата нямат желание да го посещават или семействата им не ги пускат, което допълнително затруднява социалната им адаптация. Друга част от децата ходят на училище с идеята по този начин да получат по-бързо бежански статут.

В изпълнение на Заповед № НПМ-22#1/07.07.2023 г. на омбудсмана на Република България, екип от институцията на омбудсмана извърши планирана проверка в РПЦ - Харманли през м. юли 2023 г.

Според предоставена справка, изискана от проверяващия екип към момента на извършване на проверката в РПЦ - Харманли бяха настанени 610 лица, от които 595 са сирийски граждани.

От настанените 367 са мъже, 75 са жени, а децата са 168.

Видно от справката броят на непридружените деца е 66. Повечето от тях са непълнолетни момчета. На всяко непридружено лице ненавършило пълнолетие се назначава служебен защитник, който го представлява пред съответните държавни органи на Република България и защитава неговите законни права и интереси.

Към момента на проверката общият капацитет на РПЦ - Харманли продължава да бъде за 1676 души.

Настанените лица са разпределени в следните сгради на обекта:

Първи корпус, в който са настанени само мъже;

Трети корпус, в който са настанени семейства и самотни майки с деца;

Девето хале, в което са настанени семейства, самотни майки с деца и непридружени деца;

Десето и единадесето хале, в което са настанени само мъже.

Извън сградите, РПЦ - Харманли разполага и с голям брой жилищни контейнери в част, от които са настанени семейства с малолетни деца. Всеки един контейнер е оборудван с климатик, тоалетна и в него могат да живеят до четирима възрастни.

Сградата, в която се помещава втори корпус продължава да стои празна и затворена. Според ръководството на обекта в нея могат да бъдат настанени до 700 лица. До този момент все още не са предприети строително-ремонтни дейности по нея.

В РПЦ - Харманли продължава да няма изградена сигурна зона за непридружени непълнолетни и малолетни лица, търсещи международна закрила. Според ръководителя на регистрационно-приемателния център са постъпили средства за създаването на такава зона и предстои да бъде сключен договор с изпълнител, след процедура по Закона за обществените поръчки.

Спалното бельо и прането на настанените редовно се изпира в находящото се в обекта перално помещение. По-мръсните дрехи се перат с висока температура на водата и с препарати, а тези които не могат да бъдат изпрани се изгарят.

В обекта редовно се извършва от лицензирана фирма дезинфекции срещу хлебарки, дървеници и други вредители.

За разлика от предишната година тази, според представителите на РПЦ - Харманли много от лицата търсещи закрила напускат обекта скоро след настаняване. Само в периода 03.07.-09.07.2023 г. са били приети 175 души, от които напуснали 112.

Видно от представеното щатно разписание в обекта има 103 работни места, от които 50 са свободни. Предвид голямата натовареност в бежанския център е необходимо да бъдат назначени нови служители, които да заемат свободните места.

Проверяващият екип обиколи РПЦ - Харманли, заедно със служители на обекта, сред които социален работник и преводач, който да превежда на български и на арабски език.

Регистрационно-приемателния център има изцяло ремонтирана сграда, която ще разполага с компютърна стая, служебни кабинети и допълнителни стаи за развлечения и провеждане на занятия с деца.

Някои от стаите се ползват от нестопанската организация „Каритас България“. В помещенията имаше играчки, детски маси и столчета и екипът заваря провеждане на занятия по изобразително изкуство с малолетни деца.

Сградата разполага още с фитнес зала и спортна зала, в която може да се играят различни спортове.

Първи корпус, както и десето и единадесето хале имат нужда от извършването на основни ремонтни дейности. Лошото им състояние до голяма степен се дължи на обстоятелството, че настанените в тях лица постоянно нанасят материални щети.

В девето хале, проверяващият екип установи, че не са изпълнени препоръките от внезапната проверка, която извърши омбудсмана на 04.01.2023 г. Продължава да има невъзстановени щети по стените от гипсокартон, вратите и по пода на сградата.

При една от стаите за ненавършили пълнолетие деца бяха заварени пълнолетни лица, които седяха там и консумираха енергийни напитки. В отговор на въпрос защо са в Девето хале, те отговориха, че са дошли на гости на свои познати, които ги няма в момента. Същите оставиха множество боклуци в помещението без да си ги изчистят след това.

Настанените лица, сред които и малолетни деца не изразиха пред проверяващия екип оплаквания от условията на живот в РПЦ - Харманли. Чувствали се добре и живеели спокойно отколкото в родината си.

Обектът разполага и с градинки за разходки и развлечения. По тях има изградени пешеходни алеи, поставени пейки, беседки и пързалки, люлки и катерушки.

Много от децата участват в културни събития. С разрешение на родителите им от РПЦ - Харманли ги водят в Градския парк, а в обекта честват определени детски празници.

Някои от момчетата тренират футбол. Треньорът им е бивш футболист от сирийски произход, който им организира футболни турнири.

Медицинско обслужване

В РПЦ - Харманли функционира здравен кабинет, разположен в административната сграда. Медицинското обслужване в обекта се осъществява от един общопрактикуващ личен лекар. Към момента на проверката беше налична 1 щатна бройка за медицинска сестра, която предстоеше да бъде запълнена с назначаването на две медицински сестри, които да работят на половин щат. Въпреки това, проблемът с липсата на достатъчно медицински персонал продължава да стои на дневен ред.

В здравния кабинет се осъществяват дейности по първоначални изследвания (червено носителство, васерман, СПИН и малария) при регистрация на лицата, подали молба за закрила; постоянно медицинско наблюдение; оказване на първа медицинска помощ; контрол върху хигиенното състояние на лицата; текущ контрол за спазване на хигиенните изисквания; изготвяне и поддържане на медицинска документация за всяко лице.

При постъпване на всички лица, търсещи убежище се правят бързи антигени тестове за COVID. Служители на центъра споделиха че от СДВНЧ на Дирекция „Миграция“ към МВР често им докарват бежанци с кожни заболявания, както и лица в лошо здравословно състояние, като са имали и случай на докарано лице с премръзнал крайник и остра нужда от спешна медицинска помощ.

В здравния кабинет се осигуряват и ваксинирани против КОВИД-19 на всички желаещи от РЗИ. Към момента на извършваната проверка в РПЦ - Харманли нямаше случаи на болни от КОВИД-19. Извършва се и масова имунизация против дифтерия. Изготвени са диети и е осигурено диетично хранене за нуждаещите се бежанци – основно при диабет и стомашни заболявания.

Здравен кабинет в административната сграда на РПЦ - Харманли

Центърът разполага с оборудван стоматологичен кабинет, но към момента, както и при предишна проверка, продължава да е нерешен проблемът с намирането на стоматолог. Стоматологичната помощ на бежанците е затруднена поради липса на достатъчно кадри в града и поради малкия пакет стоматологични дейности, заплатени по НЗОК.

Основен медицински проблем сред настанените лица (в това число и деца) са кожните заболявания, предимно скабиес (краста). Към настоящия момент, няма разкрита щатна бройка за дерматолог. Когато имат случай на краста, общопрактикуващият лекар извършва преглед и предписва крем на заразеният дете, като му разяснява как да си го нанася. Детето престоява 3 дни в изолатора, след което се извършва повторен преглед за здравословното му състояние. В тази връзка омбудсманът, като НПМ, препоръчва на председателя на ДАБ при МС да бъдат обсъдени и предприети мерки, с които в кратък срок да се осигури адекватно лечение на кожните заболявания на настанените лица, което да се извършва след консултация и под наблюдението на лекар със специалност кожни и венерически болести.

През м. юли 2023 г. настанените лица продължават да имат служебно избран общопрактикуващ лекар. Прегледите се извършват в нает от него, с договор за наем, лекарски кабинет, който посещава 3 пъти седмично за по 2 часа. Дейността му е изцяло в изпълнение на договора му с РЗОК/НЗОК.

Същевременно, в оборудван здравен кабинет, разположен в друга сграда, работят две медицински сестри, всяка назначена по трудово правоотношение към ДАБ, на 1/2 длъжност. Няма лекар или медицински фелдшер. Освен взимането на биологичен материал за изследване от новопостъпилите лица, медицинските сестри извършват всички дейности на кабинета, в това число медицински преглед при приемането, постоянно медицинско наблюдение и оказване на медицинска помощ при оплаквания, изготвяне и поддържане на медицинска документация за всяко лице, предоставяне на лекарствени продукти и др. Към момента на проверката голяма група новопристигнали чужденци чакаха да бъдат прегледани и да им бъдат взети проби.

Кабинетът е добре оборудван, в това число с лекарства и консумативи. Стриктно се води задължителната медицинска и друга документация, която беше изискана и проверена. Регистрирането на прегледите на новопристигналите лица, както и амбулаторните прегледи, се извършват в отделни амбулаторни дневници, като прегледите, както беше

посочено и по-горе, се извършват от медицинските сестри. Новопристигналите лица попълват декларация за съгласие/несъгласие за взимане на кръв и изследване за СПИН. Кръвта за изследване, както и фецес за микробиологично изследване за чревно носителство и паразитологично изследване за чревни паразити, се взима от сестрата на смяна, като материалът се изпраща за изследване в Регионалната здравна инспекция (РЗИ) – Хасково. По инициатива на РЗИ е проведена кампания за ваксиниране срещу дифтерия на настанените лица.

При паразитни заболявания, в това число краста, се извършва съответна обработка и се провежда лечение, като за целта се поддържа постоянна наличност от лекарства и консумативи. Последните се осигуряват от ДАБ, след заявка, съгласно договорения с филма - изпълнител списък, която невинаги се изпълнява изцяло.

При необходимост настанените да бъдат прегледани от специалист се търси съдействие от общопрактикуващия лекар или се транспортират до близкоразположено лечебно заведение.

В помощ на медицинската служба са и лекарите - доброволци от „Лекари без граници“, както и Българския червен кръст.

Лекар, специалист „Кожни и венерически болести“ (най-честите и трудни за лечение проблеми са в обхвата на тази медицинска специалност) на договор с ДАБ към момента на проверката няма, поради липса на финансиране. Такова се очаква по проект от Фонд „Убежище, миграция и интеграция (ФУМИ).

Също така, въпреки наличието на оборудван зъболекарски кабинет няма лекар по дентална медицина, който да обслужва настанените лица. Липсват и достатъчно дентални лекари в града, като допълнително затруднение е ограниченият пакет дентални дейности, заплатени от НЗОК.

В РПЦ - Харманли е сериозен проблемът с недостига на медицински кадри. Въпреки огромните усилия и обем труд, полаган от двете медицински сестри, работещи на общо 1 щатна длъжност, не може да се очаква те да заместят изцяло липсата на лекар. Очакването на финансиране по програми и проекти, както и помощта на доброволни организации също не е трайно решение. Служебно избраният общопрактикуващ лекар посещава центъра три пъти седмично, но няма сключен граждански договор, а дейността му се извършва изцяло в съответствие с договора му с НЗОК.

Необходимо е обсъждане на мерки за осигуряване – на щат или по договор, на достатъчно медицински персонал, в това число лекар и медицински фелдшер, както и в зависимост от най-често срещаните и трудни за овладяване заболявания специалист по „Кожни и венерически болести“, лекар по дентална медицина и др. Липсата на ежедневно

присъствие на лекар е предпоставка за нарушени права на настанените лица на достъп до медицинска помощ.

Транзитен център с. Пъстрогор (ТЦ - Пъстрогор)

Материално-битови условия

Към момента на извършване на проверката в ТЦ – Пъстрогор бяха настанени общо 135 души, от които 106 бяха от Мароко, 21 от Ирак и по един човек от Алжир и Египет. Всички от тях бяха пълнолетни мъже на млада възраст.

Обектът не е с променен капацитет. Същият продължава да бъде с 320 места и може да бъде увеличен с още 100 при необходимост.

В периода от 01.01.2023 г. до 12.07.2023 г. в ТЦ – Пъстрогор са били настанени общо 1158 души. Най-много са били граждани на Кралство Мароко – 950 лица.

Сградите, в които се помещава центърът са в добро състояние. Няма нужда от извършване на спешни ремонтни дейности.

Настанените лица се хранят три пъти на ден в столовата, като храната им се осигурява чрез кетъринг. Настанените в центъра имат достъп до интернет и редовно ползват личните си мобилни телефони.

Помещенията в ТЦ - Пъстрогор се отопляват с котелно гориво (нафта) през зимата, а през лятото се осигурява топла вода чрез слънчева енергия.

Спалното бельо се изпира редовно в пералното помещение.

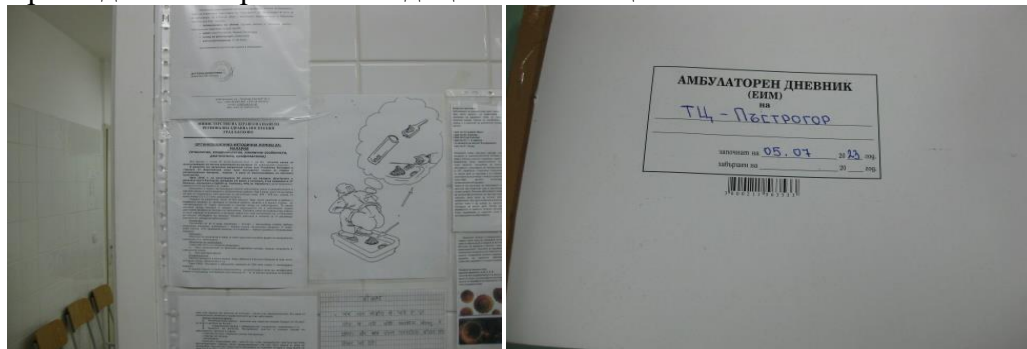
Настанените лица престояват в обекта средно между седем и десет дни.

От ТЦ - Пъстрогор споделиха, че ползват услугите на преводачи на арабски и на кюрдски език със съдействието на Европейската комисия. Всеки ден е необходимо в транзитния център да присъства поне един преводач.

Видно от представеното щатно разписание в транзитния център има общо 40 работни места, от които шест са свободни.

Медицинско обслужване

В здравният кабинет на центъра работят клиничен лаборант и медицинска сестра, на трудово правоотношение. Работното им време е всеки делничен ден от 08:30 до 17:00 ч., като не дават дежурства. Кабинетът е обезпечен за дейността си с медикаменти и консумативи. Води се задължителната медицинска документация. Текущото медицинско наблюдение и прегледи се извършват от медицинските специалисти.

Постъпилите лица попълват декларация за съгласие за изследване за СПИН. Според предоставената информация, лекарствени продукти се осигуряват чрез ДАБ и дарения от БЧК. Осигурено е диетично хранене за нуждаещите се.

За личен лекар на бежанците се прави избор на ОПЛ с кабинет на практиката в гр. Свиленград, като един път месечно се подават към РЗОК данни за избор и отписване. Краткият период на престой на бежанците в ТЦ – Пъстрогор (средно 7-10 дни) често не позволява извършването на избор на личен лекар и ползване на неговите услуги. При необходимост от спешна медицинска помощ се търси ФСМП в гр. Свиленград.

В обекта няма лекар или фелдшер, като поради липса на желаещи щатната длъжност е закрыта.

Настанените в ТЦ - Пъстрогор лица могат да ползват услугите на зъболекар в гр. Свиленград, който няма договор с центъра.

Регистрационно-приемателен център – София (РПЦ - София)

В изпълнение на Заповед № НПМ-24#1/08.08.2023 г. на омбудсмана на Република България, екип от институцията на омбудсмана извърши планирана проверка в Регистрационно-приемателен център – София (РПЦ - София) на Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет (ДАБ при МС), находящ се в гр. София, кв. „Овча купел“, ул. „Монтевидео“ № 21А.

С оглед засиления миграционен натиск и увеличеният брой чужденци, преминаващи през територията на страната, омбудсманът в качеството си на НПМ извърши за първи път цялостна планирана проверка на РПЦ - София. Обръща се внимание на материално битовите условия, медицинското обслужване, както и на възможността за евентуална бъдеща интеграция на чужденците, желаещи да останат в страната.

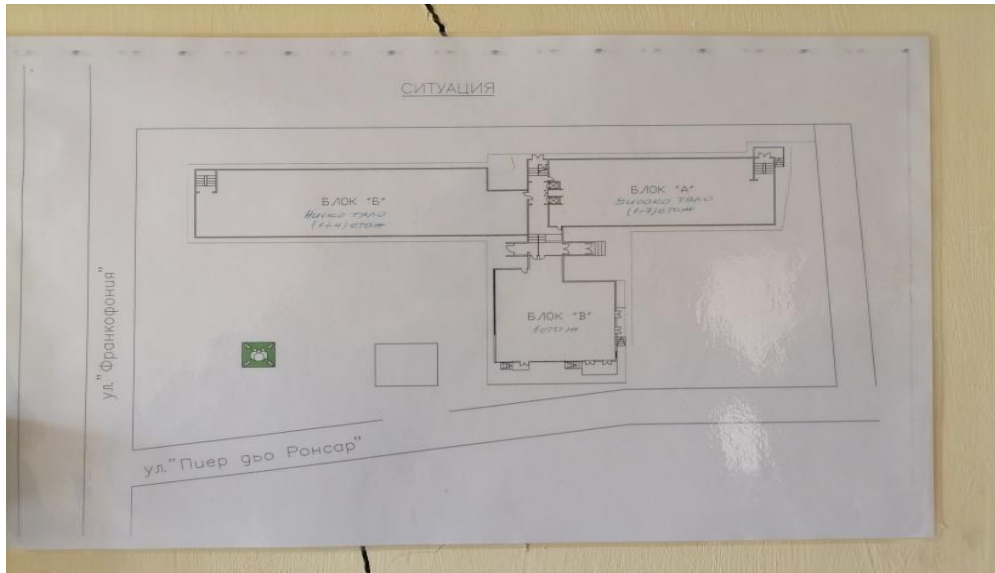
Ръководството и служителите, работещи в горепосочения обект оказаха пълно съдействие на проверяващия екип на омбудсмана, в качеството му на Национален превантивен механизъм (НПМ), чрез осигуряване на достъп до всички помещения, предоставяне на поискани документи и ненамеса в комуникацията с настанени лица.

Материално-битови условия

РПЦ - София в кв. „Овча купел“ се помещава в сграда, съставена от високо тяло (Блок „А“), което е на седем етажа и ниско тяло (Блок „Б“), което е на четири етажа. Към него има и крило от един етаж (Блок „В“), в което се предоставя храната на настанените в обекта лица. Центърът е заобиколен от двор, ограден с метална ограда.

В миналото, когато сградата е била построена тя е служила като студентско общежитие. На всеки етаж има стаи за настаняване, които разполагат със самостоятелен санитарен възел (баня с тоалетна).

Вторият етаж на блок „Б“ се ползва от администрацията на РПЦ - София. През студените месеци в годината обектът се отоплява на газ, а топлата вода се осигурява чрез бойлери. В отговор на въпрос от проверяващия екип, представителите на РПЦ - София споделиха, че инсталираните соларни колектори, които се намират на покрива на блок „Б“ никога не са били ползвани, като е твърде вероятно към момента да са дефектирали.

План на сградата, в която се помещава РПЦ - София

При извършване на проверката, проверяващият екип беше посрещнат от директора на обекта. Същият сподели, че заема тази длъжност от м. март 2023 г. Според него едно от първите неща, които му направили впечатление е, че служителите нямат достатъчно добри условия за изпълнение на служебните си задължения.

Според представена справка, към момента на извършване на проверката в РПЦ - София бяха настанени общо 383 души, от които 86 мъже, 32 жени и 265 деца, от които 221 бяха непридружени, всички непълнолетни момчета. На всяко непридружено лице ненавършило пълнолетие е назначен служебен защитник, който го представлява пред съответните държавни органи на Република България и защитава неговите законни права и интереси.

Повечето от настанените лица са граждани на Сирия, но има и граждани от други държави като Сомалия, Мали и други.

В изпълнение на договор за възлагане на обществена поръчка в РПЦ - София се извършват редовно услуги по дезинфекция, дезинсекция, дезакаризация и дератизация от лицензиран изпълнител. Въпреки това в обекта продължава да има наличие на дървеници и други вредители.

Изхранването на настанените в РПЦ - София лица се осигурява чрез доставчик, с който ДАБ при МС има сключен договор след проведена процедура по Закона за обществените поръчки. Съобразно условията на този договор в обхвата на предвидените в него услуги се включва максимум до 451 140 прогнозни пълни хранодни за лица, подали жалба за международна закрила.

Възложителят си запазва правото да възлага допълнителни услуги за приготвяне и доставка на готова храна за настанените чужди граждани под формата на „Опция за допълнителни услуги“ до 601 520 прогнозни пълни хранодни в срока на действие на договора.

Изпълнителят е задължен да предоставя услугите и да изпълнява задълженията си в уговорените срокове и качествено в съответствие с договора и приложенията към него. Той следва да доставя по предварителна заявка ежедневно, три пъти на ден на Възложителя готова храна, отговаряща на предварително заложените изисквания.

Готовата храна се доставя на порции в кутии за еднократна употреба със съответните прибори за хранене.

Чужденците в РПЦ - София получават храната си в обособено за това помещение в блок „В“ и се хранят в помещенията, в които са настанени.

Помещението, в което настанените в РПЦ – София лица получават храната си

Храната за чужденците се доставя в РПЦ - София всеки ден, както следва:

1. Закуска – от 09:30 до 10:00 ч.;
2. Обяд – от 13:00 до 13:30 ч.;
3. Вечеря – от 16:00 до 16:30 ч.+

При запитване от страна на проверяващия екип защо вечерята се доставя по-рано, служителите отговориха, че работното време на доставчика приключва преди 18:00 ч. и затова сготвените ястия се сервират между 16 и 16:30 ч. Друга причина за по-ранното доставяне на сготвените ястия за вечеря е да бъдат колкото се може по-топли към момента когато бъдат сервирани на лицата търсещи закрила.

Помещението, в което се доставя храната за чужденците в РПЦ - София (блок „В“) разполага само с един хладилник за напитки, който не е достатъчен за съхраняване на хранителни продукти, които е необходимо да се държат при по-ниски температури преди консумация.

Обектът не разполага със столова от няколко години. Придружаващите екипа служители споделиха, че в миналото са имали чести случаи, в които настанените лица постоянно нанасяли щети в обособеното помещение за хранене. Наложило се да бъде взето решение столовата да бъде премахната и чужденците да се хранят в стаите си.

Сред хранителните продукти имаше само български хляб. От предишни проверки в обекти като РПЦ - Харманли, СДВНЧ - София и други, екипът на омбудсмана е наясно, че гражданите от арабски страни не могат да свикнат с българския хляб, поради което са отправяни препоръки до ДАБ при МС и Министерство на вътрешните работи вместо него да се доставят арабски питки.

От РПЦ - София уведомиха, че в миналото сменили българския хляб с арабски, който се произвежда от частни търговски дружества, които доставят арабска кухня, но и те не са по вкуса на много от настанените лица търсеци закрила. Според тях арабските питки не били достатъчно добре изпечени, не са като онези, които са свикнали да консумират и пр. Подобно на българския хляб изхвърляли и арабския, който им се доставял, а в някои случаи изхвърляли цели пакети с такъв.

Помещението, в което се сервира храната на чужденците се пази чисто, подредено и няма наличие на хлебарки и други вредители.

Видно от представените седмични менюта, доставчикът осигурява разнообразна храна за лицата търсеци закрила, съобразена с техните вероизповедания и покриваща необходимото количество калории за човешкия организъм.

В блок „В“ на РПЦ - София има и поставен предупредителен списък на видимо място на български и на английски език за хранителните съставки, които могат да предизвикат алергични реакции.

Обектът се охранява от служители на частна охранителна фирма, която има сключен договор с ДАБ при МС. Повечето от охранителите са в пенсионна възраст и според директора нямат необходимите умения и възможности да се справят в случай на извънредни ситуации и конфликти.

В отговор на въпрос от проверяващия екип от ръководството информираха, че скоро не е имало случаи на инциденти между настанените лица. От началото на 2023 г. е имало само два случая на конфликт между чужденци на битова основа.

Комуникацията между служителите на РПЦ - София и лицата търсеци закрила се осъществява със съдействието на преводачи, които се изпращат от външна европейска агенция. Те работят само през делничните дни от 08:30 до 17:00 ч. Когато се налага от ДАБ при МС да комуникират с настанени лица в Специален дом за временно настаняване на чужденци – София, който е към Дирекция „Миграция“ на Министерство на вътрешните работи се ползват услугите и на преводачи от частни търговски дружества. Според директора на обекта, РПЦ - София има изключително голям проблем с намирането на преводачи.

В обекта работи една служителка, която в миналото е работила в българските дипломатически представителства в Сирия. Тя владее арабски език и помага в комуникацията между служители на РПЦ - София и настанените чужденци, които са основно от арабски страни.

Към момента на извършване на проверката, ръководството на обекта сподели, че в рамките на един ден при тях се явяват десетки лица с молби за предоставяне на закрила. Поради тази причина в чести случаи осигуряването на капацитет за всички може да бъде сериозен проблем. Единственото, което помага за освобождаването на места е факта, че много от чужденците след като бъдат настанени в центрове на ДАБ при МС и имат правото да излизат свободно, напускат обектите и не се връщат в тях.

От РПЦ - София съобщиха и за случаи, в които моторни превозни средства често спират до обекта и оставят чужденци с молби за предоставяне на международна закрила.

Поради подобни причини считат, че следва да им бъде осигурена по-добра охрана, която да се извършва от органи на Министерство на вътрешните работи. С тяхно съдействие ще бъде значително подобрена сигурността в РПЦ - София и районът около него.

След срещата си с г-н Богданов, екипът на омбудсмана извърши обиколка на целия обект, придружен от длъжностни лица, които работят там, включително и служителката, която владее арабски език.

На първия етаж от сградата има стаи за настаняване на лица търсещи закрила, лекарски кабинет, изолатор за лица, които се нуждаят от специално лечение, перално помещение, склад и помещения за провеждане на интервюта с чужденци.

Спалното бельо и прането на настанените редовно се изпира в находящото се в обекта перално помещение. В него работи назначения в РПЦ - София домакин. Обектът разполага с професионална пералня за изпиране на голямо количество пране и с необходимите перилни препарати.

Пералното помещение в РПЦ - София

В складът на първия етаж на обекта се съхраняват постелъчен инвентар, перилни препарати и тоалетни принадлежности, които се предоставят на всяко новонастанено лице търсещо закрила.

Когато проверяващият екип премина към проверка на етажите от горе на долу, в които са настанени лица търсещи закрила се установи, че покрива на обекта е в сравнително добро състояние и няма теч от него.

Седмият етаж на високото тяло на РПЦ - София беше свободен и в него нямаше настанени чужденци.

На шестия етаж бяха настанени предимно семейства с малолетни деца от Сирия. Всички чужденци там бяха във видимо добро здраве. Стаите бяха поддържани сравнително чисти. В някои от тях имаше малки хладилници, в които семействата могат да съхраняват свои хранителни продукти.

Помещенията нямаха легла, а само матраци, на които спят настанените. Подобно на други обекти на ДАБ при МС, като РПЦ - Харманли, сирийските граждани не са свикнали да спят на легла. Затова те са премахнати и са оставени само техните матраци.

Коридорът на шести етаж

Стая на шести етаж, в която е настанено семейство с малки деца

Хладилник за съхранение на хранителни продукти

Тоалетна и баня в стаята

Много от вратите по етажите са разбити и не са годни за ползване. Служители на РПЦ - София уведомиха, че много от материалните щети са причинени от настанените в обекта чужденци, но има и случаи, в които влизат външни лица, които си търсят места за преспиване. Самите врати макар и метални са евтини и некачествени, изработени от много тънка ламарина, която лесно се деформира.

Част от нанесените щети в РПЦ - София

Проверяващият екип забеляза и места надписани с нецензурни думи на български език, за които му беше съобщено, че в сградата нощно време влизат и български граждани – бездомници и др. и е много вероятно те да са ги написали.

Слизайки надолу по стълбището се констатира, че поставения на него парапет се клати и ако не бъде поправен може да предизвика злополука.

Към момента на извършване на проверката петия етаж беше затворен и в него нямаше настанени лица. Причината за това е, че през м. март 2023 г. там е имало пожар, предизвикан от чужденците, който е бил потушен с помощта на поставените на място противопожарни маркучи, но водата е нанесла сериозни щети на стените и таваните на етажа под него.

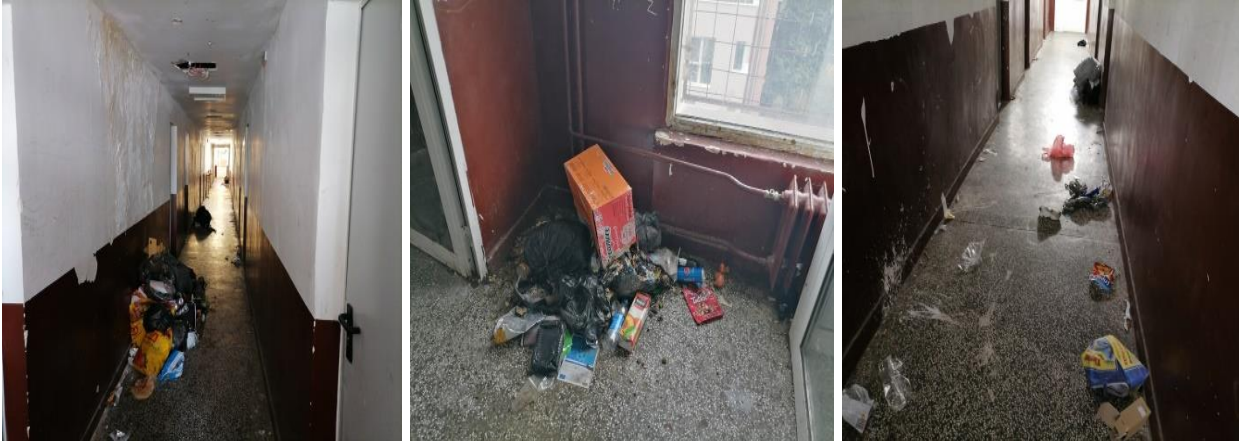

Видими щети, причинени от теча при потушаването на пожара на петия етаж

В хода на потушаването на пожара е било предизвикано сериозно наводнение и течове, които са засегнали част от тавана и стените на долните етажи.

По стълбището, коридорите и в много от стаите е пълно с боклуци, оставени от настанените лица търсеци закрила. В същото състояние е и дворното пространство около РПЦ - София. От персонала съобщиха, че имат само три хигиенистки, които се грижат за чистотата на сградата и те не могат да се справят с големите количества боклук, които се изхвърлят от настанените лица и се натрупват постоянно. Служители на администрацията се опитват да организират програма за редовно чистене на обекта с участието на чужденци търсеци закрила. Въпреки усилията от тяхна страна, програмата не може да бъде спазвана поради голямото текучество на настанени в РПЦ - София лица, които са били включени в организацията за поддържане на чистота.

Коридорите на етажите в РПЦ - София

На четвъртия етаж на обекта се намира изградената сигурна зона за непридружени ненавършили пълнолетие лица. Всички от настанените лица към момента на извършената проверка бяха непълнолетни момчета. В една от стаите проверяващият екип завари оставени животни (малки котенца), които най-вероятно са доведени от чужденците в РПЦ - София. Служителите на центъра не знаеха за тях, както и намиращия се на етаж охранител. Същите обещаха, че ще се погрижат за животните и ще ги изведат от сградата.

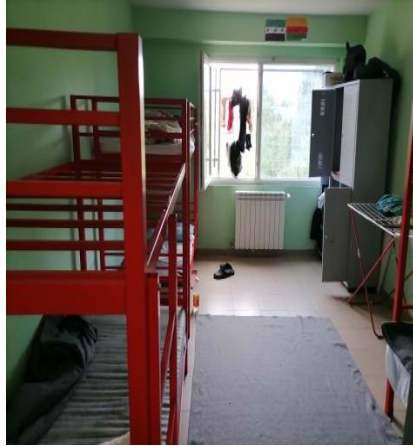

Стаята, в която бяха намерени животните не е обитавана от хора. Същата беше разхвърляна и с изпочупени мебели.

Помещенията, в които са настанени непридружените деца разполагат с легла, метални ученически шкафчета, бани с тоалетни и радиатори за отопление през студените месеци в годината, а на прозорците са поставени решетки. Някои от стаите са оборудвани и с бюра със столове, а други със сушилници.

Коридорът на сигурната зона с настанени непридружени деца

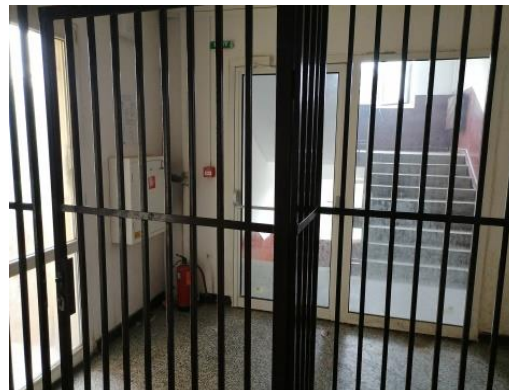
Стая на непридружени деца

Санитарен възел в стаята

В хода на проверката проверяващият екип забеляза едно от непълнолетните момчета постоянно да си чеше лявата ръка до зачервяване на кожата. Според него нещо го е ухапало и имало постоянен сърбеж. След намеса на екипа на омбудсмана, служителите на РПЦ - София обещаха, че момчето ще бъде заведено при лекарката да го прегледа.

При входа за третия етаж във високото тяло на обекта бяха поставени решетки. Подобни може да бъдат поставени и на другите етажи с цел да бъде предотвратен достъпът до тях за външни лица.

Решетки на входа за третия етаж

Част от помещенията се ползват за настаняване на лица търсещи закрила. В едно от тях проверяващият екип завари оставена течаща вода на силна струя в една от тоалетните. Още по време на разговора с г-н Богданов, експертите на омбудсмана бяха уведомени, че тоалетните в РПЦ - София не са с казанчета, а водата за тях се пуска чрез кран. Настанените лица редовно оставят водата да тече без никакъв контрол. Според длъжностното лице, което отговаря за техническата поддръжка на обекта се харчат около 5000 кубика вода на месец.

На третия етаж също има оставени големи количества боклук както в коридора, така и в стаите за настаняване.

Състояние на третия етаж на блок „А“ в РПЦ-София

Едно от помещенията е обособено да се ползва като кухня от лицата търсеци закрила. В него има две готварски печки с фурни.

Кухнята на третия етаж е в изключително лошо състояние и не може да се ползва. Помещението е изключително мръсно и пълно с боклуци, предимно развалени хранителни продукти. От него се носеше неприятна силна миризма.

Поради гореизложените причини, екипът на омбудсмана счита, че това място на третия етаж следва да се изчисти и затвори и да не се допускат лица в него докато не бъде напълно възстановено, тъй като създава предпоставки за разпространение на болести и създава опасност за здравето на настанените в центъра лица.

Унищожената и нефункционираща кухня на третия етаж в РПЦ - София

Във високото тяло на втория етаж на РПЦ - София има детски стаи, които се ползват като занимални за малолетни и непълнолетни деца. В тях работят специалисти психолози, педагози и социални работници.

Децата се занимават с рисуване, игри и други дейности по интереси.

Детските стаи в РПЦ - София

Медицинско обслужване

В медицинският кабинет от седем години работи само един лекар (преди това са били повече), назначен на служебно правоотношение в ДАБ при МС. Други медицински специалисти в РПЦ - София не са назначени и на практика лекарят извършва целия обем дейности на кабинета.

Медицински кабинет в РПЦ - София

На новонастанените лица, търсещи закрила, задължително се взима фецес и се изпраща за изследване за чревни паразити и микробиологично изследване, както и кръв за малария на рисковите групи. Резултатите излизат в кратки срокове, като през настоящата година само при един настанен е диагностициран случай на Ламблиоза и е проведено лечение. На тези, които изразят съгласие, се правят изследвания за ХИВ (и Васерман). Изследвания за хепатит рутинно не се правят.

За съжаление, само малък брой от настанените лица, търсещи закрила, имат избран личен лекар. Сред причините за това са нежеланието им да изберат общопрактикуващ лекар, както и че не всички ОПЛ се съгласяват да записват в пациентската си листа

чужденци, въпреки че те са здравноосигурени. В тази връзка следва да се отбележи, че изборът на личен лекар за чужденците не става по служебен път.

Здравноосигурителните права на настанените чужденци се уреждат и могат да бъдат проверени в системата в рамките на месец, като за спешните случаи се изпраща писмо до НАП.

При нужда от спешна и неотложна медицинска помощ чрез тел. 112 се викат екипи на ЦСМП, като няма регистрирани техни откази. Настанените лица се транспортират до УМБАЛСМ „Н. И. Пирогов“ ЕАД, а в по-редки случаи в УМБАЛ „Александровска“ ЕАД. Лекарката сподели с проверяващия екип, че срещат проблеми с приемането на пациенти от РПЦ - София в Клиника по гнойно-септична хирургия на УМБАЛСМ „Н. И. Пирогов“ ЕАД, откъдето често отказват да приемат и лекуват търсеци закрила лица, без да предоставят писмен документ, удостоверяващ отказа. След дългите пешеходни преходи бежанците нерядко имат тежки наранявания на краката и ходилата, както и измръзвания през зимата, които при липса на своевременно лечение се инфектират и усложняват, като се стига до тежки случаи и ампутации.

Към момента на проверката в изолятора срещу лекарския кабинет имаше настанен млад мъж, който е с ампутирани части на ходилото и подбедрицата и се придвижва с инвалидна количка. Лекарката в РПЦ - София съобщи, че от Клиниката по гнойно-септична хирургия на посочената по-горе болница не са му оказали адекватна за състоянието му медицинска помощ и „буквално са го изгонили“, когато се е явил при тях с измръзване на крайниците, вместо да бъде приет и да му се окаже медицинска помощ в необходимия обем. Вследствие получената гангрена, се е наложила ампутация, като лечението му продължава от м. януари 2023 г. до настоящия момента, но раната все още не е затворена и секретира. Необходимо е поставянето на стерилни превръзки, провеждане на лечение, но лекарският кабинет в РПЦ - София не е нито хирургичен, нито гнойно-септичен.

Към момента на проверката няма чужденци с хронични заболявания, приемащи лекарства с рецепти, заплащани напълно или частично от НЗОК. В миналото е имало лица с вродени малформации и с диабет.

Екипът на омбудсмана забеляза паркиран автомобил (линейка) на паркинга на обекта. Лекарката съобщи, че навремето това превозно средство е било закупено със средства от Европейския съюз и са го предоставили за ползване от ДАБ при МС. Установено било, че след като агенцията не представлява лечебно заведение, линейката не може да бъде регистрирана като такава и към настоящия момент стои неизползваема.

Намиращата се в паркинга на РПЦ - София линейка

Настанените лица, които страдат от кожни заболявания се транспортират до СБАЛ по паразитни и инфекциозни болести „Проф. Иван Киров“ ЕАД или до „Център за кожно-венерически заболявания“ ЕООД, ситуиран в сградата на „ДКЦ ХХІХ – София“ ЕООД. Най-често срещани от този вид заболявания сред чужденците са краста и инфектирани рани, причинени главно от ухапвания на вредители.

Лекарства и консумативи за нуждите на лекарския кабинет в РПЦ - София се закупуват от ДАБ при МС по предварителна заявка на лекаря, съобразно утвърден списък за медикаменти, но заявките не винаги се изпълняват изцяло. Кабинетът е оборудван, има спешен шкаф, лекарства и консумативи в срок на годност. Стриктно се води необходимата медицинска документация.

В обекта срещат сериозни проблеми и с осигуряването на дентална помощ за лицата, търсещи закрила. От Съвета на жените бежанки са водили преговори евентуално чужденците да бъдат приемани от студенти по дентална медицина. С изключение на протетичните изработки, денталната помощ в Стоматологичния факултет се оказва безплатно.

В РЕЗУЛТАТ ОТ ИЗВЪРШЕНИТЕ ПРОВЕРКИ, ОМБУДСМАНЪТ КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ОТПРАВИ СЛЕДНИТЕ ПРЕПОРЪКИ:

I. До Министерски съвет:

1. Да се осигурят средства по бюджета на ДАБ за извършване на цялостен ремонт на сградата, в която се помещава РПЦ - София, находяща се в гр. София, кв. „Овча купел“, ул. „Монтевидео“ № 21А;
2. Да бъдат предприети мерки за подобряване на охраната на РПЦ - София със съдействието на служители от Министерство на вътрешните работи;
3. Да бъдат осигурени средства за назначаването на преводачи в структурите на ДАБ при МС, които постоянно да съдействат на служителите в комуникацията им с чуждите граждани.

II. До председателя на Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет:

1. Да се изгради сигурна зона за непридружени малолетни и непълнолетни лица в РПЦ - Харманли;
2. Да се извършат необходимите ремонтни дейности за функционирането на Втори корпус в РПЦ - Харманли;
3. Да се извършат ремонтни дейности в Девето хале на РПЦ - Харманли;
4. Предвид настанените лица в Девето хале на РПЦ - Харманли да се забрани достъпът на пълнолетни лица, които не са настанени в него;
5. Да се назначат служители на незаетите длъжности в РПЦ - Харманли;
6. Да се предприемат действия за организация за събирането на битовите отпадъци в РПЦ - Харманли, които са оставени на неопределени за това места;
7. Да бъдат предприети действия за подобряване на охраната в РПЦ - Харманли;
8. Да бъдат подобрени условията за предоставяне на лекарска и дентална помощ на лицата, настанени в РПЦ - Харманли и ТЦ - Пъстрогор;

9. Да бъдат назначени допълнителен брой преводачи за ТЦ - Пъстрогор;
10. Да се назначат служители на незаетите длъжности в РПЦ - София;
11. Да се подобрят условията на робата на служителите в РПЦ - София;
12. Да се предприемат действия за организация за събирането на битовите отпадъци в РПЦ - София, които са оставени на неопределени за това места;
13. Да се осигури достатъчен персонал (лекари и други медицински специалисти), в това число на граждански договор, с цел подобряване условията за предоставяне на медицинска и дентална помощ на лицата, настанени в РПЦ - София. Съвместно със Столичната здравноосигурителна каса да се обсъдят възможностите за служебен или друг достъпен избор на общопрактикуващ лекар на настанените чужденци, търсеци закрила, за да бъдат гарантирани правата им като здравноосигурени лица.
14. Да бъдат проведени разговори с ръководството на УМБАЛСМ „Н. И. Пирогов“ ЕАД или с контролните органи (ИА „Медицински надзор“), за недопускане на случаи на отказ за осъществяване на прегледи и най-вече хоспитализации на търсещите закрила чужденци.
15. Да бъдат назначени преводачи за РПЦ - София;
16. Да бъдат предприети действия за ограничаване на достъпа на външни лица в РПЦ - София;
17. Да се изчисти и затвори помещението (кухня) на третия етаж и да не се ползва до пълното ѝ възстановяване;
18. По възможност инсталираните соларни колектори, намиращи се на покрива на блок „Б“ на РПЦ-София да бъдат проверени и въведени в експлоатация;
19. Намиращата се в двора на РПЦ - София линейка да бъде пререгистрирана като редовно превозно средство, което ще може да се ползва за нуждите на обекта;
20. Да бъдат сменени повредените врати в помещенията за настаняване на лица търсещи закрила в РПЦ - София с нови, качествени и по-устойчиви;
21. Да се ремонтира незабавно парапета на стълбището в блок „А“ на РПЦ - София;
22. Да се отстранят щетите от течове по таваните и стените на РПЦ - София;
23. На входа на всеки етаж където са настанени лица търсещи закрила да бъдат поставени решетки с врати, подобни на онези на третия етаж в блок „А“ на РПЦ - София.

По повод изпратен доклад с препоръки от омбудсмана на Република България относно извършена внезапна проверка в РПЦ - Харманли, председателят на ДАБ при МС отговори, че в резултат от доброто дългогодишно сътрудничество между ДАБ при МС и УНИЦЕФ, през последните две години и засиленият миграционен натиск, увеличения брой малолетни и непълнолетни, търсещи международна закрила е бил инициран проект „Подобряване на подкрепата и интеграцията, системата за грижа и закрила на децата бежанци и мигранти в страните от ЕС“ с цел изграждането на трета „Сигурна зона“ в РПЦ-Харманли.

Проектът, с хоризонт на изпълнение 30 ноември 2023 г., има за цел да създаде благоприятно за децата пространство в хале 10, като укрепи системата за предоставяне на убежище чрез повишаване на капацитета за предоставяне на закрила и грижа за деца бежанци и мигранти, както и да подобри достъпа им до качествени мерки за закрила и подкрепа за интеграция.

Съгласно Устройствения правилник на ДАБ при МС са предвидени 100 щатни бройки за служители, работещи с търсещи закрила лица, настанени в централните

Агенцията, чието финансиране е изцяло за сметка на Европейски програми и проекти. Договорите с наетите по тази линия лица са били прекратени в края на 2022 г. поради изтичане на срока на действие на проекта. Предвижда се финансиране за тези лица да бъде получено от новия програмен период на фонд „Убежище, миграция и интеграция“ (ФУМИ), 2021-2027.

По отношение на непридружени малолетни и непълнолетни деца в РПЦ – Харманли за всяко от 28-те цитирани в доклада на омбудсмана ненавършили пълнолетие лица, след изтичане на 14-дневния срок за обжалване на решението, е изпратено писмо, с което е информирана Дирекция „Социално Подпомагане“ (ДСП) – гр. Харманли, като орган по закрила на детето, осъществяващ текущата и практическа дейност по закрила на детето, чрез отдел „Закрила на детето (ОЗД). Предприемането на мерки за настаняването на непридружените деца в социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа или на друго място за настаняване със специални условия за малолетни и непълнолетни лица е от компетентността на ОЗД, с който ДАБ при МС сътрудничи и координира действията си. Настаняването в услуга на непридружените деца се предприема, след като бъдат съгласувани последващите действия със социалните работници от ОЗД – гр. Харманли и съответните правни представители по чл.25 от Закона за убежището и бежанците. През 2022 г. са били разработени и утвърдени Правила за организацията на настаняването на непридружени малолетни и непълнолетни чужденци, получили международна закрила в приемно семейство, социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа. Благодарение на доброто междуинституционално сътрудничество през 2022 г. настанените непридружени деца в услуги бяха 29, а за първите два месеца на 2023 г. – 7, като 2 от тях са от РПЦ – Харманли. Децата, изведени от центъра са настанени в Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания (ЦНСТДБУ) – гр. Кърджали. След извеждането на същите те са реинтегрирани в семейна среда. В момента децата посещават училища в града и се развиват много добре.

От ДАБ при МС са констатирани недостатъчен брой подготвени приемни семейства, социални или интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, готови да приемат непридружени малолетни и непълнолетни чужденци.

По отношение на наличието на инсекти и вредители в помещенията, където са настанени търсеци закрила, ДАБ при МС има сключен договор за извършване на услуги по дезинфекция, дезинсекция, деакаризация и дератизация на сгради и прилежащите им площи. ДДД-обработките се извършват както планово, така и при необходимост при направена заявка от съответното териториално поделение. При подадена заявка за възникнала необходимост, се реагира в рамките на 24 часа.

Във връзка с констатацията в доклада за изкъртени каси на врати, пробити стени в коридора и по стаите, счупени плочки и санитарен фаянс в общите бани използвам случая, за да посоча, че основният ремонт на хале 9 в РПЦ - Харманли е завършен в края на 2018 г. след спазени всички действащи законови и подзаконови разпоредби, касаещи строителството като процес, а именно:

- изготвен инвестиционен проект по всички части от проектантите с пълна проектантска правоспособност;
- одобрен от РЗИ Хасково и РСПБЗН – Хасково инвестиционен проект;
- одобрен от Община Харманли инвестиционен проект по всички части;
- издадено от Община Харманли разрешение за строеж;

- договор за упражняване на надзор по време на строителството с упълномощена/лицензирана за тази дейност фирма/консултант;
- договор за упражняване на авторски надзор от страна на проектантите по всички части.

Обектът (хале 9) е проектиран и изпълнен съгласно действащите строителни наредби като общежитие. По същия начин са проектирани и изпълнени всички други подобекти в центъра: корпус 1, корпус 2, корпус 4, хале 10 и хале 11. При този вид жилищни сгради няма изисквания за поставяне на усилена дограма (метални прозорци и врати или друг вид дограма) или усиленени стени и тавани. Не може да се твърди, че изкъртването на вратата с касата е в резултат на некачествено изпълнени строително – монтажни работи след четиригодишна експлоатация. В този случай, както и със счупените плочки и санитарен фаянс, по-вярно е да се предположи, че има извършени злоумишлени действия от страна на някой от настанените в халето лица. Не може да бъде обяснена и по друг начин направената дупка в тавана на коридора освен като злоумишлено действие.

Във връзка със сигурността на търсещите закрила, ДАБ при МС сключи нов договор за охрана на РПЦ – Харманли с частна охранителна фирма „ДМ Секюрити груп“ ООД със срок 23.01.2023 г. – 01.02.2025 г. Агенцията няма отношение към подбора на кадрите, ако такъв е правен от работодателя – било задължителен или като упражнено негово право.

По отношение на препоръката за участие на служители на РПЦ – Харманли в процеса на организиране на обществените поръчки, при подготовката за обявяването на всички обществени поръчки задължително се извършват огледи на място от служители на ДАБ при МС, в тесен контакт и съдействие от компетентните служители на РПЦ – Харманли, при което се вземат предвид всички направени препоръки от тях. Въз основа на тези препоръки се подготвя задание за проектиране, което е основа за изработването на качествен инвестиционен проект. Изготвеното техническо задание за проектиране отразява и отчита в максимална степен специфичните нужди на настанените лица, направени от компетентните служители на центъра.

Всички обществени поръчки са проведени при стриктно спазване на Закона за обществените поръчки (ЗОП) и Правилника за неговото прилагане. Изразеното становище, че извършените ремонтни дейности са некачествени и причина за това е възлагането на обществени поръчки по критерий „най-ниска цена“ не отговаря на истината. Възлагането по този критерий е регламентирано в ЗОП. Възлагането въз основа на икономически най-изгодна оферта по критерий „най-ниска цена“ не означава, че се влагат некачествени материали или че се съкращават част от необходимите дейности, а способства за по-добро изразходване на публични средства и средства от Европейски фондове и програми и в същото време осигурява прозрачност и липса на субективен подход при оценяване на офертите. Що се отнася до включване в оценителната комисията по провеждане на обществените поръчки на експерти от РПЦ – Харманли – Възложител е председателят на ДАБ при МС и всички обществени поръчки, в т.ч. за нуждите на териториалните поделения се провеждат от специалисти от централната администрация, дирекция „Управление на собствеността и обществени поръчки“.

В здравния кабинет в РПЦ – Харманли се осъществяват дейности по първоначални изследвания при регистрация на лицата, подали молба за закрила; постоянно медицинско наблюдение; оказване на първа медицинска помощ; контрол върху хигиенното състояние на лицата; текущ контрол за спазване на хигиенните изисквания; изготвяне и поддържане на медицинска документация за всяко лице. Към момента в кабинета на пълен работен ден

работи един общопрактикуващ лекар, както и две медицински сестри на 4-часов работен ден. При необходимост се издават направления за консултация със специалист дерматолог за адекватно лечение на кожните заболявания сред чужденците, търсещи закрила.

ДАБ при МС участва като партньор в проект „По-добър капацитет в областта на убежището и миграцията, по-силна държава” с Фондация „АДРА“, в който се предвиждат ремонтни дейности на зъболекарски, медицински и дерматологичен кабинети в РПЦ – Харманли. Към момента тече подписване на договор за безвъзмездна финансова помощ.

С оглед на грижите за опазване на здравословното състояние на лицата, настанени в РПЦ - Харманли от месец ноември 2022 г. до средата на месец март 2023 г. в здравния кабинет на центъра са били извършени 870 имунизации срещу дифтерия. Предвид това, че заболяването атакува най-често децата и протича тежко, в ход е и кампания по ваксинация на непридружените малолетни и непълнолетни лица, които са настанени в центъра. В тази връзка се работи в тясно сътрудничество с правните представители на децата по чл. 25 от ЗУБ, вписани в регистъра за правна помощ на Националното бюро за правна помощ. Наред с това задължителните планови имунизации и реимунизации на децата, настанени в РПЦ – Харманли се извършват съгласно Имунизационния календар на Република България.

Във връзка с отправените в доклада препоръки, председателят на ДАБ при МС предостави следната информация по компетентност:

- в най-кратки срокове да започне изграждането на Сигурна зона за непридружени малолетни и непълнолетни лица в РПЦ – Харманли, във връзка със засиления миграционен натиск върху страната и увеличение брой малолетни и непълнолетни, търсещи международна закрила.

Инициран е проект за изграждането на трета Сигурна зона в РПЦ - Харманли – по проект, резултат от сътрудничеството между ДАБ при МС и УНИЦЕФ. Предстои да се подпише Меморандум за разбирателство между двете институции.

- да бъдат назначени допълнително хигиенисти, като техният брой бъде съобразен с размера на помещенията и лицата, настанени в тях.

Предвижда се финансирането за подновяване на договорите с наетите по европейски програми и проекти лица да бъде получено от новия програмен период на фонд „Убежище, миграция и интеграция“ (ФУМИ), 2021-2027. На чужденците настанени в центровете на ДАБ при МС, ежесечно се предоставят средства по приетите Правила за предоставяне на помощ на дневни разходи на граждани на трети страни в процедура по международна закрила, с които се насърчава включването им в допълнителни дейности като почистване, благоустройство и хигиена на помещенията и площите в териториалните поделения.

- да се предприемат стъпки за осигуряване на допълнителни финансови средства от програми и фондове на ЕС с оглед подобряване на средата и сградния фонд в РПЦ – Харманли и покриване на стандартите за енергийна ефективност и икономия на енергия, за изграждане на фотоволтаични и соларни системи за топла вода в РПЦ – Харманли, както и осигуряване целогодишно на битова топла вода от собствен водоизточник.

Поставянето на фотоволтаични или друг вид слънчеви колектори е тясно обвързано с необходимостта от монтирането им на покривите на сградите в РПЦ – Харманли. Самоцелното поставяне на слънчеви колектори на покрива на хале 9 или на други постройки в района може да доведе до нарушаване на хидроизолацията на покрива на халето и/или отпадане на гаранцията за изпълнените строително – монтажните работи, която съгласно Наредба № 2 от 31 юли 2003 г. за въвеждане в експлоатация на строежите в Република България и минимални гаранционни срокове за изпълнени строителни и

монтажни работи, съоръжения и строителни обекти е седем години. Появата на течове през покрива може да компрометира изцяло доброто намерение, свързано с инсталирането на фотоволтаични панели.

ДАБ при МС кандидатства за набирането на средства за подобряване и обновяване на инфраструктурата. Към момента предстои кандидатстване по проект по Норвежки финансов механизъм за основен ремонт на покрива на административната сграда на РПЦ – Харманли.

- да се осигури адекватно лечение на кожните заболявания на настанените лица, което да се извършва след консултация и под наблюдението на лекар със специалност „Кожни и венерически болести“.

До 31.12.2022 г. ДАБ при МС е имала сключен договор с дерматолог, специалист по кожни и венерически болести. В здравния кабинет към РПЦ - Харманли на пълен работен ден работи един общопрактикуващ лекар, както и две медицински сестри на 4-часов работен ден, които ежедневно извършват прегледи. При необходимост се издават направления за консултация със специалист дерматолог за адекватно лечение на кожните заболявания сред чужденците, търсеци закрила. Поради липсата на средства и предвид стартиране на новия програмен период по ФУМИ, към средата на 2023 г. се очаква отново да бъдат предприети мерки по назначаването на дерматолог.

- да се предприемат мерки за устойчивото решаване на проблема с липсата на лекар по дентална медицина.

ДАБ при МС участва като партньор в проект „По-добър капацитет в областта на убежището и миграцията, по-силна държава” с Фондация „АДРА“, в който се предвиждат ремонтни дейности на зъболекарски, медицински и дерматологичен кабинети в РПЦ – Харманли. Към момента се очаква подписване на договора за безвъзмездна финансова помощ.

Ръководството на ДАБ при МС работи по подобряване на условията за прием на лицата, търсеци международна закрила отговорно, като се стреми да обедини усилията на институциите и неправителствените организации.

III. Директорът на Регистрационно-приемателен център гр. София:

1. Да бъдат предприети действия (включително и разяснителни сред настанените лица) за контролиране на течашката вода, като не се оставя да тече постоянно в санитарните възли в помещенията за настаняване на лица търсеци закрила;

2. Помещението (кухня) на третия етаж в блок „А“ на РПЦ - София да бъде основно почистена и затворена до осигуряване на средства за цялостния ѝ ремонт и преоборудване.

IV. До директора на Дирекция „Социално подпомагане“ – гр. Харманли:

Да бъдат предприети спешни мерки по извеждане от РПЦ - Харманли на децата, получили хуманитарен статут и да бъдат настанени в подходяща социална услуга за деца.

В отговор, председателят на Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД), уведоми омбудсмана, че от 2017 г. представляваната от него институция извършва мониторинг в регистрационно-приемателните центрове към ДАБ при МС по отношение спазването на правата на децата, търсеци закрила в Република България. Със съвместните усилия на органите на държавата, неправителствения сектор и международни организации, работещи по проблемите на миграцията, бяха постигнати положителни промени в организацията и

материалната база на приемателните центрове, в междуинституционалното и междусекторно сътрудничество, в процеса на интеграция на децата бежанци. Факт е, че все още съществуват проблеми, които следва да намерят своето решение, както на местно, така и на национално ниво.

От извършена през 2022 г. тематична планова проверка в РПЦ – Харманли са дадени следните препоръки на ДАБ: да бъдат разработени правила за налагане на санкции по отношение на непридружените деца, намиращи се в териториалните поделения на ДАБ; да бъдат регламентирани правила, касаещи превенция на насилието, спрямо непридружени деца, както и предотвратяване на инциденти; да бъде обособена Зона „Сигурна закрила“ за непридружените деца, с оглед осигуряване на защитена среда на територията на РПЦ – Харманли.

Дадените на директора на Регистрационно-приемателен център – гр. Харманли препоръки, касаят следното:

- Личният лекар, в практиката на който са записани лицата, търсещи закрила, да регулира своите посещения чрез график;

- Да бъдат осигурени предпазни медицински маски за осигуряване безопасността на медицинския и настаняващия персонал в центъра, при прием на новопостъпили лица;

- В длъжността характеристика на психолога в РПЦ – Харманли да бъде регламентирана дейност за предоставяне на психологическа помощ на непридружените деца. На същия да бъде осигурено необходимото специализирано обучение;

- В длъжностните характеристики на служителите в отдел „Социална адаптация“, които се определят за отговорници за работа по случаи на непридружени деца, да бъдат регламентирани задължения и отговорности за осъществяване на координация с другите служители в РПЦ, адвокатите – представители на децата, и работещите в различни организации, имащи отношение към непридружените деца, с оглед подобряване на взаимодействието за постигане на ефективност в работата.

- Да се иницира съвместна среща с Община Харманли, на която да бъдат обсъдени възможностите за предоставяне на адресна регистрация на адреса на РПЦ – Харманли, с оглед издаване на документи за самоличност на непридружените деца.

- Да се изготви график за провежданите спортни занятия по футбол. Да се обсъди вариант да бъде назначен треньор за други спортни дейности, като баскетбол и волейбол, който да запълва свободното време на децата през деня.

- Да бъдат предприети действия за подобряване на материалната база, като се осигури достатъчно лично пространство за непридружените деца, както и допълнително мебели за лични вещи, пердета или щори, вентилатори за охлаждане.

От извършена повторна проверка през 2022 г. се е установило, че част от препоръките са изпълнени, но други не.

За ДАЗД от съществено значение е доброто междуинституционално сътрудничество за решаване на трудности и предизвикателства в работата с деца, нуждаещи се от закрила. Установено е, че в Дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП) – Харманли поради крайно недостатъчния брой служители в отдел „Закрила на детето“ (ОЗД), не може да бъде съставен екип, който да работи единствено по случаите на непридружени деца – да участва в процедурата по предоставяне на статут, да извършва проучване и оценка на риска, да предприема мерки и действия за закрила на детето, включително проследяване на неговото благосъстояние. В тази връзка и с оглед установената висока натовареност в Дирекция „Социално подпомагане“ – Харманли (всеки социален работник работи средно по 71 случая

на деца в риск), на изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане е дадена препоръка за разкриване на нови щатни работни места в състава на ОЗД при ДСП – Харманли и назначаване на необходимите специалисти.

Права на лицата с отказана международна закрила

Резултати от наблюденията по изпълнението на принудителни административни мерки по Закона за чужденците в Република България през 2023 г.

Съгласно разпоредбите на чл. 39а от Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ) принудителни административни мерки се прилагат спрямо незаконно пребиваващите чужденци на територията на българската държава. При изпълнението на мерките „връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна“ и „експулсиране“ се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация.

През 2023 г., омбудсманът предприе активни действия за спазването на императивните норми, заложи в чл. 39а, ал. 2, вр. с ал. 1, т. 2 и 3 от ЗЧРБ, изразяващи се в:

1. Редовна комуникация с органите на Министерство на вътрешните работи (МВР) за съдействие и навременно уведомяване за предстоящо изпълнение на съответните принудителни административни мерки;

2. Извършване на наблюдение по изпълнението на принудителните административни мерки спрямо лицата, за които е уведомен от органите на МВР;

3. Отправяне на препоръки до компетентните държавни органи на Република България за спазването на националното законодателство относно правото на защита на правата и законните интереси на извежданите чужди граждани;

4. Водене на самостоятелна статистика за броя изведени лица през годината, техния произход, възраст и дата на изпълнение на принудителната административна мярка;

5. Комуникация с европейски и други международни организации за евентуално сътрудничество при изпълнението на принудителни административни мерки спрямо незаконно пребиваващи чужденци.

Наблюденията по изпълнение на принудителните мерки в чл. 39а, ал. 1, т. 2 и 3 от ЗЧРБ се извършват от екипи, състоящи се от не по-малко от двама служители, оправомощени със заповед на омбудсмана. Всяка проверка започва с получаването на предварително писмено уведомление от органите на МВР.

През 2023 г. в институцията на омбудсмана постъпиха уведомления от Дирекция „Миграция“-МВР за наложени принудителни административни мерки по ЗЧРБ спрямо 33 чужди граждани.

Изведените лица са от следните държави:

Кралство Мароко – 15;

Република Ирак – 8;

Република Тунис – 5;

Република Турция – 2;

Народна Република Бангладеш – 2;

Република Зимбабве – 1.

Всички от изведените лица са пълнолетни, от тях 31 са от мъжки пол и 2 са от женски. Повечето от тях са индивидуално върнати до страните си по произход.

Наблюденията се осъществяват на два етапа: преди извеждане и при извършване на извеждането.

Преди извеждането, наблюдаващите екипи посещават специалните домове (СДВНЧ към Дирекция „Миграция“ - МВР), където са настанени чуждите граждани до изпълнение на наложената им принудителна административна мярка. Експертите изискват да им бъдат предоставени личните дела на лицата, които ще бъдат изведени, както и всички други документи свързани с тях. Екипът извършва обстойна проверка на представените документи, заповедта, с която е наложена принудителната административна мярка, запознат ли е чуждият гражданин с нейното съдържание, правото му да я обжалва, да му бъде осигурена правна помощ, да потърси закрила по Закона за убежището и бежанците, минало ли е през задължителните медицински прегледи и пр.

След като се запознаят със съдържанието на горепосочените документи, оправомощените от омбудсмана служители се срещат с чуждия гражданин и провеждат разговор с него, при който се установява дали желае да бъде върнат в страната си по произход, осигурена ли му е правна помощ в случай, че е поискал такава и спазени ли са неговите права.

Наблюдаващите екипи на омбудсмана получаваха пълно съдействие от служителите на Дирекция „Миграция“ - МВР, които предоставяха поисканите документи, осигуряваха помещения за срещи с чуждите граждани и по възможност довеждаха лица, които да превеждат на български и на говоримия от съответния чужденец език.

Относно предстоя им в СДВНЧ - София, изведените лица не изразиха оплаквания от работещия там персонал.

При извършване на самото извеждане, наблюдаващите екипи започват наблюдението си от мястото, където чуждият гражданин е настанен до съответните гранични пунктове на Република България.

През 2023 г. екипите на омбудсмана наблюдаваха единствено изпълнението на принудителни административни мерки „връщане до страна на произход“. До момента на извеждането им всички чужди граждани бяха настанени в Специален дом за временно настаняване на чужденци - София (СДВНЧ - София), находящ се в гр. София, кв. „Бусманци“, ул. „Ген. Гурко“ № 65А. Връщанията до страна по произход се извършваха чрез редовни полети от Летище София на частни авиокомпаниии.

При наблюденията на летището, служителите на омбудсмана не констатираха нарушения спрямо изведените лица. Всички бяха придружавани от двама служители на Дирекция „Миграция“ - МВР, движеха се свободно, не оказваха съпротива, не се ползваха специални средства за задържане срещу тях, получиха личните си вещи, както и парични средства в размер на петдесет евро, които да ползват за храна и транспорт когато бъдат върнати до държавата, чиито граждани са те.

Наблюдаващите екипи установиха следните проблеми при проверка на личните дела на чужденците:

1. Сред приложените документи има такива, които са изцяло със съдържание на чужд език без придружен превод на български;

2. Липсата на доказателства, че чуждите граждани са запознати със съдържанието на издадените им заповеди за налагане на принудителни административни мерки, както и с правото им да я обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс;

3. В чести случаи заповедите за налагане на принудителни административни мерки са подписани от извежданите лица, но липсват подписи на преводачи;

4. Липсата на доказателства, че настанените в СДВНЧ чужди граждани са запознати с правото им да получат правна помощ и че са се срещали с адвокати, които са ги консултирали и запознали с техните права и правни възможности;

5. Липса на приложени документи, свързани с обжалването на заповеди за налагане на принудителни административни мерки;

6. При образувани производства пред Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет за предоставяне на международна закрила не са прилагани доказателства, че съответните производства са прекратени или приключени с влезли в сила решения за отказ от предоставяне на защита.

Освен горепосочените обстоятелства, наблюдаващите екипи констатираха случаи на предстоящи изпълнения на принудителни административни мерки по ЗЧРБ, за които не бяха изпратени съответните уведомления до омбудсмана в разумен срок. Поради тези причини имаше фактическа невъзможност да бъдат осъществени изискваните в закона наблюдения.

През 2024 г., омбудсманът на Република България ще продължи своята активна дейност за спазването на чл. 39а, ал. 2, вр. с ал. 1 от ЗЧРБ и ще следи за спазването на основните права на извежданите чужди граждани.

ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания (ЦНСТДБУ) - с. Лесново, община Елин Пелин

Екипът на омбудсмана се запозна с разпространена в медиите информация за извършено насилие спрямо осем годишно момиче от страна на детегледачка и извърши внезапна проверка в посочения ЦНСТДБУ.

В резултат на проверката и проведените разговори със служителите и с децата екипът на омбудсмана, в качеството му на НПМ установи следното:

В ЦНСТДБУ с. Лесново са настанени 12 деца, които са на възраст от 4 до 15 години. Настанените деца имат родители, но само с някои от тях (5 деца) се работи за реинтеграция. Другите деца нямат връзка със семействата си, като 3 от тях са вписани в регистъра за осиновяване. Всички деца ползват услугите на Център за обществена подкрепа в община Елин Пелин.

По данни на управителя на социалната услуга, инцидентът с детето е настъпил на 24.06.2023 г. в 18 ч. Деянието е записано на клип с телефон от друго от настанените деца, а клипът е качен в социалната мрежа „ТикТок“. Служителят е изготвил Протокол за възникнал инцидент, а на 26.06.2023 г. е освободен от работа. По случая е извършена проверка от Районно управление „Полиция“ – Елин Пелин, сезирана е и Районната прокуратура.

На 26.06.2023 г. детето е прегледано от личния му лекар, по данни на управителя на услугата не са установени следи от насилие.

По време на проверката екипът на омбудсмана проведе интервюта с детето, претърпяло инцидента и с други от настанените деца. Видимо децата бяха спокойни, усмихнати, разговаряха без притеснение с екипа.

В тази връзка, омбудсманът препоръча на кмета на община Елин Пелин:

1. Да се окаже психологическа подкрепа на детето, на другите деца и на служителите в ЦНСТДБУ чрез работа с психолог.
2. Да се изготви план и да бъде извършено обучение на всички служители от ЦНСТДБУ с. Лесново, свързано с разпознаване и превенция на агресията спрямо деца и лица, настанени в институции.

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания „Христо Ботев” - гр. София

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) е социална услуга в общността от резидентен тип, която осигурява среда, близка до семейната, за деца и младежи на възраст от 3 до 29 години. Капацитетът на социалната услуга е за 14 потребители, към дата на проверката бяха настанени общо 11 деца и младежи, от които четири са непълнолетни и седем пълнолетни.

Сградният фонд на Центъра е построен през 2015 г. Сградата е на два етажа, със застроена площ 213.92 кв.м. Първият етаж има два входа, 3 броя спални помещения с баня и тоалетна; дневна, стая за работа на персонала и стая с баня и тоалетна за почивка на

персонала. Вторият етаж има 4 броя спални помещения с баня и тоалетна, зала за индивидуални и групови занимания и за срещи с близки и роднини, както и работа със специалисти. Има функциониращ медицински кабинет и кабинет на социалния работник. В сутерена са разположени абонатна станция, помещение за пране, сушене и гладене и 3 броя складови помещения.

Независимо, че сградата е нова, се налага да се извърши основен ремонт през 2023 г. В четири от стаите на потребителите отоплителната инсталация не е работила. Регистрирани са множество течове от тръбите на парната инсталация и съответните радиатори. Това е причината, стаите на децата да бъдат отоплявани на ток. Оказва се, че не всички помещения могат да се отопляват на ток, тъй като електрическата инсталация се изключва в защитен режим. В пет от стаите се регистрират течове от покрива. В залата за индивидуални и групови занимания, и за срещи с близки и роднини, както и в кабинета на директора са регистрирани течове от покрива. Канализацията е с доказан обратен наклон, след извършено обследване през месец август 2021 г. Тръбите са спукани и се пълнят със земна маса, което води до чести запушвания. На втория етаж работят 2 от 6 бани и тоалетни. На първия етаж не работят две бани. По време на проверката на НПМ доставяха нови мебели на Центъра.

Санитарен възел

Спално помещение

Услугата разполага с обширно дворно пространство, в което потребителите могат да се разхождат и забавляват. Има цветни градини, места за отдых с пейки, пясъчник, люлки, батут. През лятото се поставя басейн. Засадени са нови овощни дръвчета.

Съгласно представеното на екипа на НПМ длъжностно разписание в ЦНСТДМУ „Христо Ботев“, са назначени 11 души персонал: 1 директор, 1 медицинска сестра, 1 кинезитерапевт, 1 социален работник, 1 трудотерапевт и психолог, и общ персонал.

През 2023 г. всички служители са преминали индивидуални и групови супервизии. Служителите са преминали обучение по оказване на първа помощ през 2022 г. Медицинската сестра е преминала специално обучение, свързано с превенция и разчитане на първоначални симптоми на често срещани болести.

Допълнително персоналът е обучен от д-р Драгомирова - личен лекар и д-р Шкодрова – педиатър.

Седем от децата и младежите се обучават от специален педагог, който ги посещава на място.

Две деца се обучават в Специално училище за ученици с нарушено зрение „Луи Брайл“. Девет деца и младежи ползват различни социални услуги от общността на територията на гр. София.

Повечето от потребителите са с множество увреждания и заболявания, и са трудно подвижни. Четирима от тях не могат да говорят. Състоянието им изисква непрекъснато наблюдение от медицински специалисти. Децата и младежите преминават ежемесечно специализирани прегледи. В Центъра работят на граждански договори детски и възрастов психиатър, и детски и възрастов невролог. Всички потребители са под постоянно медицинско наблюдение. Децата и младежите се рехабилитират постоянно, включително и през почивните дни.

Всички настанени деца са в пациентската листа на д-р Драгомирова. Допълнителни консултации предоставя д-р Шкодрова.

Децата и младежите са представени на ТЕЛК и имат експертни решения с различен процент на инвалидност. Много от тях получават лекарствени средства по протокол от ТЕЛК. Водещата диагноза на децата и младежите е от умерена до тежка умствена изостаналост.

По време на проверката бяха прегледани досиета на децата и младежите. Пълнолетните потребители са със сключени договори за ползване на социалната услуга, а всяко дете в Центъра има водено лично досие, което съдържа: съдебно решение за настаняване, акт за раждане, педагогическа характеристика, доклад за оценка на потребностите и план за грижи, индивидуален план за работа със заложили краткосрочни и дългосрочни цели, информация за посещения от близки и роднини. Със Заповед № 134/22.03.2022 г. е свикано общо събрание, на което е определен съвет на потребителите. Въведена е протоколна книга за екипни срещи, в която се описват всички предложения и взети решения. Всеки потребител разполага със седмична програма за дейностите и специалистите, които работят с него. В дневната на услугата са поставени на видно място седмични програми, графици за работа със специалисти. За всички празници и рождени дни се организират празненства.

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания „Васил Левски” – гр. София

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) е социална услуга в общността от резидентен тип, която осигурява среда, близка до семейната, за деца и младежи на възраст от 3 до 29 години. Капацитетът на социалната услуга е за 14 потребители, към дата на проверката бяха настанени общо 9 деца и младежи, от които три деца са непълнолетни и шест младежи са пълнолетни.

Сградният фонд на Центъра е построен през 2015 г. Намира се в общ двор със сградата на ЦНСТДМУ „Христо Ботев“. Сградата е на два етажа. Първият етаж е с два входа, 3 броя спални помещения с баня и тоалетна; дневна, стая за работа на персонала и стая с баня и тоалетна за почивка на персонала. Вторият етаж е с 4 спални помещения с

баня и тоалетна, зала за рехабилитация, стая за срещи с близки и роднини и стая за работа с логопед.

Състоянието на материалната база е изключително лошо и е опасно за потребителите, поради което те са преместени в сградата на ЦНСТДМУ „Христо Ботев“.

По време на проверката се извършваше ремонт. Регистрирани са множество течове от тръбите на парната инсталация и съответните радиатори към тях са изолирани от мрежата. Канализацията е с доказан обратен наклон, след извършено обследване през месец август 2021 г. Тръбите са спукани и се пълнят със земна маса което води до чести запушвания. Оказва се, че при строителството на сградата, при изграждането на бетонната плоча не е поставена арматура. В основата не е поставена и скална маса, което е една от причините за огромното пропадане на цялата сграда. В момента се бутат стени на първи етаж, защото мърдат и се налага да се зидат нови стени. Канализацията на сградата не е била свързана с основната канализация и под къщата са се изливали фекални маси.

Екипът на НПМ е силно притеснен, във връзка с лошото качество на изпълнение на строително-монтажните дейности на ЦНСТДМУ „Христо Ботев“ и ЦНСТДМУ „Васил Левски“. Още по-притеснително е, че в ЦНСТДМУ „Васил Левски“ има проблем с конструктивната част на сградата. В тази връзка омбудсманът препоръчва на кмета на Столична община да извърши пълна проверка по случая. Също така да не се допуска приемането на нови строителни обекти, които ще изпълняват функциите на социални услуги, в случай, че не отговарят на Закона за устройство на територията.

По време на интервюто с директора на социалните услуги екипът на омбудсмана установи, че децата и младежите имат нужда от бус.

Ремонтни дейности, извършвани към момента на проверката

Съгласно представеното на екипа на НПМ длъжностно разписание в ЦНСТДМУ „Христо Ботев“, са назначени 11 души персонал: 1 директор, 1 медицинска сестра, 1 кинезитерапевт, 1 социален работник, 1 трудотерапевт и психолог, и общ персонал.

През 2023 г. всички служители са преминали индивидуални и групови супервизии. Служителите са преминали обучение по оказване на първа помощ през 2022 г. Медицинската сестра е преминала специално обучение, свързано с превенция и разчитане на първоначални симптоми на често срещани болести.

Допълнително персоналът е обучен от д-р Драгомирова - личен лекар и д-р Шкодрова – педиатър.

Четири от децата и младежите се обучават от специален педагог, който ги посещава на място.

Две деца и младежи ползват различни социални услуги от общността на територията на гр. София.

Повечето от потребителите са с множество увреждания и заболявания, и са трудно подвижни. Седем от тях не могат да говорят. Състоянието им изисква непрекъснато наблюдение от медицински специалисти. Децата и младежите преминават ежемесечно специализирани прегледи. В ЦНСТДМУ работят на граждански договори детски и възрастов психиатър, и детски и възрастов невролог. Всички потребители са под постоянно медицинско наблюдение. Децата и младежите се рехабилитират постоянно, включително и през почивните дни.

Всички настанени деца са в пациентската листа на д-р Драгомирова. Допълнителни консултации предоставя д-р Шкодрова.

Потребителите са представени на ТЕЛК и имат експертни решения с различен процент на инвалидност. Много от тях получават лекарствени средства по протокол от ТЕЛК. Водещата диагноза на децата и младежите е от умерена до тежка умствена изостаналост.

Смъртни случаи на потребители за периода 2016 г. – 2023 г. са седем, от които трима са починали в болнични заведения. В услугата се води регистър на смъртните случаи, както и е утвърдена процедура за реагиране при инциденти и смъртни случаи. При смърт на потребител в услугата, екип на бърза помощ констатира смъртта. Извършвани са аутопсии на всички потребители в услугата.

По време на проверката бяха прегледани досиета на децата и младежите. Пълнолетните потребители са със сключени договори за ползване на социалната услуга, а всяко дете в Центъра има водено лично досие, което съдържа: съдебно решение за настаняване, акт за раждане, доклад за оценка на потребностите и план за грижи, индивидуален план за работа със заложените краткосрочни и дългосрочни цели, информация за посещения от близки и роднини. Със Заповед № 134/22.03.2022 г. е свикано общо събрание, на което е определен съвет на потребителите. Въведена е протоколна книга за екипни срещи, в която се описват всички предложения и взети решения. Всеки потребител разполага със седмична програма за дейностите и специалистите, които работят с него. В дневната на услугата са поставени на видно място седмични програми, графици за работа със специалисти. За всички празници и рождени дни се организират празненства.

Омбудсманът като НПМ препоръчва на кмета на Столична община:

1. Да извърши пълна проверка на Центровете за настаняване от семеен тип за деца с увреждане „Христо Ботев“ и „Васил Левски“, във връзка с наложителното извършване на

ремонтни дейности, особено по конструктивната част на нови сгради (пуснати в експлоатация през 2015 г.).

2. Да се закупи бус за нуждите на децата, настанени в Центровете за настаняване от семеен тип за деца с увреждане „Христо Ботев“ и „Васил Левски“.

3. Да се извърши пълно обследване дали всички сгради на територията на Столична община, в които се предоставят социални услуги за деца и лица, отговарят на нормативните изисквания, особено по отношение на достъпна среда.

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания „Детелина” – гр. София

Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания (ЦНСТДБУ) „Детелина“ е социална услуга от резидентен тип в общността, която предоставя жизнена среда за пълноценното израстване и развитие на деца/младежи, лишени от родителска грижа, за които към момента на настаняване са изчерпани възможностите за връщане в биологичното семейство, изчерпана е и възможността за настаняване при близки и роднини или приемно семейство.

В Центъра функционира среда близка до семейната, при която децата получават необходимата им индивидуализирана грижа и подкрепа за личностно съзряване и изграждане на умения за самостоятелен и независим живот. Организирането на живота и услугите в него са насочени към създаването на условия и нагласи на децата за равнопоставен старт в живота на местната общност.

Капацитетът на социалната услуга е 12 деца и младежи от общността, като настанените са смесени по възраст, пол и ниво на автономност. Към дата на проверката бяха настанени 8 деца.

Във връзка с предоставяне на социалната услуга се разработват и утвърждават от Директора на ЦНСТДБУ „Детелина“ специални политики, методологии, правила, процедури, инструкции и други административни документи.

ЦНСТДБУ „Детелина“ разполага с 16 на брой стаи, като 6 от тях са спални помещения за потребителите. Децата са настанени по две в стая. Всяка стая има отделен санитарен възел – самостоятелна баня с тоалетна. В стаите има по два гардероба, бюра и столове. Има 3 офиса: на директора на услугата, на социалния работник и на счетоводителя. Децата се хранят в трапезария, където се приготвя и храната. Едно от помещенията е обособено за учебна зала, която е оборудвана по съвременен начин: с компютри, интерактивна дъска и бюра за всяко дете. Едното свободно помещение - „Работилницата“ е обзаведено за индивидуална и груповата работа с терапевти и други специалисти, които работят пряко с децата. Потребителите на услугата имат ТВ зала, библиотека и предстои да бъде изградена спортна зала.

Центърът има за цел да осигури качество на живот, което гарантира пълноценно физическо, емоционално, познавателно развитие и социално включване на всяко дете/младеж в естествената за него среда, чрез осигуряване на индивидуална грижа и подкрепа. През 2023 г. децата са били на лятна почивка на море и на планина.

Библиотека

Спално помещение

Съгласно представеното на екипа на НПМ длъжностно разписание в ЦНСТДБУ „Детелина“, са назначени 9 души персонал: 1 директор, 3 социални работника, 4 помощник-възпитатели.

През 2023 г. всички служители са преминали индивидуални и групови супервизии:

Преминали са различни обучения: Ефективно управление на психологическите процеси в социалните услуги; Позитивна възпитателна и поведенческа подкрепа; Физическа намеса за работа с деца с емоционални и поведенчески затруднения; Супервизия и рефлексия. Умения за ефективно предоставяне и усвояване на професионален опит; Емпатията като професионално умение за общуване; Емоционална интелигентност - способността да разпознаваме, разбираме и управляваме емоциите в себе си и другите. Емпатия; Агресия потребител-потребител, потребител – служител. Как да разпознаваме зараждането ѝ.

Всички деца посещават училище. Две от тях, които са на 16 години, посещават 106 ОУ „Григорий Цамблак“ и 37 СУ „Райна Княгиня“ гр. София. Останалите деца посещават 147 ОУ "Йордан Радичков" гр. София. Пет деца ползват външна социална услуга – психологическа подкрепа, предоставена от Институт по социални дейности и практики. По време на проверката екипът установи, че едно от децата има нужда да посещава логопед и психолог, а друго има нужда от работа с логопед. Към дата на проверката, децата не ползват външна социална услуга: работа с психолог и логопед, поради отказ на Дирекция „Социално подпомагане“ – Район „Възраждане“ да издаде направление.

По време на проверката екипът на НПМ установи изключително недобро отношение от страна на Дирекция „Социално подпомагане“ – район „Възраждане“. Директорът на ЦНСТДБУ „Детелина“ е подала информация до Дирекция „Социално подпомагане“ – район „Възраждане“ за деца, които не се посещават от родителите им. При тях се наблюдава забавяне в психо-емоционалното, речевото и интелектуалното ниво развитие, за което

директорът на Центъра смята, че ще е от значение за децата да се полага индивидуална грижа в професионално приемно семейство, или децата да бъдат вписани в регистъра за осиновяване по чл. 93, т. 1, т. 2 от Семейния кодекс. Към датата на проверката Дирекция „Социално подпомагане“ – район „Възраждане“ не е предприела нова мярка за закрила спрямо децата.

Също така, едно дете е предложено от директора на Центъра да бъде преместено в ЦНСТДБУ „Паисий Хилендарски“. Децата, настанени в ЦНСТДБУ „Паисий Хилендарски“, са на по-висока възраст и имат свободен режим на излизане. Детето само е поискало да бъде преместено в ЦНСТДБУ „Паисий Хилендарски“. Директорът на ЦНСТДБУ „Паисий Хилендарски“ също е заявил, че има свободни места в услугата и ще помогне на детето за бързата адаптация. Към дата на проверката Дирекция „Социално подпомагане“ – район „Възраждане“ не е дала отговор на директора на ЦНСТДБУ „Детелина“ за преместването на детето.

Друг проблем, който сподели директорът на Центъра, е с бавната реинтеграция на едно от децата. Всеки ден баща му се чува с него по телефона. По време на проверката на НПМ се обади баба му, която също иска да се грижи за него. Момчето е настанено от гр. Ихтиман на 23.01.2023 г. Една година след неговото настаняване дирекциите „Социално подпомагане“ – район „Възраждане“ и гр. Ихтиман не са предприели действия по посока връщане на детето в семейна среда.

Омбудсманът като НПМ препоръчва на директорите на дирекциите „Социално подпомагане“ – район „Възраждане“ и гр. Ихтиман в най-спешен порядък да предприемат действия по промяна на мерките за закрила на някои от децата, а детето, което е заявило желание да бъде преместено да бъде настанено в подходяща социална услуга. Също така омбудсманът препоръчва да се издадат в най-кратък срок направления за ползване на социална услуга - работа с психолог и логопед на децата, които имат нужда от такива консултации.

Кризисен център – гр. Силистра

Кризисният център е социална услуга от резидентен тип с капацитет 10 места, в която е осигурено 24-часово обгрижване и наблюдение на нуждите на жените и децата. Включва комплекс от социални услуги за цялостно обслужване на потребителите при временно настаняване за период от 1 до 6 месеца. Социалната услуга се основава на социална работа и е насочена към подкрепа на подпомаганите лица за осъществяване на ежедневните дейности и за социално включване. С цел гарантиране безопасността и сигурността на пострадалите лица, местоположението на Кризисния център се съобщава единствено на ангажираните по случаите институции.

Материалната база за предоставяне на услугата е общинска собственост и отговаря на целите и функциите на Кризисен център за лица, жертви на насилие и трафик на хора. Местоположението на сградата е в центъра и това позволява удобни комуникации с всички квартали на град Силистра, държавните институции и общинските власти. В сградата е обособена приемна стая, в която първоначално се настанява лицето, с оглед извършване на спешни медицински изследвания. Спалните помещения са обзаведени с легла, гардероб и шкаф за лични вещи. Пространството осигурява уют за потребителите и не затруднява свободното им придвижване. Санитарните помещения са отделно за потребителите и за

персонала. Оборудвана е кухня, където потребителите могат да готвят заедно със социален работник.

Целеви групи потребители, които се обслужват в социалната услуга, са лица жертва на насилие; лица жертви на вътрешен и/или външен трафик, с цел сексуална или трудова експлоатация; деца до 18 г., жертви на насилие или трафик, придружени от родители. Жертвите на насилие и трафик са групи със специфични и комплексни потребности, свързани с непосредствената им защита, овладяване на кризисно емоционално състояние, социална стабилизация, рехабилитиране на травмата и реинтеграция, след преодоляване на тежките инциденти и провокираните от тях последствия.

По време на проверката бяха настанени двама възрастни и три деца.

Към датата на проверката в социалната услуга има разкрити и заети седем щатни бройки и специалисти на граждански договор: Управител; 3 социални работника; възпитател, психолог. Осигурена е професионална и методическа подкрепа на персонала, възможност за периодично повишаване на квалификацията му и неговото развитие, както и провеждане на групова и индивидуална супервизия от лица, които са специалисти външни за социалната услуга. Разработени са Програма за обучение на новоназначен служител и Програма за повишаване квалификацията на персонала с оглед развитие на уменията за адекватно посрещане на променящите се потребности на потребителите на социалната услуга.

При приемане на потребител в криза, в зависимост от спецификата на случая се извършва комплекс от спешни мерки за осигуряване на незабавно облекчаване на симптомите с цел бързо стабилизиране на емоционалното състояние на нуждаещото се лице. Оказва се спешна психологическа подкрепа за преодоляване на шока, тревогата и силните емоции, породени от кризата. Предоставя се лично пространство и щадящо въздействие на околната среда. На потребителите се осигуряват подслон, храна, дрехи, тоалетни принадлежности и вещи от първа необходимост с цел задоволяване на основните нужди от сигурност, лично пространство, здравословно хранене и спазване на лична и околна хигиена, здравеопазване. Провежда се начален инструктаж по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана. Подробно се разясняват Правилника за устройството, дейността и вътрешния ред, План за действие при бедствия, аварии, инфекциозни заболявания и други критични ситуации. С цел задоволяване на здравните нужди на потребителите се оказва съдействие за провеждане на изследвания, консултации и прегледи от медицински специалисти. Осигуряват се предписаните лекарства и се осъществява контрол при приема по време на провеждане на лечението.

Социалната работа е съществен аспект от дейностите в Кризисния център. Изразява се основно в социално посредничество и застъпничество: придружаване до институции, съдействие за намиране на работа, промяна на постоянен адрес, избор/промяна на личен лекар, съдействие за подобряване контакта и комуникацията с близки/членове на семейството, които са ресурс за подкрепа и др. Провеждат се психосоциални консултации, релевантни на потребностите на потребителите и с цел мобилизиране на потенциала на личността за справяне с житейските трудности и преодоляване на основните бариери, свързани с комуникация, себеутвърждаване и реализация в общността. При работата с деца в училищна възраст се осъществява интензивно взаимодействие с Отдел „Закрила на детето“ при Дирекция „Социално подпомагане“ гр. Силистра за преместване на детето в друго учебно заведение/детска градина и др. Осъществява се индивидуална подкрепа и помощ в процеса на обучение и училищна подготовка. На лицата се оказва и юридическо

консултиране, което включва разясняване на процедурите за водене на дело по Закона за защита срещу домашното насилие и подпомагане на потребителите при изготвяне и депозиране на необходимия пакет документи. Друг аспект на юридическата помощ са консултациите по Закона за борба с трафика на хора, предимно по отношение на процедурата за определяне на статут на „специализирана защита” за жертви на трафик. При необходимост в процеса на работа по случая потребителите на социалната услуга получават адекватни насоки и юридически консултации, които се провеждат от юрист с опит в областта на гражданското право и с практика в областта на Закон за защита срещу домашното насилие, Закон за закрила на детето, Закон за борба с трафика на хора. Дейностите по организация на свободното време включват беседи по социално значими теми, честване и отбелязване на национални и религиозни празници, посещения на настанените лица на концерти, изложби, спортни мероприятия и др. В контекста на дейностите се вписва и отбелязването на лични празници на клиентите, както и удовлетворяване на потребностите им от социални контакти, развлечения и разнообразие на ежедневието. Дейностите по организация на свободното време са различни по характер и са съобразени с предпочитанията и възрастта на клиентите.

РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) и Центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ЦНСТПЛУИ) и за пълнолетни лица с психични разстройства (ЦНСТПЛПР) – гр. Батак

При повторната проверка се установи, че всички предишни препоръки, отправени от омбудсмана като НПМ, са изпълнени.

Към момента на посещението в ДПЛУИ са настанени 39 души при капацитет 40, като всички отговарят на профила на социалната услуга. Те са настанени в две двуетажни сгради, към входа на които е изградена достъпна среда. Предприети са действия предназначението на сградите да се промени и те да започнат да функционират като центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост. На практика това означава, че деинституционализацията на дома ще се осъществи чрез разкриване на нови услуги, които ползват материалната база на дома.

До сградите на ДПЛУИ са разположени 2 ЦНСТПЛУИ и 1 ЦНСТПЛПР с капацитет за по 15 души, който е запълнен.

Част от сградите на ДПЛУИ

Един от разкритите ЦНСТ

В годишните си доклади омбудсманът като НПМ многократно е отбелязвал негативната констатация, че като цяло липсва визия за преместване на услугите за резидентна грижа в общността. Вместо това се наблюдава противоположна тенденция – материалната база на старите институции, разкрити на голямо разстояние от общинския център, в някои случаи без съпътстваща инфраструктура, се преустройва с минимални средства за разкриване на защитени жилища и центрове за настаняване от семеен тип. Това води до практиката новите услуги да се разполагат фактически в същата сграда, или в двора на съответната резидентна услуга от стар тип.

В случая омбудсманът счита за необходимо да посочи, че в Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността (с. 129) е посочено: „Разработването на планове за бъдещо използване на сградите трябва да бъде част от процеса на закриване на институциите ... важно е и да се гарантира, че нито една част от сградата няма да се използва за предоставяне на институционална грижа за която и да е група ползватели“.

В дома и в трите ЦНСТ е извършен ремонт – подмяна на подови настилки, сложени са гардероби за съхранение на лични вещи и телевизори. Планирано е извършването на ремонт на покривите и външните стени на сградите на ДПЛУИ, поставяне на комарници и облагородяване на дворното пространство. Материалната база във всички помещения е в добро състояние. В стая са настанени по 2-3 души, като се спазват санитарно-битовите и хигиенни изисквания. Поставени са камери за видеонаблюдение в помещенията за хранене. За трудно подвижните потребители са осигурени антидекубитални матраци, масажори, седалки за лична хигиена и помощни средства за придвижване.

Предлаганата храна е разнообразна и отговаря на изискванията на Стандарт 12 от Приложение № 25 към § 2, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на Наредбата за качеството на социалните услуги.

Столова

В ДПЛУИ 20 души са поставени под пълно запрещение, на 19 от тях настояник е директора. В трите ЦНСТ общо 29 лица са под пълно запрещение, на 23 от които настояник е директора на дома.

Служителите оказват много добри грижи за потребителите, прилагат се различни видове терапии. С всички потребители се работи за реинтеграция в обществото и те ползват външни услуги в Център за социална рехабилитация и интеграция – Батак.

Щатните бройки са заети, освен един щат за санитар. През 2022 г. служителите от ДПЛУИ и ЦНСТ са участвали в редица вътрешни обучения на различни теми, както и в подкрепяща, групови и индивидуални супервизии от външно лице. За 2023 г. също е предвидено провеждане на супервизии от външно лице и различни вътрешни обучения на служителите.

Всички потребители са настанени със съдебно решение за срок от 3 години, като съгласно изискванията са били заведени лично в Районен съд – Пещера. Тъй като част от лицата са трудно подвижни, а служебният автомобил, с който са закарани до сградата на съда не е пригоден за ползване от лица с увреждания, съдията е отишъл до автомобила и ги е изслушал там.

Становището на омбудсмана като НПМ е, че в случая, предвид спецификата на състоянието на лицата с умствена изостаналост и с психични разстройства, е добре да се използва възможността съдията да посети лично в дома или в центъра за настаняване от семеен тип потребителите, ползващи резидентни социални услуги. Тази възможност е предвидена в чл. 97, ал. 4 от Закона за социалните услуги, съгласно която в случай че лицето, чието настаняване е поискано, не може да участва лично в заседанието по ал. 3, то се провежда извън сградата на съда.

На едно лице е поставена диагноза – туберкулоза и е настанено за лечение в Държавна психиатрична болница – Карвуна. На всички потребители и на служителите е

направена проба Манту, която е отчетена в норма. На лицата, при които показанията са гранични, ще бъде извършена рентгенография на бели дробове.

Всички лица са вписани в пациентската листа на личен лекар, който извършва необходимите профилактични прегледи. Настанените се прегледват от стоматолог при необходимост, състоянието им се следи от психиатър – д-р Темнилов, гр. Пазарджик. За 2023 г. до момента на проверката са настъпили 2 смъртни случая.

По време на проверката екипът на НПМ установи, че един потребител на социалната услуга, който е дееспособен и ползва социална услуга в ДПЛУИ, е подал заявление към Агенция за социално подпомагане – дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП) – Връбница, гр. София за преместването му в социална услуга в общността (Защитено жилище). Към момента, той е с експертно решение с диагноза Генерализирани разстройства в развитието – аутизъм, но по данни на директора на дома, поради промяна в състоянието му е възникнала необходимостта да бъде преосвидетелстван за наличие на психично разстройство.

Видно от писмо с рег. № 2202-94А-00-0232/02.05.2023 г. на ДСП – Връбница, той е вписан в листата на чакащите за настаняване в Защитено жилище за пълнолетни лица с психични разстройства – с. Подгумер, Столична община, но към момента няма свободни места.

Омбудсманът препоръча на Изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане (АСП) при процеса на деинституционализация на грижата за възрастни да се прилагат Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността, както и да се окаже необходимата подкрепа на посочения потребител, който към момента ползва социална услуга в ДПЛУИ гр. Батак, включително чрез включване като ползвател на подходяща социална услуга за пълнолетни лица с психични разстройства. В отговор АСП увери омбудсмана, че прилага Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността, а потребителят е вписан в листата на чакащите за настаняване.

Също така, омбудсманът препоръча на кмета на община Батак да се извършат планираните за 2023 г. ремонтни дейности в ДПЛУИ – Батак.

Дом за пълнолетни лица с деменция (ДПЛД) – с. Горна Махала, община Калояново

При повторната проверка се установи, че всички предишни препоръки, отправени от омбудсмана като НПМ, са изпълнени.

Домът е за мъже и жени, с капацитет 60 места, от които 54 са заети към момента на проверката. От тях, 3 души са поставени под пълно и 3 са под ограничено запрещение, като за настойници и попечители са определени техни близки.

ДПЛД е разположен в масивна двуетажна сграда, в центъра на с. Горна Махала. Дворът на дома е пригоден за нуждите на потребителите, изградена е достъпна среда, има беседка, пейки, люлки. Лицата са настанени в 16 спални помещения, има поставени телевизори и климатици. Изградени са 14 бани с тоалетна, но към момента не се ползват всички поради настъпил теч. На всеки потребител е осигурено лично пространство, шкафче, гардероб. За трудно подвижните потребители са осигурени ортопедични легла, антидекубитални матраци и помощни средства за придвижване. Изградена е система за повикване от стаите на потребителите, но няма камери за видеонаблюдение.

Спално помещение

Коридор

За 2023 г. е предвидено и е необходимо извършване на ремонт на санитарните възли, ВиК инсталацията и освежаване на спалните помещения и коридорите.

Предлаганата храна е разнообразна и отговаря на изискванията на Стандарт 12 от Приложение № 25 към § 2, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на Наредбата за качеството на социалните услуги.

Съгласно утвърденото длъжностно разписание, числеността на персонала е 36 работни места, разпределени по длъжности, както следва: 1 директор, 3 социални работници, 1 психолог, 0,5 трудотерапевт, 0,5 рехабилитатор, 0,5 лекар, 1 старша медицинска сестра, 6 медицински сестри и общ персонал. Всички длъжности са заети. През настоящата година са проведени обучения на 4 от служителите. През 2022 и 2023 г. е осъществена групова и индивидуална супервизия.

В дома е осигурено 24-часово медицинско обслужване. Потребителите са включени в пациентската листа на личен лекар от с. Песнопой, който извършва необходимите профилактични прегледи на настанените лица. При необходимост се извършва стоматологично лечение в с. Песнопой или в гр. Хисаря. За всеки потребител е разработен план за здравни грижи. За 2023 г. до момента на проверката са починали 9 души.

Изготвени са годишен и месечни планове за психологическа работа. От плановете за социална работа е видно, че са провеждани множество дейности по културотерапия, музикотерапия, трудотерапия, индивидуални дейности и др. По време на проверката част от потребителите споделиха с екипа на НПМ, че скоро са се върнали от почивка на черноморието.

Настанените лица не ползват социални услуги в общността, тъй като най-близките са в гр. Пловдив.

Омбудсманът препоръча на кмета на община Калояново да се извършат необходимите ремонтни дейности в ДПЛД – с. Горна Махала: ремонт на ВиК инсталацията и санитарните възли, освежаване на коридорите и спалните помещения и да се създаде организация настанените в дома лица да имат възможност да ползват социални услуги в общността. Кметът на община Калояново уведоми омбудсмана, че предвидените ремонтни дейности се извършват и е създадена организация настанените в дома лица да ползват социални услуги в общността.

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) „Св. Врач“ – гр. Пловдив

При поредната проверка се установи, че всички отправени от омбудсмана като НПМ препоръки за извършване на ремонтни дейности са изпълнени.

ДПЛУИ – гр. Пловдив (за мъже) е с капацитет 48 места, от които към момента на проверката са заети 46. Всички лица отговарят на профила на социалната услуга. Осигурена е достъпна среда, дворот е добре поддържан.

През 2022 г. е извършен ремонт на сградата – поставена е изолация, сменена е дограмата, извършен е ремонт на покрива, поставени са климатици и телевизори, сменени са осветлението и подовите настилки. Закупени са професионална пералня и сушилня, както и 11 медицински легла. Обособени са по още едно спално и санитарно помещение. Предстои изграждането и на нов санитарен възел.

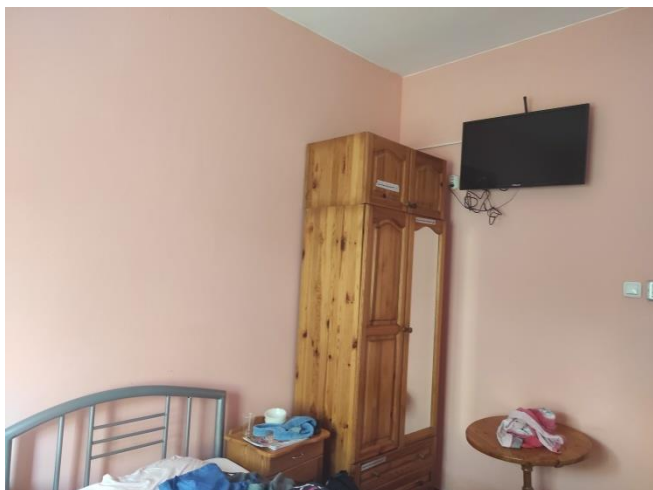
Санитарен възел

Коридор към спалните помещения

Предлаганата храна е разнообразна и отговаря на изискванията на Стандарт 12 от Приложение № 25 към § 2, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на

Спални помещения

Наредбата за качеството на социалните услуги.

Медицинските грижи за потребителите се осъществяват от 4 медицински сестри, при щат за 5 бр. Това води до невъзможност да се осигурят 24 часови медицински грижи и дневният график се допълва от социалните работници. В дома има потребители със соматични увреждания, на инвалидни колички, което налага и полагането на повече грижи. Недостигът на персонал е осезаем при необходимост от настаняване на потребител в болнично лечебно заведение, тъй като лечебните заведения изискват да се осигурява придружител за времето на лечението. Свободни са щатните бройки за 3 трудотерапевти, 1 медицинска сестра, 1 санитар, 1 гладач и 1 перач. Ежегодно се провеждат обучения и супервизия на служителите от Асоциация „Деметра“.

През 2023 г. до момента на проверката са регистрирани два смъртни случая.

За медицинското обслужване на лицата е определен общопрактикуващ лекар, който извършва необходимите профилактични прегледи на настанените лица. Стоматологичната помощ се предоставя при нужда, от различни стоматолози според спецификата на оплакванията.

От настанените в дома, поставените под пълно запрещение потребители са 34, като на 9 от тях настойник е служител на дома, а на останалите – техни близки и роднини.

Изпълнява се Годишен план за социална работа, в който са включени дейности по културотерапия, трудотерапия, музикотерапия и др. Някои от лицата са ходили на почивка в Несебър за 7 дни. Потребителите ползват външни услуги – психолог от Асоциация „Деметра“.

По време на проверката екипът на НПМ беше информиран, че е планирано изграждането на общински път в непосредствена близост до сградата на ДПЛУИ, за което е отчуждено част от дворното пространство на специализираната институция. Предвид профила на социалната услуга, това поражда притеснение, поради възможността от настъпване на инциденти. В същото време улицата, която води към дома (ул. „Свети Врач“) не е отбелязана на картата и е в много лошо състояние, което затруднява достъпа до ДПЛУИ.

Омбудсманът препоръча на кмета на гр. Пловдив да се предприемат действия за заемане на свободните щатни бройки в ДПЛУИ, да се извърши ремонт на ул. „Свети Врач“ и, с цел опазване живота и здравето на настанените в Дома за пълнолетни лица с умствена изостаналост, да се предостави информация за това дали при изграждането на новия общински път е предвидено да бъде оставено отстояние от сградата на социалната институция. Кметът на гр. Пловдив уведоми омбудсмана, че приема препоръките и е предприел действие за изпълнението им.

Защитени жилища за лица с умствена изостаналост – гр. София

Двете защитени жилища за лица с умствена изостаналост (ЗЖЛУИ) – „Светлина за нас“ и „Бъдеще за нас“ са алтернативна форма на социална услуга в общността от резидентен тип, базирана на модела на „Живот в малка група“. Настанените в тях лица са различни по пол и възраст, водят относително независим начин на живот, подпомогнати от специалисти. Дейността е насочена към създаване на условия за равнопоставеното им участие в живота на местната общност.

ЗЖ са разположени в двете крила на втори етаж на сграда, в която на първия етаж се помещава Дневен център за деца и младежи с увреждания. На трети етаж има Преходно жилище, което проверяващият екип също посети.

Спално помещение

Санитарен възел

На четвърти етаж на сградата е разположен и Център за обществена подкрепа. Материално-техническата база е в много добро състояние.

Капацитетът на резидентните услуги е за по 8 души. Всички настанени отговарят на профила на социалната услуга и имат валидно експертно решение за определяне на вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност.

Във всяко от Защитените жилища има 4 спални помещения с по 2 легла, кухня с трапезария, дневна стая, стая за индивидуална или групова работа и стая е за креативни занимания (арттерапия, трудови занимания, музикотерапия), баня с 2 душа и 6 тоалетни кабинки, офис и две складови помещения.

На етажа е обособена и голяма стая, която се ползва от настанените в двете ЗЖ за разговори, срещи, занимателни игри и почивка.

Спалните помещения са подходящо обзаведени, има достатъчно пространство и място за съхранение на лични вещи.

Изградена е система за известяване в случай на пожар чрез бутони, разположени в коридора.

В кухнята има възможност за самостоятелно приготвяне на храна от потребителите.

В сградата има асансьор, който към момента на проверката не функционира. В тази връзка омбудсманът като НПМ многократно е посочвал, че без значение от профила на социалната услуга неосигуряването на достъпна среда нарушава изискванията, предвидени в:

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закон за хората с увреждания;
4. Закон за устройство на територията;

5. Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания и противоречи на критерий 4.4 от Стандарт 4 за средата за предоставяне на услугите (Приложение № 12 към чл. 11, ал. 1) на Наредбата за качеството на социалните услуги. Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се счита за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

В Преходното жилище стаите са индивидуални, с достатъчно лично пространство и място за съхранение на вещи. За нуждите на ползвателите на услугата има санитарно помещение с 3 тоалетни и 4 душа. Материалната база също е в много добро състояние.

Във всяко ЗЖ са назначени управител, социален работник, психолог и трудотерапевт. В Преходното жилище длъжностите се за управител, социален работник и педагог. Незаети са щатните бройки за 1 медицинска сестра и 0,5 рехабилитатор. Служителите работят на смени, съгласно предварително изработен месечен график, който осигурява 24 часова грижа за настанените лица.

Всички са преминали въвеждащо обучение и поне веднъж годишно имат поддържащи обучения. Провеждат се и супервизии за служителите.

За всички потребители на социалната услуга е направен избор на общо практикуващ лекар и са издадени здравни книжки. Специализирана медицинска и стоматологична помощ се осигурява чрез посещаване на съответните лечебни заведения. Прегледите от специалисти се извършват най-често в VII Диагностично-консултативен център.

Лекарствата на потребителите се закупуват със средства от бюджета на специализираната институция.

Преди настаняване, с желаещите да ползват резидентната услуга се провежда опознавателна среща с екип от специалисти от ЗЖ. Едва след това се започва процедурата за настаняване пред Дирекция “Социално подпомагане” по постоянен адрес на лицето.

Към момента на проверката, всички ползватели на социалната услуга са дееспособни. Почти всички имат трудова заетост, като при необходимост се подпомагат от служители на ЗЖ, които осъществяват контакт с работодателите.

Двама души ползват услугите на Дневен център.

По отношение на екипите от служители и управителите на всички проверени социални услуги становището на екипа на НПМ е, че те са добре обучени професионалисти, които предоставят социални услуги с много добро качество и се стремят да подобрят състоянието и качеството на живот на настанените деца и лица.

Омбудсманът препоръча на кмета на Столична община да се осигури достъпна среда до всички етажи на сградата, в която се помещават Защитените жилища за лица с умствена изостаналост „Светлина за нас“ и „Бъдеще за нас“ и Преходното жилище, както и да се извърши пълно обследване дали всички сгради на територията на Столична община, в които се предоставят социални услуги за деца и лица, отговарят на нормативните изисквания, особено по отношение на достъпна среда.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ОМБУДСМАНА В КАЧЕСТВОТО МУ НА НПМ С МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ И СТРУКТУРИ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО

През 2023 г. омбудсманът изготви и представи редица становища в Комисията по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите към 48-мото и 49-тото Народно събрание на Република България, а служители от дирекция „Национален превантивен механизъм и основни права и свободи на човека“ (НПМОПСЧ) взеха участие в заседанията на тази комисия.

Омбудсманът се срещна с представители на Европейския комитет против изтезанията по повод седмото му (ad hoc) посещение в страната. На срещата бе обсъдена правната рамка на психиатричната грижа и на настаняването в социални институции.

Омбудсманът като Национален превантивен механизъм взе участие в двете срещи на Мрежата на националните превантивни механизми в Югоизточна Европа.

Оправомощени служители от дирекция „НПМОПСЧ“ взеха участие в следните срещи и онлайн дискусии:

- Участие в онлайн семинар на 18.01.2023 г. на тема: „Укрепване на правата на обвиняемите и задържаните лица с интелектуални и/или психосоциални увреждания: Трансгранични трансфери, задържане и алтернативи“ по проект “Justice for all”

- Участие в онлайн конференция на 31.01.2023 г. на тема „Универсалният периодичен печат на ООН като инструмент за разрешаване на различията“, организирана от Постоянното представителство на Финландия към ООН и службата на Върховния комисар по правата на човека;

- Участие в мероприятие, организирано от Столична община – Район „Оборище“ в партньорство с Български Червен кръст и Върховния комисариат за бежанците на ООН в България по проект: „Бъдеще за децата: Предоставяне на комплексна социална подкрепа за неприяжени деца мигранти и бежанци“;

- Участие в заседание на Комитета за наблюдение на Програмата на Р България по фонд "Убежище, миграция и интеграция" 2021-2027 - 6.02.2023 г.

- Участие в събитие, във връзка с алтернативите на имиграционното задържане в България – Практически наръчник за алтернативи на имиграционното задържане - 28.02.2023 г.

- Участие в онлайн обучение на тема: „Мониторинг на грижата за психичното здраве в затворите“ на 14.02 и 15.02.2023 г., организирано от Съвета на Европа.

- Участие в церемония по стартиране на Регионалния план за реагиране на бежански ситуации през 2023 г. на 16.02.2023 г., организирано от ВКБООН България;

- Онлайн среща на 21.02.2023 г. на тема „Обмен между националните институции по правата на човека в държавите, граничещи с Украйна. Насърчаване и защита на лицата, бягащи от войната в Украйна“, организирана от Европейската мрежа на националните институции по правата на човека.

- Присъствие на официалното представяне на доклада от Съвместната мисия за преглед на здравето на бежанците „Оценка на нуждите на здравната система в контекста на кризата в Украйна“, организирана от Министерството на здравеопазването и СЗО, проведено на 22.03.2023 г.
- Участие по проект на тема „Подпомагане на националните институции по правата на човека при наблюдението на основните права на човека и аспектите на основните права в правовата държава“ на място във Виена на 23.03 и 24.03.2023 г. и онлайн от 27.03 до 29.03.2023 г., организирано от Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA)
- Участие в дискусия на тема: „Възможности и предизвикателства в националната и европейска миграционна и бежанска политика: Уроците от една година война в Украйна“ на 02.05.2023 г., организирано от Център за правна помощ „Глас в България“
- Участие на експерти от Дирекция „НПМОПСЧ“ в първата среща на Мрежата на НПМ на Югоизточна Европа на тема „Мониторинг на психичното здраве в затворите“, която се проведе на 01.06 и 02.06.2023 г. в град Солун.
- Участие в Кръгла маса „Схемата „Хуманитарни коридори“ – пътища за интеграция на бежанци и потенциал на гражданския сектор“, която се проведе на 15.06.2023 г., организирана от Института за социални изследвания и политики;
- Участие в открит форум на тема „Диалогична креативност за включващо образование на деца - мигранти и бежанци“ в Нов Български университет на 19.06.2023 г.
- Участие в 27-та годишна конференция на Европейската мрежа на омбудсманите за децата (ENOC) на тема "Силата на независимите институции за правата на децата: защита на правата на децата в Европа, която се проведе на 19-21 септември 2023 г. в Брюксел, Белгия.
- Участие в мероприятие по проект "Подкрепа на непридружени деца, търсеци международна закрила", по покана на Международната организация по миграция - 06.10.2023 г.
- Онлайн участие в 14-та международна конференция на националните институции по правата на човека на тема "Изтезания и други форми на лошо отношение: Ролята на националните институции по правата на човека", която се проведе от 6.11. до 8.11.2023 г.
- Участие в заключителна конференция по Проект Допълнителни пътища към Югоизточна Европа - COMP4SEE, проведена на 24.11.2023 г. в град Загреб;
- Участие във втората годишна среща на НПМ на Югоизточна Европа, проведена на 30.11. и 01.12.2023 г. в град Атина;
- Участие в обучение на Върховния комисариат на ООН за бежанците на тема "Достъп до процедурата за предоставяне на международна закрила" и изнасяне на презентацията относно дейността на омбудсмана в качеството му на НПМ, що се отнася до бежанците в България – 4.12-6.12.2023 г.
- Участие в информационно събитие по проект „Подкрепа за непридружени деца, търсеци международна закрила“ по покана на Международната организация по миграция (МОМ), което се проведе на 05.12.2023 г.

- Онлайн участие в конференция за представяне на частичните резултати, постигнати по проект HUMCORE и схемата „Хуманитарни коридори“ - модел на публично-частно партньорство и частно спонсорство при интеграцията на бежанци, успешно реализиран в Италия, Франция и Белгия на 14.12.2023 г.

- Участие в пресконференция на тема „Мултидисциплинарен метод за определяне на възрастта на непридружени непълнолетни и малолетни бежанци, търсещи закрила в България“ на 22.12.2023 г. по покана на Държавна агенция за бежанците при Министерския съвет

На 02.02.2023 г. в институцията на омбудсмана се проведе среща между експерти от Дирекция „НПМОПСЧ“ и представители на независимо тяло към ФРОНТЕКС. По време на срещата, бе обсъдена обстановката в страната във връзка със засиления миграционен поток, като бяха обсъдени и възможностите за бъдещо сътрудничество по темата.

На 07.03.2023 г. в институцията на омбудсмана се проведе среща с представители на европейската агенция ФРОНТЕКС с цел обмяна на опит и информация във връзка с дейността на дирекция „НПМОПСЧ“. Бяха обсъдени основните проблеми и констатациите на омбудсмана в качеството му на НПМ във връзка с извършваните проверки в домовете за временно настаняване на бежанци на дирекция „Миграция“ МВР и в бежанските центрове на ДАБ при МС.

На 21.03.2023 г. в институцията на омбудсмана се проведе среща с представители на Европейския комитет против изтезанията (КПИ). Срещата бе във връзка с планирана проверка на КПИ в различни институции в България. Темата, която бе обсъдена бе състоянието на психиатричните заведения и социалните домове в страната, както и възможностите за подобряване на условията в този тип институции.

На 12.05.2023 г. в институцията на омбудсмана бе извършено посещение от представители на Борда на бежанците в България. На срещата присъства началника на кабинета на омбудсмана и експерти от дирекция „НПМОПСЧ“. На срещата бяха обсъдени предизвикателствата и възможностите за интеграция на лицата с международна или временна закрила в страната. Бяха обсъдени възможностите за бъдещо сътрудничество по тези теми.

На 20.09.2023 г. експерти от дирекция „НПМОПСЧ“ взеха участие в Кръгла маса, организирана от Министерство на вътрешните работи за създаването и развитието на независим механизъм за наблюдение и за гарантиране на правата на човека по границите. Беше обсъден съществуващият вече независим механизъм за мониторинг за правата на човека, като бяха обсъдени възможностите за неговото усъвършенстване с оглед по-ефективно изпълнение на отправяните препоръки към националните институции.

На 11.10.2023 г. експерти от дирекция „НПМОПСЧ“ съвместно с дирекция „Права на детето“ се срещнаха с представители на фондация „Достъп до права“ за обсъждане на проблеми, свързани с процедурата по събиране на семейства на бежанци.

На 07.11.2023 г. в институцията на омбудсмана се проведе среща с представители на Асоциация на украинските жени- адвокати „JurFem“ от гр. Львов, Украйна. По време на срещата бяха обсъдени добри практики в сферата на превенцията на домашното насилие с цел подобряване правата и сигурността на жените.

ПРАВНА РАМКА ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА КАТО НПМ

ФАКУЛТАТИВЕН ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ПРОТИВ ИЗТЕЗАНИЯТА (ФПКПИ)

Факултативният протокол към Конвенцията против изтезанията е първият международен договор, който създава двойна система – международна и национална за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне. На международно ниво ФПКПИ създава Подкомитет за предотвратяване на изтезанията (Подкомитета), а на национално ниво протоколът изисква от държавата да създаде Национален превантивен механизъм (НПМ).

ФПКПИ установява три основни функции на Подкомитета. Първо, да посещава места, където лицата са или биха могли да бъдат задържани. Второ, да подпомага и консултира националните превантивни механизми и да отправя препоръки към държавите с оглед на засилване на капацитета и мандата на НПМ. И трето, да си сътрудничи със съответните органи на ООН, както и с международните, регионалните и националните институции или организации, които работят в областта на защита на всички лица, лишени от свобода.

Член 3 от ФПКПИ изисква държавите членки да „създадат, определят или поддържат на национално ниво един или няколко органи за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание“. Този или тези национални органи представляват НПМ.

Всяка държава, подписала ФПКПИ, трябва по свой собствен начин да определи своя НПМ. Някои държави са определили вече съществуващи органи да осъществяват мандата на НПМ, а в други държави са създадени нови органи, които да поемат тази роля.

За да функционира НПМ като независим орган, чл. 18 от ФПКПИ установява задължение за държавите да осигурят функционална и финансова независимост на превантивния механизъм, с което се гарантира, че НПМ може да функционира свободен от всякаква намеса от страна на държавата. Член 18 съдържа специфична препратка към Принципите, отнасящи се до статута и функционирането на националните институции за промотиране и защита на правата на човека („Парижки принципи“).

ЗАКОН ЗА ОМБУДСМАНА (ЗО)

Функцията на НПМ беше делегирана на омбудсмана на Република България с изменения и допълнения на Закона за омбудсмана, обнародвани в „Държавен вестник“, бр. 29 от 10 април 2012 г.

В закона беше създадена нова глава, в която са отразени изискванията на ФПКПИ:

„а“ Национален превантивен механизъм (нова – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.)

Чл. 28а. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Правомощията на омбудсмана като Национален превантивен механизъм се отнасят за местата, където се

намират лица, лишени от свобода, или където са задържани или настанени лица вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля, с цел защитата на такива лица от изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Омбудсманът има право:

1. на достъп без предизвестие по всяко време до всички места за задържане по ал. 1 и до техните съоръжения и обекти;

2. на достъп до цялата информация за броя на лицата, лишени от свобода, в местата за задържане по ал. 1, както и за броя на тези места и тяхното местонахождение;

3. да избира местата по ал. 1, които желае да посети, и лицата, с които желае да разговаря;

4. да провежда лични разговори без свидетели с лицата, лишени от свобода, лично или чрез преводач, ако е необходимо, както и с всяко друго лице, което според омбудсмана като Национален превантивен механизъм може да предостави съответната информация;

5. на достъп до цялата информация, отнасяща се до отнасянето с лицата по ал. 1 и до условията в местата за задържане;

6. да изисква информация от служителите на посещаваното място за задържане, с които да се провеждат беседи, както и да провежда лична беседа с всяко друго лице, което се намира на територията на проверявания обект;

7. да организира извършването на медицински прегледи на лицата с тяхно съгласие.

(3) Служителите и длъжностните лица в местата по ал. 1 са длъжни да оказват съдействие и да предоставят необходимата информация на омбудсмана.

Чл. 28б. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Орган или длъжностно лице не може да нарежда, прилага, разрешава или допуска каквато и да е санкция по отношение на лице или организация за това, че са съобщили на омбудсмана като Национален превантивен механизъм информация, била тя вярна, или не, и нито едно такова лице или организация не могат да претърпят вреда заради това.

(2) Поверителна информация, събрана от омбудсмана като Национален превантивен механизъм, не може да бъде разгласявана. Лични данни могат да бъдат публикувани само след като лицето, за което се отнасят, е изразило изрично съгласие.

Чл. 28в. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм може със заповед да делегира изцяло или частично правомощията си по чл. 28 а на служители от неговата администрация.

Чл. 28г. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) След всяко посещение омбудсманът изготвя доклад, който може да съдържа препоръки и предложения с цел подобряване на условията в местата по чл. 28а, отношението към лицата, настанени там, както и с цел предотвратяване на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Докладът се предоставя на съответния компетентен орган, който в едномесечен срок е длъжен да уведоми омбудсмана за предприетите действия по изпълнение на препоръките.

(3) Омбудсманът публикува и ежегодни доклади, свързани с дейността му като Национален превантивен механизъм, при спазване на изискването на чл. 28б, ал. 2.

Чл. 28д. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм осъществява сътрудничество със съответните органи и механизми на Организацията на обединените нации, сдружения на граждани, както и с международни, регионални и национални организации, чийто предмет на дейност включва осигуряване защита на лица от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

ЗАКОН ЗА ЧУЖДЕНЦИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

С изменения в Закона за чужденците в Република България - ЗЧРБ (ДВ, бр. 23 от 2013 г.) за омбудсмана възникна задължение за извършване на наблюдение върху налаганите спрямо чужденци принудителни административни мерки - принудително отвеждане до границата на Република България и експулсиране:

Глава пета.

МЕРКИ ЗА АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНУДА

Раздел I.

Принудителни административни мерки

Чл. 39а. (1) (Нов - ДВ, бр. 42 от 2001 г., предишен текст на чл. 39а - ДВ, бр. 23 от 2013 г. (*)) Принудителните административни мерки, които се налагат на чужденците по този закон, са:

1. отнемане на правото на пребиваване в Република България;
2. (изм. - ДВ, бр. 97 от 2016 г.) връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна;
3. експулсиране;
4. (изм. - ДВ, бр. 23 от 2013 г. (*), доп. - ДВ, бр. 70 от 2013 г. (*)) забрана за влизане и пребиваване на територията на държавите - членки на Европейския съюз;
5. забрана за напускане на Република България.

(2) (Нова - ДВ, бр. 23 от 2013 г.) При изпълнението на принудителните административни мерки по ал. 1, т. 2 и 3 се осъществява наблюдение от омбудсмана на Република България или от оправомощени служители от неговата администрация, както и от представители на национални или международни неправителствени организации.

Тази законодателна промяна беше продиктувана от изискванията на Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета на ЕС.

ОБЩА СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2023 Г.

ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ 2023 г.					
№	Дата	Наименование на посетената институция	Брой лица обхванати от НПМ		
			Разрешен капацитет	Реално настанени лица	% населеност
МП					
1.	26.04.2023 г.	ЗООТ „Самораново“	173	79	45.7%
2.	26.04.2023 г.	Арест- гр. Кюстендил	13	9	69.2%
3.	27.04.2023 г.	Затвор Бобов дол	492	287	58.3%
4.	28.04.2023 г.	Арест- гр. Благоевград	52	32	61.5%
5.	07.06.2023 г.	Затвор Бургас	371	254	68.5%
6.	07.06.2023 г.	Арест гр. Бургас	81	80	98.8%
7.	08.06.2023 г.	ЗОТ „Дебелт“	294	280	95.2%
8.	08.06.2023 г.	ЗООТ "Дебелт"	82	65	79.3%
9.	08.06.2023 г.	ЗООТ „Строител“	72	65	90.3%
10.	09.06.2023 г.	ЗООТ „Житарово“	79	68	86.1%
11.	10.07.2023г.	Арест гр. Хасково	60	37	61.7%
12.	24.10.2023 г.	Затвор Варна	262	202	77.1%
13.	24.10.2023 г.	ЗО "Варна"	60	60	100.0%
14.	25.10.2023 г.	ЗО "Разделна"	272	181	66.5%
15.	26.10.2023 г.	Арест гр. Варна	59	53	89.8%
ОБЩО МП				1782	
МВР					
16.	10.07.2023 г.	ГПУ Свиленград	-	457	-
17.	10.07.2023 г.	Арест-с. Капитан Андреево	23	3	13.0%
18.	11.07.2023 г.	СДВНЧ - Любимец	660	530	80.3%
19.	02.08.2023 г.	СДВНЧ - София	400	454	113.5%
20.	27.10.2023 г.	02 РУП- Варна	-	584	-
21.	27.10.2023 г.	04 РУП- Варна		481	-
22.	22.11.2023 г.	ОДМВР- Бургас	10	1	-
ОБЩО МВР				2 509	
ДАБ - МС					
23.	12.07.2023 г.	РПЦ – гр. Харманли	1676	610	36.4%
24.	13.07.2023 г.	ТЦ – с. Пъстрогор	320	135	42.2%
ОБЩО ДАБ – МС					745

МТСП					
25.	17.05.2023 г.	Кризисен център- гр. Силистра	10	5	50.0%
26.	28.06.2023 г.	ЦНСТ- Лесново	12	12	100.0%
27.	05.07.2023 г.	ДПЛУИ- Батак	40	39	97.5%
28.	05.07.2023 г.	ЦНСТПЛУИ- Батак	15	15	100.0%
29.	05.07.2023 г.	ЦНСТПЛУИ- Батак	15	15	100.0%
30.	05.07.2023 г.	ЦНСТПЛПР-Батак	15	15	100.0%
31.	06.07.2023 г.	ДПЛД- с. Горна Махала	60	54	90.0%
32.	07.07.2023 г.	ДПЛУИ "Св. Врач"-Пловдив	48	46	95.8%
33.	30.11.2023 г.	ЗЖЛУИ "Светлина за нас"- София	8	8	100.0%
34.	01.12.2023 г.	ЗЖЛУИ "Бъдеще за нас"- София	8	8	100.0%
35.	01.12.2023 г.	ПЖЛУИ- София	8	8	100.0%
36.	06.12.2023 г.	ЦНСТД "Христо Ботев"-София	14	11	78.6%
37.	07.12.2023 г.	ЦНСТД "Васил Левски"- София	14	9	64.3%
38.	08.12.2023 г.	ЦНСТД "Детелина"- София	12	8	66.7%
ОБЩО МТСП				194	
МЗ					
39.	16.02.2023 г.	ЦПЗ-Хасково	80	54	67.5%
40.	06.04.2023 г.	ДПБ-Карлуково	175	155	88.6%
41.	07.04.2023 г.	ДПБ- Ловеч	245	164	66.9%
42.	08.09.2023 г.	ДПБ - Раднево	420	266	63.3%
43.	11.09.2023 г.	ДПБ - Бяла	270	155	57.4%
ОБЩО МЗ				958	
МОН					
44.	17.05.2023 г.	СПИ - с. Варненци	-	25	-
45.	12.10.2023 г.	СПВУИ - с. Подем	-	9	-
46.	14.11.2023 г.	ВУИ - Ракиново	-	54	-
ОБЩО МОН				88	
ОБЩО НАСТАНЕНИ ЛИЦА ОТ ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ				6 276	
Включително и лицата, преминали през институции за годината				11 363	
ОБЩО ОБХВНАТИ ЛИЦА ОТ ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ				17 639	

ИЗВЪНРЕДНИ ПРОВЕРКИ			
№	Дата	Наименование на посетената институция	Тип проверка: по жалба или по самосезиране
47	10.03.2023 г.	Затвор Плевен	По жалба
48	09.02.2023 г.	СБАЛЛС към Затвора София	По жалба
49	10.04.2023 г.	ЦПЗ-"Проф.Н.Шипковенски"- София	По жалба
50	13.10.2023 г.	ДПБ - Ловеч	Самосезиране

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АСП – Агенция за социално подпомагане

ГДИН – Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“

ДАБ – Държавна агенция за бежанците

ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца

ДПБ – Държавна психиатрична болница

ДФФЗД – Държавно предприятие „Фонд затворно дело“

ДСП – Дирекция „Социално подпомагане“

ЕСПЧ – Европейски съд по правата на човека

ЗИНЗС – Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража

ЗО – Закон за омбудсмана

ЗОЗТ – Затворническо общежитие от закрит тип

ЗООТ – Затворническо общежитие от открит тип

ЗСП – Закон за социално подпомагане

КПИ – Комитет за предотвратяване на изтезанията

МВР – Министерство на вътрешните работи

МЗ – Министерство на здравеопазването

МП – Министерство на правосъдието

МС – Министерски съвет

МЦ – Медицински център

НЗОК – Национална здравноосигурителна каса

НПМ – Национален превантивен механизъм

ППЗИНЗС – Правилник за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража

РЗИ – Регионална здравна инспекция

РПЦ – Регистрационно-приемателен център

РУП – Районно управление „Полиция“

СБАЛЛС – Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода

СДВНЧ – Специализиран дом за временно настаняване на чужденци

СДВР – Социални дейности и възпитателна работа (затвори)

СПИ – Социално-педагогически интернат

УПО – Условно предсрочно освобождаване

ФПКПИ – Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

ЦНСТДБУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания

ЦНСТДМУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания

ЦПЗ – Център за психично здраве

Адрес: гр. София 1202, ул. Георг Вашингтон №22

Тел.: 02/81-06-955;

02/980-95-10;

факс: 02/81-06-963

ел. поща: npm@ombudsman.bg

www.ombudsman.bg